

1000

هو السميع العليم

ان ميزان جواهر الكلم يسمو بحمد الله الديان فن صرف نحوها
عسجد الذكر والذكر نال البر والاحسان وان ارتفاع شان
معاني بديعها ببيان الصلاة والسلام على نبي آخر الزمان
وعلى آله واصحابه ذوى العلم والعرفان * وبعد * فله در العصام
الفاضل الكامل والتحرير المشهور المقبول بين الافاضل حيث
بين في اثره المعبر الموسوم بميزان الادب على اسلوب موجز مرغوب
اصول لسان العرب فيما يها المصنفون قد ابرز في ترجمته هذه
ايجازا لطيفا وبلاغة وقد اظهر كاصله بنقلها طورا ظريفا
ونباغة من هو مشار اليه بالبيان في النظام والشارع عند امراء
الكلام السيد محمد طاهر المعروف بين رجال الدولة العلمية بالسلام
فالحق انه انحف بها الى مستعدى المكاتب المبدعة بالبنية
السلطانية لازالت ناضرة بنشر الكمالات الانسانية اللهم ادم
هزه وعلاء في ظلال مراحم ظل الاله اعني به مالك رقاب امم لافاق
ملك الملوك بالرأفة والنصفة والاشفاق السلطان ابن السلطان
ابن السلطان السلطان عبد المجيد خان ابن السلطان محمود خان
ابن السلطان عبد الحميد خان خلد الله تعالى ايام شوكنه مادار
الدوران بحرمة من ازل عليه

القرآن

تممه الفقير شيخزاده السيد محمد اسعد كاتب الوقايع
للدولة العلية متشرفا برتبة
صدارة روم ايلي
غفرلها

الحمد لله الذي رفع السماء ووضع الميزان وخفض الارض والهم
البيان والصلوة والسلام على اقصح من نطق بالضاد وشهدت
على رسالته بفصيح القول العجماء والجماد وعلى آله واصحابه
الذين ترجوا ما صدر من اسانه من اسرار الدين والجهاد * وبعد
فقد اسمت طرف طرفي في رياض هذه الترجمة فرايتها شملة
على فوائدها فله در المترجم الماهر اعني به الامير محمد طاهر
حيث بلغ في ايضاح معاني الرسالة حدا لا يجاز وسلك في التبيان
مسلكا لا يشق فيه غباره على الحقيقة لا المجاز فلو ادعى صاحب
الاصل رجحان ميراثه بالقياس الى امثاله واقترانه لبادرت الى
قبول مدعاه اذ هذه الترجمة تنور دعواه فيا من له في تحصيل الادب امل
عليك بها فانها بديع العسل حلوا وله

حلوا آخره

زبده سمي من ازل

عليه الزبور

الحمد لله الذي صرف قلوبنا نحو العلم والعرفان وخصصنا
 بفهم المعاني ونطق البيان والصلوة على نبينا محمد الممتاز ببدايع
 الاحسان وعلى آله وصحبه الذين تأدبوا بآدبه باعدل الميزان * وبعد
 فان الكتاب الموسوم بميران الادب للامام العلامة عصام الدين
 عصفه الله عمادهم وجزاه بالعليين كانت عرايس قواعده
 لادبية مستورة تحت اللغة العربية امهرها الماهر الزكي بجواهر
 للسان التركي نعم قوائدها وتكمل عوائدها اعني به الامير
 محمد طاهر سلام اكرمه الله بلطفه واسمه السلام من رجال
 دولة السلطان الاعظم والخاقان الافخم مالك السلطنة العظمى
 والمجد الباهر وارث الخلافة الكبرى كابر رافع رايات
 الدين المتين موضح ايات الشرع المبين الا وهو السلطان
 ابن السلطان ابن السلطان السلطان عبد المجيد خان
 ابن السلطان محمود خان ابن السلطان
 عبد الحميد خان حفظه الله بعونه حيثما
 قعد وقام وايد به نصره اينما
 عزم ورام
 حرره محمد رافع الحر كشي
 المنشرف برتبة
 صدارة روم
 ايلي

جد المن ختم فنون البلاغة باعجاز نظم الفرقان وعصم بها
 اذهان المهرة عن وصمة التبيان وصلوة وسلاما على نبيه المختار
 من بني عدنان وعلى آله وعترته اولى الادراك والافتان * وبعد
 فان الكتاب العريف بين ذوى الارب من بين الكتب بميران
 الادب للفاضل الشهير بعصام الدين اسكنه الله تعالى في اعلى
 غرف العليين ابكار تحدراته مقنعة بقناع الايجاز وعيون مقاصده
 لمخوطة باحرف الحفاظ انشرح صدر رافعها وقرعين ناظرها
 اعني به الفاضل الماهر الزكي محمد طاهر طهر الباري قواده
 عن كل خبث باطن وظاهر حيث قررها باللسان التركي
 نعم بما للنفع وتنبها للفائدة والله ولي من اناب
 اليه وحسب من توكل عليه
 خرزه السيد محمد سعيد الانطاكي
 رقاؤه الله بلطفه الى الابد
 الافلاكي

٢٨٥

﴿ ﴾ ترجمه میران الادب ﴿ ﴾ ﴿ ﴾ ﴿ ﴾

﴿ ﴾ بسم الله الرحمن الرحيم ﴿ ﴾

الحمد لله الذي صرف نحو النيات الخالصات قلوب عباده الموفقين *
والصلوة والسلام على سيدنا محمد الذي بين معاني احكام الايات
البيانات باحسن بيان واحكم تعيين * وعلى آله واصحابه
المتأدين بين يديع اديه ففاضوا به الى درجة البقين * اما بعد
ملخص مضمون مقدمات بادي تسطير حروف ونتيجة قضايای
افادات مافي البال مترجم بي وقوف شو وجهه له بحقيقة پيرای
بيان اولور صكه اسوة المتأخرين وعمدة المدققين مولانا
عصام الدين اوصله الله تعالى الى عليين جنابلك علوم
نجحكانه بي معنى صرف ونحو ومعاني وبيان وبيديع شامل
ودقايق فنون مذكوره بي كافل سنجيده قلم متانت رقي اولان
میران الادب ناميله مسمى تصنيف لطيف بر كنجينه ثياب ومفاهيم
ومواد لرينك ضبط واتقاني درايتكاران طلاب ومستعدان
كابه الزم لوازم مدن ايدوكي بي ارباب اولمغله عبارات
موجزه سي في زمان نامتداول اسلوب مرغوب سبك تركي مستعمل

اوزره ترجمه قلندسه تفهيم وضبطنده جمله به سهوات ومنفعت
دركار و بوخاطره خيلي وقتدنبرو دائر دأره خيال وافكار او اوب
هرتقدر اشبو عېدمسته هام يعني (محمد طاهر سلام) كتاب فاخر
مذكوري ترجمه به تصدي دكل نزد اولي الزهبي و پيشگاه اهل
فن و عرفاده فتح دهان اقتدار ايله يك حرف استقامت
طرف تكلمنه قدرتياب اولمديغي ظاهر و آشكار ايسه ده
حسب الطاقه الممكنه بعض اساتذه كرام وجهابذه عظام
احضرا تيله انشاي مذاكره ده بفيضه سبحانه مساثل كتاب
مزبور دن ادراك وتفهم اولانه پيلان وياد داشت قلنان مال
ومرايا و دقايق حقايق احتوا بروجه ترجمه قلندسه
اجتر اولمش وكافه اثار كيار وعلى الخصوص بونك كبي اثر ذره
مقدارك نماينده اوج اشتهار اولمسي همتاثيرا كسير اولان نير اعظم
نظر مرحمت كستر حضرت ظل الهيك لمعه نثار تلطيف واحسان
اولمسنه متوقف ايدوكي كوش كبي نمايان وسپا طلوع آفتاب
سلطنت ليله كلشن روشن علم و عرفان هر دم بهار اوله جني
آشكار واشيونها نودميده عاجزانه تاثير ميامن نام همايون
ملوك كانه ليله نمايذير افتخار اولان محبي دولت عليه محمد به
ومجود سلطنت سنيه سرمد به شهنشاه جهان قطب دوران
سلطان سلاطين زمان ولي نعمت و ولي نعمت عالميان پادشاهن
السلطان ابن السلطان ابن السلطان عبدالحميد خان
ابن الله تعالى وجوده المسعود بالنصر والشوكه ما تلي القرآن
افندمن حضرت لرينك لحاظه ميامن افاضه شاهانه ليله ذره ل
محسود آفتاب رخشان ولعه لهمقدر بدر تابان اوله جني عيان
اولمغله مستعدان بنديكاني تشويقا و * آنانكه خاكر بنظر
كمپيا كند * معناسني تحقيقا جلوه كاه نيم نكاه خلافتنا هيلري

اولی تمنیات عاجزانه سیه کشیده سلك سطور قلمش در هماره
جناب بدیع السموات والارض ماصدق سر انا جعلناك خليفة
فی الارض اولان كتاب معانی شرکت وروح البیان ترکیب سلطنت
شوکتلو عظمتلو قدرتلو کرامتلو ولی نعمت پیمتاز پادشاهین
افندم حضرتلرینک وجود عالمسود مر احم آلود ملوکانه لرین
صروف روزگار دن محفوظ و مصون و عمر و اقبال شه شاهانه لرین
یوم قراره قدر افزون و همبشه حصول مقاصد شاهانه لرین
مبارک و مسعود قلب الهام جلب جهاندارانه لرین کمال صفا
و مسرتة مقرون پیوره آمین ثم آمین * مقدمة البلاغة ابفاء
الكلام حقه بحسب المقام و مرجعها الفصاحة مع المطابقة
لمقتضى الحال و الفصاحة الخلوص عن التنافر و خلاف القياس
و خفاء المراد فالتنافر فی المفرد نحو غداire مستشررات الی العلی
وفی المركب نحو ولس قرب قبر حرب قبر و الخلاف فی المفرد نحو
الحمد لله العلی الاجل و فی المركب نحو جزائیه ابا الغیلان عن کبر
والخفاء فی المفرد لغرایته نحو وفاجا و مر سنامسرجا و فی المركب
للتعقید اللفظی کتفیک الضمائر و المعنوی کالکناية البعیده بلا
قرینة و فی المتکلم ملکة التعبير عن المقصود بلفظ فصیح
فالتنافر یعرف بالحس و الخلاف بالصرف و التحو و القرابة باللغة
و التعقید اللفظی بالتحو و المعنوی بالبیان و المطابقة لمقتضى
الحال بالمعانی و یسمیان علم البلاغة و یتبعهما البدیع
فانحصر الکتاب فی خمسة ابواب عند البلاغة متکلمک بلاغی مقامک
مقتضا سنجده کلامک حقنی ایفا ایتک و کلامک بلاغی بر مقتضای
مقام کلام حقنی اوزره ادا اولمقدر و اشبو بلاغتک مرجع و محصلی
ایکی امره منحصرا اولوب بر بسی فصاحت و دیگری مقتضای
حاله مطابقدر فصاحت دخی تنافر و خلاف قیاس و خفاء

مراد دن خالص اولمقدن عبارتدر زیر سوق کلامدن غرض
افاده مرام اولدیغنه بناء کلامک تلفظ و استماعی سهل اولوب
مقصودی ادا ده واضح اولمق لازمدر و تنافر تعبیر اولنان لفظده
اسانه ثقلت یا خود سامعه ده کراهتی موجب اولان کیفیت اولوب
لفظ مفرد ده اولان تنافر حروف (غداire مستشررات الی العلی)
ترکینده واقع اولان مستشررات کلمه سی کیدر و کلمات مرکب ده
اولان تنافر (ولیس قرب قبر حرب قبر) مثالیدر و بوتنافر دنیلان
علامه تقنا زایتک اختیاری اوزره عند الفصحاء سلیقه و طبیعت
ایله معلوم اولور بر کیفیتدر و خلاف قیاس لفظ مفرد ده (الحمد لله
العلی الاجل) عبارت سنده اولان اجل لفظی کیدر که قاعده
صرف اوزره لاملرک ادغامی لازم کلور ایکن عدم ادغام خلاف
قیاسدر اما واضعک وضعنده خلاف قیاس اولان شواذ شایعه
بوکا مقبس دکلدر که انلرحین وضعنده مثبت اولغله فصاحت
محل دکلدر کذلک کلمات مرکب ده خلاف قیاس اولان (جزی بنوه ابا
الغیلان عن کبر) ترکینده بنوه ضمیرینک مابعد بنه ارجاعی مثالیدر که
بووجهله حقیقه اضممار قبل الذکر مخالف قیاس نحوی اولوب
لکن بعضا مرجع ضمیر لفظده مؤخر و حکما مقدم اولدیغی
صورته اضممار قبل الذکر جا تراولور مثلا ضرب غلامه زید
ترکینده مرجع ضمیر زید اولوب لفظا مؤخر اولمش ایه ده فاعل
اولمق حسیله حکما مقدم اعتبار اولنور و خفاء مراد لفظ مفرد ده
غرایبی ایچون اولوب وفاجا و مر سنامسرجا عبارت سنده اولان
مسرجا لفظی کیدر یعنی لفظ مفرد ده لاجل الغرایبه خفاء مراد شو
وجهله در که کلمه ثانویه استعمال وز بازر و متعارف اولوب
مثلا اجتماع و اقتران معناییه اولان تکا کا و افر تق کله لر کی
دانشده غرایب در کار اولوب تتبع لغاته محتاج اولنلدر یا خود

معنای کلمه وجه بعید ایله ظاهره چبقار لغه محتاج اولان مسرجا
لفظی مثالیکه لفظ مذکورک معنای ظاهر بسی سراج کلمه سندن
ما خود اولق اقتضا ایده چکنه نظر اسراج کی قلمش دینک
اولوب بو معنا دخی مقامه مناسب اولماق جهتله بالمطالعه
بریق کال سراج معنای ویرلک وجه بعید ایله استخراج جدر
و کلمات مرکبه ده خفا مراد تعقید لفظی سبیله تفکیک ضمیر
کبیر که بر ترکیده برقاج ضمیر اولوب مر جملری بر برینه مشابه
اولدیغی صورتده مراد و مقصود واضح ورو نمود اوله میده رق
الفاظ معقود اولش اولور اما تعدد ضمیر اولوب مر جملر نه
اشباه اولدیغی تقدیر جه محل فصاحت اولر یا خود خفاء مراد
بلاقرینه کک نایه بعید کی تعقید معنوی جهتله اولور یعنی
مقصوده انتقال کثرت وسایطه محتاج اولوب شویله که مضیاف
دینلک مراد اولنه رق مهر زول فصیل تعبیر اولند قدده معنای معقود اولور
زیرا فلان مهر زول الفصیلدر دیمه نک معنای فلانک دوه لرینک
یاور یلری لایر دیمکدن عبارت و بو جهتله مقصوده لاجل
الانتقال کثرت وسایطه تکلفاته محتاج اولنه رق دوه یاور یلرینک
زبونلکی اودون تقلیل اشغاله و دوه لک بو وجهله استخدا می
طبخک زیاده لکنه و طبخک کلیتی مسافرک کثرت دال اولق
اعتبار یله صاحبک مضیاف اولسندن کنایت اولور * قالدیکه
متکلم فصیح شول ذاته اطلاق اولنور که سهولت ایله بلاتوقف
مقصود بی لفظ فصیح ایله ادا و تعبیر کندوده ملکه اوله بو صورتده
هر متکلم بلیغ فصیح اولوب انجق هر متکلم فصیح بلیغ
اوله مر زرا متکلم فصیح هر نقدر کلامی فصیح
ایسه ده مقتضای حاله مطا بقا بولنماق حسینیه بلیغ
اطلاق اولنور فذلک کلام بر وجه بالا ذکر و بیان اولنان

تأخر حس سمع و خلاف قیاس صرف و نحو و غرابت لغت و تعقید
لفظی کذلک نحو و تعقید معنوی بیان و مقتضای حاله مطا بقا
معانی ایله بیلندیکندن واشو بیان و معانی به مزید اختصاص
جهتله علم بلاغت تسمیه قلمش ایسه دخی بلاغت صرف
و نحو و معانی و بیان علومنه توقف ایدوب علم بدیع دخی معانی
و بیان تابع اولدیغندن اشو کتاب بش بابه انحصار ایله شهرت باب
اولشدر * باب الصرف وهو علم باصول يعرف بها احوال
ابنية الکلم سوی الاعراب الکلمه لفظ موضوع مفرد و هی اسم
وفعل و حرف * الاسم ما وضع لمعنی فی نفسه لا بزمان و یخصه اللام
والجر والتوین والنسبة والتصغیر والاستناد الیه والاضافه
* والفعل ما وضع له بزمان و یخصه قد والضمیر المرفوع البارز
او المتصل وهو ماض یخصه تاء التأنیث الساکنه ومضارع یخصه
الجوازم والسين وسوف والحرف ما وضع لمعنی فی غیره واصول
ابنية الاسم ثلاثیه و رباعیه وخاسیه والفعل ثلاثیه و رباعیه
فان كانت بلا همزة وتضعیف وحرف علة فصحیح والافهموز
او مضاعف او معتل او مثال او اجوف او ناقص او فقیف مفروق
او مقرون وتوزن الاصول الثلاثیه یفا وعین ولام وما فوقها
بلام ثانیة وثالثة وینبع موزونه فی الزیادة والحذف والقلب وبعبر
عن الزائد بلفظه الالمیدل من تاء الافتعال فانه بالتاء کافتعل
فی اضطرب والا المکرر للحاق اولغیره فانه بما تقدمه کفعلل
فی جلبب و افعلل فی اقشعر و الاسم الثلاثی عشرة ابنية فلس
وفرس و کتف و عضد و حبر و عنب و ابل و قفل و صرد و عنق
واما دثل فتادر بل منقول عن الفعل وتخفف بعضها فتخو کتف
یتخفف بالاسکان وبالكسر معه فان صکران ثانیة حرف حلق
فیکسرین ایضا کتخدو کذا الفعل کشهد ونحو عضد و ابل و عنق

من

بالاسكان وللرباعی ستة جعفر وز برج و برشن و قطر و درهم
و یحذب و اما جندل و علبط فقصوران من جنا دل و علا بط
واللخماسی اربعة سفرجل و جمرش و قرطعب و قد عمل و للفعل
الثلاثی ستة ابواب نصر بنصر و ضرب یضرب و فتح یفتح و علم
یعلم و حسن یحسن و حسب یحسب و للرباعی واحد کد حرج
ولزیده ثلثة تد حرج و احر نجم و افسر و لزید الثلاثی ملحقا
بد حرج سبعة جلب و حوقل و یطر و جمهور و عثیر و قلنس
و قلسی و ملحقا باحر نجم انسان اقمس و اسلنق و غیر هما
ثمانیة عشر اکرم و فرح و قاتل و اجتمع و انکسر و احر
و تغا عل و تکلم و تجلب و تجو رب و تشبطن و ترهوك
و تقلنس و تقلسی و استخرج و احر و اغدودن و اجلو فالجمله
سبعة و ثلثون ثم الاسم جسامد و مشتق و الفعل مشتق الا
قلیلا کعسی و الغالب من اسم المعنی و جاء من اسم العین کشمس
النهيار و ایضا اما لازم کذهب او متعد الی المفعول به کضربت
زیدا و منه ما یبغی الی اثین کعلم و اعطی او ثلاثه کاعلم
و ایضا اما معروف یسند الی الفاعل او مجهول الی المفعول *
اولکی باب علم صرف بیانده در علم صرف تعبیر اولسان
شول قواعد کلیه به علمدر که اوقواعد ایله هر بر کلمه نک هیاتی
اعتبار یله کندویه اعرابدن ماعدا عارض اولان احوال و احکام
جزئییه بیلنور و کلمه دینلان بر معنایه وضع اولنان لفظ مفرد
اولدیغنه بناء دوال اربعة تعبیر اولنان خطوط و عقود و نصب
و اشارت و مهملات و مرکبات خارج قالور کلمه دخی بالاستقرار
اسم و فعل و حرف اقسامنه منحصر اولوب اسم شودر که
واضعک و وضعنده یکمیش و کله جک و شمد یکی زمانک بری
اعتبار اولمیه رقی کندوسی مفهومیته مستقل اولان معنایه

وضع اولمیش اوله و لام تعریف و حرف جر و تنوین ترندین
ماعدا اولان تنوینات داخل و منسوب الیه و مصغر و مستند الیه
و مضاف اولوق اسمک خواصند ندر فعل شودر که ازمنه ثلثه
مذکوره دن برینه مقارنتله مفهومیته مستقل اولان معنایه
وضع اولمیش اوله و حرف قدک دخولی و ضمیر مرفوع بارز
متصل فعلک خاصه سیدر و تاء تأنیت ساکنه فقط فعل
ماضی به و جوازم وسین و سوف فعل مضارع مخصوص صدر حرف
شودر که مفهومیته مستقل اولوب آخرک الضمانه محتاج اولان
معنایه وضع اولمیش اوله قالدیکه جنس اسمک افراد معینه
سنک ماده اصلیه سی یا اوج حرف بادرث حرف یابش حرف
اوزرینه اولوب اوج حرف اوزرینه اولانه ثلاثیه و درت حرف
اوزرینه اولانه رباعیه و بش حرف اوزرینه اولانه خاسیه
دینور و اصل کلمه اوج حرف اوزرینه اولوق لازم کلور ایسه ده
توسیع کلام ایچون تصریفی قابل اولان اسم ممکنلرده بروجه
مشروح رباعی و خاسی اولور لکن استعمالی ثقیل اولمیشله
سداسی اولور و فعلک هیئت اصلیه سی دخی باثلاثی بارباعی
اولور ایچوق فعلک ذائنده ثقلت اولدیغندن اصلی اولارق
خاسی و سداسی اولور کرک اسم و کرک فعلک حروف اصلیه سی
همزه و تضعیف و حرف علتدن سالم اولور ایسه اسمده فلس
و فعلده خرج کی صحیح تسمیه اولور و بونلردن سالم اولوب
همزه اولور ایسه مهموز و حرف علت اولور ایسه معتل تسمیه
قلنور و فاء الفعل دینلان اول حرفده و عد کی حرف علت واقع
اولور ایسه مثال و عین الفعل دینلان حرف ثابده قال کی واقع
اولور ایسه اجوف و لام الفعل دینلان حرف اخیرده رضی کی
واقع اولور ایسه ناقص تعبیر اولور و حرف اول و ثابده

حرف علت بولور اینسه وقتی کلمه سی کی افیف مفروق
 وویل کلمه سی کی حرف اول و ثانی یاخود طوی کلمه سی کی
 ثانی و ثالث و یاخود بوی کلمه سی کی اول و ثانی و ثالث معتدل
 اولد یعنی صورتده افیف مقرون دینلور واسم وفعلاک حروف
 اصلیه ثلثه سنه وجه مشروح اوزره فاء و عین و لام دینلوب
 رباعی و خما سیده اشبو اوج حرفک فوقنده پنه اصل اوله رق
 واقع اولان حرف رابعه لام ثانیه و حرف خامسه لام
 ثلثه تعبیر اولور اصول مذکوره بونلر ایله وزن اولنور **ک**
 فلس فعل و جعفر فعلل و جعفرش فعلال و ز نلرنده دروز یاده
 و حذف اولنقده و هیت تغییر اولنقسنین بعض حرف بعضی
 اوزرینه تقدیم و تأخیر ایله قلب مکان قلمنقده وزن موزونه
 تابع اولور که مضروب کلمه سندن مفعول وزنی و قاض کلمه سنده
 قاع و این کلمه سنده عقل وزنی کیدر و حروف اصلیه نک اوزرینه
 زائد اولان حرف کند و لفظیه تعبیر اولنور مثلا مضروب
 کلمه سی مفعول وزنی ایله وزن اولنقده میم و و اوز یاده اولنه رق
 وزن تعبیر اولنور لکن افتعاله نک ناسندن منقلب اولان زائد
 حرف کند و لفظیه تعبیر اولنوب تاء مذکور ایله تعبیر اولنور
 مثلا اضطرب کلمه سنک وزنی اصلنه اعتبارا افتعال دینلور
 منقلب اولان طایه موافقه افطال دینلر و الحاق و غیره ایچون
 عینی و لامی جنسندن مکرر اولان حروف کند و لفظیه تعبیر
 اولنوب جلبب کلمه سنده فعلل و اقشعر کلمه سنده افعلل
 وزنلری کی مقدم اولان جنس نک تعبیریه تعبیر اولنور واسم ثلاثی
 اشبو این افراده منحصردر که فلس و قرین و کتف و عضد و حیر
 و عنب و ابل و قفل و صرد و عنق مثاللریدر اما دئل مثالی نادر
 و بلکه فعل مجهولدن منقولدر و فاک کسری و عینک ضعیی ایله

فعل وزنی اصلا موجود اولوب قرأه شاده ده واقع اولان ذات
 الحیک کلمه کریمه سنده اصل اولان حانک ضعیی ایسه ده ذاتک
 تا سنه اتباع ایله مکسور قلمنشددر و بونلرک بعضی کتف کی
 اسکان ایله و یاخود اسکان و کسر ایله تخفیف قنور کتف و کتف
 دینلور و کتف مثلا و لک حرف ثانیسی حرف خلق اولور ایسه
 کسرتین ایله دخی تخفیف اولنور و بوضورتده فخذ و فخذ و فخذ
 دینلور و شهید مثلا و حرف خلق اولان فعللر ده دخی فخذ کلمه سی کی
 و جوه اربعه جازا و اور و عضد و ابل و عنق مثاللر ایچون عینکی اسکان
 ایله تخفیف قنور واسم رباعی الی افراده مقصوددر که جعفر و ز برج
 و قطر و درهم و جعدب و برشن مثاللریدر لکن درهم و جعدب
 مثاللر نا در در اما جندل و غلبط جنادل و غلابط کلمه لرندن
 قصر اولنشددر زیرا بونلر اصلیه اولسه لر حرکات متوالیا نک
 اجتماعی لازم کلمه چکسندن کلام عربده بوضورت مجهوره در
 واسم خجاسی درت افراده منحصرا اولوب سفرجل و جعفرش
 و قرطعب و قرعل مثاللریدر و فعل ثلاثی الی نوعه منحصردر که
 نصر ینصر و ضرب ینضرب و فتح یفتح و علم یعلم و حسن یحسن
 بابلرینک افرادی اکثر و حسن یحسن باینک بابلریدر لکن نصر
 ینصر و ضرب ینضرب و فتح یفتح و علم یعلم و حسب یحسب
 قابل و حسب یحسب باینک اقلدر و بوالی باید اصل اولان
 ضرب ینضرب و علم یعلم بابلریدر و فعل رباعی ایچون دجرج
 باینه مقصور اولوب مزیداتی دخی اوج نوع اولور که تدجرج
 و آخر نجم و اقشعر بابلریدر و دجرج باینه ملحق اولان ثلاثی
 مزید بیدی نوعه منحصرا اولوب جلبب و حوقل و بیطر و جهور
 و عثیر و قلنس و قلسی بابلریدر و آخر نجم باینه ملحق اولان ایکی
 نوع اولوب اقمنس و اصلاتی بابلریدر و بونلردن ماعداسی

اول سكز يابه مقصور اولور وشويله كه اشبو اون سكز با بدن
 اكرم وفرح وقاتل با بلر يسه ثلاثي مزيد رباعي واجتمع وانكسر
 واحر وتغافل وتكلم با بلري ثلاثي مزيد خماسي واستخرج
 واحسار واشدودن واجلوز با بلر يسه ثلاثي مزيد سداسي
 وتجلب وتجورب وتشيطن وترهوك وتقلنس وتقلسي با بلر يسه
 دخی تدخرج يابنه ملحق تسمية اوانور وبونلرك جملة سي اوتوز
 يدي باب اولور بوند نصكره معلوم اوله كه فعل وحرف مقابلي
 اولان اسم ياجامد ياخود مشتق اولور وفعل دخی مشتق اولوب
 بعضيا وفيللا غير مشتق اولور عسي وكاد ونعم وبئس ولبس
 كله لري وبونلرك امثالي تصرف اوانميان كماندر واكثر اشتقاق
 اسم معنادن يعني اصطلاحده مصدر ديلاوب علم وجهل
 وضرب مثلاو غير يله قائم اولانندن اولور كه مثلا علم صفتي عالمك
 وجود يله قائم اولور وبعضا اسم عين يعني زيد ورجل وشمس
 وقر مثلاو بذاته قائم اولانندن مشتق اولور شمس النهار دينلديكي
 صكي كه بويله مشتق قلند قدح شمس النهار تركيبي نهار
 شمس صاحبي اولدي ديمك واورق الشجر دينلسه افاج يراق
 صاحبي اولدي ديمك اولور وكذلك فعل يلازم اولور كه
 ذهب زيد تركيبنده اولديغي وجهله فاعيله مرام تمام اولور
 ياخود متعدي اولور كه ضربت زيدا عبارة سنده واقع اولديغي
 اوزره متعلق اولان مفعول بهه محتاج اولور ومتعدى بعضا
 علمت واعطيت واعلمت با بلر يسه اولديغي وجهله ايكي ياخود
 اوج مفعوله تعديه ايدر علمت با بدن اولور ايسه ايكي مفعوله
 تعديه ايدوب مفعول اول ايله مفعول ثاني متحد الذات اولور كه علمت
 زيدا فاضلا تركيبنده اولديغي وجهله مفعول لول اولان زيد ومفعول
 ثاني اولان فاضل ايكي سي دخی برذا تدن تبا رندر واعطيت

با بدن اولور ايسه مفعول اول مفعول ثانينك ذاتلري مغاير اولور
 كه اعطيت زيدا درهم اعباره سنده اولديغي اوزره مفعول اول
 اولان زيدك ذاتي بشقه ومفعول ثاني اولان درهمك ذاتي بشقه در
 واعلمت با بدن اولور ايسه علمت زيدا عمر افاضلا عبارة سنده
 مين اولديغي وجهله مفعول اول اعطيت با ينك مفعولي
 ومفعول ثاني وثالث علمت با ينك مفعول لري كي اولور وفعل
 فاعله اسناد ايله يامعلوم ياخود فاعل مقامنه قائم اولان مفعوله
 اسناد ايله مجهول اولور * الاشتقاق اخذ كلمة من اخرى
 بتغيير ماع التناسب في المعنى وهو صغير لوانتخذت في الحروف والترتيب
 كضرب من الضرب وكبير لوانتخذت في الحروف دون الترتيب
 كجذب مع الجذب واكبر لوانتخذت في اكثر الحروف مع التناسب
 والباقي كمنق مع النهق والتغير اما في الهيئة او في الحروف
 بالتبدل او النقص او الزيادة والزيادة اما لافادة معنى اولا لحاق
 مثال بمثال ازيد منه اما بالتكرير او بحروف الزيادة وهي (اليوم
 نساء) فتخو قردة وجزوع ملحق بجمع فرود درهم ونحو جلبب وحوقل
 بدخرج بخلاف نحو مقتل ومنبر وكرم وكارم وتعرف ملحق الزيادة
 بالاشتقاق وعدم النظير وغلبة الزيادة والترجيح عند التعارض
 فالاشتقاق كهمزة اكرم وباء جلبب وعدم النظير كالف قبعثري
 اذ لاسداسي في الاصول وناه تفعل لعدم فعل في اصول الرباعي
 ونون سمنان لعدم فعلان في المزيديات واما خزعال فاندر والغلبة
 كالتضميف فانه غالب للاخاق وغيره وكالهمزة او لامع ثلثية
 اصول في اصبع زائدة وفي اصطبل اصلية والميم مطردة في الاسماء
 الجارية على الفعل في معمر زائدة لاني حمر زنجوش والياء غالبية
 الا في اول اسم رباعي غير جار على الفعل في ابر مع زائدة لاني يستعور
 وكذا الواو والالف الا في الاول في وزنل اصلية والنون

ثالثة ساكنة كمرند وفي الاخر بنده كرجان وغسلين ويطرد
في المضارع والمطاوع والتاء في نحو نحوال ورغبوت ويطرد
في التفعيل ونحوه والسين مطردة في استفعال والبقية قليلة
كالهمزة حشوا كشامل واللام اخرا كذلك والميم حشوا واخرا
كهرماس وزرقم والتاء في اول الاسم كترتب والنون متحركة كنبذرة
وعفرتي وساكنة ثابتة نحو جذب واخرا بلا مدة كعرس السنين
في استطاع يستطيع والهاء في اهراق يهريق في امهات في الاصح
واما لترجيح الاشتقاق ان كان فرعش فعلمن ومذقم فعلم والا
فعدم النظير فريم مفعول لافعل لعدمه * اصطلاح صرفده
اشتقاق ذي لان شودر كه معناده مناسب شرطه نوع ما تغيير
اوله رقي بر كنه دن بر كنه بي اخذ ايلنكدر واشبو اشتقاق دخي
اوج وجهله اولوب اولكيسي ضرب كنه سندن ضرب كنه سي
اخذ اولديغي كي معناده مناسب وحروف اصليه ده وترتيبه
اتحاد اولفله در بوكا اشتقاق صغير تغيير اولنور ايكنجيسي جذب
كنه سندن جيذاخذ اولديغي كي حروف اصليه ده اتحاد اولوب
ترتيبه مخالفت اولق ايله در بوكا اشتقاق كبير دينلور اوچجيسي
نهق كنه سندن نهق كنه سي اخذ اولديغي وجهله حروف اصليه نك
اكثر بسنده اتحاد اولوب باق بسنده مخرجه مناسب بولمغله در
بوكا اشتقاق اكبر تغيير اولنور وكيفيت اشتقاقده اولان تغيير
ياهيئت كنه ده ياخود تبديل ونقص وز ياده لك ايله حروف كنه ده
وجود پذير اولور مثلا مصدر اولان ضرب كنه سندن فعل ماضي
اوله رقي ضرب كنه سي اخذ اولنقده هيئت نك تغيير مصدر در
ساكن اولان را حرفني متحرك قلمغله اولور ياخود ضرب كنه سي
فعل ماضي ايكن فعل مضارع اوله رقي يضرب كنه سي اخذ
اولنقده هيئت نك تغيير متحرك اولان معناده حرفني ساكن

قلمغله اولور وياخود حر كه سي تبديل قلمغله يعني نصر كنه سي
فعل ماضي ايكن مضارع اوله رقي بنصر كنه سي اخذ اولنقده
مفتوح اولان حرف صداد مضموم اولق جهتيه هيئت كنه
تغيير پذير وتبديل ايله اولان تغيير اسم زمان ومكان اولان منصر
كنه سي مضارع دن لدی اخذ بنصر كنه سنك ياسي ميم تبديل
اولديغي كيدر ونقصان ايله تغيير فاعل وتفاعل بابرينك
مضارع دن حرف مضارعت نقصان قلمغله رقي امر حاضر لري
اخذنده اولديغي وجهله در وز ياده لك ايله تغيير ماضي دن
مضارعت حرفي ز ياده سنله مضارع اخذنده اولديغي كيدر
وز ياده ونقصان ايله تغيير ثلاثينك مضارع دن اسم فاعل
واسم مفعول اخذنده اولديغي مثالبدر كه بنصر كنه سندن
ناصر كنه سنك اخذنده مضارعت حرفي اولان يا تنقيص اولوب
اسم فاعل التي ز ياده قلمغله وز ياده لك تغيير اولنان مشتق اولان
كنه نك عدد حرفي مشتق منه اولان كنه نك عدد حروف دن ز ياده
اولق معناسنه اولوب انجق حروف اصليه اوليان حرف
ايبان اولنق معناسنه روز ياده حروف دخي باافاده معنایا خود
بره دالي عدد حروف زائد اولان بر مثاله الحاق ايچون اولور اما
الحاق ايچون ز ياده اولان حرف اول كنه ده بولمغله رقي وسطنده
ياخود آخريده اولوب موازنه نك حفظ ايچون حروف اصليه ده
مدغم ومدغم فيه اولمز واعلال دخي اولمز وبوندن بشقه لاجل
الالحاق ز ياده قلمغله حرف دن افاده معناده مقصود اولوب انجق الحاق
غرضنه ميبذر والحق ايچون ز ياده لك يا حروف اصليه دن بريني
تكرار وياخود اليوم تنساه حرف دن ايبان ايله اولور مثلا جعفر
كنه سنه مجر د موازنه ايچون قردد كنه سنه دالي تكرار ودر هم

کلمه سنده لاجل الموازنه خروج کلمه سنده اليوم تنسأه حرف ندرن
 واوی زیاده ایله ملحق اولدیغی وجهله در **ك** نك جلب
 کلمه سنده بانی تکرار و حوقله کلمه سنده واوی زیاده ایله الحاق
 اولدیغی کیدر واسمه الحاقك صحتك شرطی مجرد موازنه
 و فعلده مصدر مشهور نده موافقت بولمقدار لکن مقتل ومنبر
 و کرم و کارم مثلور بونلرک خلا فیدر زیرا مقتل کلمه سنده ممك
 زیاده ایکی زمان و مکانه منبر کلمه سنده ممك زیاده ایکی آلت و کرم
 کلمه سنده رانك تکراری تعدیه و کارم کلمه سنده الفک زیاده ایکی
 مشارکت معنایینی افاده ایدر و حروف کلمه ده اصلیه اولان
 حرفدن زیاده اولان حرفی بئلك دخی اوج وجهله اولور اولان
 اشتقاق ایله ییلنور یعنی اکرم کلمه سنك همزه سی و جلب کلمه سنك
 باسی کی که اکرم کلمه سنك اصلی کرم و جلب کلمه سنك اصلی
 جلبه اولمغله بونلر ده همزه و باز زیاده اولدیغی مصدر اصلیلرینه
 نظر ایله معلوم اولور ثانیاً عدم نظیر ایله ییلنور یعنی قبه ثری
 کلمه سنك آخرنده اولان الف زیاده اولدیغی مثلور که اصول
 کلمه ده سداسی اولوب اوزان مشهوره ده دخی نظیری عدم اولمغله
 ذکر اولنان قبه ثری کلمه سنده الف زیاده اولدیغی اطلاق حاصل اولور
 كذلك اصول رباعیه ده فائك قنهی و لام اولینك ضمی ایله فعل
 وزنی اولسامغله تنقل کلمه سنك اولنده اولان تازاند در دینلور
 وكذلك اسماء مزیده زده فعلال وزنی اولما مفعیل سمنان کلمه سنك
 آخرنده اولان نون زانده در دیو حکم اولور اما نادر اوله رق خرعال
 و حرطال کلمه لری وار ایسه ده معشر اولوب و بو وزنده کلام
 عربده اشبو ایکی کلمه دن غیری دخی کلام شد در ثانیاً غلبه زیاده
 ایله ییلنور یعنی بعض حروف معدوده نك محال معلومه ده زانده
 اوله رق استعالی کثیر اولمغله اولمغله اولمغله بولندقد زیاده

اولدیغی معلوم اولور از جمله تضعیف **ك** بی زبرا تضعیف
 الحاق و غیری ایچون غالب و اکثر در شویله که فرد و هصب و شمال
 کلمه لرندن اخذ اولنان فرد و غصب و شمال کلمه لری مثلورده
 الحاق ایچون و کرم و اقشعر و صدیق و علامه بایلرند الحاقك
 غیری ایچون تضعیفك غلبه سی اشتقاق ایله معلوم اولور بنه
 غلبه مهنون و حلتیت کلمه لری مثلور اشتقاقی معلوم اولینان
 مضاعف بر کلمه بولنسه برو جنه مشروخ تضعیفك غلبه سی
 سبیلله ذکر اولنان مهنون و حلتیت کلمه لرنده نون و ناك زیاده لکیله
 حکم اولنوب عصفور و قنیل و ز نلرینه الحاق قلنور
 كذلك کلمه نك اصول ثلثه سبیلله ایله اولده بولنسان همزه نك
 بالاشتقاق زیاده لکی غالب و اکثر اولوب لکن اصول اربعه کلمه
 ایله اولده بولنسان همزه نك زیاده اولمقدده کثرت اشتقاق ایله
 معلوم اولدیغندن اصبع کلمه سنك اولنده کی همزه نك زیاده لکی
 و اصعبل کلمه سنك همزه سی اصل اولمقدی ییلنور و كذلك
 فعل مضارع موازن اولان اسم فاعل و مفعول و اسم زمان
 و امثالی اسملر ده حرف میم بلا تخلف بولمغله معمر کلمه سنده
 ممك زیاده لکی و فعل مضارع موازن اولسامق جهتیه
 هر زنجوش کلمه سنك میمی اصلی اولدیغی معلوم اولور و كذلك
 فعل مضارع موازن اولیان اسم رباعینك اولندن غیری محالرده
 یاخر فنك زیاده اوله رق بولنسی غایب اولمغین یرمع کلمه سنده
 یازاند اولنسی و فعل مضارع موازن اولدیغندن یستعور
 کلمه سنك یامی اصلی اولدیغی حکم اولور و كذلك کلمه نك اولنده
 اولیه رق و اوو والفک زیاده بولنسی غالب اولمغله و ر تنل
 کلمه سنده و اوك اصلی اولنسه حکم اولور و كذلك حرف نون
 غند کلمه سنده واقع اولدیغی مثلور اوچجی حرف ساکن اولدیغی

خالده زائد اوله رقي بولمسي و ياخود زحان وغسلين كله لرنده
اولديغي اوزره بعد المد آخر كله ده حرف نون زياده اولمسي
غالب واكثر اولمقدن نائي اشبو عرند و زحان وغسلين كله لرنده
نوتلك زائد اولديغي بيلنور وكذلك فعل مضارعده وانفعل
وافعلل بابلرنده بلا تخلف حرف نون زائد اولور وكذلك مبالغه
مصدر لري اولان تجوال ورغبوت كله لري وامثالنده حرف
تاك زياده اولمسي غالب وتفعيل وتفعّل بابلرنده زياده لكي
مطرد در واستفعل بابلنده دخی حرف سينك زياده اوله رقي
بولمسي اطراد اوزره درو بونلك ما عدا سنده يعني شامل كبي
حشو اوله رقي همزه وزيدل وعبدل مثلاً لرك آخرنده لام
وهرماس وزرقم كييلرك حشو يعني حرف اخيرينك ما قبلنده
وياخود آخرنده اوله رقي ميم وترتب مثلاً اسملك اولنده
تاو نبذرة وعفرني كله لرنده اولديغي وجهله نون متحرکه وجندب
مثلاً وده ساكن ثاني اولديغي خالده نون ورعشن كييلرده بلامد
آخر كله ده نون واسطباع بسطباع مثلاً لورده سين واهراق
يهر يق كييلرده ها واصح قول اوله رقي امهات كله سنده كذلك
ها حرفلرينك زياده بولملي قليلدر قالدنيكه بزوجه بالايان
اولسان ادله ثلثه يكديكرينه تعارض ايلد كده رعشن وزرقم
كله لرينك اصلاري رعشة وزرقه اولغله بونلرده نون وميمك
اشتقاق زياده لكننه وعدم نظير وغلبه زياده اصالتده دلالت
ايلسه اشتقاق ترجيح اولنور اكر اشتقاق بولمزايسه عدم نظير
ترجيح قلنور مثلاً مريم كله سنده ميمك واولده اوليه رقي ياك
زياده لكننه هر قدر غلبه زياده دليل ايسدده اوزان معتاده
فعليل وزني اولمائه يته عدم نظير دلالتله ميمك زياده لكي
ارجح اولوب مفعّل وزني اعتبار اولنور * الماضي ما وضع حدث

سبق في المعروف يفتح اوله او اول متحرکه و يفتح ثانيه ايضاً فيما
اوله تاء كقتاتل وتد حرج وفي المجهول يضم ما فتح ويكسر
ما قبل الاخر فان وليت المضموم الالف تقلب واوا ويتصرف
للغية والخطاب والتكلم فيصير اربعة عشر وهو مبني على الفتح
الاعم الواو فيضم الاعم اللواحق المتحركة فيسكن * المضارع
ما وضع لحدث حاضراً ومستقبلاً بزيادة احدائين على الماضي
ويكرم اصله يؤكرم ويخص الاستقبال بالسين وسوف وينقلب
كالماضي فالهمزة للمتكلم الواحد والنون له مع غيره والتاء للخطاب
والمفرد الغائبة ومثناها والياء للغائب وجع الغائبة في المعروف
يضم الزيادة في الرباعيات ويفتح في غيرها وعين الثلاثي من فعل
يضم او يكسر ويفتح غايماً فيما عينه اولامه حرف حلق غير
الفواوي يائي شاذ والترم الكسري المضاعف اللازم والاجوف
والناقص البائين الا فيما عينه اولامه حرف حلق والترم
الضم في المضاعف المتعدي والاجوف والناقص الواوين ولا يضم
في المثال ومن فعل يفتح وقد يكسر في المثال وقيل في غيره ومن
فعل يضم وفي غير الثلاثي يكسر ما قبل آخره الا فيما اول ماضيه
تاء فيفتح والا فيما آخره مكرّر فيدغم وفي المجهول يضم الزيادة
ويفتح ما قبل الاخر فالثلاثي لمعان كثيرة ويكثر في الرابع العمل
والاحزان واضداً ذهباً كسقم وسلم وحزن وفرح ومنه اللون
والعبوب والحلي كسهب وعور وبلج والخامس للطبايع ونحوها
كحسن وفتح وكرم ولؤم ومن ثمة لا يكون الا لازمان وافعل
للتعدي كذهبه والصيرة كاورق الشجر والسلب كالحمة
وبمعنى فعمل كقلت البيع واقلته وفعل للتكثير كطوقت الكعبة
وغلقت الابواب وموت الابل وللتعدي كفرخته والسلب كقشرته
والنسبة كفسقته وبمعنى فعل كزلته وزيلته وفاعل النسبة اصله

الى احد الشريكين وتعليقه بالاخر صريحا فليزم هكسه ضمنا
 كضاربتك وللتكثير كضاعفته وبمعنى فعل كسافرت وتفعل
 لنسبة اصله الى شريكين فصاعدا كضاربا وتجاوزا الثوب
 ولاظهار حصول اصله وهو غير حاصل كنجاهل والمطاوعة
 فاعل كباعدته فتباعد وبمعنى فعل كتوانيت وتفعل للتكليف
 كعلم والمطاوعة فعل ككسرتك فتكسر ولا تخاذ اصله كتوسدت
 الحيز وللجنب عنه كتاثم وبمعنى فعل كتنزه واقفعل للمطاوعة
 كاجتمع والانتخاذا كاشترى والقبول كاتعظ والتفاعل كاجتور
 والتصرف كاتنسب واقفعل لازم مطاوع فعل نحو كسرتك
 فانكسر ويخص العلاج والتأثير وانعدم وانفهم خطاء واقفعل
 واقفعل لمبالغة اللازم واستفعل للطلب كاستفهمه وللتحول
 كاستعجز الطين واففعول وافعل للمبالغة اللازم
 وتفعلل واففعلل لمطاوعة فاعل * فعل ماضى شوكله در ككه
 تكلم زمانه اول واقع اولان معناه وضع اولمش اوله و ذكر
 اولنان فعل ماضيك معلومنده نصر ككه سي كبي وضع اولمش اوله
 حرف اول مفتوح اولور واولنده همزه وصل اولان ككه لده
 استخرج واجتمع كبي همزه دنصكره اول منكر اولان حرف كذلك
 مفتوح اولور واولنده تا اولان ككه لده تقابل كبي اول وثاني اولان
 حرف مفتوح اولور وماضى مذكورك مجهولنده نصر وكرم
 واستخرج ككه لري كبي معلومنده مفتوح اولان حرف مضموم
 اولوب اخريتك ما قبلنده اولان حرف مكسور اولور ومجهول
 اولان ككه ده حرف الف مضموم اولان حرفك ما بعدنده
 بلا فاصلة واقع اولور ايسه قائل وتقابل ككه لريتك مجهول لريته
 قونل وتقول ككه لريته اولديغي ككي الف واوه قلب اولور
 واشبو فعل ماضى اون درت وجهله تصرف اولوب او جي غائب

واو جي غايه واو جي مخاطب واو جي مخاطبه واو جي متكلم ايچوندر
 وماضى مرقومك حرف اخرى جمع واوي وضيم مرفوع متصل
 اوليانلرده فتح اوزره وجمع واوي اولنلرده ضم اوزره وضيم مرفوع
 متصل اولنلرده سكون اوزره مبنى اولور كه نصر نصروا نصرت
 ككه لريته واقع اولديغي كيدر وفعل مضارع شول ككه در كه ماضى
 اوزر بنه آتین حرف لريته بري زياده ايله تكلم زمانه حاضر يا خود
 تكلم زمانه نصره حاصل اوله جق معناه وضع اولمش اوله اما اكرم
 ككه سنك مضارعي بكرم اولديغندن بونك مضارعت حرف ماضيسي
 اوزره زائد دكلدر سؤالي وارد اولور ايسه بكرم ككه سنك اصلي
 يوكرم اولوب نفس متكلم وحده سنده ايكي همزه نك اجتماعي
 لازم ككه چكندن لاجل الكراهه همزه حذف اولمشدر ليكن
 ضرورت شهر سيده شاعرك * فانه اهل لان يوكرما * قوانده همزي
 اثبات ايله واقع اولمش ايسه ده شاذ قيلندندر ومضارع مذكور
 سيضرب وسوف يضرب ولم يضرب ولما يضرب ككه لريته
 اولديغي كبي سين وسوف حرف لريته زمان استقباله مخصوص ولم
 ولما حرف لريته ماضى معنائه منقلب اولور واشبو فعل مضارع
 فعل ماضى كبي اون درت وجهله تصرف اولنور واتين حرف لريته
 همزه كرك مؤنث وكرك مذكر اولسون نفس متكلم وحده ونون
 كرك واحد وكرك اكثر اولسون متكلم مع الغير وتا كرك مذكر
 ومؤنث وكرك تنبيه وجمع اولسون مخاطب ومفرد مؤنث غايه
 وتنبيه مؤنث غايه ويا كرك مفرد وكرك تنبيه وجمع اولسون
 غائب وجمع مؤنث غايه ايچوندر ومضارعت حرفي رباعي
 مجرد وثلاثي مزيد رباعي اولنلرده مضموم وما عدا سنده مفتوح
 اولور واغت حجازيه دن غير لغت لريته علم بابنده واولنده همزه
 وصل وتاء مطاوعت اولنلرده يادن ما عدا سي كسره ايله دخی
 قراءت اولمشدر تانك كسره سي ايله * يوم تبيض وجوه وتسود

وجوه قراءتی و نونک کسرہ سبیلہ اباک نستعین قراءتی بوکا
 میندر و افصح و اشهر اوله رق همزه نک کسر یله شاعرک قولنده
 دخی و ما ادری و سوف ادری اخال ادری واقع اولمشدر
 و ماضیسی عینک فتحیله فعل با بندن اولان فعل مضارعک نصر
 ی نصر و ضرب یضرب کی عین الفعلی یا مضموم یا خود مکسور
 اولور و بوجهله مضارعده عین الفعلی مضموم یا خود مکسور
 اولق غالب اولدیغنه بناء اهل صرفدن ابوزید ماضیسی عینک
 فتحیله فعل اولان افعال مشهوره دن ماعدا فعللرده مضارعک
 عین الفعلی مضموم و مکسور قلمقلخی خیر اولسنه ذاهب اولمشدر
 و باب مذکور دن اولان ماضینک عین الفعل یا خود لام الفعلنده
 حرف خ ل م ق د ن الفقدن غیر یسی واقع اولور ایسه مضارعک
 عین الفعلی سأل یسأل و فتح یفتح کی مفتوح اولمقلق
 غالبدر زیر حرف حلق ثقیل اولدیغندن کسندو و یا خود ماقبلی
 حرکه سی اخف حرکا ت د ن اولمقلق ملترزم اولمقدن ناشی اهل
 صرف بو بابک اصلی عینک ضمی یا خود کسر یله در دیدیلر
 و بوجه بالا بیان اولنان مضارعک عین الفعلی مفتوح اولمقلخی
 غالب ایسه ده کاه دخل یدخل مثلاً مضموم و کاه نج ینج کی
 مکسور دخی اولور و ابی یا بی کله لرنده حروف حلقدن بر حرف
 یو غیکن مضارعک عین الفعلی مفتوح اولمقلخی شاذدر و مضاعف
 اولان کله لک لازم و متعدیسی یثنی فرق ایچون فر یفر کی
 مضاعف لازم اولنلرده مضارعک عین الفعلک کسری التزام
 اولمشدر واجوف یا ثی و ناقص یا ثیده دخی حرف یا ما قبلنک
 کسرہ سی ایجاب ایلدیکندن کال یکیل ورمی برمی کی
 مضارعک عین الفعلی مکسور اولق ملترمدر لکن عینی یا خود
 لامی حرف حلق اولان اجوف یا ثی و ناقص یا ثیده کسرہ

ملترزم اولوب بعضا سعی بسی و شاه یشاء مثلاً مفتوح و بعضا
 دخی یدعی و شاع یشع کی مکسور اولور و کذلک مضاعف
 متعدیده یعده و یعده کی ضمیر مفعولک اتصالده ایکی ضمه
 ابله کسرہ جمع اولماق ایچون مضارعک عینی مضموم اولق
 التزام اولمشدر واجوف و او ی و ناقص و او یده دخی حرف
 و او ماقبلنک ضمی ایجاب ایلدیکندن مضارعک عین الفعلی
 قال یقول و غزایغزو کی ضمیر مفعولک اتصال جهتیله مابعد لرنده
 اوج مضموم اوله رق و او و یا نک اجتماعی ثقیل اولمقله
 مضارعک عین الفعلی مضموم قلمز اما وجه بوجه کی لازم
 اولان کله لرده ضمیر مفعولک اتصال ممکن اولما مغمین مضارعک
 عین الفعلی مضموم اولق جاز اولور و ماضیسی عینک کسر یله
 فعل با بندن اولان مضارعک علم یعلم کی عین الفعلی مفتوح
 اولور و بعضا مثلاً لده ورث یرث کی مکسور اولور و مثلاً لک
 غیر یسنده حسب یحسب کی مکسور اولق قلیلدر و ماضیسی
 عینک ضمیله فعل با بندن اولان مضارعک عین الفعلی حسن یحسن
 کی مضموم اولور و ثلاثی مجرد مضارعک غیری مضارعلرده اکرم
 یکرم و اجتمع یجتمع و استخرج یستخرج کی آخرینک ماقبلی مکسور
 قیلنور لکن ماضیسنک اولنده ند حرج یتدخرج و تقابل یتقابل مثلاً
 تا اولان مضارعلر بو حکمدن مستثنا اولوب آخرینک ماقبلری
 مفتوح اولور و آخر یحمر کی آخری مکرر اولان ماضیسنک
 مضارعی دخی کذلک بو حکمدن مستثنا اولوب آخرینک ماقبلی
 ساکن اوله رق ادغام اولنور و علی العموم فعل مضارعک مجهولنده
 یضرب یدحرج یقتدر یستخرج کی مضارعک حرفی مضموم
 و آخرینک ماقبلی مفتوح قیلنور اما اجوفده یقال یغار یختار یستعار
 کله لری کی آخرینک ماقبلی الفه قلب اولنور قالدیکه فعل ثلاثی

معانی کثیره ایچون او اوب غنا بطه تختنده مندرج دکلدرامادر دنجی
 باید عمل واحزان واضدادی یعنی سلم و سقم و حزن و فرح معناری
 سائر ثلاثی بابلرند بواندیغندن زیاده واقع اولور و شهب و عور
 و بلج و الوان و عیوب و بشره ده زینت ظاهره اولان حلی معنای بنه
 دال اولان کلمه لر دخی انجق اشبور دنجی بایدن کلور و بشبی
 باب اوصاف خلقیه اولان حسن و قبح و اکامائل اولان کرم و اوم
 و فحش کبی معنای منحصرا اولدیغندن انجق لازم اولور لکن کلام
 عربده رحبتك الدار تعبیری واقع اولمش ایسه ده ضعیف او اوب
 مرحبا بك قوللری دلالتیه فصیح اولان رحبتك الدار تعبیر یذر
 و افعـل بابی ثلاثیدن اولان کلمه بی متعدی قلمق ایچون او اوب
 کلمه لازم ایکن بر مفعوله تعدیه ایتدیرر اما کلمه ذاتنده بر مفعوله متعدی
 اولدیغی صورته ایکی مفعوله تعدیه و ذات کلمه ایکی مفعوله تعدیه
 ایتدیکی حالده اوج مفعوله تعدیه ایتدیرر مثلا ذهب کلمه سی لازم
 ایکن اشبو افعـل بابیه نقل ایله متعدی اولور و نصر کلمه سی ذاتنده
 بر مفعوله تعدیه ایدر ایکن كذلك بو بابیه نقل ایله ایکی مفعوله
 و علم کلمه سی ذاتا ایکی مفعوله تعدیه ایدر ایکن كذلك بو بابیه نقل
 اولاندقده اوج مفعوله تعدیه ایدر و افعـل بابی صیرورت ایچون
 دخی اولور صیرورت شودر که اوراق الشجر عبارتستنده اولدیغی
 وجهله فاعل اولان شجر ك اوراق کلمه سنك اصلی اولان ورق
 صاحبی اولدی معنای دلالت ایلدیکی مثلاً و درو باب مذکور زالت
 عجمه معنای اولان انجمه کبی اصل مشتق منهی ازاله ایچون
 دخی او اورو ثلاثی اولان فاعـل معنای سنه دخی کلمه وب قلت
 البیع معنای سنه اوله رق اقلنه دینلور و فعل بابی تکثیر ایچون
 او اوب تکثیر دخی بمضای طوفت الکعبه عبارتستنده
 اولدیغی وجهله فاعله و بمضای غلقت الابواب ترکیبده اولدیغی

اوزره مفعوله و بمضای موت الابل عبارتستنده اولدیغی کبی فاعله
 و افعـل او اورو واشبو فعل بابی فرحتمه کبی تعدیه و قشرته کبی ازاله
 و نسبتیه الی الفسق معنای اولان فسقه کبی اصل مشتق منهی
 نسبت ایچون دخی اولور و زلت معنای اولان زیلته کبی فعل
 معنای سنه ده کلور و فاعل بابی صریحا احد شریکینه اصل مشتق
 منهی نسبت و شریك اخره تعلیق ایچوندر که مثلاً ضار بتك
 دینلد کده ضرر بك متکلمه صریحا اسنادینه و مخاطبک اوزرینه
 ایقاعنه دلالات ایدر ایسه ده مشارکت جهتیه ضرر بك اسنادنده
 مخاطب دخی مضروب اولق لازم کلور و باب مذکور ضاعفته
 مثلاً و تکثیر ایچون و سفرت معنای اولان سافرت کبی ثلاثی اولان
 فعل معنای سنه دخی کلور و تفاعل بابی اصل مشتق منهی شریکینه
 و شریکیندن زیاده به نسبت ایچون او اوب شرکاتک هر برینه
 نسبتی صریحا اولمغه تضار یا و تجاز یا و الثوب کبی بونك مفعولی
 فاعل باینك مفعولنده ناقص او اورو باب مذکور هنوز حاصل اولمیان
 شیتك حصوانی اظهار ایچون دخی او اور که مثلاً تجاهل دینلد کده
 جهلی حاصل دکل ایکن اظهار جهل ابتدی دینك اولور و باب
 مذکور فاعل باینك مطاوعتی ایچون دخی او اورو مطاوعت شودر که
 باعدنه فتما عذر کینده اولدیغی وجهله فعل متعدینك تعلیقندن
 انفکاکي ممنوع اوله رق مفعوله معنای حصوله دلالات ایلیمه و باب
 مذکور و نیت معنای اولان توانیت کبی ثلاثی اولان فعل معنای سنه
 دخی کلور و تفاعل بابی تعلیم کبی اصل فعلی مشقت و تکرار ایله تحصیل
 معنای سنه اولان تکلف ایچون او اورو باب مرقوم کسرته فتکسر کبی
 فعل باینك مطاوعتی ایچون دخی او اورو باب مرقوم مفعولانی اصل
 کلمه انخاذ ایتك ایچون دخی او اور که توسدت الحجر عبارتستنده
 مفعول اولان حجر توسد کلمه سنك اصلی اولان وساده انخاذ قلمش

اولورو باب مرقوم تا ثم کبی اجتناب و احتراز ایچون دخی اولور
وزنه معناسنه اولان تنزه کبی ثلاثی اولان فعل معناسنه ده کلور و افعل
بابی اجتمع کبی مطاوعت و اشتی کبی اتخاذ و انمظ کبی
اصل مشتق منهی قبول ایچون اولور و اجتناب کبی تفاعل
بابی معناسنه دخی کلور و باب مرقوم اکنسب کبی تصرف یعنی
مبالغه ایله تحصیل معناسنه ده ککلور و انفعیل بابی
کسرتنه فتکسر کبی فعل بابنک مطاوعتی ایچون اوله رق لازم اولور
و باب مذکور قطع و کسر فعلاری مثلاً و اعضاء جارحه ایله حاصل
اولان معانی محسوسه به مختص اولمغه محسوساتدن اولیان
انعدم و انقهم کلملری مثلاً و خطادر و افعل و افعال بابلری
احر و احار و اوردور و اوار مثلاً و ببالغه لازم ایچون اولور و اشیواییکی
بایدن الوان و عیوبدن غیری کلان کلملر قلیلدر و استفعل بابی استنهم
کبی اصل مشتق منهی طلب معناسنه اولور و باب مذکور
امحجر الطین کبی تحول یعنی فاعلک اصل کلمه به تحویل
قلتم ایچون دخی اولور و افعل و افعول و افعل بابلری اغلوطنه
و احوالینیه و اعروور به لفظ لرنند غیریده مبالغه لازم ایچوندر
و تفعل و افعل بابلری دحرجت الحرج فتدحرج و حرجت الابل
فاخر نجم کبی فعل بابنک مطاوعتی ایچون اولور و لمحققات بابلری
دخی الحاق اولنان ابوابک احکامنه تابعدر (الامر ما يطلب به الفعل
المعروف من الغائب بزيادة اللام على المضارع وجزم الآخر
ومن الحاضر بحذف التاء وجزم الآخر فان سكن ما بعد هازیدت
همزة وصل مكسورة كاضرب و اعلم واستخرج الا اذا انضم
ما بعد الساكن فتضم كاتصر و همزة اكرم ليست للوصل والمجهول
باللام مطلقاً * النهي ما يطلب به التذكير بزيادة لام على المضارع
وجزم الآخر ولا يحى المتكلم من معروفهما الا بتأويل ويحى

من مجه و اهسا و تلحق المستقبل الطلبی من الامر والنهي
والاستفهام والتثني والعرض والقسم نونان للثا كيد مشددة ومخففة
فيحذف بهما واول الجمع و ياء المخاطبة وفي البواقي يفتح ما قبلهما
ويقال في المثني وجمع المؤنث اضربان و اضربان ولا تدخلهما
المخففة اصطلاح صرفده امر تعبیر اولان شول کلمه در که انکله
فعل طلب اولنه و امر غائب معلومی مضارعی اوزرینه حرف
لام زیاده قلنوب لبضرب و استخرج کلملری کبی آخری جزم ایله
اولور و امر حاضرک معلومی مضارعک مخاطبندن مشتق اولمغه
اولنده مضارعت حرفی اولان تا حذف اولنوب عدد و ضارب
و تقابل کبی آخری كذلك جزم ایله اولور و اشیو امر حاضر ایچون
تابع الحذف مابعدنده اولان حرف ساکن اولور ایسه اضرب و اعلم
و استخرج کلملری کبی اولنه همزة وصل مکسورة
زیاده قلنور اما تا حذف اواند قد نصکره مابعدنده
ساکن اولان حرفک مابعدی مضموم ایسه انصر
کلمه سی کبی مضارعنک عین الفعلنه تبعیله همزة وصل مضموم اولور
واکرم کلمه سنک همزة سی همزة وصل اولیوب کلمه مذکوره نک
اصل مضارعی توکرم اولدیغندن تا بعد الحذف همزة اصلیه سی
عودت ایدرو بونک همزة سی همزة قطع اولمغه مفتوح اولور و کرک
امر غائب و کرک امر حاضر و بونلرک نفس متکلملرینک مجه و للری
مطلقاً اوللرینه لام زیاده سیله لبضرب زید و انضرب انت
ولا تضرب انا کبی اخرلرینک جزمیله اولور (ونهي تعبیر اولنان
شول کلمه در که انکله ترک فعل طلب اولنه و کرک نهی غائب و کرک
نهی حاضرک معلوملری و مجه و للری مضارعی اوزرینه لا بنصر
لا تنصر کبی حرف لازیمه سیله اخرلری جزم ایله اولور و امر ونهینک
معلوملرندن حالت واحده ده برذات امر و امور اولماق ایچون

نفس متکلم کما کن تأویل ایل کاور وانقه دم مقدمه دینلد کده
 وجب علینا تقدیمها ایله تأویل او انور و اشبو امر ونهیک مجھول لرندہ
 محذور مذکور اولدیغندن نفس متکلم کاور و طلب اوزرینه دال اولان
 امر ونهیی واستغھام و تمنی و عرض و قسم کیلرہ اضربن ولا تضربن
 واضربن ولا تضربن کی نون مشدده و تخفیفه لاحق اولور و اشبو
 امثالده اولدیغنی اوزرہ نون تخفیفه ساکن و نون مشدده مفتوح اولور
 لکن نون مشدده تثنیه و جمع مؤنثه اضربان واضربان کی
 مکسور اولور و جمع مؤنثه نون تخفیفه داخل اولمز کک مشدد و کک
 تخفیف نون تاکید داخل اولدقده جمع مذکرک و اووی و مفرد مؤنث
 مخاطبه نیک یاسی اجتماع ساکنینی دفع ایچون حذف اولوب انصرن
 وانصرن وانصرن وانصرن کلمه لری کی و او محذوفک ماقبلی
 مضموم و یا محذوفک ماقبلی مکسور قلندور و جمع مذکر ایلہ
 مفرد مؤنث مخاطبه نیک ماعد اسنده ذکر اولنان نونلرک ماقبلی
 مفتوح او اور (اسم الفاعل ما اشتق لما حدث من الفعل فن الثلاثی
 کضارب ومن غیره بمیم مضمومه بدل زیاده المضارع مع کسر ماقبل
 الاخر ککرم * اسم المفعول ما اشتق لما وقع عایه الفعل فن الثلاثی
 کضروب ومن غیره کالفاعل بفتح ماقبل الاخر * الصفة المشبهة
 ما اشتق لما ثبت فیه الفعل ومن ثمة خصت باللازم فن الاوان والعبوب
 والجلی علی اذعل ومن الجوع والعطش وضد هما علی فعلان
 ومن غیرهما من باب علم علی فرح بکسر الهمزة غلبا و جاءت علی
 شکس وصفر و حر و صاحب و سلیم و غبور و مجلان و من باب کرم
 علی کریم و صعب و جاءت علی خشن و حسن و ملح و صلب و جنب
 و عاق و من غیرهما قلیل و یحی فاعیل و فاعول بمعنی فاعل و مفعول
 و یستوی المذکروا المؤنث فی فاعول و فاعل و فاعیل المفعول * المبالغة
 لا فاعل کلمیم و جهول و حذرو بیظ و فاروق و جبان و شجاع و رحمان

متن

و کذاب

و کذاب و کبار و علامه و صدیق و قیوم و نحر یز و مسکین و مد رار
 و مجذامة و راویة و لغنه و یستوی المذکروا المؤنث فی غیر الاول
 (اسم التفضیل ما اشتق لما زاد علی غیره فی الفعل و صیغته افعل
 ولا یبنی من غیر الثلاثی و لا من لون و عیب فاذا ارید منھما قبل
 اشد اکرا ما و سواد او عواد او هولاء اعل و شد نحو و اعرف و
 اشھر * اصطلاح صرفده اسم فاعل تعبیر اولنان شول کلمه در که
 فعل متجدد و غیر مستمر کند و دن ظاهر اولان ذات ایچون
 مضارعک معلومندن مشتق فلنمش اوله و ذکر اولنان اسم فاعلک
 ثلاثیدن وزنی مضارب اولوب ثلاثینک غیر یسندن علی العموم
 مضارعت حرفی برینه بمیم مضمومه اتیان و اخرینک ماقبلی
 مکسور قلندرق مکرم و مدخرج و مستخرج و زلری اوزرہ اولور
 اما غیر ثلاثی اوله رق اینع کلمه سندن یانع و اسهب کلمه سندن
 اخرینک ماقبلی اولان هانک فتحله و اسهب کلمه سی شاذ قبیله ندر
 (و اسم مفعول تعبیر اولنان شول کلمه در که فاعلن ظاهر اولان
 فعل کنند و اوزرینه وقوع بولان ذات ایچون مضارعک
 مجھولندن مشتق قلنمش اوله و اشبو اسم مفعولک ثلاثیدن وزنی
 مضروب اولوب ثلاثینک غیر یسندن علی العموم اسم فاعل
 مثلا و مضارعت حرفی برینه بمیم مضمومه اتیان و اخرینک ماقبلی
 مفتوح قلندرق مکرم و مستخرج و زلری اوزرہ او اور و صفت مشبهة
 تعبیر اولنان شول کلمه در که فعل کند و غیر متجدد اوله رق ثابت
 و مستمر اولان ذات ایچون مضارع لازمندن مشتق قلنمش اوله
 و صفت مشبهة نسیمه سی مذکر و مؤنث و تشیه و جمعده
 اسم فاعله مشابهنی ایچوندر و صفت مشبهة کنند و سنده
 مستمر اولان ذاته موضوع اولدیغنی اجلندن اوصاف لازمه مستمریه
 مخصوص اولشدر زبرامه مدی صاحبده مستمر اولوب متجدد

اولور و اشبو صفت مشبهه الوان و عیوب و حلیدن مذکر
 ایچون افعیل و مؤنث ایچون فعلاء و بونلرک جمعلری ایچون فعل و تشبیه
 مذکر کنده افعیلان و تشبیه مؤنث کنده فعلاء و بونلری اوزره کلور
 که اسود اسودان سود سوداء سوداوان سود کبیر و اعوز و ابلیج
 کلعلری دخی بو کافیا سا اولور و جوع و عطش و بونلرک ضدندن مذکر
 ایچون فعیلان و مؤنث ایچون فعلاء و کذلک بونلرک جمعلری ایچون
 فعیلان و تشبیه مذکر کنده فعلاء و تشبیه مؤنث کنده فعلیلان
 و بونلری اوزره کلور جوعان عطشان و شبعان و ریان
 کلعلری مثلاً اولور دخی بو کافیا سا ایله درود کر اولسان الوان و عیوب
 و حلی و جوع و عطش و ضدندن ماعداعلم بایندن عین
 الفعللک کسر یله فرح و زنی اوزره کلمسی غالبدر و بعضا شکس
 و صغرو و حرو صاحب و سلیم و غیور و بحلان و بونلری دخی کلور و کرم
 بایندن کریم و صعب و زنی اوزره اولمق غالب اولوب بعضا دخی
 خشن و حسن و ملح و صلب و جنب و عاقرو و بونلری کلور و ذکر
 اولسان علم و کرم بابلر یلک غیریدن ضیق و اشیب و شیخ
 دخی کی صفت مشبهه کلمسی قلیلدر و صفت مشبهه و مبالغه ایله
 اسم فاعله غالب اولان اوزانندن فعلیل و فاعول و بونلری بعضا
 راقب معناسنه اولان رقیب و صابر معناسنه اولان صبور
 و مقتول معناسنه اولان قتیل و محلوب معناسنه اولان حلیب کی
 اسم فاعل و اسم مفعول معناسنه دخی کلور لکن فعلیل و زنی
 اسم فاعل معناسنه اولدیغی وقتدر رقیب و رقیبه کی مذکر ایله
 مؤنثی فرقی ایتمک لازمدرو اسم مفعول معناسنه اولدیغی تقدیرجه
 مذکر و مؤنثی مساوی اولور کذلک فاعول و زنی اسم مفعول معناسنه
 اولدیغی وقتدر صبور و صبوره کی مذکر یله مؤنثی فرقی ایتمک
 لازمدرو اسم فاعل معناسنه اولدیغی حالده مذکر و مؤنثی مساوی

اولور و مبالغه ایله اسم فاعل دینالان علم و جهول و حذر و یقظ
 و فاروق و حیلان و شجاع و رجحان و کذاب و صبار و علامه
 و صدیق و قیوم و نحریر و مکیکن و مدرا و زو مجذامه و روایه و اعتریه
 صکی ایچون فاعلک صفت مشبهه ایچون اولان
 کلمه در و اوزان مذکر و بونلرک اولان اولان علم و زتنسندن
 غیریده مذکر و مؤنث مساوی اولوب مقام
 فریقینه سیله فرق اولان نور و اسم تفضیل تعبیر اولسان
 شول کلمه در که اصل فعلیده غیرک اوزرینه زیاده لکله متصف اولان
 ذات ایچون مضارع لازمدن مشتق قلمش اوله و صیغه سی ایچون
 زیداعلم من عمرو کی افعیل و زیدرو و خیر و شر کلمه لری یلک اصللری
 اخیر و اشرا اولوب کثرت استعماللرینه بناء تخفیف اولمشدر و اشبو
 اسم تفضیل ثلاثینک غیر یسنندن و الوان و عیوبدن کلمه اما بونلردن
 اسم تفضیل کنور لک مراد اولندقدن اشد اکر اما و اشد سو ادا
 و اشد عورادینلر کی صکی مناسبته کوره اشد کلمه سی
 و امثالی ایسان قلمنور و کلام عربیده افعیل بایندن اوله رق اعطاهم
 للمعروف و عیوبدن اولان احق من هبنقه و ارد اولمش ایسه ده
 شاذدر و اشبو اسم تفضیل ایچون فاعلک تفضیلی ایچون اولمغه
 اکثر معروضه معناسنه اولان اعرف و اکثر مشهوریه معناسنه
 اولان اشهر کلمه لری مفعولک تفضیلی ایچون کلمش ایستاده
 کذلک شاذ قیلندندر * المصدر اسم الحدث جاری علی
 الفعل فن الثلاثی کثیر نحو قتل و فسق و شغل و رجح و نشده
 و کدره و دعوی و ذکر و بشری و لیسان و حرمان و غفران
 و زوان و طلب و حنق و صغرو و هدی و غلبه و سرقه و ذهاب
 و صرف و سؤال و زهد و ذریه و دخول و قبول و وجیف
 و صهوبه و مدخل و مرجع و مسعاه و حمده و شذائهم و باقیه

ومنسورة ومصدوقة والغالب في الصنایع ونحوها على كتابة
وفي الاضطراب على خفقان وفي الاصوات على اضطرب واللازم
على ركوع ومن فعل المتعدي على جهل واللازم على
فرح واللون والعيب كحمة وليكنة ومن فعل على كرامة ومروءة وكرم
وعظم (ومن غير الثلاثي قياسي فن الرباعي ككرم اكراما وضارب
مضاربة وجاء قتالا وقيالا وكرم تكريما وجاء كذا باويجي تكرمة
بالحذف والتعويض والترموها في نحو تجرئة وتغزية واجازة
واستجازة وجاء ترك التعويض اذا اضيف كقام الصلوة وكذا خرج
دخرجة ودخرجا بالكسر ونحو ززال بالفتح والكسر
(ومن الخماسي مما اوله تاء كالماضي بضم ما قبل الآخر كسكر
تكرما وتخرج تدخرجا وجاء تملق الالمعل اللام في كسكر كالتني
والساوي وما اوله همزة كالماضي بزيادة الالف قبل الآخر مع كسر
ثالثة مطلقا وقياس المصدر الميمي من الثلاثي كسر العين في
مثال واوى اعل فعلة وكوعد وفتحها في غيره كقتل وموجل
وموتى وشذ نحو مرجع ومصير ومعرفة ومكرم ومعون ومكرمة
ومن غيره كالمفعول ونحو خلبي بالكسر ونحو ال بالفتح للمبالغة
والنقاء والبيان بالكسر شاذ (المرة من الثلاثي كضربة بالفتح
(والنوع بالكسر وهما من غيره على مصدره الا شهر بزيادة التاء
في الاناء فيه كاستخراجة والوصف في غيره كدخرجة واحدة
اوسيرمة) اسماء الزمان والمكان من غير الثلاثي كالمفعول ومنه
ما مضارعه مفتوح العين او مضنومها والمعتل اللام كضرب
ومقتل وموتى بفتح الميم ومن مكسورها والمثال كضرب وموعد
وميسر بكسر العين واما المنسك والمجزر والمطلم والمشرق
والمغرب والمفرق والمنقط والمنحر والمنبت والمسكن والمسجد
والجمع والمفسر والمفتنة بالكسر والمفيرة والمشرقة والمشرقة

بالضم فامكنة خاصة ويلمحة التاء قياسا اذا جعل اسم المكان
فيه يكثر فيه الشيء كماء سدة ومبطخة (اسم الالة كفتح ومحلب
بكسر الميم وجاء ككسحة واما المسعط والمخل والمدهن والمدق
والمكحلة والمحرضة بالضم فالآت خاصة (المصغر ما وضع لما قل
من اصله ويضم اوله ويفتح ثانيه وبعدهما ياء ساكنة كضرب
ويكسر ما بعدهما فيما فوق الثلاثة كجيفر الا اذا كان بعد ثانيا التانيث
او الفة كطليحة وحبلي وجميرا والالف والنون المزيديتان كسكران
او الف افعال جمع كاجيال فاوزانه في غير هذه الاربعة فعيل
وفعيل وبرد المقلوب الى اصله في نحو باب وناب وموقف وميزان
زوال علة القلب بخلاف نحو قائم وزاث وبرد المحذوف فيماتي
على حرفين كدمي وشفيهة وبني وبنية ويجعل المدة الثانية
واو مفتوحة كضو رب ورويدن ويوسف ويجعل المدة بعد
كسرة التصغير ياء كفتيح وكر يدس وعقيريت ويظهر التاء
في المؤنث تاء مقدورة او صغر على ثلاثة كعينة وسمية في عين
وسما بخلاف عقير ولا يصغر جمع الكثرة او يصغر من المركب
اوله كعيليك (المنسوب ما وضع لما انتسب الى اصله بالحاق ياء
مشددة ويحذف تاء التانيث كبصري ونحو كتف ودمل بفتح
ثانية وفي ايل وجهان بخلاف تغلي وفي الافصح ونحو حثينة
وشنوة يحذف حرف العلة ويفتح الثاني الا في الاجوف والمضاعف
وسلبي في سليفة شاذ وكذا نحو جهينة الا في المضاعف وقرشي
وقرشي شاذ ونحو سبد يحذف ياؤه الثانية وطائي شاذ ونحو غم
تقلب ياؤه واوا ويفتح ثانية كعموي بخلاف ظي وغزوي ويدوي
في بدوشاذ وكذا طيبة وغزوة عند سيديويه وقروي في قرية
شاذ ونحو حى وطى وليسة ترد الاولى الى اصلها ويفتح كحوي
وطووي واووي ونحو على وعلبة يحذف احدهما وتقلب

الآخرى واوا وفتح ثانية كعلموى وكذا امى وامية المشددة والرابعة
ان كانت اصلية حذفنا او احديهما كرمى ومرموى والاحذفنا
ككرسى وشافعى والف الاخيرة الثالثة تغلب واو كتنوى وكذا
الرابعة المنقلبة في الافصح كخزوى ومرموى وغيرهما يحدف
تجلى وجزى ومصطفى والهمزة الزائدة بعد الالف في الآخر
تغلب واوا كحمر اوى وشذ صنعانى والاصلية ثبتت في الاكثر
كقراى وفي المنقلبة وجهسان ومابقى على حرفين ان تحرك
وسطه في الاصل ومحدوفة اللام بلا تعويض بهمزة يرد بمحدوفة
كاوى وشفهى وان عوض بها اوسكن وسطه فوجهسان
كاى وبنوى ودمى ودموى وينسب المركب الى اوله ككعبلى
وفي الاضافة ان قصدت في الاصل فالى الثانى ككنى والافال
الاول ككعبدى في عبد مناف وجاء منى فى اللبس ويرد المثنى
والجموع الى الواحد كقرضى فى فرايض الامانى حكم المفرد
كداى وانصارى وعسا دبدى وجاء نحو تامر ولابن وحائض
الذى تمر ولبن وحوض وكثر نحو خبار وجمال فى الحرف * اصطلاح
صرف مصدر تعبير الانسان شول ككلمه دركه بذاته اصل اولوب
كندودن فعل مشتق قلته ومصدر كثلاثين وزنلى كثير
اولوب هر نقدر ضابطه تحتد دكل ايسه دخى مشهورا وزنلى
قتل وفسق وشغل ورجة ونشدة وكدره ودعوى وذكرى
وبشرى ولبان وحرمان وغفران وتروان وطالب وحنق
ومفر وهدى وغلبة وسرقة وذهاب وصراف وسؤال وذهادة
ودراية وبغاية وقبول ودخول ووجيف وصهوة ومدخل
ومرجع ومسعاة ومحمد وزنلى ككبيدرو قليلا دخى كراهية
وشيوخة ورجولية وزنلى كلور وشاذ اوله رى قائم وباقية وعاقبة
وعاقبة وميسور وميسور ومفتون ومصدوقه وزنلى دخى

كلوب لكن ابن هشامك سيبويه دن روايت وتقلبه كوره فاعل
ومفعول وزنلى اوزره مصدر كلوب كلام عربيه دعه من معسوره
الى ميسوره واقع اولش ايسه ده مقدر زمانك صفى اولق اوزره
تاويل قلمش اولفله بنه معسور وميسور ككلمه لى اسم مفعول اوله رى
دعه من زمن معسورة الى زمن ميسورة ديك اولور وكذلك فهل
ترى لهم من باقية نظم جليلنده باقية كلمه سى بنه اسم فاعل
اوله رى مقدر جاعتك صفى اولق اوزره بجاعت باقيه
ايله تاويل اولمشدر وغالب اوله رى ضايع وامثال اولان
كلمه زده كايه وزنلى اوزره اولوب بعضا دخى قح ايله ولاية حركات
ثلاثه مفتوحة ايله دلالة وزنلى اوزره كلور وكذلك غالب
اوله رى معانيسنده اضطراب اولان كلمته افظى دخى معانسته
مطابق اولق ايچون حركات ايله خفقان وزنلى اوزره كلوب
حتى حيوان وجولان كلمه زنده موجب اعلان اولان قاعده جارى
ايكن صرف انظار قلمشدر ومعانيسنده اصوات اولان كلمه زده
بكاء وصراخ وزنلى اوزره كلور وبعضا صوتدن خالى اولفله
بكاءى قصراولنور وذكراولسان صنايع واضطراب واصواتدن
غيريسنده يعنى ماضيسنك عين الفعل الى مفتوح اولان يابلردن
متعدى اولان كلمه زده ضرب ولازم اولان كلمه زده ركوع
وزنلى اوزره كلور وكذلك ماضيسنك عين الفعلى مكسور اولان
يابلردن متعدى اولان كلمه زده جهل ولازم اولان كلمه زده فرح
ولون وعبيدن اولان كلمه زده حرة ولاكنه وزنلى اوزره اولور
وماضيسنك عين الفعلى مضموم اولان يابلدن كرامة ومرؤة وعظم
وكرم وزنلى اوزره كلور وثلاثينك غيريسنده كلان مصادر
فيساى اولوب زباعيدن اكرم اكراما قاتل مقاتلة وقتالا وقتيالا
وكرم نكر بما وكذب كذا با كلور ونكر بما كلمه سندن يابى حذف ايله

تاء تعویض اوله درق تکرمة دخی کلور تجرئة وتعزیه واجارة
 واستحسازة کلمه لری کی واشبو حذف و تعویض تفعلیل بایندن
 معتل اللام و مهموز اللام و كذلك افعال واستفعال بایلدن معتل
 العین اولان کلمه رده التزام اولمشدر و اقام الصلوة ترکیبده اولدیغی
 وجهه له بعضا تعویض التزام اولان مصدر له مضاف اولدقده
 تعویض اولسان تا ترک اولنور و حذف و تعویض بونیمه رق
 اعواز و اعیان کلمه لری مثلاً اصلی اوزره کلنلر شاذ قیلندندر
 و دخرج بایندن دخرجه و کسر ایله دحراجا کلور و مضاعف
 اولنلرنده ززال کلمه سی کی اولی فتح و کسر ایله کلوب انجق
 زحشیری اولک کسر یله اولان مصدر و اولک فتحیله اولان
 اسم مصدر اولقلقه ذاهب اولمشدر و خاسیدن ماضیستک
 اولنده تا اولان کلمه ده یعنی تفعل باینده تکریم تکرما و تدخرج
 تدحرجا کی اخرینک ماقبلی مضموم اوله رق کلور و تا و میمک
 کسر یله تملاق کی دخی کلور لکن معتل اللام اولنلرنده تمفی
 و تساوی کی اخرینک ماقبلی مکسور قانور و کرک خاسی و کرک
 سداسی اجتماع اجتماعاً و استخراج استخراجاً کی ماضیستک اولنده
 همزه اولان کلمه رده مطلقاً اخرینک ماقبلنه الف زیاده قانوب
 اولنده اوچینجی حرف مکسور اولور و ثلاثیدن مصدر میمی
 مضارعی اعلال اولمش اولان مثال واویده موعده کی
 عین الفعلک کسر یله کلمک واشبو مثال واوینک غیر ی یعنی
 مقتل کلمه سی کی صحیح اولان یاخود موجل کلمه سی کی مضارعی
 اعلال قلمیان و یاخود مثال واوی اووب موقی کلمه سی کی
 ناقص اولان کلمه رده مصدر میمی عین الفعلک فتحیله اولمقی
 قیاسی اولغله مرجع و صبر و معرفه کی عین الفعلک کسر یله
 و مکرم و مکرمه کی عین الفعلک شاذ و افع اولان مصدر

میملر شاذ در و ثلاثینک غیردن علی العموم مصدر میمی و اسم
 زمان و اسم مکان مزیداتک اسم مفعولی کی اولدق صیغه واحده
 اوزره در و اولنک کسر یله خلیقی و اولنک فتحیله نجوال کلمه لری
 کیملر مباله مصدر ایچوندن و مبالغه مصدر اولک فتحیله اولمقی
 قیاسی ایکن اولنک کسر یله تلقاء و تلبیان کلمه لری نک و قوعی شاذ
 قیلندندر زیرا اولک کسر یله تمثال کلمه سی کی مجرد اسم اولنلره
 مخصوصدر و ثلاثیدن مصدر بشاء مر اولنک فتحیله ضربده
 و مصدر بشاء نوع اولنک کسر یله ضربده و زن اوزره در و بشاء
 مره و بشاء نوع ثلاثینک غیر یستندن مصدر مشهور لری نک
 اخرنده تابولمز ایسه حرف تازیاده سبله اخر اجه و استخراج
 کی کلور و مصدر مشهور لرنده حرف تابوانور ایسه بشاء مره ده
 دخرجه واحده و بشاء نوعده دخرجه سر یعه کی بر و وصف
 زیاده قانور و اشبو و وصف هر بشاء مره و هر بشاء نوعده جائز
 ایسده بروجه محرر تا بولنان مصادره مشهوره ده بشاء مره یه و بشاء
 نوعه دلالت ایتمک ایچون وصف کتور لمک لازمدر و ثلاثینک
 غیر یستندن اسم زمان و مکان بالاده ذکر اولندیغی اوزره
 مزیداتک اسم مفعولی کیدر و ثلاثیدن اسم زمان و مکان مضارعنک
 عین الفعلی مفتوح یاخود مضموم و یاخود معتل اللام اولنلره ده
 مشرب و مقبل و موقی کلمه لری مثلاً میم و عین الفعلک فتحیله کلور
 و مضارعنک عین الفعلی مکسور و یاخود اعلال اولمش
 و اولتماش کرک و اوی و کرک یائی مثال اولنلره مضرب و موعده
 و میسر و موجل کی عین الفعلک کسر یله کلور اما عینک کسر یله
 منسک و مجز و مطلع و مشرق و مغرب و مفرق و مسقط و مرفق
 و منخر و منبت و مسکن و مسجد و محشر و مظنه کلمه لری و عینک
 ضمه یه مقبره و مشرقه و مشربه کلمه لری مضارعنک عین الفعلی
 مفتوح و مضموم اولان بایلدن اولقدن ناشی قیاساً فتح ایله

اولی لازم ایسه ده کلمات مزبوره امکنه مخصوصه نك
اسامیسی اولغله بروجه مشروح بعضیسی مکسور و بعضیسی
مضموم اوله رق واقع اولشدر شویله که مثلا **كرك** سجده
اولسون و **كرك** اولسون عبادت ایچون انخاز اولسان مکان
مخصوصه عینک کسریله مسجد تعیز اولوب امامکان مخصوص
اولیه رق مطلقا هر نخل اولور ایسه اولسون سجده اولنان
موضع عینک قحیله مسجد دینلور و امکنه خاصه نك عینک
کسر و ضمیله اسامیسی عینک قحیله اولان امکنه مطلقه نك
اسامیسنه مغایر اولسی مغایر نك مغایر تنه دلالت ایچوندر
واصل مشتق منهك مدلولی کثیر اولان مکانه اسم تخصیص
اولندیغی وقتده مأسده و مبطنه کله لری کی آخرینده تا الحاق
اولور واسم آلت مفتاح و مخالب کله لری کی ممك کسریله و مکسجه
کله سی کی آخرینه تا الحاقیله کلور اما مسعط و مدهن و منخل
و مدق و مکخله و محرضه کله لری آلات مخصوصه نك اسملری
اولغله آلات مطلقه نك اسامیسنه مغایر اوله رق ممك و عینک ضمیله
کلمشدر (واسم تصغیر شول کله در که مکبر نك مدلول اصل بسندن
اقل اولان معنایی پیان ایچون وضع اولمش اوله و مکبر تعیر
اولسان یاه تصغیر دن خالی اولان اصل کله در و معنائک اقل
اولقلغی دخی جیل **كک** بی یامقدار جهتیله اوور یاخود
جبراه کی صفت جهتیله اوور و یاخود در جیل کی قدر و منزلت
جهتیله اوور واسم تصغیرک علامتی مثلا ضرب کله سنك
اسم تصغیری ضریب کله سنده اولدیغی و جهله اول حرفی
مضموم و حرف ثانیسی مفتوح اولوب بونلرک مابعدنده یاه ساکنه
اولقدر و اصل کله اوج حرفک مافوقنده اولور ایسه جعفر کله سنك
اسم تصغیری اولان جعفر کی ذکر اولسان یاه ساکنه نك

مابعدی مکسور اولور اما تصغیر مذ کورده حرف اول و ثانی
و مابعدی اولان یاه ساکنه نك دتصکره طلبجه کی تاء تأنیث
و حیراء و حبیلی مثلاً و ممدوده و مقصوره اوله رق الف تأنیث
باخود سکیران کی زائد اوله رق الف و نون و باخود اجیمال
کله سنده اولدیغی اوزره جمع قلت اوزانندن اولان افعال و زتنك
النی بولور ایسه یاه ساکنه نك مذ کوره نك مابعدی مکسور اولوب
مفتوح قلنور و مغزی و کساء کله لرنده واقع اولدیغی صورته
تأنیث ایچون اولسان الفرحین تصغیرده حذف اولوب
مغیر و کسی دینلور و كذلك سرحان کله سنده اولدیغی و جهله
الف و نون بدن زائد اولور ایسه حین تصغیرده الف یاه قلب
اولوب سر یحین دینلور و اعشار کله سی کی جمع قلت و زنی
صورتنده اولان مفرد کله ده الف یاه قلب اولوب تصغیری
اعیشیر اولور و **كک** اولدیغی اوزره الف و تاء تأنیث و زائد
اوله رق الف و نون و جمع قلت الی اولدیغی حاله واسم تصغیرک
اوزانی اوج حرفی اولان کله دن فعیل و درت حرفی اولان کله دن
فعیل و بش حرفی اولان کله دن فعیل و زنلری اوزره در
ویاب و ناب و موقظ و میران مثلاً و کله لمصغر اولدقد و مقلوب اولان
حرفلری علت قلب زائل اولق جهتیله بویب و نیب و میقه بظ
و مویزین کله لرنده اولدیغی اوزره اصلارینه رد اولور لکن قائم
و تراث کله لری کیلر بونك خلافتنه در که علت قلب **كک** ندوده
باقی اولدیغندن بونلرک اسم تصغیرلری قو یثم و تریث اولوب
قو یثم کله سنده کی همزه اصلی اولان و او و تریث کله سنده کی تا
کذلك اصلی اولان و او و رد اولمز و دم و شفه مثلاً و بعد الحذف
ایکی حرف اوزرینه باقی قلان کله لرد و محذوفلری رد اولور
شویله که دم کله سنك اصلی دی یاخود ده و و شفه کله سنك اصلی

شقه و این کلمه سنک اولنده اولان همزه تعویض و بنت کلمه سنک
آخرنده اولان تا تعویض و تأنیث ایچون اوله رق بونلرک اصلی
ینوا اولغله ذکر اولسان کلمه کبیلرک اسم تصغیرلی محذوف
اولان حرفلری رد اولانه رق دی و شفیه و بنی و بنیت مثلاً و کلور
وضارب و دیدن و یوسف مثلاً و کلمه لک تصغیرندن مده اولان
حرف ثانی و او مفتوحه قلنه رق ضویرب و دویدن و یوسف کبی
اولور و تصغیر کسره سندن صکره واقع اولان مده یاء ساکنه
قلنوب مثلاً مفتاحک تصغیری مفتیح و کردوسک تصغیری
کریدیس و عفریتک تصغیری عفریت اولور و ناء مقدره ایله
مؤنث اولان کلمه ل اوج حرف اوزره مصغر اولد فده ناء تأنیث
مقدره اظهار قلنور که عین و سماء کلمه لری نک تصغیرنده عینه
و سمیه دینلور و عفریت کلمه سی بونک خلا فیدر که درت حرف
اوزره مصغر اولغله ناء مقدره نک اظهارینه محتاج اولمز و جمع
کثرت مصغر اولمز لکن تصغیری مراد اولند فده جمع قلت
وزنلرینه رد اولنور شو و وجهله که مثلاً غلامک جمع کثرتی غلمان
اولغله جمع قلت اوزانندن اولان غلامه وزننه رد ایله غلامه کلی
وجهله تصغیر قلنور یا خود مفردی اولان غلام کلمه سنه نقل
اولنوب غلبم وجهله مصغر قلند قد نصکره جمع سالم ایله
جمعلنوب غلبون دینلور و بعلبک کبی ترکیب مزجی و عبدالله
کبی ترکیب اضافی خمسة عشر کبی ترکیب تعدادی اولان
مرکبانه جزء اولی تصغیر اولانه رق بعلبک و عبدالله و خمسة
عشر دینلور و خاسینک تصغیری هر قدر ضعیف اوزره ایسه ده
لدی تصغیر بشبی حرف حذف اولنور مثلاً سفر جل کلمه سنک
تصغیرنده بشبی حرفی اولان لامی حذف ایله سفر ج دینلور
و کلمه اولسان اسم تصغیر اولنوب لکن افعال اشارات

و موصولات قیاس سابقک خلاقی اوزره یئه اولی مضموم اوله رق
تصغیر اولنور اسماء اشاراتندن و تانک تصغیرلی ذیابو تبا
و موصولاتندن اولان الذی و الی کلمه لری نک تصغیرلی اللذی
و اللتیا اولور (واصطلاح صرفده اسم منسوب تعبیر اولسان
شول کلمه در که اخرینه یاء مشدده الحاقیه اصلنک مدلولنه
منسوب اولانه دلالت ایتک ایچون وضع اولنمش اوله واشبو
اسم منسوب مجازی و قرشی و هاشمی کبی بقاع و قبایل
و آباده غالبدر و اصل کلمه ده بصرة کبی ناء تأنیث بولنور ایسه
مؤنثی نسبتده ایکی تاجع اولماق ایچون ناء تأنیث حذف اولنوب
مذکرنده بصری و مؤنث مراد اولنور ایسه بصریه دینلور
وفاء الفعلى مفتوح یا خود مضموم اوله رق عین الفعلى مکسور
اولان کتف و دثل مثلاً و کلمه لک مدلوللرینه نسبت اراده اولند فده
قلیل الحروف و الان کلمه ده ایکی کسره نک توالیسی ثقیل
اولدیفته بناء عین الفعلى مفتوح قلنه رق کتنی و دثلی دینلور
وفاء الفعلى مکسور اوله رق ابل کلمه سی کبیلر نسبت اراده
اولند فده عین المفعلى فتحی و کسری جاز اولور و عضد و عنق
مثلاً و عین الفعلى مضموم اولان کلمه له نسبتده مفتوح قلمتی لازم
کلمز و افصح لغتده تغلبی کلمه سی مثلاً و کثیر الحروف اولغله لام
اولاسنی مفتوح قلمق اقتضا ایتز بنابرین غلبط و قد عمل کبی
کلمه له نسبتده دخی اتفاقاً اخرینک ماقبلی بولندیغی حال اوزره
ابقا اولنور و اخرنده ناء تأنیث اوله رق اوچجنی حرف این اولان
حقیقه و شئو کبی کلمه له نسبتده منسوب الیه ده مذکر و مؤنث
بینی فرق ایچون مؤنثه نسبتده حرف این حذف حرف ثانی
مفتوح قلنه رق حقی و شئی و مذکره نسبتده حنبی و شئوی
دینلور لکن اجوف و مضاعف اولان کلمه لده مثلاً طویل و قویله

و شدیده و حروری کلمه لریته اسم منسوب لری اولان طوبلی
 وقوولی و شدیدی و حروری کبی کلمه لده تغیر بنایی موجب
 اولماق ایچون حرف این اولان یا وواو حذف اولمبوب حرف
 ثانی دخی مفتوح اولمز و سابقه کلمه سنک اسم منسوبی اولان
 سابقی کلمه سندن قیاسا یانک حذفی و حرف نایینک قتی لازم
 کلور ایکن بو وجهله واقع اولمسی شاذدر و آخرنده تاء تأنیت
 اولیان ثقیف کلمه سنک اسم منسوبی قیاس اوزره ثقیفی کلک
 اقتضا ایدر ایکن ثقیفی واقع اولمسی کذلک شاذ قییلنددر
 و مضاعف اولماق شرطیه آخرنده تاء تأنیت اوله رق جهینه
 کبی اسم تصغیر صیغه سنده اولان کلمه لره نسبتده حنیفه کلمه
 سنده حرف این حذف اولندیغی و جهله بو مثلاً اولده دخی حرف
 یا حذف اولوب جهنی دینلور و قریش کبی اسم تصغیر صیغه سنده
 اولوب آخرنده تاء تأنیت اولیان کلمه لره نسبتده قیاس اولان قریشی
 اولمقی اقتضا ایدر ایکن قرشی واقع اولمسی شاذدر و حبیبه کبی
 اسم تصغیر صیغه سنده اولوب مضاعف اولان کلمه لره نسبتده
 یا حذف اولمیه رق حبیبی دینلور و سید کبی وسطی یاه مشدد
 اولان کلمه لده ایکنجی یایی حذف ایله بالتخفیف سیدی دینلور
 و سید و زننده اولان طیی کلمه سنک اسم منسوبنده یاه اولی حذف
 و یاه ثانی الفه قلب ایله طائی وقوعی خلاف قیاسدر و لام الفعلی
 محذوف اولان غم مثلاً و آخرنده ماقبلی مکسور اوله رق یا بولنان
 کلمه لده نسبتده و او یایه قلب و حرف ثانی مفتوح قلنه رق عموی
 دینلور اما آخرنده ماقبلی ساکن یا یا خود و او بولنان ظی
 و غز و مثلاً و کلمه لده نسبتده ماده سی تغیر اولمبوب ظبوی و غزوی
 دینلور بنابرین دالک سکونیه بدو کلمه سنک اسم منسوبنده
 بدوی و قوعی شاذدر کذلک طیبیه و غزوه کبی لره نسبتده سید و

کوره ماده کلمه تغیر ایتمک ملتزم اولمغله قرینه کلمه سنک یاسنی
 و اوه قلب ایله اسم منسوبی قرووی کلمسی شاذ نوعنددر اما امام
 بونس علی وعلیه کلمه لریته قیاس ایله طیبیه و غزوه کلمه لریته
 نسبتده یایی و اوه قلب ایله ظبوی و غزوی دینلمسی قیاسی
 اولمسنه مینی قرووی کلمه سنک وقوعی شاذ دکلدر و کندوده
 یاه مشدد ثانیه اولان حی و طی ولیه کلمه لری کبی لره نسبتده یاه اولی
 اصلی ایسه ابقا و اصلی و او ایسه حیوی و طووی و لووی کبی
 و اوه رد اولوب مفتوح قلنور و ایکنجی یاهر حالده و او اولور اما
 کندوده و او مشدد ثانیه بولنان دوو کوه کبی کلمه لره نسبتده
 ماده سی تغیر ایتمز و کندوده ماقبلی مکسور اوله رق یاه مشدد
 ثالثه اولان علی وعلیه مثلاً و کلمه لره نسبتده علوی کبی یارک بری
 حذف و بری و اوه قلب اولوب حرف ثانی مفتوح قلنور و کذلک
 کندوده ماقبلی مفتوح اوله رق یاه مشدد ثالثه بولنان امی
 و امیه کبی کلمه لره نسبتده اموی دینلور لکن بونده اصلی اوزره
 درت یا ایله امی دخی واقع اولمشر اما کندوده ماقبلی مضموم
 اوله رق و او مشدد ثالثه بولنان عدو و عدوه مثلاً و کلمه لره
 نسبتده عند المبردم مطلقاً ماده کلمه تغیر ایتمز عدوی کبی و سببویه
 کوره عدوه کلمه سنک اسم منسوبی و اوک بری حذف اوله رق
 عدوی کلور و کندوده یاه مشدد رابعه بولنان کلمه لره
 نسبتده اگر یارک ایکیسی اصلیه اولور ایسه ایکیسی بردن
 یا خود بری حذف اولوب مرمری و مرمری دینلور لکن کندوده
 و او مشدد رابعه بولنان مغز و کبی کلمه لره نسبتده ماده کلمه تغیر
 ایتمبوب مغزوی دینلور اما شافعی و کرسی کبی یال اصلیه اولمز
 ایسه ایکیسی بردن حذف اولوب منسوب و منسوب الیه ک
 لفظ لری بر اولور و کندوده کرم اصلیه اولسون کرم و اوو یادن

منقلبه اولسون الف اخیره ثالثه بولان منی وعصی ورحی کی
 کلمه نسبتده الف واوه قلب اولوب منوی وعصوی ورحوی
 دینلور وکذلک افصح لغتده کلمه الف رابعه منقلبه بولان
 مغزی ومرتبی کی کلمه نسبتده الفی واوه قلب ایله مغزوی
 ومرتبی دینلور و بولارک غیر یعنی الف اخیره ثالثه و رابعه
 منقلبه اولیان الفلر حذف اولوب حلی وجزی و مصطفی
 دینلور و حلی کلمه سنک اسم منسوبده قلبیل اوله رق حیلوی
 و حیلوی دخی واقع اولمیشدر اما جزی و مصطفی مثلاً کلمه لک
 الفلری واوه قلب اوله رق مصطفوی و جزوی دینلمسی حیلدر
 و بعد الف اخرنده همزه زائده بولان جرء مثلاً کلمه نسبتده
 همزه زائده واوه قلب اولوب حراوی دینلور و بولک قیاساً ضمه
 کلمه سنک اسم منسوبی صنعای کلمک اقتضا ایدر ایکن همزه
 زائده نک نونه قلبیه صنعانی وقوعی شاذدر لکن همزه اصلیه
 اولدیغی حالده قراء کلمه سنک اسم منسوبی اولان قرائی کی
 اکثر بایات اولور و همزه منقلبه اولدیغی صورتده واوه قلبی
 واثباتی جائز اولوب انجیق کسائی وردائی کی اصل کلمه اولان
 واو و یادن منقلبه اولور ایسه همزه نک اثباتی و علایوی مثلاً
 الحاق ایچون زیاده قلن انلردن منقلبه اولور ایسه واوه قلبی
 احسندر و اخرنده ناه لازم اولوب ماقبلنده الفدنصکر یا بولان
 سقایی کلمه سی مثلاً زه نسبتده اوج یا جمیع اولماق ایچون بایی
 همزه به قلب ایله سقائی دینلور اما اخرنده ناه لازمه اولوب
 ماقبلنده بعد الف واو بولان شقاره کلمه سی کی چیلری
 نسبتده ماده کلمه تغیر ایچوب شقاوی دینلور و ماده اصلیه
 سنده وسط متحرک اولوب همزه وصل ایله تعویض اولمیشدر
 لام الفلر حذف اولور و بولارک غیر یعنی الف اخیره ثالثه

کی کلمه نسبتده مخذوفلری رد اوله رق ابوی و شفهی دینلور
 لکن همزه وصل ایله تعویض اولان یا خود وسطی ساکن اولان
 ابن و دم کی کلمه نسبتده مخذوفی رد و عدم رد جائز اولوب
 بی و بنوی و دخی و دموی دینلور و بولارک کی ترکیب مرتبی
 اولره نسبت مراد اولمیشدر جرء اوله نسبت و جرئی حذف
 اولوب بعلی دینلور کذلک خمسة عشر کی علم اولان ترکیب
 تعدادی به نسبتده نجسی دینلور اما علم اولیان ترکیب تعدادی به
 نسبت اولمیش و جرء ثانی به نسبتله انی عشریه دینلمسی حیلدر
 و ترکیب اضافی اولره نسبت اراده اولمیشدر اصل وضعنده
 اضافت مقصود ایسه مثلاً بی حنیفه اطلاق مستثناسی حنیفه
 اضافتله امتیاز ایچون اولوب غلبه استعمال ایله علم اولدیغندن
 جرء اولی حذف ایله جرء ثانی به نسبت اولوب حنیف دینلور لکن
 اصل وضعنده اضافت مقصود اولوب عید منافی کی ابتداده
 بر شحصه علم اولمیش ایسه جرء ثانیه حذف ایله جرء اولمه
 نسبت اوله رق عیددی دینلور و عید منافی عید شمس کی
 امثالنه التبعیاتی دفع ایچون جرء ثانی به نسبت ایله خلاف
 قیاس اوله رق منافی دخی کلور و عید شمس و عید ار کیلدر
 هر بر جرء وندن ایکیشتر حرف اخذ اوله رق عید شمس و عیدری
 دخی کلور و ثنیه و جمع اولان کلمه نسبتده مفردینه رد ایله
 منسوب و منسوب الیه یتدر ملا یسه و ارتباط غرضی حاصل
 اوله جفته بقاء مثلاً فرائض کلمه سنک مفردینه رد ایله اسم منسوبی
 فرضی کلور اما مدائی و انصاری و عیددی کی مفرد حکمینه
 اولان کلمه اشبورذ ضرورتی اقتضا ایچون و اشبو اسم منسوب فعل
 کلمه دوسیه قائم اولوب اصل مأخوذ منهک صاحبیه دلالت
 ایلک اوزره قلبیلا فاعل صیغه سنده کلور دخی مثلاً ابن و عمر و بعض

صاحب لينة لابن وتامر وحايض ديلور وكذلك اصل مأخوذ منه
ملا بسه وارتباطي زياده اولان ذاته دلالت ايجون اكثر يا صناعه
خيار وجمال كبي فعال صيغه سي اوزره دخی كلور * المثني ما
وضع لاثين من اصله بالحق الف او ياء مفتوح ما قبلها مع نون
مكسورة والمقصود ان كان ثلثا والفاء مقلوبا عن الواو ردالي
اصله ~~ص~~ مصوان وعصوين والافالياء كرحبان وحلبان
ومصطفيان والممدودان كان همرته اصلية ثبت وان كانت
للتأنيث قلبت واو والافوجهان (المجموع ما وضع لافراد اصله
بتغيير ما ولو تقدير افان بقي بناء اصله فـالم والافكسر والسالم اما
مذكر وهو ما في اخره واو ضموم ما قبلها او ياء مكسورة ما قبلها
مع نون مفتوحة في الحال او في الاصل فان كان اخر اصله ياء بعد
كسرة حذفت كفا ضون وقاضين وان كان مقصورا حذفت وبقيت
فتحة ما قبله كصطفون ومصطفين وشرطه في الاسم ان يكون
علما مذكرا عام وشذ نحو ارضين وسنين وفي الصفة ان يكون مذكرا عاما
غير افعال فعلاء كاجر ولا فعلا نفعلي كسكران ولا يستوي مذكرا
ومؤنثه كقتيل ومصور واما المؤنث وهو ما في آخره الف وتاء في الاسم
مطلقا غالبا وفي الصفة بشرط ان يجمع مذكرها سالما فان لم
يكن لها مذكر فبشرط ان لا يكون بلا تاء كخائض ويقع الثاني
ونحو ترة اسم الماعل العين فلا يغير ونحو كسرة يقح ويكسر الا
الماعل العين والناسقص الواوي فلا يكسر وحجرة يقح ويضم
الا الماعل العين والناسقص البائي فلا يضم والمضاعف لا يغير
كالصفات مطلقا والمقصود والممدود كالمثني كعصوات ورحيات
وحلبات وقبضات وجزاوات (والمكسر كثير والغالب في الاسم
كفلس على افلس وفلوس والاجوف على اثواب وقصعة على
قصاع وكبر وقفل على اجار وجبور وعود على عيدان وقطعة

ورقة على قطع وبرق وكعمل على اجمال وجمال وتاج على تيجان
ورقة على رقاب وكتف وعضد وعنب وابل وعنق
على اكاف وصرد على صردان وكعدة وخدمة على معد ولحم
وكزمان وجراب على ازمنة وجر وكمامة ورسالة
وذقابة على حاتم ورسائل وذنائب وكر غيف على ارغفة
ورخف ورغفان وكعود على اعمدة وعمد وكسفينة وحولة على
سفائن وككاهل وكاثبة على كواهل وكبت على اموات وجبياد
وانبياء وكاصبع مثثة على اصابع وكذا الرباعي وموازنه كجما فر
وجد اول وذلان مثثة على شياطين وموازنه كقرا طيس
ومضايح ونحو دعوى على دعاوى وصحراء على صحاري وفي
الصفة كصعب على صعاب والاجوف على اشياخ وككلف
وصلب ويقظ وجنب على اجلاف وكبطل وخشن على ابطال
وخشان وخشن وكجبان على جبنا وصنع وجباد وككنياز
على كنز وهجان وكشجاع وشجعاء وككريم على كرماء وكرام
ونذروا شراف واصدقاء وكصبور على صبر وكصبحة على صبايح
ومحورز على محراز وفعل بمعنى مفعول على فعل كجرحي وحمل
عليه مرضى وهلكى وموتى وشذ قتلاء واسراء وكجاهل على
جهل وجهال وجهلة والمعتل اللام على قضاة وكثر ووافس
في غير العالم وشذ فوارس في فارس ومؤنثها على نوائم ونوم
وكاجر على حروجران وعطشان على عطاش وندامى وجاء بالضم
كسكاري وغساري ومؤنثها كعطشى على عطاش والصغرى
على الصغروجران على حرفا فعل وافعال وافعلة للقلة والباقي
للكثرة والسالم للقلة عند كثير والصحيح انه مطلق ويجمع الجمع
كجملات وبيوتات وكاليب وانا عيم * اصطلاحه مثنى
ديلان شودر كه آخر يينه الف ونون مكسورة وبأخود ما قبل

مفتوح اوله رقی یا ونون مکسوره الحاقیله مفردینک مدلولندن
ناصرین کلمه سی کی حقیقه یا خود قرین کلمه سی مثلوا حکما
جنسده متحد اوله رقی انثینه دلالت ایچون وضع اولمش اوله
واشبوئینده تک مفردی ثلاثیدن اولوب کندوده و اودن مقلوب
اوله رقی الف مقصوره اولور ایسه اجتماع سا کنبی دفع ایچون
الف مقلوبه اصلی اولان و او ره اولوب مثلاً عصی کلمه سی
عصوان و عصوب کی تنبیه لنور امارحی کلمه سی مثلاً و اودن
مقلوب الف مقصوره بولور ایسه یا خود حبلی کی ثلاثینک
غیری اولوب الف مقصوره غیر منقلبیه و یا خود مصطفی
کی منقلبیه اولور ایسه الف یایه قلب اولوب رحبان و حبلیان
و مصطفیان و جهیله تنبیه لنور و قراء کی الف ممدوده دناضکره
همزه اصلیه اولور ایسه تنبیه سنده همزه اثبات قلندرق قرا آن
و قرائین دینلور و حراء کلمه سی مثلاً کندوده تأنیت ایچون
الف ممدوده بولور ایسه و او ره قلب اولوب تنبیه سنده حراء و ان
دینلور لکن همزه کساء و راء کی کلمه تک حروف اصلیه سندن
منقلبیه یا خود غلباء کلمه سنده اولدیغی وجهله الحاق ایچون
زیاده اولور ایسه همزه تک اثباتی و و او ره قلبی جائزدر و اصطلاحده
مجموع تعبیر اولنان شودر که حقیقه و یا خود تقدیرا زیاده
و یا نقصان و یا هیئت تغییر ایله مفردینک مدلولندن سنده
دلالت ایچون وضع اولمش اوله بوصورته قوم و رهط کی
اسم جمع اولنر بوتیر یفدن خارج اولوب لکن فلام مثلاً جمعی
و مفردی برافظده اولنلرده هر تقدیر حقیقه تغییر یو غیبه سده
مفردنده اولان ضمه اصلی وجهنده اولان ضمه عارضی اعتبار
اولنلر قی تدبیرا تغییر اولنقله و کذلک نسوة کی کندولفظندن
مفردی اولیلنلرده مفرد تقدیر فلامقله بولنلر تعریف مذکورده

داخل اولور و اشبو تعریف ایله معرف اولان جمع ایکی
قسمه منقسم اولوب برینه سالم و دیگرینه مکسر تعبیر اولور
سالم دنیلان شو وجهله در که مفردینک بناسی کندوده باقی اوله
و مکسر تعبیر اولنان شودر که جمع اولاق ایچون مفردینک بناسی باقی
قالیه و ذکر اولنان جمع سالم دخی ایکی نوع اولوب برینه جمع
مذکر سالم و دیگرینه جمع مؤنث سالم دینلور و جمع مذکر
سالم تعبیر اولنان مسنون و مسلمین کلمه لنده اولدیغی وجهله
آخرینه تون مفتوحه ایله ماقبلی مضوم اوله رقی و او و یا خود نون
مفتوحه ایله ماقبلی مکسور اوله رقی یا الحاقی اولنان جمعدر
یو تقدیر جمع مفردینک آخری به مد الکسره یا اولور ایسه اجتماع
سا کنبی دفع ایچون حالت رفعنده قاضون و حالت نصب
و جرند قاضین دینلور و مفردک آخرنده الف مقصوره اولور
ایسه حذف اولوب مصطفون و مصطفین کی ماقبلی
مفتوح اوله رقی باقی قالور و زید کی بالکر ذاته و علم کی بالکر صفاته
دلالت ایدن اسمک جمع مذکر سالم ایله جمع ملئماری مذکر عالمک
علمی اولمقللماری شرطیه مشروطدر برین ارضین و سنین
کیلرده شرط مذکور بولمقدیفندن شاذ قبیله دندر و ذکر اولنان
اسم ماقبلی بروصفله اتصافی معتبر ذات بهمه دلالت ایچون
وضع اولنان صفتک جمع مذکر سالم ایله جمع ملئماری مشروط
اربعینه متوقف اولوب شرطک بری ناصرین کی مذکر عالم
اولمقددر و ایکنجیسی صیغه صفتنده مذکر و مؤنثی مساوی
اولیه رقی احرو و حراء کی الف ممدوده ایله پیشلری فرق اولور
مقوله دن اولما مقدر ز برابو مقوله دن اولمش اولسه الف و تون ایله
جمع ملن اسم تفضیلک جمع مذکر بنه التباس لازم کلور اوچی
شرطی کذلک صیغه صفتنده مذکر و مؤنثی مساوی اولیه رقی

سکران و سگری **ک**ی الف مقصوره ايله يئتلری فرق اولنور
 قيلدن اولماقدیر که ندمان کلمه سی کی مؤثی تا ايله ند مانه او اوب
 و اووتون ايله جملان کيلره التباس لازم کلمه و دور دنجیسی قیل
 و صبور کلمه لری مثلا و مذکر و مؤثی مساوی اولان نوعدن اولماقدیر
 و اشو کلمه لر کی مفردند مذکر و مؤثی مساوی اولنورده جمع
 مذکری و اووتون ايله مؤنندن فرق اولنورده فرعک اصل اوزره
 من یی لازم کاور و جمع مؤنث سالم دنیلان کرک مفردی مسلمة
 کی مؤنث و کرک حرام کی مذکر غیر حقیقی اولسون آخرینه الف
 و تا لاحق اولان مسلمات و حرامات کی جعفر و صفیک جعفرده
 اولان شروط آیه ايله مشروط اولنورده رقی اکثر اسملر جمع مؤنث
 سالم ايله جملنور یعنی هند کی مطلقا علم مؤنث اولنورده و آخرنده
 اکرامه و صحراء کی کرک تا و کرک الف اوله رقی علامت تأیید
 بولانلرک جمع سالم ايله جملنلری قیاس او اوب زید و طلحة کی علم
 مذکر اولان و اکرام کی کندوده علامت تأیید اولیه رقی اسم
 جنس اولان بولنلرک خلافت ملا یسدر اما سما کی ناء مقدره ايله
 مؤنث اولان اسم جنس لری سماوات مثلا و الف و تا ايله جملنلری
 سماعد منحصرا اولنورده نار و شمس کی اسم جنس اولنر بو کاف قیاس
 اولنر و صفیک جملنمی شول شرطلر ايله در که مثلا مؤنث اولان
 مسلمة کلمه سنک مسلم کی مذکری او اوب جمع سالم ايله جملنمش
 اوله اما حراء کی مؤنث احر کی مذکری او اوب جمع سالم ايله
 جملنمش اوله مؤثی دخی الف و تا ايله جملنوب حراوات
 دنیلر لکن خضراء کی فلیه استعمال ايله اسم اولنلرک جعفرده
 خضراوات کاور و مذکری اولنسان حیاضه کی صفیکلرک
 افطنه ناء تأیید موجود اوله لکن بانه معنایه اولان حایض

کی کندوده ناء تأیید بولنلر الف و تا ايله جملنمیب حوا یض
 و زیله جملنور و فاء الفعلی مفتوح و عین الفعلی صحیح سا کن
 اولوب اخرنده تا اولان نمره کی اسملرده خرف ثانی مفتوح اولوب
 نمرات دنیلور و ضرورت شعر سیله حرف ثانیکن سکونی دخی
 واقع اولمشدر اما معقل العین اولان اسملرده لغت هذیلده حرف
 ثانیکن فتحیه عورات و بیضات واقع اولمش ایسه ده غیر یلرک
 عننده حرف ثانی تغیر ایتیبوب مفردنده اولدیغی وجه اوزره
 سکونیه عورات و بیضات دنیلور و فاء الفعلی مکسور و عین
 الفعلی صحیح سا کن اولوب اخرنده تا بولنن کسره کی اسملرده
 حرف ثانیکن اصلی اوزره سکونی و مفرد ايله جمع یینی فرق
 ایچون قحی و فاء الفعلیه نیعیه کسری جائز اولوب لکن بیعات
 و رشوات مثلا و معقل العین و ناقص و اوی اولنورده اصل اوزره
 سکونی و فرق ایچون قحی مجاز ایسه ده حرف علت اوزره
 کسره ثقیل اولنورده مکسور اولنر انحق قنات حکی ناقص
 یایده ثقلت بولنمغله حرف ثانیکن کسری مجازدر و فاء الفعلی
 مضموم و عین الفعلی صحیح سا کن اولوب اخرنده تا بولنن
 حجره کی اسملرده كذلك حرف ثانیکن اصل اوزره سکونی و قحی
 و ضعی جائز ایسه ده کورات و رقیات کی معقل العین و ناقص یانی
 اولنورده فقط حرف ثانی مضموم اولنر اما خطوات مثلا و ناقص
 و اوی اولنورده ضعی مجازدر و مضاعف اولان اسملرده فاء الفعلی
 مفتوح و مکسور و مضموم اولسون صفتلرده اولدیغی وجهله
 مدات و عدات و سدات کی حرف ثانی تغیر انمز و کندوده
 الف مقصوره و ممدوده بولنسان اسملرک حکمی سابق الذکر
 تشیه احکامی اوزره در که عصوات و رحیات و حیلات و قبیع ثریات
 و صحراوات کی یسدر قالدیکه جمع مکسر کرک اسملرده و کرک

صفه لمرده کثیر الوقوع در وفاء الفعلي مفتوح وعین الفعلي صحیح
 سنا کن اولوب اخرنده تا اولیان فلان کی اسم لمرده جمع مکسر
 فلتی ایچون افلس و کثر تیچون فلوس واجز فده اثواب و اخرنده
 تا اولان قصه کیلرده قصاص و زلزلی اوزره کلک غایدر و بعضا
 اجوف یا نیک غیریده فاء الفعلینک کسر یله زناد و رتلان و فالتک
 ضمیمه بطنان و فالتک کسری و غیک فتحیه غزوه و فاعینک
 ضمیمه سقف و شاذ اوله رق المجد و زلزلی اوزره دخی کلور
 وفاء الفعلي مکسور وعین الفعلي صحیح سا کن اولوب اخرنده
 تا اولیان خبر و کذلک فاء الفعلي مضموم وعین الفعلي صحیح سا کن
 اولوب اخرنده تا اولیان قفل مثلاو اسم لمرده قلت ایچون احبار
 و کثر ایچون حور و عود کی اجوف و اوی اولمرده عیدان
 و قطعه و برقه کی اخرنده تا اولمرده قطع و برق و زلزلی غالب
 اولوب بعضا ذکر اولسان خبر کی اسم لمرده ارجل و مسنوان
 و زوبان و قفل مثلاو اسم لمرده حرف اولک ضمیمه فالتک و اشبوا یکسدن
 قداح و قرده دخی کلور وفاء الفعلي وعین الفعلي مفتوح
 اولوب اجوف و اخرنده تا اولیان چل مثلاو اسم لمرده کثر تیچون
 جمال و قلیچون اجمال و تاج کی اجوف اولمرده تیجان و رقبه کی
 اخرنده تا اولمرده رقاب و زلزلی غالب اولوب بعضا دخی چل
 کی اسم لمرده ذکور و زن و جیره و خربان و جلان و جلی و زلزلی
 اوزره کلور و اخرنده ناقه مثلاو تا اولمرده ایتق و تیر و زلزلی اوزره
 کلور و کتف و عضد و عنب و ابل و عتق مثلاو اسم لمرده اکاف
 و سرد کیلرده سردان و زلزلی اوزره کلک غالب اولوب بعضا
 دخی کتف کی اولمرده نمود و مر و عضد کی اولمرده
 حباع و عنب مثلاو لمرده اضلع و ضلوع و سرد کیلرده ارطاب
 و رباع و زلزلی اوزره کلور وفاء الفعلي مفتوح وعین الفعلي

مکسور اولوب اخرنده تا بولنان معه و کذلک فاء الفعلي مضموم
 وعین الفعلي مفتوح اولوب اخرنده تا بولنان نخمه کی اسم لمرده
 معد و تخم و زلزلی اوزره اولق غالبدر وفاء الفعلي مفتوح یا خود
 مکسور و یا خود مضموم اولوب تا اولیه رق اخرینک ما قبل الف
 اولان زمان و حجاز و غراب کی اسم لمرده ازمنه و حر و زلزلی اوزره
 اولق غالب اولوب بعضا زمان کیلرده عنوق و حار کیلرده
 شما ئل و غراب کیلرده زقان و اشبو اوچندن غزلان و زلزلی
 اوزره دخی کلور و اخرنده تا بولسان حامة و رساله و زنابه کی
 اسم لمرده حاتم و رسائل و زنا ئب و زلزلی اوزره اولور و انجق
 فاء الفعلي مفتوح اولوب حرف ثالثی مده اوله رق یا اولان رغیف
 کی اسم لمرده ارغفه و رغف و رغفان و زلزلی اوزره اولق غالب
 اولوب ابعضاء از صبا و فصا ل و فاعل و مضاف و النلرنده سرور
 و زلزلی اوزره دخی کلور وفاء الفعلي کذلک مفتوح اولوب حرف
 ثالثی مده اوله رق و اولان عمود کی اسم لمرده اعمده و عمد و زلزلی
 اوزره اولق غالب اولوب بعضا دخی اولک کسر یله قعدان و افلاء
 و زنا ئب و زلزلی اوزره کلور و اشبوا یک نوع اسمدن اخرنده تا اوله ق
 معینه و حمله مثلاو لمرده سفان و حائل و زلزلی اوزره اولق غالب
 اولوب بعضا سفن و زنی اوزره دخی کلور و کسرک اخرنده
 تا اولسون کرک اولسون حرف ثانیسی الف اولان کاهل و کاثیه
 مثلاو اسم لمرده کواهل و زنی اوزره اولور و حرف ثانیسی زائد اوله رق
 یا ساکنه اولان میت کی اسم لمرده اموات و جیاد و ایناء و زلزلی
 اوزره اولوب اشبوا ایناء و زنی اسمده و صفیده مساویدر اولده
 کرک مفتوح کرک مکسور و کرک مضموم اوله رق همزه زائده
 بولسان اصبع کی اسم لمرده اصابع و زنی اوزره کلور وفاء الفعلي
 کسرک مفتوح کرک مکسور کرک مضموم اولوب جمع و درهم

و برثن کی رباعی مجرد اولان و ثلاثی مزیددن جدول و خروج
 و جنذب کی رباعی مجرد موازن اولان اسملرده جمعاف و دراهم
 و برائن و جد اول و خراوع و جنذب و زنلری اوزره اولور و فاء الفعلی
 كرك مفتوح كرك مكسور كرك مضموم اولسون كندوده الف
 و نون زیاده اوله رق فعلان و زننده اولان اسملرده شیطین
 و سراحین و سلاطین و زنلری اوزره اولوق غالبدر و حرکات
 و سکنانده اشبو فعلان و زننده موازن اولان مصباح و قرطاس کی
 اسملرده مصباح و قرطاس و زنلری اوزره کلور و فاء الفعلی مفتوح
 و آخری الف مقصوره اولان دعوی کی اسملرده دعاوی و اثی کی
 اولی مضموم اولان اسملرده کسریله اناس و زنی و صحراء کی
 آخرنده الف ممدوده اولان اسملرده صحاری و زنی اوزره اولور
 و ذکر اولنان جمع مکسر فاء الفعلی مفتوح و عین الفعلی صحیح
 ساکن اولان صعب کی صفت اولنلرده صعب و اجوف اولنلرده
 اشیاخ و زنلری اوزره اولوق غالب اولوب بعضاضیفان و رغدان
 و کهول و اولک کسری و ثانیك فتحیله رطله ویا لکر اولک کسریله
 شیخه و ضمیه ورد و اول و ثانیك ضمیه سحر و اولک ضمی و ثانیك
 فتحیله سمحاء و زنلری اوزره دخی کلور و فاسی مکسور و عینی
 صحیح ساکن اولان جلف کی و فاسی مفتوح و عینی مضموم اولان
 بقط کی و فاسی و عینی مضموم اولان جنب کی صفتلرده اجلاف
 و زنی اوزره اولور و فاسی و عینی مفتوح اولان بطل کی و فاسی
 مفتوح و عینی مکسور اولان خشن کی صفتلرده ابطال و خشان
 و خشن و زنلری اوزره اولوق غالب اولوب بعضادخی مذکور اولان
 بطل کی صفتلرده اخوان و ذکران و نصف و زنلری و خشن کی
 صفتلرده و جاعی و زنی اوزره کلور و فاسی مفتوح و حرف ثالثی مده
 اوله رق الف اولان جبان کی صفتلرده جبناء و صنع و جیاد و زنلری

اوزره اولور و فاسی مکسور و حرف ثالثی مده اوله رق اولان کتبار
 کی صفتلرده کتز و هجان و زنلری اوزره کلور و هجان کله سنک
 مفرد و جعی لفظده مساوی اولمغسله بونده مفرد ایله جعی یلنی
 فرق فلک کله سنده اولدیغی وجهله تقدیریدر و فاسی مضموم و حرف
 ثالثی مده اوله رق الف اولان شجاع کی صفتلرده شجمان و شجعاء
 و زنلری اوزره کلک غالب اولوب بعضا دخی شجعه و زنی اوزره
 کلور و مؤنث اولیه رق کریم کی فعلیل یعنی فاعل اولان صفتلرده
 کرماء و کرام و نذر و اشراف و اصدقا و زنلری اوزره اولوق غالب
 اولوب بعضا خضیان و ثنیان و اشعه و ظروف و زنلری اوزره دخی
 کلور و کذلک مؤنث اولیه رق صبور کی فعول یعنی فاعل اولان
 صفتلرده صبر و زنی اوزره اولوق غالب اولوب بعضا دخی و دداء
 و اعداء و زنلری اوزره اولور و آخرنده ناء تأنیث بولنان صبیحه
 کی و آخرنده ناء تأنیث اولیه رق مؤنث اولان عجوز کی صفتلرده
 صبايح و عجایز و زنلری اوزره کلور و جریح کی فعلیل یعنی مفعول
 اولان صفتلرک فعلی و زنی اوزره جعی جرحی کلک قیاسی اولوب
 شاذ اوله رق قنساء و اسراء و زنلری اوزره دخی کلور و مریض
 و هالك و میت مثلاً و اولنلر هر تقدیر فعلیل یعنی مفعول دکل ایسه ده
 ضرر اوزرلینه واقع اولمقد جریح کله سنه معنا مناسبه زنلری اولمغله
 بونلرک دخی فعلی و زنی اوزره جعمری مرضی و هلكی و موتی اولور
 و جاهل کی اسم فاعل اولان صفتلرده حرف اولک ضمی و ثانیك
 فتح و تشدیدله جهل و جهال و اول و ثانیك فتح و تخفیفله جهله
 و زنلری اوزره اولوب قاضی کی معتل اللام اولنلرده جهله و زنی
 اوزره قضیه کلک قیاسی ایکن یا فقه قلب و حرف اولک فتحه سی
 ضمه یه تبدیل اوله رق قضاة و زنی اوزره اولور ایکن بعضیلر عننده
 قضاة و زنی معتل اللام اولنلره مخصوص برونلر و فاعل و زنی

اوزره اولوب رافس کی غیر عالم اولان صفتلرده روافس وزنی
 کثیر اوله رق واقع اولمشدر انجیق عالمک صفتی اوله رق مثلا فارسک
 جچی فوارس کلمه سی شاذدر و فاعل وزنی اوزره اولان صفتک
 مؤثی کرک نائمه کی آخرنده تابولنسون کرک حایض کی تابولنسون
 نوائم ونوم و حوا یض و حیض و زنلری اوزره در بونقدیرجه اشو
 فواعل و زننک صفت عالمده مؤثیه خصوصی و صفت غیرعالمده
 مؤث و مذکره عمومی درکاردر و احرر کی افعال و زننده اولان
 صفتلرده ضم ایله حر و حران و عطشان کی فعلان وزنی اوزره
 اولان صفتلرده اولک کسر ایله عطاش و قحیله ندای و زنلری اوزره
 اولیق غالب اولوب بعضادخی ضم ایله سکاری و غباری و کسالی
 و عیالی و زنلری اوزره کلور و عطشان کلمه سنک مؤثی اولان
 عطشی مثلا اولرده مذکر و مؤث یئنده مشترک اوله رق عطاش
 کلور والف مقصوره ایله الصغری کی مؤث اولان صفتلرده
 الصغر وزنی اوزره اولور والف ممدوده ایله حراء کی مؤث
 اولان صفتلرده مذکر ایله مؤث یئنده مشترک اوله رق حر و زنلی
 اوزره کلور و مذکری اولیان حر می کیلرده فتح ایله حرامی
 و بطحاء کیلرده کسر ایله بطاح و عشره مثلا اولرده کذلک کسر
 ایله عشر و زنلری اوزره اولور و اشو جیع اوزانندن افعال و افعال
 و افعاله و فاعله و زنلری جمع قلت ایچون اولور ماعداسی جمع
 کثرت ایچوندر و جمع قلت عندالجمهور اوج عدد دن اون عدد
 ویه ضیلر عندنده ایکی عدد دن اون عدد قدر اولوب جمع کثرت
 اون عددک مافوقیدر اما قومک قلت و زننده اوله رق اقوام
 کی جمعی اولوب کثرتی اولسه و کذلک رجالک کثرت و زننده اوله رق
 رجال کی اولوب جمع قلتی بولنسه بولنر بین الفله و الکثرت مشترک
 اولوب انجیق برکله تک حرف لفظی کی احرر و حروف و زنلری

اوزره هم جمع قلت و هم جمع کثرتی بولنسه مجازا ایدها آخرک
 محکمه استعمال اولور و مسلمون و مسلمات مثلا و جمع سالم اولنر
 زنجشیری و این حاجب کیلر عندنده قلت ایچون اولوب لکن صحیح
 اولان قلت و کثرتدن صرف نظر ایله مطلقا جمع ایچوندر شیخ
 رضی دخی بوکا ذله بدر و جمع مکسر جمع لند کله بعضا جالات
 و بیوات کی آخرینه الف ونا الحاقیله جمع سالم صیغه سی اوزره
 اولور و بعضا کالیب و المعیم مثلا وینه جمع مکسر صیغه سی اوزره
 جمع ملنور و اقل جمع الجمع عندالجمهور مطلقا عدد و بعضیلر عندنده
 التي عدددر (الابتداء لا یكون الا بالتحرك فان سكن الاول زیدت
 همزة الوصل وهي في این واینه واینم و امرئ و امرأة و اسم
 و است و این و حرف التعریف و ماضی السداسی کاستخارج
 و الحساسة بلاتله و مصدرهما و امرهما و امر الثلاثی و هی مکسوره
 الا فی این و حرف التعریف فتفتح و فیما فی ثانیه اصلیه فتضم
 کانصر و اغز بخلاف ارم و اواسکان هاء و هی بعدالواو
 و الفاء و الهمزة و اللام عارض کلام الامر بعدالواو و الفاء
 و ثم (الوقف یكون علی السکون و تقلب تاء رجاء هاء و یحذف
 تنوینیه مطلقا و تنوین غیره رفعا و جرا و تقلب الفاء نصبا کنون
 اذا و نسفعا فی الاکثر و یزاد الف فی انا و یجب هاء السکت فیما
 کان علی حرف و لم یتم اناق بما قبله نحو ره و قه و مثل مه انت
 و قد یحذف فی الیم لانما اناق فیحوز فیما قبل حرکتیه غیر اعراسیه
 و لامشبهه بها کالماضی و لارجل نحو لم یخشه و لم یغزه و لم یره
 و ماهیه و کتابیه فی هیهنا و یازیداه للمد و یحذف الواو
 فی ضربه و ضربهم و فی قاض رفعا و جرا فی الاکثر عکس القاضی
 (التقاء الساکنین یرتکب فی الوقف مطلقا نحو و استغفره و عند
 عدم الترتیب نحو الف لام میم و فی مدغم بعدلین فی کلمه کضالین

وأمروني ودوبيه وفي نحو الان واى الله وتحذف اوليهما في غير ذلك ان كانت مدة كخف وقل وبع وقالا الحمد لله والاحركت كقالت امرأة وخيرا هبطوا واخشوا الله واخشى الله الاما سكن للتخفيف فيحرك الثاني لم يرد والانتوين زيد بن عمرو فيحذف والاصل في التحريك الكسر وقد يخالف اعارض كوجوب الضم في نحو رد ولهم البشرى وربحانه في اخشوا الله وجوازه في بهم اليوم وفي ثابته ضمة اصلية كقالت اخرج وقالت اغزو كوجوب الفتح من الله وردها وربحانه في الم الله وجوازه معهما في رد ولم يرد تخفيف الهمزة في غير ابتداء بالقلب والحذف والتسهيل اى جعلها بين بين اى بينهما وبين حرف حركتها فالتساكنة يجوز قلبها الى حرف حركة ما قبلها كراس وبير وسور والى الهدى أتنا والذي آمن وبقول الذين كفى بالتحريك الساكن ما قبلها لو كان الفا في كلمة جاز تسهيلها كقراءة ورسائل وهاؤم راوكان واوا اويا زائدتين لغير الحاق في كلمة جاز قلبها وادغامها كقراءة وخطية وكثير في نبي وبرية واوكان صحيفا او علة اصلية او مزيدة لاحاق اوفى كلمتين جاز حذفها بنقل حركتها ككلمة وسو وشى وجوب وحيل وابو يوب وابتيخى امره والتزم في برى وارى اراءة وكثر في سل واذا خفف الهمزة فالأكثر الرض وقل لرض فعلى الاكثر من لرض بفتح النون وفلرض بحذف الباء والمحرك ما قبلها تسعة نحو مؤجل يجوز الواو وفي فيئة الباء وفي البواقي التسهيل والهمزتان في كلمة ان سكنت الثانية قلبت كآمن وايمان واوتمن وحذفتا في خذ وكل وكثر في مرعكس وأمر وان تحركت ادغمت كسأل وان تحركتا فان كسرت احديهما قلبت الثانية باء كالجائى وائمة وجاء تخفيفها وتسهيلها ايضا في ائة والا قلبت واوا وكا واخر

واو يدم والتزام الحذف في اكرم واخوانه وفي كلمتين نحو تخفيفهما وتخفيفهما وتخفيف احديهما (لغات غريبة غايت امتانت اوزره اولد يفتدن بركله به ساكن حرف ايله ابتدا مطلقا جاز اولوب محرك حرف ايله ابتدا اولور بوصورنده بركله نك حرف اولى ساكن اولور ايسه اولنه همزة وصل زياده اولور واشبو همزة وصل ابن وابنت وابنه وامرأة وامر وامر واست كمل لنده وبونلرك ثنية لنده وايمى واثنين كمل لنده سماعيدر وحرف تعريفك واستخرج واجلو ذوا حار واغدودن واقشعر واخر نجم واقع نس كى سدا سيدن اولان ماضينك واجتمع وانكسر واحركى ابتداء سى تاثير اولان خبا سينك وبونلرك مصدر لربك وامر حاضر لربك وكذلك ثلاثى مجردك امر حاضر لربك اولنه همزة وصل اتيان اولمق قياسيدر وهمزة وصلك حكيمى وصلى حالته لفظا سقوط اولمغله اثباتى لحن اولوب لكن ضرورة شعربيله (كل سر جاوز الاثنين شاع) مصر اعنده اولديغى وجهله همزة وصلك لفظا اثباتى شاذ اوله رق واقع اولور وذكر اولان همزة وصل هر حاله مكسور اولوب انجق ايمى كمل سنده وحرف تعريفه مفتوح وحرف ساكنندن ايكيجى حرفى ضمة اصلية اولان انصر اغز كى كمل لده مضموم اولور وارمو اكله سى بونك خلا فيدر كه اصل كمل نك ايكيجيسى اولان ميمده ضمة اصلية بولمديفتدن همزة وصل مكسور اولمشدر وهو وهى كمل لربك واودن وفادن وهمزة دن ولامد نصكره هاسينك اسكا فى جاز وعارضى اولوب امر غائب لامنك وليكن وقلنات وثم ليقضوا مثلوا وواو فاقوم حرف لمند نصكره عارضى اوله رق اسكا فى كيبدر بنا برين بونلرك اولنه همزة وصل كتور ملك لازم دكلدر لغات غريبة سكون اوزره وقف امر لازم

اولمغه حرکه اوزره وقف خطا در بوتقدیر چه رجه کی اخرنده
مخص تأیث ایچون تابوانان کلمه لده عندالوقف تاد تأیث لفظا
هائه قلب اولنوب حالت رفع ونصب وجرنده تنوین حذف
اولنور و ذکر اولنان رجه کیلرک ماعداسنده ایدی الوقف حالت
رفع وجرنده کذلک تنوین حذف قلنسور لکن الف مقصوره
بولنلرک غیر بسنده حالت رفعنده تنوین واوه و حالت جرنده یاه
قلب اولنق ضعف اوزره مجازدر و بولنرک حالت نصب لرنده اتفاقا
تنوین الف قلب اولن دیغنه تشبیها اکثر قولده اذن کلمه سنده
اولان نون ولفسفن مثالا ولده اولان نون مخففه دخی عندالوقف
الف قلب اولنور و آخری فتح اوزره مبنی اولوب حرکه سی حرکات
اعرابیه و حرکات اعرابیه به مشابیه اولیان انا کلمه سی کیلرده
حرکه سی بیان ایچون لیدی الوقف اخرینسه هاء سکنه زیاده
قلنق قیاسی ایکن هاء سکنه یرینه الف اتیان اولنورق متعارف
اولنشددر بعضا دخی هاء سکنه ایله قیاس اوزره کلمشددر و حرف
واحد اوزره بولنوب حرف جر اتصالیه ماقبلندن جزء کی اولان
یعنی اصلی الی ما اولوب حرف جر دخولیه اخرنده اولان الف
حذف اولنوب الی م مثالا اولان کلمه لده هاء سکنه زیاده اولنورق
الی م و هاء سکنه زیاده اولنوبه رق همک سکونیه الی م دیمک
جائز اولور اما حرف واحد اوزره بولنوب ماقبلندن جزء کی
اولیان لده وقد و دل م انت مثالا کلمه لده عندالوقف حرکه بی
بیان ایچون هاء سکنه تک لحوق واجبدر شویله کسواء استفهامیه به
حرف جر و مضاف متصل اولدیغی وقت الفک حذفی واجب
اولوب لکن حرف جر اتصالیه لده شدت امتزاج جه تیهله ماء
استفهامید جزء کی اولدیغنددر هاء سکنه الحاقی واجب اولور
و مضافک اتصالیه ذکر اولنان مثل م انت کی شدت امتزاج

اولدیغنددر حرکه اوزره وقف لازم کلمه مکن ایچون هاء سکنه تک
الحاقی واجب اولور و حرکه سی حرکات اعرابیه و حرکات اعرابیه به
مشابیه اولیان لم بخشه و لم یفره و لم یزعه و ما هیبه و کنایهه مثالا کلمه لده
حرکه لری بیان ایچون هاء سکنه تک لحوق وعدم لحوق مجازدر
و حرکه سی حرکه اعرابیه به مشابیه اولار فعل ماضی ولار جل کیدر که
فعل ماضی ایچوق فعل مضارع مشابیه لده حرکه اوزره بشیدر ولانک
اسمی اولان رجل کلمه سکنک حرکه سی عامله مشابیه اولان شی سبیله
عارض اولمغه حرکات اعرابیه به مشابیه اولاشدر و ههنا و یازیده
کلمه لرنده اولدیغی وجهله مده بی بیان ایچون دخی هاء سکنه تک
الحاقی جائز اولور و اصل لری ضربیه و اولان ضربیه ضربیه و اولان
ضربه و ضربیه هم کیلرده عندالوقف و او حذف اولنورق ضربیه کلمه
سنده ها و ضربیه هم کلمه سنده مبع ساکن اولور و کذلک اصلی بی
وهذه هی اولان به وهذه کیلرده لیدی الوقف یا حذف اولنورق
هازک سکونیه به وهذه دیلور و اصلی قاضی کی فعل اللام
اولوب تنوین ایچون یاسی حذف اولنورق قاض مثالا اولان
کلمه لک حالت رفع وجرنده عندالوقف اکثر قولده ینه محذوق
اولان یادن صرف انظار قلنق رق ماقبلی ساکن قلنور و بعضا
دخی قبل اوله رق یاه محذوفه تک غود تیهل انت اوزر ینه
وقف اولنور و اخرنده ماقبلی مکسور اوله رق یا اولان القاضی
کلمه سی کیلر بولنک عکسنه اولوب یعنی اکثر قولده یاه ساکنه اوزره
وقف اولنوب قبله لا یا حذف اولنورق ماقبلی ساکن اولور اما
قاض کلمه سی مثالا نصبی حالنده مفتوح اوله رق یاه محذوفه تک
اثباتیه الف اوزره وقف اولنوب القاضی کلمه سی کیلر حالت
نصبنده یا ساکنه اوزره وقف اولنور و کلمات عربیه ده عندالوقف
ایکی ساکنک ثانیه سی کرک دایه کی مدغم وهند کی غیر مدغم

اولسون و كرك اولی یخرجون کبی حرف این اولسون واستغفره
 کبی کرك حرف این اولسون التماس ساکنین مطلقا جائز اولور لکن
 واستغفره مثلا اولورده اخرینک حرکه سی هر نه ایسه ماقبلی صحیح
 ساکن اولدیغی صورتده ماقبلنه نقل اولمق دخی قلیلا واقع
 اولمشدر وعاملیله مرکب اولیهرق وسطی ساکن اولوب معرب
 اولمق شانندن اولان اسملرده کرك ساکنینک اولی لام ومیم کبی
 حرف این اولسون و كرك الف و بکر مثلاو حرف این اولسون
 عندا تعداد اخرینک حرکه سنی ایجاب ایدر نسند بولمق یغنه بناء
 اجتماع ساکنین مجاز اولور و کلمه واحده ده ساکنینک اولی حرف
 این اولوب ثانسی مدغم اولدیغی صورتده حرف این حرکه منزله
 سنده اولدیغندن مثالین وتأمرونی دویمه کبی کذلک اجتماع
 ساکنین جائزدر وتأمرونی کلمه سنده مدغم فیها اولان نون وقایه
 اصکرچه کلمه مزبوردهن خارج اولوب الحق مدغم اولان نون
 اعراب فعلدن جزء اولمق حله حرف این اولان و اوو حرف مدغم
 اولان نون اعراب کلمه واحده ده مجتمعه در اشبو اولی حرف این
 وثانیسی مدغم اولان نوعده عندا الوقف دواب کبی اوج ساکنینک
 جمعی جائز اولور و بوضورت راست ودوست ونیست مثلا و لغات
 عجمیه ده کثیر الوقوعدر و آلا ن و ائمن الله مثلا اولی همزه
 وصل مفتوحه اولوب کندویه همزه استفهام داخل اولان
 هر بر کلمه ده التباسی دفع ایچون همزه وصل الفه قلب اولیهرق
 اجتماع ساکنین مجازدر و حرف تصدیقندن ای حرفی لفظه الله
 اتصال ايله ای الله کبی ترکیب اولدیغی وقتده یانک حذفی مجاز
 اولدیغندن اجتماع ساکنین جائز اولور واشبو ای الله ترکیبک
 اصلی ابوالله اولوب حرف جر اولان و اوو حذف اولمش
 اولدیغندن مجرور اولان لفظه جلال منصوب اولمق افصحدر

زبرا جار اولان بعدا الحذف مجروری منصوب اولمق قیاسده
 مطرده در و بروجده بالا میان اولان صورتلرک ماعدا سننده
 ساکنینک اولکبسی حرف مداولدیغی صورتده حذف اولور
 مثلا اصلی خاف وقول و یغ اولان حذف وقیل و یغ کلملرند
 اولدیغی وجهله کلمه واحده ده اجتماع ساکنین دفع ایچون
 بروجده محرز حرف مداولان الف و اوو یا حذف قلموروقالا
 الحمد لله وما قدروا الله واولی الامر مثلا اولورده کلمتده اجتماع
 ساکنین دفع ایچون ذکر اولان حروف مده بالکرا لفظا حذف
 اولور لکن کلام عربده تانک مبدیله انتفت خلقه البطان واقع
 اولمش ایسنده شاذ و مردود در و ساکنینک اولکبسی حرف مدا
 اولدیغی تقدیرجه حذف اولمقوب قالت امرأة وخیر اهل بطوا
 واخشوا الله واخشى الله کبی متحرک اولور لکن ساکنینک اولکبسی
 تخفیف ایچون اسکان قلمش ایسنده انجی ثانسی متحرک اولور
 شو یلکه لم یرد کلمه سنک اصلی لم یرد اولوب تخفیف ایچون دال
 اولانک ضمه نبی رایه نقل ايله اسکان قلمش اولدیغندن لاجل
 الادغام دال ثانی متحرک اولمق لازم کلور و ساکنینک اولکبسی
 خیر اهل بطوا ترکیبک یئنده اولدیغی اوزره تنوین اولدیغی وقتده
 کسریله حرکه لکم قیاسی ایسنده زیدین عمرو مثلا و علم اخره
 مضاف اولان ابن کلمه سینه توصیف اولان لکم اسکان ایسنده کثیر
 اولمق بولورده تنوین حرکه انمقوب حذف اولور قالدیه که ساکن
 اولان حرف تحریک اولمقده اصل اولان کسیره ایسنده بعضا
 امر عارضی ایچون مخالفت واقع اولور مثلالرده کبی عین انفعالی
 مضموم مضاعفدن اولوب ضمیر مضمومه متصل اولان امرلرده
 ولهم البشری کبی ماقبلی مضموم اوله رق جمع میمی اولورده
 ساکن اولان حرف ضمه ايله تحریک اولمق واجب اولوب

واخشوالله كبلرده دخی ضمه ايله تحريك راجع وبهم اليوم
مثلاو ماقبلي مكسور جمع ميمى اولنلرده جمع ميميك اصلى مضموم
اولد بغمه بناء ضمه ايله تحريك جائز اوور وكذلك قالت اخرج
وقالت اغزى تركيبلرده اولديغى اوزره ساكن ثانيك ما بعد نده
ضمه اصليه اولور ايسه اصلى اوزره ساكن اولى كسره ايله تحريك
جائز اولديغى مثلاو ضمه ايله تحريك دخی مجازدر كذلك من الله
تركيبنده اولديغى وجهله لام تعريفه متصل اولان من لفظنده
وردهاكي عين الفعل مضموم مضاعفدن اووب ها لفظنه
متصل اولان امرلرده ساكن اولان حرفيك مفتوح اولمليغى
واجب اووب والم الله نظم شريفنده لام جلالك تفخيمك
بقا سچون قحه ايله تحريك راجع فقط رد ولم برد مثلاورد
كسره وضمه نك جواز يله ييله قحه دخی جائز اوور وكمات
عريه نك اوللرنده احد واحد وابل كي اصليه اوله رق بولسان
همز نك تخفيفي اتفاقا جائز دكلدر لكن اوائلك غير پسنده يعنى
كلمه نك اخرنده ياخود حشونده بولسان همزه بنى نيم وقبس
لغتلرنده حرف صحيح اولمغه له تخفيفي جائز اووب اما بحجاز
وقريش لغتلرنده همز ثقیل عداو لغتین قلب وحذف وتسهيل
ايله تخفيفي مجازدر ومشهور اوله رق تسهيل دینلان همزه كندوايله
حرکه سنه مجانس اولان حرف پسنده وغير مشهورى همزه
ماقبلتك حرکه سنه مجانس اولان حرف پسنده تلفظ اولمقدرد
بنابرین رأس وبترو سوركي كلمه واحده والى الهدى أننا والذى
اوتمن ويقول ائذن لی مثلاو كنبنده ماقبلي تحريك اوله رق بولنان
همزه ساكنه ماقبلتك حرکه سنه مجانس اولان حرفه قلب ايله
رسم خط تغير ايجيه رك لفظا تخفيف اولمق جائزدر وقرأة
وسائل وهاؤم كي كلمه واحده ماقبلي الف همزه متحركه تسهيل

مشهور ايله تخفيف قلمق مجازدر وكلمه واحده همزه متحركه نك
ماقبلنده مقرونة وخطيئة كي الحاقك غير بچون زائده اوله رق
واو ويا بولنده همزه مذكوره واو وياخود بايه قلب وادغام
اولمق جائز اولديغنه بناء مقرونة وخطيئة دینلور انجق كلمه نك
اخرنده كرك نا اولسون كرك اولسون فعيل بمعنى مفعول اولان
مهموز الامة بنى وبرية كي قلب واغام كثر الوقوعدر همزه
متحركه نك ماقبلنده مسئله كي حرف صحيح اولسه ياخود سوو
وشى مثلاو حرف علت اصليه بوانسه وياخود حووب وحيال
كي الحاق بچون زائده قلمق واو ويا اولسه وياخود ابو ايوب
وايتخى امر كي كلمبنده همزه متحركه نك ماقبلي واو ويا اولسه
همزه نك حرکه سنى ماقبلنه نقل ايله همزه حذف اولمق مجاز
اولمغه مسئله وسو وشى وحووب وحيال و ابو ايوب وايتخى مره
دینلور اما رويت ورأى لفظلردن مشتق اولان برى كي ثلاثيك
مضارعده وارائت لفظلردن مشتق اوله رق افعال يابندن اولان
ارى برى اراثة مثلاو جمع فعللرده استعمالى كثر اولمقدن ناشى
همزه متحركه نك حرکه سنى ماقبلنه نقل وكندوبى حذف
ملتزمدر حال بوكه شاعرك * الم تر مالا قيت والدهر اعصر
ومن يغل العيش برأى ويسمع * پسنده همزه متحركه نك انباني
واقع اولمش اسده ضرورت شعر سبيله در و مهموز العين اولان
سأل كلمه سندن كلوب اصلى اسئل اولان سئل كي امر حاضرلرده
همزه متحركه نك قحه سنى ماقبلنده اولان سبنه نقل ايله كندو
حذف اوله رق همزه وصلدن دخی مستغنى اولمسي كثر الوقوعدر
وكندوبه حرف تعريف داخل اولان الارض مثلاورد تخفيف
اولنديغى وقتنده اكثر اولان همزه متحركه نك حرکه سنى لام
تعريفه نقل اولنوب همزه وملك بقاسيله الرض وقليل

اوله رق همزه وصله حذفه لرض دینلور وکنده ویه حروف
جازه دن من حرفی داخل اولان من الارض کبیلده همزه
متحرکه لدی التخیف همزه وصله حرکتی من حرفتک نوتیه
نقل وکنده وسی حذف اوله رق من لرض وفی حرفی داخل اولان
فی الارض مثلاً و زده همزه وصله حرکتی وکنده وسی حذف
اولنوب فی حرفتک یاسی دخی حذف ایله فلرض دینتک اکثر
ومن لرض ترکیبده نونی لامه قلب وادغام ایله لرض دینتک
وفیلرض ترکیبده یانی اثبات ایله فی لرض دینتک دخی قلبلا
واقع اولشدر و همزه متحرک اولوب ماقبلی دخی متحرک اولسه
همزه نک حرکات ثلثه سنی ماقبلتک حرکات ثلثه سنی
ایله طغوز صورت حاصل اولوب مؤجل مثلاً و همزه مفتوح ماقبلی
مضموم اولنلرده همزه نک واوه قلبی وقتده کی همزه مفتوح ماقبلی
مکسور اولنلرده همزه نک یایه قلبی جائز اولور انجق بونلر تسهیل
مشهور قلنس اولسه لدی التلغظ ماقبلتده ضمه وکسره اولسی
ممتنع اولان الفه قریب اولاقدن ناشی بخاز اولدیغیدن بشقه
تسهیل مشهور جائز اولیان خلده تسهیل غیر مشهور دخی جائز
دکشددر و بونلرک باقیغی اولان یدی صورتدن همزه نک کسری
وماقبلتک ضمی ایله سئل کی و همزه نک ضمی و ماقبلتک کسریله
مستهلزون مثلاً و اولنلرده کرک تسهیل مشهور و کرک غیر مشهور
بخازدر و سئل کی همزه و ماقبلی مفتوح و سئل مثلاً و همزه مکسور
وماقبلی مفتوح و روف کی همزه مضموم و ماقبلی مفتوح
و مستهلزون مثلاً و همزه و ماقبلی مکسور رؤس مثلاً و همزه و ماقبلی
مضموم اولنلرده باکر تسهیل مشهور جائز اولور و کله واحده
ایکی همزه بوانوب اولکبسی متحرک ایکیکبسی ساکن اولسه آمن
و نه نا و امن کی ساکن نانی اولان همزه ماقبلتک حرکتی

جنس نه قلب اولمق واجبدر و اخذوا کل کلمه لربنک امر حاضر لری
اولان خذ وکل کلمه لربنک اصلارنده اولان همزه ساکنه ثانیه
واوه قلب اولمق بوجه مخز قیاسی ایکن کثرت استعماللرینه بناء
همزه لربنک ایکیسی دخی حذف اولنور و امر یا امر کلمه لربنک کلان امر
حاضرک همزه وصل ایله ابتدای حالنده همزه لربنک ایکیسی دخی
حذف اولنه رق مردینتک کثیر اولوب همزه لربنک اثباتی قلبلدر
اما وصلی حالنده همزه لربنک ثانیله و امر دینتک کثیر اولوب همزه لربنک
حذفی قلبلدر و همزه اول ساکن و همزه ثانی متحرک اولوب سال
کی حشو کلمه ده بولنسه لربنک اولان همزه اول متحرک اولان
همزه ثانیله ادغام اولنور اما بوضوئله همزه لربنک قرء کی
آخر کلمه ده بولنسه لربنک ثانی متحرک یایه قلب اولنوب قرءی
دینلور و همزه لربنک ایکیسی متحرک اولوب کرک اول کرک ثانیدن
برسی مکسور اولسه جائی و ائمه کی ایکیکبسی یایه قلب اولنور
و ائمه مثلاً و زده عند الفراء همزه ثانیته اثباتی و تسهیلی دخی
تایتدر و ذکر اولنان همزه متحرکه هیچ برسی مکسور اولسه
اواخر و اویدم کبیلده اولدیغی وجهله همزه ثانی واوه قلب
اولنور و افعال یابنک اکرم کلمه سی کی نفس منکم وحده سی
اولنلرده همزه ثانیته واوه قلبی قیاسی ایکن کثرت استعمالی
سببیه حذفی التزام اولمشدر و افعال یابنک کلان سائر ضیفه
زده دخی کلمه مزبوریه موافقه همزه ثانیته حذفی ملزمدر
و کلمبنده ایکی همزه مجتمع اولدیغی وقتده همزه لربنک ایکیسنک
اثباتی یا خود ذکر و توضیح اولدیغی اوزره تخفیف قیاسلرینه
تطبیقا ایکیسنک دخی تخفیفی و یا خود اول و ثانیته دن برینک
تخفیفی جائز اولور و ایکی همزه نک برینسک تخفیفی
صورنده ابی عمرو عندنده همزه اولی و امام خلیل عندنده

همزة ثانية في تخفيف اولاد (لادغام في المثاليين واجب فبما
سكن او لم يبدؤن معارض كالماء او تحركا بدونه في كلمة كمنه فان كان
قبلهما ساكن غير لين نقلت الحركة اليه كيمد ويفر ويعض
وفي غيرهما جائز كحي لان مضارعه يحكي وفي يوم للمدود ولم يرد
واسكون الثاني واسلككم لانه كلمتان واقتبل وتزل وتساعد
كالمفصل او تمتنع كما في الالف والهمزة الانحوسال وحوال وفيما
اسكن ثانياه لغیر الوقف كظلمات وفي الحاق كجليب واللبس كقول
وهاء السكت كتابه هلك ويجوز في المتقاربين في المخرج اذ في صفة
تقوم مقامه فالمخرج للهمزة فالهاء فالالف اقصى الحلق والعين
فالهاء الحاء والافين فالحاء ادناه وللغاف فالكاف اقصى اللسان
مع ما فوقه من الحنك والجيم فالسين فالياء وسطه مع ما فوقه
من الحنك وللضاد مقدم احدى حاقية مع ما يليه من الاضراس
وللام مادون اقصاه الى منتهاه مع ما فوقه وللراء منهما ما يليهما
والنون ما يليه من الخيشوم للضاد فان اى فالسين طرفه مع
طرف الثنايا وللغاء باطن الشفة السفلى مع طرف الثنايا والياء فالميم
فالواو ما بين الشفتين وهي باعتبار الصفة مجهورة ومهموسة
فالمهموسة ستختلص خصفة والمجهورة غيرها ورخوة وشديدة
وما بينهما فالشديدة اجلك قطبت وما بينهما لم يرد هنا والرخوة
غيرها ومطبعة وهي الصاد والضاد والطاء والظاء ومنقحة وهي
غيرها ومستعالية وهي المطبعة والحاء والغين والقاف ومنخفضة
وهي ما عداها وصغير وهي الزاء والسين والصاد واذا قصد
الادغام فالقياس قلب الاول ثانية ويجب ادغام لام التعريف
في ثنية عشر واللام الساكنة غيرها في الزاء والنون الساكنة
في الميم والواو والياء بفتح وفي اللام والراء بلا غنة وتقلب ميم
مع الياء وتظهر مع حروف الحلق وتخفى مع الباقى وتدغم حروف

ضوى مشفر فيما يقار به او لا الصغير في غير الصغير ولا المطبعة في
غير المطبعة ولا حروف الحلق في ادخل منها ويجوز غير ذلك كالتون
المتحركة في حروف يرملون وكالتاء والفاء والذال والذال بعضها
في بعض وفي الزاي والسين والصاد والفاء والظاء على القياس
وكالزاي والسين والصاد بعضها في بعض والجيم في الشين والهاء
والغين في الحاء والغين في الحاء والقاف في الكاف وعكسه وجاء الحاء
في الغين على القياس وعلى عكس القياس والحاء في الغين على القياس
والحاء في الهاء على عكسه وباب افتعل ان كان فاء تاء واجب
الادغام كالتجروان كان تاء حسن على القياس وعكسه وان كان سينا
اوسينا جاز على عكسه وان كان مطبعة قلبت طاء فيجب الادغام
في اطلب ويجوز في اظلم على القياس وعكسه وقل في اضطرب
واضطرب على عكسه وان كان دالا او ذالا او زايا قلبت دالا ولا
فيجب في ادان ويحسن في اذذكرة على القياس وقل في اردان
على عكسه وان كان واوا او ياء جاز كاتمد وانسر بخلاف ابتر
وشذ اتخذ وان كان عينه تاء اودالا او ذالا او زايا اوسينا ومطبعة
جاز الادغام كقتل يقتل بالفتح والكسر وعليهما قرى مردفين
وباب تغفل وثقا عل ان كان فاء تاء او تاء او ذالا او زايا اوسينا
اوطاء او ظاء او صاد اجاز الادغام على القياس بزيادة همزة الوصل
كاتبع واثاقل وادثر وازمل ويجوز ادغام تاء المضارعة فيهما
وصلا (اصطلاحه ادغام تعبير او انان يدل على فصل او انميه رق
برخرجدن اولان اول ساكن ثاني متحرك ايكي حرفك اتيسان
او انميه ريدروا شبوا دغامك علت تامه مى فك ادغامى موجب او اور
معارض اوليه رق اول ساكن ثاني متحرك ايكي حرفك مثلثي اولمغه
مد كلمة سنك مصدرى اولان قد مثل اولد ادغام واجب اولور
ومد كلمة سنده اولد ينى وجهله كلمة واحدة ده برجنسدن اولان

حرف را یکی بردن متحرک اولوب ماقبلری ساکن اولدیغی
حالده معارض بولنما مغله حرف اولی اسکان ایله ادغام واجیدر
اگر ماقبلری حرف لیسک غیری ساکن اولور ایسه بمد و یقر
و بعضی کبی حرف اولک حرکه سی ماقبلنه نقل ایله ادغام اولنور
اما ماقبلری حرف لین اولدیغی تقدیرجه ضالین کبی حرف اولی
اسکان ایله ادغام اولنور و اشبوابکی صورتک ماعد اسنده ادغام
یا جاز یا خود ممتنع اولور شو بلکه حی کله سی کیلرده معارض
بولنمغه ادغام وعدم ادغام جاز اولور زیرا ذکر اوانسان حی کله
سنگ مضارعی اولان یحیی کله سنده یاء ثانیة الفه قلب ایله اعلال
اولمش اولغین مضارعنه و وافقه ماضی سنده فک ادغام دخی مجازدر
و کذلک فی بوم کبی کتینده یانک مدینی لا جل الحافظه فک ادغام
دخی جاز اولور و ردولم برد مثلاً اولرده دخی ادغام اولنمق و اصلارنده
حرف ثانی ساکن اولد یغیچون فک ادغام قلمتی جائزدر و سلاککم
کیلرده دخی کتین اولدیغی اجلدن ادغام وفک ادغام مجازدر
وافقه مال و تفاعل و تفعیل بایلرند کلان هر برکله ده بو بایلرک
تارینی متعاقب تکرار تاپولنمجه جفته بشاء اقتل و تنزل و تباعد
مثلاً مکرر تاپولنلارنده ایکی تام مفصل کبی اولمغه بونلر کیلرده
دخی ادغام وفک ادغام مجاز ایسه ده ادغام اولنمق قلیلدر و الف
حرکه قبول ایتمک و همزه نک ذاتیه ثقل اولدیغندن
تضعیفی دخی زیاده ثقل اولمق جهتیه بونلرده ادغام ممتنعدر
انجیق همزه نک تضعیفی بر زیاده معنایی افاده ایچون اولدیغی
وقنده مثلاً سأل کبی مبالغه بی و سؤل کبی معنای جمعی افاده
ایلدیکی صورتده ادغام واجب اولور و برجنسیدن اولان ایکی
حرفک تالیسی و قفدن غیری برعلت ایچون مثلاً ظلمات کبی تاء
منجر که نک اتصالی عندنده اربع حرکات متوالیات جمع اولماقی

ایچون ساکن اولنلرده ادغام ممتنع اولور و جلبیب کله ممتنعده
اولدیغی وجهله برجنسیدن اولنمق ایچون زیاده و تکرار
قلبان حرفده دخی موازتی محافظه ایچون ادغام ممتنعدر و قاول
کله سینگک مجهولی اولان قوول کله می کیلرده ادغام اولنمسه
تفعیل یانک ماضی مجهولنه التماس لازم کله چکنندن ادغام
ممتنع اولور و مالیه هلاک ترکیبده اولدیغی وجهله وقف ایچون
زیاده اولان هاء سکنه ادغام اولنمسه وقف غرضی فوت اوله
جفته بشاء بوم مثلاً اولرده دخی ادغام ممتنعدر و منجر جده و منجر
مقامنه قائم اولان صغتنده مثقارب اولان ایکی حرفک برینی دیگرینه
ادغام دخی جاز اولور و اشاء و فاعده یه تفصیللا معرفت مخارج
حروفی و صفتلری بیلکله که توقف ایتمکله بروجه آتی بیان اولنور
ایمدی همزه وها و الفک منجر جلی اقصای حلق یعنی بوغازک
صدره قریب اولان طرفیدر و عین و خالک منجر جلی وسط حلق
و غین و خالک منجر جلی ادنای حلق یعنی بوغازک فقه قریب
اولان محلیدر و قاف و کافک منجر جلی اقصای لسان یعنی زبانک
بوغازه قریب اولان جانبی ایله درون فک اغلا سندن جانب
مذکورک فوقنده اولان محلدرو جیم و شین و یانک منجر جلی
وسط لسان ایله کذلک اعلای درون فدن فوقنده اولان بردر
وضادک منجر جی اسانک صاغ و صول جانبلرندن برینک اقصا سبله
حدا سنده اولان آزودیشلریدر و لامک منجر جی طرف
اسانک اقصا سنانک ماد و نندن رأس لسانه مشهقی اولان محل ایله
اعلای درون فدن فوقنده اولان محلدرو رانک منجر جی اسانک
التجا نندن لامک منجر جنه قریب اولان محلدرو فونک منجر جی
رانک منجر جنه قریب اولان محل ایله خیشوم دینلان ککرزدر
و مطا و دال و تانک منجر جلی رأس لسان ایله اصول شایای علیا

تعبیر اولان اوست اولك دیشلرینك دیلریدر وصاد وزا وسینك
مخرجلری رأس اسان ایله ثنایای علیانك اوچلریدر و فانك مخرجی
ثنایای علیانك اوچلریله شفه سفلائك باطنیدر و باومیم و واولك
مخرجلری شفتینك ماییندر و مخرج مذکوره قول مشهور ده
یکرمی طقوز عد اولسان حروف عریبه نك مخرجیدر و هر بر
مخرجده ذکر اولنان حرفلر بوجه بالا مخرج اولدیغی وجهله مرتیدر
و هر بر حرفك مخرجی نيك مقصود اولان حرفی ساکن قبلوب
اولنه همزه مکسوره کتورلنك ایله اولور و صفت اعتباریله حروفه
مجهوره و مهموسه دینلور که مجهوره دینلان نفسك کتورلر ایله
جری و امتدادی محصور و ممتنع اولان حروفدر و مهموسه بونك
خلافه در و ذکر اولنان مهموسه مستثنیك خصصه حرفلرندن
عبارت اولوب مجهوره حروف مذکوره نك ماعداسیدر و کذلک صفة
اعتباریله حروفه رخوه و شدید و بین بین دینلور که شدید تعبیر
اولنان اسکانی وقتنده صوتك جری و امتدادی ممتنع اولان حرفلر در
ورخوه بونك عکسنه اولوب بین بین دخی اشبوشدیده ایله رخوه
یدنده اولان کیفیت ایله تلفظ اولنان حروفدر و شدید اجدك
قطیت و بین بین لم برو عتسا حرفلرندن عبارت اولوب بونلرک
ماعداسنه رخوه دینور کذلک صفت اعتباریله حروفه مطبقة
و منقحیه و مستعلیه و منخفصه و صغیر دخی تعبیر اولمشدر که
مطبقة دینلان اسانك درون فك اعلاسنه انطباقنه سبب اولان
صاد و ضاد و طا و ظا حرفلرندن عبارت اولوب منقحیه مطبقة نك
عکسی و حروف مذکوره نك ماعداسیدر و مستعلیه دینلان
کند و ایله لسان درون فك اعلاسنه می تفع اولان حروف مطبقة
ایله خا و غین و قاف حرفلریدر و منخفصه مستعلیه نك مخرجانی
و حروف می قومه نك غیر یلریدر و صغیر تعبیر اولنان لدی الوقف

کندولردن صوت خفیف ظهورایدن زا وسین وصاد حرفلریدر
بروجه تفصیل کرک مخرج و کرک صفته قرینتی اولان حرفلرک
ادغامی مراد اولندقدده حرف اول حرف ثانی به قلب اولمشق
قیاسیدر و لام تعریفی اون اوج حرفکه تا و تا و دال و ذال و را
و زا و سین و شین و صاد و ضاد و طا و ظا و نون حرفلریدر
بو حرفلرده ادغام واجب اولور و لام تعریفك غیری ساکن
اولان لامی مخرجده شدت تقارب چون را حرفنده قل رب کی ادغام
ایلك کذلک واجبدر و التباس لازم کلمدیکی صورتده ساکن اولان
نونى غننه ایله میم و و او و یا حرفلرنده ادغام ایلك کذلک واجب
اولور من ماء و من وال و من یحوم کی و نون ساکنی من لدنك
و من ربك نظم شریفلرنده اولدیغی وجهله بلاغنه را و لام
حرفلرنده ادغام ایلك و من یقلها نظم شریفلرنده اولدیغی
اوزره بابه مقارن اولان نون ساکنی میمه قلب ایلك دخی واجبدر
و نون ساکن حروف حلقه مقارن اولدیغی تقدیرجه اظهار
اولنوب حرف حلقدن بوجه مذکور نون و میم و و او و را و لام
و یا حرفلرندن ماعداسنه مقارنده اخفا اولنور قالدیکه ضوی
مشفر حرفلرینك صفتلرنده زیاده لك اولاق جهتیله بو حرفلر
مقارب اولان حروفده و صغیر اولان حرفلر صغارنك بقاسی چون
غیر صغیر اولان حروفده و حروف مطبقة اطباقك بقاسی ضممنده
غیر مطبقة اولان حرفلرده و حروف حلقك مخرجده کندولردن
اقصی اولنلرنده ادغام اولمز و بونلرک ماعداسنده ادغام جائز
اولور که مثلاً نون مخرکه یرملون حرفلرنده و تا و تا و دال و ذال
حرفلرینك بعضیسی بعضیسنده و بونلرک هر بریسی زا وسین
و صاد و طا و ظا حرفلرنده قیاس اوزره ادغام اولنور کذلک
زا وسین و صاد حرفلرینك بعضیسی بعضیسنده و جیم حرفی

شین حرف فتنده وها وعین حرف لری یا حرف فتنده و حرف غین
 ظا حرف فتنده ادغام قلنور و خلقکم لفظ فتنده اولدیغی وجهله قافه
 حرفی کاف حرف فتنده قیاس اوزره و قیاسک عکسی اوله رق حرف ثانی
 اولان کاف اول اولان قافه قلب و ادغام اولنور و بعضا قیاس
 اوزره (فن زحزح عن النار) نظم جلیلنده اولدیغی اوزره حاصین
 حرف فتنده قلب و ادغام و اذیح عتود اثر کینده اولدیغی وجهله
 قیاسک عکسی اوله رق عین حایه قلب و ادغام اولنور و اذیح عتود
 اولمشدر و اسلخ غمک ترکیبده اولدیغی وجهله قیاس اوزره
 ظا حرفی غین حرف فتنده و اذیح هذ ترکیبده اولدیغی اوزره قیاسک
 عکسی اوله رق ها حرفی حایه قلب و ادغام اولدیغی دخی واقعدر
 و افتعال باینک فاء الفعلی انجر کله سنده اولدیغی کی تا اوورایسه
 ادغام واجب اولور و اثر کله سنده اولدیغی وجهله تا اولور
 ایسه قیاسا حرف اول ثانی به قلب ایله اثر و عکسی اوله رق
 انجر دینلک حسن اولوب اصلی اوزره انجر دینلک دخی مجازدر
 و استمع و اشتبه کله لری مثلا و سین و شین اولور ایسه قیاسک
 عکسی اوله رق ثانی سین و شینه قلب و ادغام ایله اجمع و اشتبه دینلک
 جائز اولور لکن قیاس اوزره سینی و شینی ثابه قلب و ادغام ایملک
 جائز دکلدر و حروف مطبقة اوورایسه افتعال تامی طایه قلب
 اولنور بوصورنده حروف مطبقة دن طا واقع اولدقده اطلب
 کله سنده اولدیغی وجهله ادغام واجب اولور و طا واقع اولدقده
 انظم کله سنده اولدیغی وجهله قیاس اوزره طایی طایه و باله عکس
 طایی طایه قلب و ادغام جائزدر و اصطر و اضطر کله لنده
 اولدیغی اوزره صاد و ضاد اولور ایسه قیاسک عکسی اوزره حرف
 ثانی اولان طایی حرف اول اولان صاده یا خود ضاده قلب و ادغام
 ایله اصبر و اضرب دینلک جائز و قبل الوقوعدر انجیق قیاس اوزره
 اول ثانی به قلب و ادغام اولنور جائز دکلدر و دال یا خود ذال

و یا خود ذال اولور ایسه افتعال تاسی داله قلب اولنور بوصورنده
 ادان کله سنده اولدیغی وجهله دال واقع اولدقده قیاس اوزره
 ادغام اولنور واجب اولور و اذیح عتود اثر کینده اولدیغی وجهله
 اولدقده قیاس اوزره ادغام حسن اولور و اذیح عتود اثر کینده
 زوا واقع اولدقده عکس قیاس اوله رق حرف ثانی اولان دالی
 حرف اول اولان زایه قلب و ادغام جائز و قبل الوقوعدر و قیاسا
 حرف اول ثانی به قلب و ادغام اولنور جائز اولور و اذیح عتود
 کله لنده اولدیغی وجهله و یا خود یا اولور ایسه قیاسی اوله رق
 و اوو باینک افتعال تاسنه قلب و ادغامی جائز اولور اما بوقاعده نک
 خلاقی اوله رق ابتزر کله سنده اولدیغی وجهله همزه دن منقلب
 اولان باینک افتعال تاسنه قلب و ادغامی جائز دکلر ایکن انخذ
 کله سی کیلرده بوصورتک وقوعی شاذدر و افتعال باینک
 عین الفعلی تا یا خود دال یا خود ذال یا خود زایا خود سین یا خود
 حروف مطبقة اولور ایسه افتعال تاسنه اشبو حرف لنده قلب
 و ادغامی جائز اولوب بوصورنده فاء الفعلنه حرکه کلکله ماضی
 و امر و مصدر لر ندن همزه وصل ساقط اولور و تفعیل باینه
 التیاس لازم کلامک ایچون بعضا دخی همزه وصل ایضا قلنور
 مثلا همزه وصل ساقط اوله رق فانک فتح و کسر یله قتل یقتل
 دینلور و اسم فاعل و اسم مفعولنده و امر حاضرنده دخی بونلر
 کی فتح و کسر جائز اولور لکن مصدرنده کسره واجبدر
 و رانک کسر و فتح یله مردقین قرائتی بو وجهله فتح و کسرک
 جوازینده مبنیدر و مبنک ضمه سنده اتیاعا رانک ضمیمه مر دقین
 قرائتی دخی واقعدر و تفعیل و تفعیل باینک فاء الفعلی تا و تا
 و دال و ذال و زایه و سین و طا و ظا و صاده حرف لر ندن بر یسی اولور
 ایسه اولنه همزه وصل زیاده سیله اتابع و اتاقل و ادثر و ازمیل کی

قياس أوزره ادغام اولمقى جائز اولور و بونلرك مضار علميك
عين الف على يتابع يشاقل بدثر بزملى كى مفتوح اولور واشبوايكى
بايك مضار علميك قال تنزل وقالوا ابتداء كى بىلرند اولد ينى
وجهه له مضارعت خرقى بى بابلرك تالزده ادغام اولمقى جائز
اولور * الاعلال تخفيف حرف العلة بالادكان والقلب والحذف
وهى الواو والياء والالف وهوزايد او منقلب منها فى القفل
والتمكن وينقلب واوا بعد الضمة كقول وقيل الالف
الزائدة كضوارب وتسكنان مضومتين ومكسورتين كىغوروزفا
والراخى رفعا وجرا وينقل خركتهما الى صحيح ساكن قبلهما
ويبيع وكسرتهم الى مضوم قبلهما كقبيل ويبيع وبالعكس
كغازون ورامون وتقلبى الف لو تحركتا وانفتح ما قبلهما اصلا
كباب وناب او نقلا منها كعماد ومزاد وشذوذ وصيدوم ريم
ومشورة فان اجتمع ساكنان فالخذف كغاز ورام واقامة واستكانة
وقلت وبعث وهمزة بعد الالف زائدة فى الآخر ككساء ورداء
بخلاف شقاوة وسقاية والفاء فاعل كقائل وبائع مما اعمل فعله
بخلاف عاور والفاء اقصى الجموع بلامدة كاوائل وعجائر وسائل
بخلاف عواوير الاو كالتصليتين قبل الفهما صحيح كقاوم
ومعاش وقيل معاش وشذوذ صائب وبخذفان جزما كلم يغزولم
يزم ويخذف الواو بين ياء وكسرة كعمد والمكسورة فى اول مصدر
اعل فعله كعمدة بخلاف وعد وضال وتقلب همزة فى نحو او اصل
واو يضل والاول وجاز فى نحو ووزى ووجهة والترم فى الاول
خلاله على الاول وقيل فى وشاخ بالكسر وشذوذ فى اخذ واسماء
بالفتح وتاد فى نحو تراث ككثيرا وياء سكنت بعد كسرة ككثيران
او كانت فى نحو قام قياسا وقبلا مما اعل فعله بخلاف قام قواما
ونحو جيار وحياض مما اعل مفردة او سكن وسطا او كانت رابعة

مثن

فصاعدا ولم ينضم ما قبلها كغزيت ويزمىان وتر اضينا
واستغزينا بخلاف يغزوان او طرفا فى التمكن كالغازى فان انضم
ما قبلها كسر كالتراضى فان التقي ساكنان حذفت وبقى
الكسر كادل جمع دلورة او جرا او اجتمعت مع الياء وسكن السابق
فيدغم كعلى ومهدى وسيدوايام وشذوذ يام وجاء التخفيف فى سبيل
والترم فى كينونة اصلها كينونة او كانت فى نحو دنيا اسما لصفة
كالغزوى وشذوذ القصى وتقلب الياء واوا فيما سكنت كوسرفان
الترم الياء كسر ما قبلها كبيض وفى نحو تقوى وطوبى اسما
لاصفة كالضديا والضيرى وصح نحو قوى لا لايلزم يطاوى
ويحاوى بضم الياء ويدغم حى غالب المثلين لا قوى ويحى واحبى
يحى واستحى يستحى وارعوى واحواوى اذا لعل قبل
الادغام ونحو اسود وايض واما وايض به للبس كجواد وطويل
وغبور وتقول وتسار ومقوال ومخياط وادور وعين ونحو جدول
وخروج وغلب للحاق واجتور والانه بمعنى تجاوروا واعوار
للبس وعور فهو عاور لانه بمعنى الجولان والحيوان لتدل حركت
اللفظ على الحركة فى المعنى وحل عليه الموان فالتشال
قبل الاعلال كعمد كاسر واخوانه الاطراد وعدة كاسر والامر
عديتهاله بخلاف يوجل والامر ايجل بالقلب وقبح يهب ويضع
عارض وبخلاف ايسر وقل يئس ويئس والمزيد اوعد يوعد
ايعدا فهو موعد وايسر ايسر ايسر ايسر وايعد ياتعد فهو
موعد وايسر ياتسر فهو مويسر وايعد ياتعد فهو
موعد وايسر ياتسر فهو مويسر وايعد ياتعد فهو
والاجوف الماضى قال الى قاله بالقلب قلن الى الآخر بالقلب
والخذف ثم ضم لبيان الواو وكسر بعن لبيان الياء وخفن
ليبان البنية ويحتملها طان وكسرة هين والمضارع يقول
ويطول بالنقل الايقان وتقلان فبالنقل والحذف وكذا

يلعب ويخاف ويهاب والصفة قائل وبايع بالقلب مقول بالنقل
والحذف مبيع بهما ثم قلبت الضمة كسرا والواو ياء وجاء مبيع
وقل مقوول والامر قل بالنقل والحذف وسقوط الهمزة كقلن
وما بينهما قولاً الى الآخر بالنقل وكذا بيع بيما وخف خافا وبالنون
قولن ويعلن وخافن الى قلنان وبعنان وخفنان والمزيد اقام
وابان بالنقل والقلب اقم بالنقل والحذف يقيم بالنقل والقلب
يبين بالنقل يقمن بالنقل والحذف اقامة وابانة فهم ومقيم ومبين
وكذا يبين ومقام ومبان والامر اقم اقيما وابن ايتنا اعتاد يعتاد
اعتادا انتقاد ينقاد اتقيادا بالقلب والصفة معتاد ومنقاد بالقلب
والفرق في التقدير والامر اعتد اعتد الى اعتدن استقام يستقيم
استقامة كاقام والمجهول قيل بالنقل والقلب بيع بالنقل قلن
وبعن الى الآخر بالنقل والحذف اقيم اعتد انتقاد استقيم بالنقل
والقلب وجاء الاشمام والواو الا اقيم واستقيم والتا قص الماضي
غزا ورعى بالقلب غزا على الاصل غزوا غزت غزتا بالقلب
والحذف غزون الى الآخر على الاصل رضى بالقلب خشى على
الاصل الارضوا وخشوا فبالنقل والحذف والمضارع يغزوا
بالاسكان رفعا جمع المذكر يغزون بالاسكان والحذف جمع المؤنث
يغزون على الاصل والفرق في التقدير المخاطبة تغزين بالنقل
والحذف يرمى مثله جمع المذكر يرمون بالنقل والحذف جمع المؤنث
يرمين على المخاطبة ترمين افرادا وجعا والفرق في التقدير يرضى
بالقلب رفعا ونصبا يرضيان بالقلب مطلقا يرضون بالقلب
والحذف يرضين بالقلب المخاطبة ترضين بالقلب والحذف جمعها
ترضين بالقلب والفرق في التقدير يخشى بالقلب جمع المذكر
يخشون والمؤنث يخشين المخاطبة تخشين افرادا وجعا والصفة
غاز ورام بالاسكان والحذف رفعا وجرا غازيان بالقلب غازون

ورامون بالنقل والحذف غزاة ورماة بقلبهما الفا والفتحة ضمة
غازية بالقلب غواز كغاز الغازي والغوازي بالقلب مغزو بالادغام
مرعى بالقلب والادغام وقلب الضمة كسرة والامر اغز وارم
وارض بالحذف المخاطبة اغزي ارمي ارضي ساكنة وبالنون
اغزون ارضين بقلب الواو ياء في الاخير جمعه اغزون وارمون
وارضون المخاطبة اغزن ارمي ارضين والمجهول غزى غزا يغزوا
يغزي يغزيان يغزون والمزيد اغزي يغزي اغزاء بالقلب والصفة
مغزو ومغزي والامر اغز بالحذف اغزي يغزي اغزاء مثله
تغزي بالقلب تغزيا بقلبها ياء والصفة كسرة والامر تغز بالحذف
واستغزي يستغزي استغزاه فهو مستغز ومستغري واللفيف وفي
بقي فهو وافي وموفي والامر في بحذفهما وسقوط الهمزة قيا
بحذف الفاء قوا بحذفهما وقلب الكسرة ضمة طوى يطوى طيا
فهو طساو ومطوى والامر اطو كرم قوى يقوى قوة فهو قوى
كلى واقو كارض حنى يحبى حبوة وحبوا وحى بالادغام وعليهما
حيا وحيا وحيا وحيا وحيا وحيا وحيا وحيا وحيا وحيا وحيا وحيا
كا انى احبى يحى احبى استحي استحي استحياء وجاء استحي
بالحذف الحذف اعلالى كما روت رخمى كما سيجى وغيره اقياس جائز
في باب تنزل الملائكة ولا تنابزوا وظلت وظلت فى ظلمات وظلمات
واسطاع فى استطاع وجاء استاع وبلحارث وملاء وعلماء فى بنى
الحارث ومن الماء وعلى الماء وشاذ فى يتسع ويتقى وعليه نى الله وسماع
فى يد ودم وشقة وابن واسم واست* اصطلاح صرفه اعلال
تعبير اولسان اسكان وقلب وحذف اليه حرف علت تخفيف
اولمقدر وحرف علت واووا والفاء اولوب الف دألمالين وميد
اولور وواو وياساكن اولدقلى حالد ابن اولوب صبور وعليم
كله لرنده اولديغى اوزره ما قبلار ينك حرکه لرى كند وچنسلرندن

اولدینگی تقدیرجه حرف مداو اورواش و حروف علتدن الف فعلده
واسم متمکنده یازاند یا خود وا و و یا دن منقلب او اوب لکن
ماکی حرف و اذا کی اسم غیر متمکن اولنر متصرف اولدینغدن
یوشللاورده بولنان الفلرک اصلینده حکم اولنور بوضورتده یعنی
متحرک زائد و کرک منقلب فعل واسم متمکنده بولنان الف قاتل
کله سنک مجهولی اولان قول کله سنده وضارب کله سنک
اسم تصغیری اولان ضویرب کله سنده اولدینگی اوزره بعد المضمه
واقع اولور ایسه الفک ما قبلنده ضمه اولق ممتنع او اوب ضمه ناک
واوه مناسبتی جهتیه الف مذکور و اوه قلب اولنور و کذلک ضارب
کله سنک جمعی اولان ضوارب کله سنده اولدینگی وجهله الف زائده
ما قبلنده واقع اولان الف اجتماع الفین ممتنع اولق حسیبله واوه
قلب اولنور و حروف علتدن واو و یا کرک مضموم کرک مکسور
اولدقاری حالده حالت رفعنده یغزو و حالت رفع و جرنده الزامی
کله زنده واقع اولدینگی اوزره ساکن قلنورلر و یقول و یدیع
کله زنده اولدینگی وجهله واو و یا متحرک اولدقاری صورتده
حرکه لری ماقبلارنده صحیح ساکن اولان حرفه نقل اولنور
و واو و یا مکسور اولوب ماقبلاری مضموم اولدینگی تقدیرجه مثلاً
قیل و یبع کله زنده اولدینگی وجهله اول امرده ماقبلارندن
ضمه لری بعد السلب واو و یانک کسر لری ماقبلارینه نقل اولنور
و یا المعکس واو و یا مضموم او اوب ماقبلاری مکسور اولدقده
غازون و رامون کله زنده اولدینگی اوزره ماقبلارندن کسر لری
بعد السلب واو و یانک ضمه لری ماقبلارینه نقل قلنور و ذکر
اولنان واو و یا متحرک او اوب اصلاری بوب و تیب اولان باب و ناب
کله زنده اولدینگی وجهله فی الاصل یا خود اصلاری معود
و مزید اولان معاد و مزاد کله زنده اولدینگی اوزره واو و یا دن
نقل اولنده رق فی الحال ماقبلاری مفتوح اولدینگی وقتده واو و یا

الفه قلب اولنورلر لکن بوقاعده نک خلا فی اوله رق قود و صید
و صریم و مشوره کله لری واقع اولمش ایسه ده شاذ در کله ده
اجتماع الساکنین اولور ایسه واو و یایی حذف واجب اولور
بنابرین غاز و رام کله لری نیک اصلاری اولان غاز و رامی کله لری
مثلاًورده واو و یا ساکن قلنر قد نصره آخر لنده اولان تنوین
جهتیه اجتماع ساکنین وقوعنه یتاء واو و یا حذف اولنور
واقامة و اشکاته کله لری نیک اصلاری اولان اقوام و استکیان
کله لری کیلرده واو و یانک حرکه لری ماقبلارنده اولان حرف
صحیح ساکنه نقل اولندقده اجتماع ساکنین واقع اولمقدن
ناشی کذلک واو و یا حذف اولنوب آخر لینه برتناعوض و یریلور
وقلت و یعت کله لری نیک اصلاری اولان قولات و یعت کله لری
مثلاًورده واو و یا الفه لری قلب اجتماع الساکنین اولدینغدن
کذلک واو و یا حذف اولنوب بولنده دلالت ایتک ایچون قافک
فتحه سی ضمه یه و یانک فتحه سی کسره یه تبدیل قلنور و اصلاری
کسا و درای اولان کساء و رداء کله زنده اولدینگی وجهله الف
زائده دن نصره آخر کله ده واو و یا بولنور ایسه همزه به قلب
اولنور و شقاوة و سقاية کله لری مثللو آخرنده تاء لازمه بولنانلر
بوقاعده نک خلا فته در که بولنده اولان واو و یا حکماً آخر کله ده
اولدینغدن همزه به قلب اولنورلر اما اصلاری عداوة و شواية
اولان عداوة و شواية کی آخر لنده تاء غیر لازمه بولنانلرده واو
و یانک همزه به قلبی جائز اولور و فعللری اعلال اولنان قاتل
و یایع کله زنده اولدینگی اوزره اسم فاعل الفند نصره بولنان
واو و یانک اسکانی و الفه قلبی ممکن اولوب قریت جهتیه
همزه به قلب اولنورلری لازم کلوز و فعلی اعلال اولنمیان هاور
کله سی بونک خلا فیدر و اوائل و محجز و رسائل مثللو اقصای

جوع اولد قند نصره حرف مده مقارن اولیه رق و او و یا بولند قد
 كذلك همزة يه قلب اولوب انجق عواو بر کله سی کی حرف مده
 مقارن اولنلرده بهض ثقل مندفع اولدیغندن بونک کیلرده واولک
 همزة يه قلبی اقتضا اینز كذلك و او و یا کله ده اصل اولوب
 اوللرنده بولنان الفک ماقبلی حرف صحیح اولدیغنی حالدیه مقاوم
 و معایش کله رنده اولدیغنی وجهله و او و یا همزة يه قلب اولنلر
 و معایش کی بانک همزة يه قلبی قلیل و مصائب کی واولک همزة يه
 قلبی شاذ در و کند و لریته خروف جوازم داخل اولان لم یغز
 ولم یرم کی ناقص و او و یائی اولان کله لده علامت جزم
 ایچون و او و یا حذف اولنور و حروف علت مذکوره دن واولک
 احکام مستقلة سی شو وجهله در که اصلی بوعد اولان بعد
 کله سنده اولدیغنی وجهله و او کسره ایله یابیننده واقع اولسه
 حذف اولنور كذلك اصلی وعدا اولان عده کله سنده
 اولدیغنی اوزره فعلی اعلال اولنان مصدر اولنده و او مکسوره
 بولنسه حذف اولنوب اخرینه نالازمه عوض و یریلور و وعد
 و وصال کله لری بونک خلافته در که وعد کله سنک هر تقدیر
 فعلی اعلال اولنمش ایسه ده و او مفتوح اولغله حذف اولنم
 و وصال کله سنک و او هر تقدیر مکسور ایسه دخی فعلی اعلال
 اولنم یغندن بونده ده و او حذف قیلنم و کله نك فاء الفعلنده
 متحرك اوله رق و او بولنوب مابعدنده دخی و او متحرکه بولنور
 ایسه ابتدای کله ده ایکی متحرك واولک اجتماعنده ثقلت اولدیغیچون
 اصللری و واصل و واصل وول اولان واصل و او یصل واول کی
 و او اول همزة يه قلب اولنور لکن ووری مثلا وابتدای کله ده و او
 مضمومه اولوب مابعدنده اولان و او ساکن اولدیغنی یاخود جوع
 کی مابعدنده حرف صحیح بولدیغنی تقدیرجه اولکی و او همزة يه

قلب ایله اوری و اجوره دینمک واصلی اوزره ایقا قلنق صورتلری
 مجاز اولور اما اصلی وولی اولان اولی کله سنک دخی اولی و او
 مضمومه و مابعدی و او ساکن اولدیغندن بونده دخی و او اولک
 همزة يه قلبی و علی حاله ایقاسی صورتلری مجاز اولق اقتضا
 ایدر ایکن جمعی اولان اول کله سنه جلا بونده واولک همزة يه
 قلبی ملنمدر و وشاح کی اولننده و او مکسوره بولنان کله لده
 نوع ما کسره ده در کار اولان خفت جهتیه واولک همزة يه
 قلبی قلیلا وقوع بولمشدر و اصللری وحده و سماء اولان احد
 و اسماء کی اولی و او مفتوحه اولنلرده و او ین مجتمع اولدیغندن
 بشقه فتحه دخی خفیف اولدیغنه بناء واولک همزة يه قلب
 اولنمشی شاذ در واصلی وراث اولان تراث کله سی مثلا اولی و او
 مضمومه اولان کله لده واولک نایه قلبی کثیر الوقوع اولوب ضم
 ایله نجاه و تقاة و تکلان و فتح ایله تقوی کله لری دخی بونک کبیر
 واصلی موزان اولان میزان کله سنده اولدیغنی اوزره و او ساکن
 اولوب ماقبلی کسره اولور ایسه یایه قلب اولنور یاخود فعلی
 اعلال اولنان کله لده بعد الکسر و او متحرك واقع اولور ایسه
 قام قیاما و قیما کله رنده اولدیغنی وجهله كذلك یایه قلب اولنور
 و کلام عربده حال حولا و عوعی شاذ قیلنمدر و مقاوم قواما
 بونک خلافتد در که فعلی اعلال اولدیغنه تیه بونده و او یایه قلب
 اولنممشدر و اصل مفردی جیود اولوب اعلال اولنان جید کله سنک
 جمعی اولان جیاد کی یاخود حوض مثلا و وسطی ساکن مفردک
 جمعی اولان حیاض کی کله لده دخی و او یایه قلب اولنور و كذلك
 کله نك در دخی حرفی و در دخی حرفک مافوقی ماقبلی مضموم اولیه
 رق و او اولدیغنی تقدیرجه اغزیت و یرضیان و یراضینا و استغزینا کله
 رنده اولدیغنی وجهله ینه و او یایه قلب اولنور لکن یغز و ان کله سی

بونك خلافتہ در کہ زردنجی حرف اولان واو ك ماقبلی مضموم
 اولدیغندن یا به قلب اولمغه مانع اولمشدر والغازی ~~ص~~ کی اسم
 متمکنلرده و او طرفده واقع اولدیغی حالده آخر کلمه محل تغیر
 اولدیغیچون کذلک و او یا به قلب اولوب ماقبلی مکسور ایسه علی
 حاله ترك اولنور و اصلی تراضوا اولان التراضی کی ماقبلی مضموم
 اولنلرده و او یا به بعد القلب یا اجلیچون ماقبلتک ضمه سی کسره به
 تبدیل اولنور بو صورتده کلمه ده اجتماع ساکنین اولور ایسه داو
 کلمه سنك جمع اولان ادل کلمه سنده اولدیغی اوزره و او حذف
 اولوب رفع و جری حائده کسره باقی قالور شو بلکه ادل کلمه سنك
 اصلی ادلو اولوب و او طرفده واقع اولدیغندن یا به بعد القلب
 یا سبیله لام مکسور اولدقد نصکره حالت رفع و جریده یا اوزره
 ضمه و کسره نك ثقلی درکار اولمغین لدی السکون یا و توتیدن
 اجتماع ساکنین وقوعته بناء یا حذف اولوب ماقبلنده کسره نك
 بقاسیله ادل دینلور و برکلمده و او ایله یا جمع اولوب هر قنقیسی
 اولور ایسه اولسون مقدم اولان ساکن اولسه کذلک و او یا به
 قلب اولوب اصلاری علیر و مهدوی و سیود و ایوام اولان علی
 و مهدی و سید و ایام کی ادغام اولنور و اصلی توام اولان نیام
 کلمه سنده و او ك یا به قلب اولمغینده علت یو غیکن بو وجهله
 وقوعی شاذدر و سید کلمه سنده ادغامك تخفیفی دخی واقع
 اولمشدر اما کیونته کیلرده اشبو تخفیف ملتر مدر که کیونته
 کلمه سنك اصلی کیونته اولوب و او متحرک به یا به قلب و ادغام
 اولدقد نصکره تخفیفی التزام اولمشدر و صیرورة و قبولة ردیموة
 کلمه لرینك بعضی لر یائی ایسه ده كرك بونلرده و كرك امثالنده
 تخفیف ملتر مدر و اصلی دنوا اولان دنیا کی اولی مضموم
 و معتل اللام اوله رق فعلی وزنده اولان اسملرده کذلک و او یا به

قلب اولنور و غزوی کلمه سی کی صفت اولور ایسه و او یا به قلب
 اولنلر لکن اسم اولان قصوی کلمه سنده و او ك یا به قلبی قیا سی
 ایکن علی حاله وقوعی شاذدر و سالف الذکر حروف علتدن یانك
 احکام مستقلة سی شو صورتده در که اصلی مبسر اولان موسر
 کلمه سنده اولدیغی اوزره یا بعد الضمه ساکن اولور ایسه و او
 قلب اولنور اما یانك بقاسی التزام اولنور ایسه ماقبلی مکسور
 قلنور مثلاً ایض کلمه سنك حمر کی ضم ایله جمعی اولان بیض
 کلمه سی مثلاً وزده یا نك بقاسی التزام اولدیغنه بناء ماقبلتک
 ضمه سی کسره به تبدیل اولوب بیض دینور و اصلی وقبی اولان
 تقوی کی اولی مفتوح و معتل اللام اوله رق فعلی وزنده اولان
 و اصلی طیبی اولان طوبی کی اولی مضموم و معتل الغین
 اوله رق فعلی وزنده اولان اسملرده کذلک یا و او به قلب اولنور
 انجق صوب یا کی اولی مفتوح اوله رق تقوی کلمه سنده و ضیری کی
 اصلی مضموم اولوب یا سبیله مکسور قلله رق طوبی کلمه سنده شبیه
 و مقابل اولان صفتلرده یا و او به قلب اولنور قالدی که اصلی لفیف
 مقرون اوله رق قو و اولوب و او ثانیسی یا به قلب اولنور قوی
 کلمه سی مثلاً وزده واقع اولدیغی و جهله و او اولی دخی قاعده
 اوزره الفه قلب اولنق اقتضا ایدر ایکن کلمه ده ایکی اعلاک لزومی
 و اول صورت تغیر کثیری موجب اولدیغندن و او اولیده اعلال
 اولمبوب علی حاله باقی قالمسی صحیح حکمنده اولور و طوی و حی
 کلمه لر کیلرک عین الفعللرند و اولان و او یا الفه قلب اولنسلر
 آخرلنده اعلال بونلر یغنه بناء ایکی اعلاک و جودی حاصل
 اولور ایسه ده ماضیلرینه اتباعا مضارعلرند دخی عین الفعللرینك
 الفه قلبیه آخرلنده لفظاً یا مضموم اوله رق یطای یحای دینلک
 لازم کلمه جکندن و بو صورت ایسه کلام عربده معجزور ایدیگندن

بومثالورده دخی حرف علت اولان و او و یانک حالی اوزره بقاسی
صحیح حکمده درو حی کله سنده یار مثاین اولاق جهتیله اکثریا
ادغام اولنوب بعضا دخی مضارعنه موافقه ادغام اولمز لکن قوی
وحیی کله سنک مضارعی اولان یحیی واستحیی واحیی یحیی یستحیی
وارعوی و اخوای کله لری کیلرده اصلا ادغام اولنوب قوی کله
سنک اصلی اولان قو و کله سنده کی و او اخیره یاه و ارعوی و اخوای
کله لری سنک اصلاری اولان ارعوو و اخوو کله لرنده اولان و اوین
اخیرین الفه و یحیی واحیی واستحیی کله لری سنک اخر لرنده اولان یار
کذلك الفه قلب واحیی واستحیی کله لری سنک مضارع لرنده اولان
یاه اخیره اسکان ایله اعلال اولنورلر ز برابر کلمه ده سبب ادغام و سبب
اعلال جمع اولسه لر اعلالک سبی موجب و ادغامک سبی مجوز
اولدیغندن اعلال تقدیم اولنور و اسود و ابیض و ما قوله و ابیع به
کبی اسم تفضیل و فعل تعجیلده اعلال اولنسه فعله و افعال
بابنک ماضیسنه و امر حاضر لری نه التباس لازم کله جکندن
بومثالورده دخی حرف علت صحیح حکمده اولوب بلا اعلال
باقی قالمشدر کذلک جواد و طویل و غبور و تقوال و تسیار و مقوال
و مخیاط و ادور و اعین کیلرده دخی التباس دفع ایچون اعلال
اولنماشدر و جدول و خروج و غلب مثلالورده الحاقک مداری
اولان موازتی حفظ ایچون ترک اعلال قلمشدر و افتعال
یابندن اجنور واکله سی کی تفاعل یابندن اولان نجاور و امعناسته
اولنورده مراد فی اوزره خل اولنوب اعلال قلمماشدر و اعوار کله سی
دخی اعلال قانسه یعنی واک حرکه سی عنیه نقل قانسه واک
حذفی و همزه نک سقوطی ایچایله عار اولوب مضارعندن اولان
مفاعله بابنک ماضیسنه التباس لازم کله جکله مبنی بونده دخی
اعلالدن صرف انظار اولنمشر و عورفه و عوار کله لری اعوار

معناسته اولد یغیچون بونلرده ده اعلال اولنوب لکن بعضا
دخی ظاهر بنه نظر ایله اعلال اولنه رق عارعا ثر واقع اولمشدر
و جولان و حیوان مثلالورده معنالرنده حرکت اولان کله لری لفظ لرنده
اولان حرکات معنالرنده اولان حرکاته دلالت ایتمک ایچون بونلر
کیلرده دخی اعلالدن طی انظار اولنوب کندوده معنای حرکت
بولنمیان موتان کله سنده دخی حل النقیض علی النقیض ترک
اعلال اولنمشر اشبو قواعد محرره به نظرا مثال تعبیر اولسان
معتل الفاء کله لرده اعلال قلیل الوقوعدر شوبلکه بعد کی اصلی
یوعد اولان کله لرده و او یا ایله کسره ییتنده بولنق جهتیله حذف
اولنه رق مضارع مذکورک باقی صیغه لری اطرادا و عده مثلا و
مصدری و عد کی امر حاضر ی فعلنه تبع اعلال اولنور و بوجل
کله سی کیلر بونک خلافتنه در که و او بین الیاء و الفتحه واقع اولمغه
حذف اعلال اولنوب لکن تابه قلب ایله یجمل و الفه قلب ایله
یا جیل دینمک شاذدر و امر حاضر نه قاعده اوزره و او ی یاه
قلب ایله ایچل دینلور اما یهب و یضع کله لری کیلرده واک فتحه
و یابیتنده و قوعی عارحنی اولوب یعنی اصلاری عین الفعل سنک
کسریله یو هب و یوضع ایکن و او حذف اولنه رق حرف خلق
ایچلچون عین الفه لی مفتوح اولمشدر و ییسر کله سی کی یائی
اولان مضارع لری بونک خلافتنه در که هر نقدر یابین الیاء و الکسره
واقع اولمش ایسه ده بونده ثقلت قلیل اولمغین علی حاله باقی
قالمشدر و مهموز العین و مثال اولان ییئس کی مضارع لرده ایکنجی
یائی حذف ایله یئس و الفه قلب ایله یائس دینمک قلیلا واقع
اولمشدر و مزید ایدن مثال و او ی اولنورده اوعد یوعد و مصدر نه
و او ی یاه قلب ایله ایعادا قه و موعده و مثال یائی اولنورده اییسر
مضارعنده یابی و او و قلب ایله یوسر ایسار او حرکات و سکناتده فعل

مضارع موزن اولان اسم فاعل كیلر ده یایی واوه قلب ایله
 موسر وواوی یایه قلب ایله ابتعد و الفه قلب ایله یا تعد فهو
 موزعد وابتسر و یایی الفه قلب ایله یا تسر و یایی واوه قلب ایله موزسر
 وواوی و یایی نایه قلب وافتعال تاسنده ادغام ایله اتعد یتعد
 واتسر یتسر دینلور اما اجوف تعیر اولنوب معتل العین اولان
 ماضینک صیغه لرندن یعنی قال کلمه سندن قالت کلمه سنه کانجیه دك
 واوی الفه قلب ایله وقلن کلمه سندن اخرینه قدر واوی الفه
 قلب وحذف وبعده واو محذوفه دلالت ایچون فاء الفعل ک
 قتمه سی ضمه به تبدیل ایله اعلال اولنور واجوف یایی اولان باع
 کبی فعل ماضینک دخی حکم اعلالی بوسورنله اووب فقط بونده
 یاء محذوفه دلالت ایچون بعن کلمه سندن اخرینه دکن
 فاء الفعلی مکسور اولور و خفن کلمه سی دخی اجوف واوی ایکن
 واو محذوفه دلالت ایچون فاء الفعلی مضموم اولوب زیر خفن
 کلمه سنک اصلی خوفن اولغله بناسنی بیان یعنی مکسور العین
 اولدیغی تیدیان ایچون فاء الفعلی مکسور اولمشر و طان کلمه سنک
 فاء الفعلی اولان ضمه وهین کلمه سنده اولان کسره ده ایکی احتمال
 درکاردر که بری واو و یاء محذوفه دلالت اووب دیکری طان
 کلمه سنک اصلی مضموم العین اوله رق طولن وهین کلمه سنک اصلی
 مکسور العین اوله رق هین اولغله بناسنی بیان ایچون اوور
 واجوف واوی اولان یقول و بطول کبی مضارع لک صیغه لنده
 واوک ضمه سی ماقبلنه نقل ایله اعلال اولنوب فقط یقلن وقلن
 کلمه لنده اولدیغی وجهله جمع مؤنث غائبه سنده و جمع مؤنث
 مخاطبه سنده واوک ضمه سی ماقبلنه بعد النقل حذف اولنه رق
 اعلال قلنور کذلک اجوف یایی اولان مضارع لک صیغه لنده
 یعنی یدع و یهاب کلمه لنده بارک کسر لری و یخاف کلمه سنده

واوک فتحه سی ماقبلنه نقل ایله اعلال اولنوب یا کن جمع مؤنث
 غائبه سنده و جمع مؤنث مخاطبه سنده بعد النقل حذف برله
 اعلال اولنه رق بانک کسر یله یعن وهیا و خانک فتحه یهین
 و یخفن دینلور واجوف واوی و یائینک اسم فاعل لرنده قائل و باع
 کبی واو و یاهمه به قلب ایله اعلال اولنوب اجوف واوینک
 اسم مفعولنده اصلی مقول اولان مقول کلمه سنده اولدیغی وجهله
 واو اولی نک حرکه سی ماقبلنه بعد النقل اجتماع ساکنین وقوع یله
 ذکر اولنان و او اولی حذف اولنه رق واجوف یائینک اسم مفعولنده
 اصلی میوع اولان مبیع کلمه سنده واقع اولدیغی اوزره یانک ضمه سی
 یایه نقل اولندقد نصکره یا حذف برله کلمه نک یایی اولدیغنه
 دلالت ایچون یانک ضمه سی کسره به تبدیل وبعده واو یایه
 قلب قلنه رق اعلال اولنور لکن بعضا دخی یائیده اصلی اوزره
 میوع و قبل اوله رق واویده مقول واقع اولمشر واجوف
 واوینک امرنده اصلاری اقول اقوان اولان قل قلن کلمه لنده
 اولدیغی وجهله واوک حرکه سی ماقبلنه نقل و کندی سی حذف
 اولنه رق همزه وصل دخی سقوط برله اعلال اولنوب مفرد مذكر
 اولان قل کلمه سیله جمع مؤنث مخاطبه اولان قلن کلمه سی
 ییننده اولان قولوا قولی قولوا کلمه لنده واو حذف اوایوب
 فقط حرکه سی ماقبلنه نقل برله همزه وصل دخی ساقط اوله رق
 اعلال قلنور کذلک اجوف یایی اولان بع بعن و مکسور العین
 اوله رق واوی اولان خف خفن کلمه لرینک و بونلرک ماییننده
 اولان دوردر عدد صیغه لک و قولن و یعن وخافن مثل لونون تا کید
 متصل و مفرد اولان کلمه لک حکم اعلال لری بو وجهله اولوب
 اما قلنان و بعناز و خفنان کبی نون تا کید متصل و جمع مؤنث اولان
 کلمه لنده واوک حرکه سی ماقبلنه نقل و کندی سی حذف ایله

اعلال اولنور ومن يذاتبت اجوف واوى وياثى اولان قيسل
ماضيلده اصلى اقوم واين اولان اقام واپان كى واو وياك حرکه
لى ماقبلارينه نقل وكنندولى الفه قلب وواو يث اقن وياثيك
اين كى جمع مؤنث غايه زنده واو وياك حرکه لى ماقبلارينه
نقل وكنندولى حذف وقيم مثلوا وواو يث مضايعنده واولك
حرکه سى ماقبلينه نقل وكنندوسى يايه قلب وبيين كى يايينك
مضايعنده بالكز ياك حرکه سى ماقبلينه نقل وقيم مثلوا واوى
اولان جمع مؤنث غايه ده واولك حرکه سى ماقبلينه نقل وكنندوسى
حذف وبيين كى يايى اولان جمع مؤنث غايه ده واولك حرکه سى
ماقبلينه نقل وكنندوحذف وبيى كى يايى اولان جمع مؤنث غايه دن
ياك حرکه سى ماقبلينه نقل وحذف اولنورق اعلال اولنور وپونلرك
اقامة واپانه كى مصدر زنده واو وياك حرکه لى ماقبلارينه
نقل وكنندولى حذف يايه اخر زنده تاء لازمه عوض ورييلور
ومين مثلوا ياي اسم فاعلده بالكز ياك حرکه سى ماقبلينه نقل
ومقيم كى واوى اسم فاعلده ومقام وميان كى اسم مفعول لارده
واو وياك حرکه لى ماقبلارينه بعدالنقل كندولى الفه
قليله اعلال قلنور وامر لى يث مفرد زنده اقم واپن كى وجمع
مؤنث زنده اقن واپن كى واو وياك حرکه لى ماقبلارينه نقل
وكنندولى حذف ومفرد ايله جمع مؤنث زنده ماعد صيغه زنده
واو يده اقبامثللى واولك حرکه سى نقل ويايه قلب ويايه
اينا وجهه بالكز حرکه سى نقل ايله اعلال اولنور وواوى اولان
اقتعال يايك ماضى ومضايعنده واوى الفه وقليله تيمام صدرنده
يايه قلب ايله اعتاده يعتاد اعتيادا وانقاد ينقاد انقيادا واسم
فاعل مفعول زنده واو وياي الفه قلب ايله معتاد ومنقاد ديناور
و ي ي اسم فاعل ومفعول زنده بعد الاعلال فرق اولنور
الاعلال بعد نقل اولنور فرق نقل اولنور وياي دغى

پووجهله اولوب انجق مصدرنده اعلال اولنور وامر لى يث
مفرد زنده وجمع مؤنث زنده اعتد انقد اعتدن وانقدن كى
واو الفه قلب وبعده حذف وماعد صيغه زنده اعتاد وانقاد
مثلوا فقط واو الفه قلب اولنور واستقام يستقيم استقامة
مثلوا لك اقام كله سنده اولديغى وجهه ماضيسنده واو الفه
ومضايعنده يايه قلب ومصدرنده واو حذف ايله آخرينه تاء
لازمه عوض ورييلور واسنان يستين استبانة كى يايى اولنور
دخى بونك مثلوا اولوب فقط مضايعنده ياك حرکه سى ماقبلينه
نقل اولنور واجوف واو يث مجهولنده اصلى قول اولان قيسل
كله سنده اولديغى وجهه فاء الفعلك ضمه سى سلب اولنوب
عين الفعلك كسره سى فاسته نقل بعده يايه قلب ومجهول
ياييده اصلى بيع اولان بيع كله سنده اولديغى اوزره فاء الفعلك
ضمه سى بعد السلب عين الفعلك كسره سى فاسته نقل اولنوب
جمع مؤنث غايه لى اولان قلن وبعن كله لرينه كلنجيه دك
پوسياق اوزره اوله رق ذكر اولسان كله لردن آخرينه قدر
اولان صيغه زنده حرکه لى فالرينه بعدالنقل واو وياحذف
اولنور ومن يذاتك مجهوللارنده اقيم واعتيد وانقيد واستقيم مثلوا
واوك حرکه سى ماقبلينه نقل وكنندوسى يايه قلب ايله اعلال
اولنور وقيل كى اجوف واو يث ماضى مجهولك اصلى اولان
قول كله سنده اوج لغت اوله رق افصحى بروجه محرر قبل اولوب
اكن بعضا ياي اوله رق اصلنه اشارت ايجون فاء الفعلى ضمه يه
اماله ايله اسمام اولنور وبعضا دخى اصلى اوزره واولك ابقا
واسكانيله قول وياك اسكانيله بيع وواوه قلبيله بوع دينلور اما اقيم
واستقيم مثلوا مجهوللارده بوضورت وقوع بولما مشدر وناقص
واوى ويايى اولان غزا ورى كى مفرد مذكر اولان ماضيلرده

واو ویا الفه قلب اولنوب تشیه زنده مفردینه التباس لازم کلامک
 ایچون اصلی اوزره غزوا ورمیا دینلور وجمه لری اولان غزوا
 ورموا و مفرد مؤنث غائبه و تشیه مؤنث غائبه لری اولان غزوت
 غزوتا ورموت زمتاکله زنده واو ویا الفه قلب وبعده حذف وجم
 مؤنث غائبه لری اولان غزون ورمین کله زنده اواخر صیغه لینه
 قدر واو ویا اصلی اوزره اسکان ایله اعلال اولنور و ناقص واوی
 اولوب عین الفعلی مکسور اوله رق اصلی رضوا اولان رضی کله سی
 کیلرده واو یایه قلب اولنوب لکن خشی مثلاً ویا یئسنده اعلال
 اولمیه رق اصلی اوزره ابقا اولنور و بونلرک جمیع تضارعی
 غزا ورمی کله زنده اولدیغی اوزره اولوب انجیق جمع مذکر
 غایبلرنده عین الفعللرینک کسره لری سلب ولام الفعللرینک
 ضمه لری عینلرینه نقل برله واو ویا حذف قبلنوب رضوا و خشا
 دینلور و غزا کله سنک مضارعی اولان یغزو کله سنده اولدیغی
 اوزره حالت رفعمده و او اسکان قلنور وجم مذکر غائب
 و مخاطبده واولک حذف واسکانیه یغزون و تغزون وجم مؤنث
 غائبه سنده اصلی اوزره یغزون دینلور جمع مذکر غائب ایله
 جمع مؤنث غائبه تک فرق تقدیری اولور و مفرد مؤنث مخاطبه سنده
 واولک کسره سی زایه نقل وکنندوسی حذف قلنوب تغزین دینلور
 ورمی کله سنک مضارعی اولان برمی کله سی دخی بو وجهه له
 اولوب یعنی مضارع مذکورک حالت رفعمده بالاسکان وجم
 مذکر زنده یانک حرکت سی ما قبله نقل وکنندوسی حذف ایله
 یرمون و ترمون وجم مؤنث غائبه سنده برمین و کرک مفرد کرک
 جمع مخاطبه سنده ترمین دینلور بوا یکینک دینلورنده فرق تقدیری
 اولور ورضی کله سنک عین الفعلی مفتوح اوله رق مضارعی
 اولان برضی کله سی کیلرک حالت رفعمده و نصبنده و تشیه لری

احوال ثلثه سنده واو یایه قلب وجم مذکر زنده واو الفه قلب
 وبعده حذف اولنوب رضون و ترضون وجم مؤنث غائبه سنده
 واو یایه قلب ایله و مفرد مؤنث مخاطبه سنده واو یایه قلب وبعده
 حذف ایله رضین وجم مؤنث مخاطبه سنده یا لکن واو یایه
 قلب ایله رضین دینلور و اشبو مفرد مؤنث مخاطبه ایله جمع
 مؤنث مخاطبه یئسنده فرق تقدیر یدر و خشی کله سنک مضارعی
 اولان یخشی کله سنک حالت رفع و نصبنده یا الفه قلب و تشیه سی
 اولان یخشیان کله سنک احوال ثلثه سنده اصلی اوزره ابقا
 اولنور وجم مذکر زنده یا یی الفه قلب و حذف ایله یخشون
 و تخشون وجم مؤنث غائبه سنده اصلی اوزره یخشین دینلور
 کرک مفرد کرک جمع مخاطبه سنده ینه اصلی اوزره تخشین
 دینلورک فرق لری تقدیری اولور و ناقص واوی ویا یئسک اسم فاعلنده
 غازورام کی حالت رفع و جر زنده اسکان و حذف و او یئک تشیه سنده
 غازیان مثلاً و او یی یایه قلب وجم سالم زنده غازون ورامون کی
 نقل و حذف ایله اعلال اولنوب جمع مذکر مکسر زنده اصلاری
 جهله وزنی اوزره غزوة ورمیه اولان غزاة ورمایه کله زنده اولدیغی
 اوزره واو ویا الفه قلب اولندقد نصکره نجاه کی بعض مفرداندن
 فرق ایچون ما قبلنک فتحه سی ضمه یه قلب اولنور ووا وینک
 مفرد مؤنث و تشیه وجم سالم زنده غازیة غازیان غازیات کی و او
 یایه قلب اولنوب یایی اصلی اوزره اولور وجم مؤنث مکسر
 لری نک حالت رفع و جر زنده غازکله سنده اولدیغی اوزره بالاسکان
 و الحذف غواز وروام دینلور ولام تعریف داخل اولان الغازی
 و الغوازی کله لری نک حالت رفع و جر زنده واو یایه قلب و اسکان
 قلنور ووا وینک اسم مفعولنده کله واو یی اسم مفعول واونده
 ادغام ایله مغزه ویا یئک اسم مفعولنده اسم مفعول و او یایه قلب

و ادغام اولند قد نصکره یا اچلیچون ضمه کسره به قلب اولنه رق
 می دینلور و کرک و او ی کرک یائی امر زینک مفرد مذکر زننده
 جزمه علامت ایچون و او و یا حذف اولنوب اغزوارم و ارض
 و مفرد مؤنث مخاطبه زننده ماقبلاری ساکن اوله رق یا ساکنه
 ایله اغزی واری و ماقبلی مفتوح اوله رق کذلک یا ساکنه ایله
 ارضی و نون تأکید متصل و مفرد مذکر اولنلرده و او و یا نیک
 ابقاشیله اغزون و ارمین و مکسور العین ناقص و اویده و او یا به
 قلب اولنه رق ارضین و نون تأکید متصل و جمع مذکر
 اولنلرده جمع و او و یا نیک حذف ایله اغزن و ارمین و ماضیده عین الفعلی
 مکسور و مضارعده مفتوح اولان کلمه لرده جمع و او ی محذوف
 اولسه ماقبلنده کسره ویه دلالت ایدر حرکه اولدیغندن ابقا
 اولنوب ضم ایله بالتحریک ارضون و مفرد مؤنث مخاطبه سنه
 نون تأکید متصل اولدقدده یا مخاطبه حذف اولنه رق اغزن
 و ارمین و جمع و اویده اولدیغی وجهله یا مخاطبه حذف اولنوب
 فتحه ایله تحریک اولنه رق ارضین دینلور و ناقص و او و یا نیک
 مجهول و لرنده غزی غز یا غز واکلمه زننده اولدیغی وجهله مفرد مذکر
 و ثنیه سنده و او یا به قلب و جمع مذکر زننده و او و حرکه سی
 ماقبلنه نقل و یمنه حذف و باقی صیغه زننده و او یا به قلب اولنور
 و مجهول یا نیک یا لکز جمع مذکر زننده یا نیک حرکه سی ماقبلنه نقل
 و کندوسی حذف ایله اعلال اولنوب باقی صیغه لری اصلی اوزره
 او اور و مضارع مجهولنده یغزی یغزیان یغزون کلمه زننده اولدیغی
 اوزره مفرد مذکر زننده و او ی الفه و ثنیه سنده یا به قلب و جمع
 مذکر زننده و او ی حذف ایله اعلال اولنوب باقی صیغه لری مضارع
 معلومه قیاس اولنور و مزیداندن ناقص و او ی اولنلرک اغزی
 یغزی اغزاه کلمه زننده اولدیغی مثلاً ماضی سنده و او ی الفه

و مضارعنده یا به و مصدرند همزه به قلب ایله اعلال اولنوب
 یائی اولنلرده الی القاء کی بوصورتله اوله رق یا لکز مضارعنده
 یللی مثلاً اصلی اوزره او اور و اسم فاعلنده غز کلمه سنده اولدیغی
 اوزره اسکان و حذف ایله مغز و اسم مفعولنده و او و حرکه سی
 ماقبلنه نقل و کندوسی حذف ایله مغزی و لام تعریف داخل
 او اور ایسه اسم فاعلنده و او یا به و اسم مفعولنده الفه قلب ایله
 المغزی المغزی دینلور و امر زینک مفرد مذکر زننده و او حذف ایله
 اغز و نون تأکید متصل اولور ایسه و او یا به قلب ایله اغزین
 دینلور یا نیک دخی الی القین کی بوقیاس اوزره در و ناقص
 و او ی اولان افتعال یا نیک اغزی یغزی اغزاه کلمه زننده اولدیغی
 اوزره اعلالاری افعال پایی کیدر و تغری بتغری مثلاً و او ی
 اولان ماضی و مضارع لرده و او الفه و تغری یا کی مصدرنده و او
 یا به و ماقبلنک ضمه سی کسره به قلب اولنور و یائی اولنلرک
 ماضی و مضارعده یا الفه قلب اولنوب مصدرنده تلقی تلقیا
 کی یا لکز ماقبلنک ضمه سی کسره به تبدیل اولنور
 و امر زننده و او و یا حذف و ماقبلنک فتحه سی ابقا ایله تغز
 و تلقی و نون تأکید متصل اولدقدده تغزین و تلقین دینلور
 و او ی اوله رق استغزی یستغزی استغراء و یائی اوله رق
 استللی یستللی استلقاء کیلرده جمع احوالنده افعال یا بنده اولان
 احکام مثلاً اعلال اولنور و لغیف مفروق اولان کلمه لرک و فی
 فی مثلاً ماضی سنده یا بی الفه قلب و مضارعنده اسکان و واق
 کی اسم فاعلنده اسکان و حذف و موقی کی اسم مفعولنده اسم
 مفعول و او ی یا به قلب و ادغام اولند قد نصکره ماقبلنک ضمه سی
 کسره تبدیل ایله اعلال اولنور و امر زینک مفرد مذکر زننده اصلی
 اوقی اولان فی کلمه سنده واقع اولدیغی اوزره مضارعنه اتباعا و او

وعلامت جزم ایچون یا حذف اولنه رق و همزه وصل دخی
ساقط اوله رق مکسور ا حرف واحد اوزره باقی قالور و تشبیه مذکر نده
قاء الفعلی اولان و اوک حذفله قبا و جمع مذکر نده کذلک و او
حذف برله همزه وصلدن مستغنی اولوب یا دخی اسکان و حذف
اولنه قد نصکره قافک کسر سه سی ضمه به قلب ایله
اعلال اولنه رق قوا دینلور و مؤنث لرنده قبا قین دینلور ب نون
تا کید متصل اولد قده قین قبان قن و جمع مذکر نده قافک
ضمه سیله قن دینلور و طوی یطوی طیا مثلاً و لغیف مقرون اولان
کله رک رمی برمی کی ماضی پسندده یا الفه قلب و مضارع نده اسکان
اولنور و مصدر نده و او یایه قلب و ادغام قلنور و رام و رمی کله لرنده
اولد یغنی وجهله اسم فاعل نده یا حذف و اسم مفعول نده ادغام ایله
طاو و مطوی دینلور و امر ینک مفرد مذکر نده کذلک ارم کبی
علامت جزم ایچون یا حذف و تشبیه سنده ابقا و جمع مذکر نده ینه
حذف ایله اطو اطویا اطوا و مؤنث لرنده اطوی اطویا اطوین
ونون تا کید متصل اولد قده اطوین و اطویان و اطون و اطون
و اطویان و اطونان دینلور و لغیف مقرون اوله رق قوو کی ایکی
حرفی دخی و او اولان کله رک قوی یقوی قوه کله لرنده اولد یغنی اوزره
ماضی پسندده و او یاید و مضارع نده الفه قلب و مصدر نده ادغام
اولنور و اسم فاعل نده علی کی و او اخیره یایه قلب و ادغام برله
قوی دینلور و امر ینک مفرد مذکر نده ارض کله سنده اولد یغنی
وجهله آخری علامت جزم ایچون حذف اولنوب اقو و تشبیه سنده
واوی یاید قلب ایله اقویا و جمع مذکر نده ارضوا مثلاً و اقووا
ونون تا کید اتصال نده ارضین و وجهله اقوین دینلور ماعداسی
دخی اکا قیاس اولنور و لغیف مقرون اوله رق حبی کی ایکی
حرفی دخی با اولان کله رک حبی یحبی حیوة و حیوانا مثلاً
ماضی پسندده اصلی اوزره اوله رق مضارع نده و مصدر اولد یغنی

الفه و مصدر تا نید سنده و اوه قلب اولنوب ماضی پسندده ادغام
ایله حی دینلور کله جائز اولد یغنیه یناه تشبیه و جمع مذکر نده
ادغام و فک ادغام ایله حییا و حیوا و حیو و حیوا و بالکز جمع نده
تخفیف یعنی یانک بریسی حذف ایله حیوا دینلور دخی مجاز
اولور و اسم فاعل ینک اصلی فرح کی حبی اولوب ادغام ایله حی
و امر نده الق کله سنده اولد یغنی اوزره آخری جزمه علامت
ایچون حذف اولنه رق احی دینلور باقی صیغه لری اکا قیاس
قلنور و مزید ائنده احیی یحبی احیاء فهو و محیی و محیی و امر نده احی
و استحبی یستحبی استحباء فهو مستحبی و مستحبی و امر نده
استحبی دینلور ب بعضا دخی کثرت استعمالی سببیه یا لک بری
حذف ایله استحبی یستحبی دینلور قالدیکه صورت حذف
محیر و مشروح اولد یغنی اوزره اعلالی و محوک ندا باینده یشان
اولد یغنی اوزره ترخیمی اولوب یوایکی صورتک غیری یعنی
تمیز الملائکة و لاتنازوا) نظم شریف لرنده واقع اولد یغنی اوزره
ابتدای کله ده ادغامک امتناعی جهتیه مثلین اولان ایکی حرفک
اجتماعی ثقیل اولمقله تفعل و تفاعل باب لرنده کله مضارع لرنده
تارک بری حذف اولنق وظلمات و اظلمات کله لرنده لاملرک بری
حذف ایله ظلت و اظلت و استطاع کله سنده اولد یغنی اوزره
متقاربین اولان ایکی حرفک برینی یعنی تابی حذف ایله استطاع
و بعضا دخی طابی حذف ایله استماع دینلور و کذلک بی الحارث
ومن الماء ترکیب لرنده ثون مخرجده لامه متقارب ایسه ده ثانی اولان
لام سکون اصلیه ایله ساکن اولوب ادغام ممثع اولد یغنی نونلرک
حذفله بلحارث و ملما و علی الماء ترکیب نده دخی لاملر هر نقدر مثلین
ایسه ده ینه ادغام ممثع اولد یغنی لامک حذفله علماء دینلور
قیاس جائز در و افععال بابنک مضارع لری اولان یتسع و یتقی

كلمة لئله واقع اولديغي اوزره بونلرده ادغام قياسى ايكن تارك
بريسى حذف اولمق شاذدر (واتق الله) نظم جلبلى ادغام
بدلى حذف ايله واقع اولمشدر ويدم ودم وشقه وابن واسم
واست مثلا واسم لده اخرلرينك حذف اولمسي سماعيدر
(الابدال غير ماذكر يجب قياسا في الميم من النون في نحو غير والهاء
من التاء والالف من النون وقف في رحمة واهلا والواو من الهجزة
في باب حراوان وحراوى والياء من الالف في باب حبلين
وحبليات وسماعا في الالف من الواو في جاء والميم من الواو
في غم والياء من النون في اناسي ويجوز في نحو املت والترم
في دينار والصاد من السين في نحو صراط والهاء من الهجزة
في هراق وقل قياسا وهما * اعلال باينده مذكور اولان تبديلك
غيرى اوله رق ابدال قياسا واجب اولور شو يلكه غير مثلا وكلمه
واحد ده من بعد كى كنينده مابعدنده حرف بابوانه رق واقع
اولان نوندر تلفظده ميم ابدال اولور ورحمة مثلا اخرنده تاء
تأنيث واهلا كى حالت نصبنده اخرنده تنوين بولان كلمه لوقوف
اولنده تاء تأنيثدن هاوتنويندن الف وحروان وحروى مثلا
مفردينك اخرنده الف ممدوده بولنا نلرك تنبيه واسم منسوب بلنده
همزه دن واو وحبلين وحبليات كى مفردينك اخرنده الف
مقصوده بولنا نلرك تنبيه وجع مؤنث ساملينده الف دن يا ابدال
قلنور واصلى وجه او اوب قلب المكان بالمكان طر بيله جيم واوه
تقديم قلنان جوه كلمه سنده جاء كى واودن الف واصلى فوه
اولان غم كلمه سنده اولديغي وجهله هابعد الحذف واودن ميم
واصلى انسانك جمى اوله رق انسان اولان اناسي كلمه سنده
نوندر يا ابدال اولمق سماعيدر واصلارى املات وامست اولان
املت وامست كلمه لنده واقع اولديغي وجهله مثلين اولان

متن

ايكى حرف صحيحك برندن يا ابدال قلنق جائز اولوب لكن اصلى
دينار اولان دينار كلمه سنده اولديغي اوزره كذاب كى مصدره
التياس لازم كلامك ايچون نونلرك برندن يا ابدال قلنق التزام
اولمشدر وصراط كلمه سنده اولديغي وجهله حرف سينك
مابعدنده طا وياخود خا وعين وقاف كرك متوالى وكرك
غير متوالى واقع اولسه حرف سيندن حرف صاد واصلى اراق اولان
هراق كلمه سنده دخي همزه دن ها ابدال اولمسي مجاز اولور
ويصور تترك ماعداسنده ابدال قليل الوقوعدر مثلا لغت حيرده
لام تعريفدن ميم ابدال اولنديغي كيكة لپس من اميرام صيام
في امسفر حديث شريفي دخي بولغته ميبندر خانمه
الخط تصوير اللفظ بحروف هجائه والاصل بصورة افظه باعتبار
البداهة والوقف عليه فضر بك متصل اذ لا يبدأ بالكاف وكذا
يزيد اذ لا يوقف على الباء وروقه ورحه بالهاء وعم وختم
يدونها واخت ومسلات بالتاء والنون المنصوب بالالف اجماعا كانا
واذا ولتسفعاني الاكثر والقاضي بالياء لا قاض وقد يخالف
بوصل وزيادة ونقص وابدال الوصل في حرف التعريف مطلقا
وفي سائر الحروف وشبهها مع ما الحرفية كانما وكما وقلمادون الاسمية
وامامتي ما في قلنلا يتغير الباء وفي من وعن مع ما الحرفية اجماعا
والاسمية ايضا في الاشهر وفي ان الناصبة مع لاني الاكثر
وفي ان الشرطية مع ما ولا وفي نحو يومئذ وحيثذ ووقتذ الزيادة
تراد الالف بعدوا والجمع طرفا في الاكثر كضربوا بخلاف ضربوك
وفي مائة ومائتين لامات وواو في اولئك واولاء واولى وفي عمرو
رفعوا وجرا النقص بنقص احد المشدد في كلمة كمدوا في حكمها
ان كانا مثلين كت والذى والى والذين جمعا بخلاف اللذين
مثني للفرق واللذين وتصاريفه الاطراد واجبهه واللحم والرجل

لا نهما كلمتين و وعدت لعدم المثلية و امام وعم و اما فلكه عائق و تقضوا
 القامن الله والرحمن وذلك و اوائك و ثلث و ثلثين و لكن و لكن
 وهذا و تصاربفه لافي هاتا وهاتي و هاذاك و هاذاك و من ابراهيم
 و اسماعيل و اسحق كثيرا و عثمان و سليمان قليلا و من البسملة
 لا باسم الله و باسم ربك و من اصطفى استهها ما و في الان و جهن ان
 و من ابن صفته بين علمين و من الرجل فتحا و كثيرا و الفا و لا ما
 من اللحم و واو و من داود كثيرا * الابدال يكتب الالف رابعة
 فصاعدا ياء اما قبلها ياء كالدنيا و يحيا فعلا و ر يا صفة لا يحیی
 و ر بي علمين و الثالثة اوقلت عن ياء قياء في الاكثر كرحي و الرحي
 و الالف كغزا و العسا و يعرف اصلها بالثنية و الجمع و المرة
 و النوع فلو جهل فان اقبل فباء كتي و بلي و اما على و الى فلقولهم
 عليك و البك و جل عليه حتى ثم الهمة لبس لها صورة خاصة
 ففي الاول يكتب الفا كاحد واحد و ابل و في الحشو ساكنة
 بحرف حركة ما قبلها كراس و اوم و بتر و تحركة بعد ساكن
 بحرف حركتها كبسأل و بلوم و يستم و كتر حذف المفتوحة
 بعد الف كسال و قل بعد ساكن تنقل اليه حركتها كسئلة و تحركة
 بعد متحرك كخفيفها فوجل بالواو و فيئة بالياء و الباقي بحرف
 حركتها و في الاخر تكتب بحرف حركة ما قبلها كقرأ و قرئ
 و رد و فان ساكن ما قبلها حذفت كخبأ و لمي و جزأ فان اتصلا
 صارت حشوا كهو جزؤك اما قبلها سادة فتحذف الافي اثن
 واثلا و ما به سدها مده كصورتها حذفت في نحو آخر و مستهزون
 و في نحو مستهزئين جمعا كثيرا الافي قرأ او يقرآن و مستهزئين
 مثني للبس و كسائي و لم تفرق لمغايرة الصورة (خطه مير و انسان
 حروف هجا ايله لفظك تصوير بدن و هجا و هجی دینلان حروفی
 اسمیله زمداددن عبارتدرو الفاظ دخی کندولر یله نهی اولان

اسماء حروف اولوب مسمیاتی دخی جنس کلمه ترکیب ایدن حروف
 بسیطه در مثلا ضرب کلمه سی کندولر دن ترکیب اولان حروف
 بسیطه که ضه ره به حرف یذر یونلر مسما اولوب اسمیری لدی
 التعداد ضاد را بادر و اصل اولان هر بر لفظك ابتدا و وقفند
 حاللر یسه اعتبار و رعایت اولانه رق کنند و صورتیله
 تصویر و تحریر اولمقلغیدر شو یلکسه ضربک ترکیبند اولان
 کاف ضمیر متصل اولوب ضمما بر متصله ايله ابتدا اولمندیغی
 اجلندن کلمه نك اخرینه متصل اوله رق کتب اولنور و كذلك یزید
 ترکیبند حروف جاره دن اولان بامثالو حرف واحد اولنلر اوزره
 وقف اولمندیغدن اول کلمه به متصل اوله رق یازیلور زبر لایق
 اولان خطوط علامت وضع اولندیغی الفاظه مطابق اولمقدر
 و ره وقفه و رجه کیلرده ها اوزره وقف اولندیغدن اكا تطبیقا
 کتب اولنقی مر عیدرو کندویه حرف جر داخل اوله رق ماء
 استغها مبه نك محقق اولان عم و حتام مثالولر ده لفظا ها اوزره
 وقف اولنوب شدت اتصالی جهتیله میم اوزره وقف جائز
 اولدیغدن خطادخی بلاهه کتب و تحریر قلنور و اخت و مسلمات
 کیلرده اولان ناهانیت محض ایچون اولنوب اوزرلرینه وقف جائز
 اولمغین لفظی اوزره تحریر اولنور و ایا و زیدا کی متون اولان اسمیر
 حالت نصبنده اتفاقا الف ايله یازیلور و انا و اذا و انسفا کلمه لریده
 اکثر قولده الف ايله یازیلوب قلیلا اوله رق ها ايله انه و نون ايله
 اذن و لتسفعن دخی تحریر اولنور و القاضي کتی حرف تعریف
 داخل اولنلرده یا اوزره وقف اولندیغدن یا ايله تحریر اولنوب
 حرف تعریف داخل اولیان قاض مثالولر لایا یازیلور و بعضا
 دخی الفاظ اصل مذکوره مخالف اوله رق وصل و زیاده و نقص
 و ابدال صورتلریله کتب و تحریر اولنور شو و جهله که وصل ايله

اولان مخالفت مطلقا حرف تعریفده اولوب زائده و مصدر به دن عبارت اولان ماء حرفیه به مقارن اولان انما و کما و قما کی سائر حروفده و شبیه لرنده دخی اولور انجیق موصوله و موصوفه اولان ماء اسمیه به مقارن اولان بونک خلافتیه ملابس اولوب انما توعدون لواقع و کل ما عندی حسن و قل ما عندی کی بومثالورده وصل اولمز امامتی ما ترکیبده متی ظرف غیر مستقل اولوب حرفه شبیه اسملردن ایسه ده وصل اولمقدده یا نک صورتی متغیر اولقی لازم کله چکنندن وصل اولنما مشدر و حروف جاره دن من وعن حرفلری ماء حرفیه به مقارن اولدقدده بما خطیثا هم و عما قلیل کی اتفاقا وصل اولنور و اشبو من وعن حرفلری ماء اسمیه به مقارن اولدقلرنده دخی اشهر اولان لاجل الادغام وصل اولمقددر ولاء نافیه به مقارن اولان ان ناصیه ده الاتسجد کی اکثر یا وصل اولنوب قلیلا دخی بلا وصل ان لاتسجد کتب اولنور و ان شرطیه ما و لایه مقارن اولدقدده اما ترین و الاتصروه کی وصل قاننور و یومئذ و حیثئذ و وقتئذ کله لرنده اولدیغی وجهله لازم الاضافه اولان ظروف دخی وصل اولنور و زیاده ایله اولان مخالفت شویله اولور که حضروتکلم زید ترکیبی مثالورده اولان و او عاطفه ایله جمع و اوی بیننی فرق ایچون ضربوا کله سنده اولدیغی وجهله طرفده بولنان جمع و اوند نصکره اکثر یا الف زیاده کتب قاننور و ضربوا کله می بونک خلافتیه ملابس اولوب زیرا ضمه اتصال جهتیه و اوج جمع طرفده بولنما معین بونک کییلرده و او عاطفه التباس لازم کله و مانه کله سنده ده منه ایله بیننی فرق ایچون میمنه نصکره الف زیاده قننوب تشبیه سی اولان مانین کله سی دخی مفردینه حل اولنور لکن جمعی اولان مثات کله سنده بعد المیم الف زیاده قننوز و اولنک و ای کله لرنده الیک و ای کله لرله

بینلرینی فرق ایچون بعد الف و اوز زیاده قننوب اولاء کله سی دخی اولنک کله سنه حل اولنور و عینک ضمه عمر لفظندن فرق ایچون عمر و لفظنک دخی حالت رفع و جرنده راد نصکره و اوز زیاده قننور انجیق عمر غیر منصرف اولوب حالت نصبنده تنوین النی بولمیه چقندن و عمر و منصرف اولوب الف تنوین بولنه چقندن حالت نصبنده و اوز زیاده و کتب قننوز و نقص ایله اولان مخالفت شوصورتله در که مدکی کله واحده ده یا خود مت کی ضمیر فاعله شدت اتصال جهتیه کله واحده حکمنده اولنورده مشدد اولان حرفلرک ایکی سی دخی مثالین اولور ایسه خطدن بریسی نقص اولنور و الذی و النی و جمع مذکر اولان الذین کله لری دخی کندوره داخل اولان لام تعریفک انفکاک کی ممتنع اولوب کله واحده حکمنده اولمیر یله بونلرده مشدد اولان لاملرک بری نقص اولنور و تشبیه مذکر اولان الذین بونک خلافتیه ملابسدر که جمعیله بیننی فرق ایچون مشدد اولان لاملرک بری نقص اولمز کذلک تشبیه مؤنث اولان المنین و وجهلری اولان اللاتی و المواتی کله لرنده و نصاریف سائر سنده دخی اطرادا نقص اولمز واجبه کی ضمیر مفعوله مقارن اولنلرده شدت اتصال اولمیر ایچون و اللحم و الرجل کی لام تعریف ایله ملین یا خود مخر جده مقارب اولنلرده دخی لام تعریفک انفکاک کی مجاز اولمیر ایچون بومثالور کله واحده حکمنده اولمیر بولمیر یله کذلک احد مشددین نقص اولمز و وعدت کییلر کله واحده حکمنده ایسه ده بومثالورده اولان صورت ادغام تقارب مخرج ایچون اولوب مثالین اولماغله نقص قننوز امام و عم و اما و الیکه لرینک اصلارنده اولان نونلر مثالین اولمیر بولمیر یله مقارب ایکن نقص اولنقی تعانق و شدت اتصال ایچوندر و کثرت استعما ایچون لفظه جلال و رحمن اسم جلیلندن و ذلک و اولنک و ثلاث و ثلاثین

ولكن ولكن وهذا كله لئلا يفتقدن دخی
الف نقص اولنوب لكن استعمالی کثیرا و لئلا یفتقدن دخی و هذا
وهذا لك كله لئلا يفتقدن دخی و استعمالی کثیرا و لئلا یفتقدن دخی و استعمالی
واسحق اسم لئلا یفتقدن دخی و استعمالی کثیرا و لئلا یفتقدن دخی و استعمالی
نقص اولنوب و كذلك کثیرا استعمالی کثیرا و لئلا یفتقدن دخی و استعمالی
الف نقص اولنوب انما یفتقدن دخی و استعمالی کثیرا و لئلا یفتقدن دخی و استعمالی
نقص اولنوب و استعمالی کثیرا و لئلا یفتقدن دخی و استعمالی کثیرا و لئلا یفتقدن دخی
استفهام دخی داخل اولدقده ایکی الف جمع اولنوب ایچون
اصطفاي کله سنده اولدیغی اوزره الف نقص اولنوب اما الان
کله سنده نقص اولنوب و تخریض التباس لازم کلامك ایچون اثبات
قلمنی جائز اولور و جاء زید بن عمرو ترکیبده اولدیغی وجهله این
کله سی صفت اوله رقی بین العلمین واقع اولدقده الف نقص
اولنوب لكن صفت اولنوب زید بن عمرو ایچون ایچون ایچون
یاخود صفت اولوب جاء زید بن ایچون بین العلمین واقع اولنوب
ایسه الف نقص اولنوب و لارجل کی لام ایچون ایچون ایچون
داخل اولنوب و تخریض التباس لازم کلامك ایچون بالکر حرف
تعریفه متصل اولان همزه وصل و الحکم مثلوا ذات کلمه ده
دخی لام اولنوب ایسه اوج دانه لامك ایچون لازم کلامك ایچون
الف و لامك مجموعی نقص اولنوب و اکثرا اولدقده ایچون و او جمع
اولنوب ایچون و اوک بری نقص اولنوب و ابدال ایله اولان مخالفت
شویه درکه کرک فعل کرک اسم اولسون اعطی و اصطفاي
و استقصی و حبلی و جادی و قبهتری کی کله لک دردیجی حرفی
وما فوقی الف اولدقده یا صورتده کتب اولنوب لكن فی الاصل
صفت اولان دنیا و فعل اولان یحیا و صفت اولان ریا کبی
ما قبلاری یا اولنوب ایسه ایکی یا جمع اولنوب ایچون بنه الف اوله رقی

کتب و تخریر قلمنور اما یحی و رقی کله لری علم اولدقده
حالده علم ایله فعل و صفت یینلری فرق ایچون یا اوله رقی
یا زیلور و کله لك اوچین حرفی یا دن منقلب الف اولور ایسه
اکثر قولده رقی و رقی کی یا اوله رقی کتب اولنوب و یا دن منقلب
اولنوب و او دن منقلب اولان الف غرا و عصا کبی بنه الف
اوله رقی یا زیلور و او دن منقلب اولان الفک اصلی کلامك عصوان
و عصوات و رحیان و رحیات و غروة و رمية کبی بنه و جمع
و بناء نوعلریله یینلور و اوچینلریله یینلور و اوچینلریله یینلور
کله لری کی اگر قرأته امله اولنوب ایسه اصلی یا اولوب قرأته
اماله اولنوب ایسه الف اولدیغی یینلور اما الی و علی لفظلرده امله
یوغینکن خطایا ایله یا زلمسی یونلرک کلام عربده ضمیره اتصا لرنده
علیک بوالیک کی یا ایله یا زلدیغنه مینی اولوب حتی لفظی دخی
یونلر اوزرینه حلا یا ایله یا زیلور یونلرک کلام عربده ضمیره اتصا لرنده
همزه لك کتب و تخریرنده خاصه بر صورت اولنوب اول کله ده
کتب اولدقده احدا بل کی الف صورتده یا زیلور و همزه
کله لك حشونده اولوب ساکن اولور ایسه ما قبلانک حرکه سی
جنسندن اولان حرف صورتده کتب اولنوب مثلاً رأس کی بعد
الفحه اولور ایسه الف و او کم کی بعد الضمه اولور ایسه و او بی کی
بعد الکسره اولور ایسه یا صورتده یا زیلور و همزه متحرک اولوب
ما قبلی ساکن اولور ایسه یا لوم و یسیم کی کندونک حرکه سی
جنسندن اولان حرف صورتده کتب اولنوب لكن مقادله بابتک
ماضیسی اولان سائل مثلاً و ساکن اولان الف قد نصکره همزه مفتوحه
یونلرده اکثر یا همزه حذف اولنوب و قلیل دخی مسئله کی همزه لك
حرکه سی ساکن اولان ما قبلنه نقل و کندوسی حذف اولنوب و همزه
متحرک اولوب ما قبلی دخی متحرک اولور ایسه تخفیفی صورتی اوزره

کتب اولنور شو بیلکسه همزه مفتوح ماقبلی مضموم اولنلرده
 مؤجل کی واو و همزه مفتوح ماقبلی مکسور اولنلرده فیه کی یا
 وتخفیف همزه بخشنده مذکور اولان امثلة باقیسه ده همزه نك
 حرکه سی جنسندن اولان حرف صورتنده کتب و تحریر قلنور
 و همزه **ک** سا کن کرک متحرک کلمه نك اخرنده بولنور
 ایسه قرأ قری ردؤ کی ماقبلنک حرکه سی جنسندن اولان
 حرف صورتنده یاز یلور **ا** کراخرد اولان همزه نك ماقبلی
 سا کن اولور ایسه خب و مل و جز کلمه لرنده اولدیغی وجهله
 ماقبلنه تبعیه صلاحیتی اولما مقله حذف اولنور انجق همزه بی
 اخرنده بو حکمندن اخراج ابدن تاه تأ نیت و ضمیر متصل
 کیلرک انصالنده همزه مذکوره مؤجزؤک کی قاعده حشوه داخل
 اولور لکن مقروء و خطیه کلمه لرنده اولدیغی اوزره همزه نك ماقبلی
 حرف مد اولور ایسه حذف اولنور و کلمه نك اولنده بوانان همزه
 اخرنده اولان همزه نك خلا فیدر که ماقبلنه بعضی حروف داخل
 اولسه بیله طرفلقدن چقمیوب مذلقا الف صورتنده یاز یلور
 لکن لئن و لئلا کلمه لرنده کثرت استعماللرندن و لئلا کلمه سنده همزه
 الف صورتنده یازاسه لالا کلمه سنه مشابه اولقی احترازندن ناشی
 بولنلرده همزه کند و صورتنده یاز یلور و همزه قاعده محرره اوزره
 الف و واو و یا صورتلرنده اولوب مابعدی دخی انلره موافق حرف
 مد اولدقده صورت واحد تکرر ایتمک ایچون همزه مذکوره
 مفتوح و مضموم اولور ایسه حذف اولنوب اخر و مستهزؤن
 کلمه لرنده اولدیغی وجهله حرف مدک بقاسیله برالف و پروا
 اوله رق کتب اولنور و همزه مذکوره مکسور اولور ایسه اکثر
 قولده ینه حذف اولنوب مستهزؤن کلمه سنده اولدیغی اوزره
 بریا اوله رق یاز یلوب قلیلا دخی همزه مزبوره حذف اولنوبه رق

مستهزؤن کی ایکی یا ایله یاز یلور اما تنیه اولان قرا و یقرا ان
 و مستهزؤن کیلرده دفع التباس ایچون ایکهشتر الف و یا کتب
 اولنور و کسائی ولم تقری مثلاً اولده یاه اول یاه ثانی به صور تنده
 مغایر اولق جهتیله حذف اولنق ایجاب ایتمیوب ایکهسی دخی
 اثبات ایله کتب و تحریر قلنوب قالدیکه بوجه بالا همزه به متعلق
 اولان قواعد محرره خط قدیم اولوب الان خط قدیمده اولان
 قواعد رعایتله قرأ ولؤم و شل و مسئله و خب کلمه لرنده اولدیغی
 وجهله الف و او و یا صورتلرنده یاز یلان و محذوف اولان
 همزه لک اوزر لینه **ک** کند و صورتی دخی اشارت اولور

* باب النحو *

من

وهو علم باصول تعرف بها احوال او اخر الکلم فی التركيب والمركب
 اما بنسبة اسنادیه فجملة او غیر اسنادیه فتقیددی او بلا نسبه
 کخمسة عشر و بعلیک والجملة امام فیده وهی الکلام او غیر
 مفیده کالصلة والشرط وهی من اسمین اوفعالین ایکنی باب
 علم نحو بیاننده در علم نحو شول قواعد کلیه علمدر که اول قواعد
 ایله ترکیبده او اخر کلماته عارض اولان احوال و احکام جزئییه
 ییلنور حقیقه یا خود حکما برکله نك کلمه اخرايه انضمامیه حاصل
 اولان مرکب بالفعل یا خود بالقوه افاده به قابلیتی اولان نسبت
 اسنادیه ایله ترکیب اولندیغی صورتده جمله و نسبت غیر اسنادیه
 ایله ترکیب اولندیغی تقدیرجه تقیدیه تعبیر اولنوب اسناد دیلان
 دخی ایکی کلمه یا خود کلمتین حکمنده اولنلر مخاطبه فائده تامه بی افاده
 ایده جک وجهله ترکیب اولنمقدن عبارتدر و تقیددی اولان زید
 العالم کی صفت و مو صوف اولدقده ترکیب توصیفی و غلام زید
 کی مضاف و مضاف الیه اولور ایسه ترکیب اضافی تعبیر اولنور و ذکر
 اولسان مرکب بلا نسبه ترکیب اولنوب خمسة عشر کی جزء

ثانیسی حرف عاطفه معنای متضمن اولور ایسه ترکیب تعدادی
و بمثلک و معدی کرب کی ایکی کلمه مزوج اوله رق مجموعی علم
مفرد اولور ایسه ترکیب مزجی دینلور بوضورتده اسنادی و توصیفی
واضافی و تعدادی و مزجی تعبیر اولسان تراکیب خمسة مشهوره
معلوم اولمش اولور و جمله دخی زید قائم و قام زید و ان جثنی
اکرم تک کی بالفعل مخاطبه فائده نامه پی مفید اوله رق متکلمه
حسن سکوتی منج اولور ایسه کلام دینلور والذی جاء زید
و ان جثنی اکرم تک ترکیب لرنده واقع اولان ضمه و شرط کی کلامده
اولد یخی وجهله بالفعل مفید اولوب لکن اسم موصول و حرف
شرطدن ادی الانحلال جاء زید و جثنی کی بالفعل مفید
اوله جفته بناء صله و شرط اولد یخی حالده دخی قوه قر به ایله
مفید اولغله بومثالوره مطلقا جمله تعبیر اولور بوقدرجه کلام
جمله دن اخض و جمله کلامدن اعم اولور و اشبو جمله انجق زید
قائم کی ایکی اسم دن یا خود قام زید کی بر فعل و بر اسم دن مرکب
اولوب باعدادن ترکیب اولمز زید را جمله تک مشتمل اولد یخی نسبت
اسنادیه مسند و مسند الیهی اقتضا اولوب اسم دخی مفهومیته
مستقل معنایه موضوع اولد یغندن مسند و مسند الیه اولمقله و فعل
ازمنه ثلثه دن برنده قاعله مسند اولمقلق ایله ملحوظ حدث
مستقله موضوع اولمقین بالکرم مسند اولمقله صالح و حرف
معنای غیر مستقله موضوع اولد یغنه بناء مسند و مسند الیه اولمقله
غیر صالحدر قالدیکه اسنادک تمریفنده اشارت قلند یخی اوزره
جمله کندودن ترکیب ایلیار کرک اسم و کرک فعل حقیقی و حکمی به
شامل اولمقله اضرب مثلالورک تختنده اولار ضمیر مستتر هر نقدر
حقیقه نمایان دکل ایسه ده حکما کلمه واسم و یازید ترکیبده اولان
حرف ندا دخی ادعوا مقامده قائم اولغله بونلر کیلر فعل واسم دن

مرکب اعتبار اولوب کلام تعریفنه داخل او او روزید ابوه قائم
ترکیبده اولد یخی وجهله خبر واقع اولان ابوه قائم جمله سی
قائم الالب تقدیرنده اولد یغندن و دیز مهمل منلا و مسند الیهی
کلمه اولوب لفظ مهمل اولنلر هذا اللفظ مهمل تقدیرنده
اید و کندودن بومثالور دخی کذلک تعریف کلامده داخل اولور
* و الاسم المعرب لو اختلاف اخره بالعامل و اولتقدیر او الالفی و اعرابه
رفع و نصب و جر فالفرد و الجمع المكسر المنصرفان بالضمه
و الفتحه و الکسرة جمع المؤنث السالم بالضمه و الکسرة
غیر المنصرف بالضمه و الفتحه الاسماء الستة لو كانت مکبرة
مضافة الی غیر الیاء بالواو و الالف و الیاء و الالف الحركات و اولتقدیرا
کلی و فی و فی اکثر المثنی و انسان و کلام مضافا الی مضمیر بالالف
و الیاء و الی مظهر کالمصاحف المذکر السالم و اولو و باب عشرین
بالواو و الیاء * اسم لفظ او یا تقدیرا اما ملک اقتضاسی سببیه اخرینک
حرکانی یا خود حر و فی مختلف و متبدل اولور ایسه معرب اولد یخی
صورته مبنی اولور که لفظا حرکات و حروف ایله اولان اختلاف
و تبدل جاء زید اخو لک و رأیت زیدا اخاک و مررت بزید اخیک
ترکیب لرنده واقع اولد یخی وجهله در و تقدیرا حرکات و حروف ایله
اولان اختلاف هذافتی و مسلمو القوم و رأیت فنی و مسلمی القوم
و مررت فنی و مسلمی القوم ترکیب لرنده اولد یخی اوزره در و آخر
اسم دن مراد حقیقی و حکمیدن اعم اولغله قائمه کلمه سنده اولان
ناه تأنیث و بصری کلمه سنده اولان یاه نسبییه کیلر شدت
اتصال جهتیله حکما آخر کلمه دندر و مسلمون کی جمع مذکر سالم
اوللرده کی و او اصح قوله کوره اخر کلمه اعتبار اولور زید را تثنوین
و تثنیه و جمع نونلری اضافت حائده ساقط اوله جفندن اخر کلمه
اعتبار اولمز و اسم معربک اعرابی رفع و نصب و جر دن عبارتدر

واعرابه اصل اولان حرکات و بعضا حروف اولور و حرکات
و حروفه دخی اصل اولان حالت رفعمده ضمه یا خود و اوو حالت
نصبده فتحه یا خود الف و حالت جرندہ کسره یا خود یا اولمقدر
و مفرد متصرف و جمع مکسر متصرف اولان اسماء لرجاء زید
ورجال و رأیت زیدا و مررت بزید و رجال تراکبتہ و وقع
اولدینگی اوزره حالت رفعمده ضمه و حالت نصبده فتحه و حالت
جرندہ کسره ایله اصل اوزره معرب اولوب جمع مؤنث سالم
اولن لرجاء تنی مسلمات و رأیت مسلمات و مررت بمسلمات
ترکیبلرنده اولدینگی وجهله حالت رفعمده ضمه و حالت جرندہ
کسره و حالت نصبده دخی حالت جرینہ حلا ینہ کسره ایله
و غیر متصرف اولن لرجاء فی احد و رأیت احد و مررت باحد
ترکیبلرنده اولدینگی کی حالت رفعمده كذلك ضمه و حالت نصب و
جرندہ بالعکس فتحه ایله اصله مخالف اوله رق معرب اولور و اسماء ستمه
تعبیر اولنان ابوه و اخوه و فوه و هنوه و حوها و ذومال کله لری
اسم تصغیر اولم یوب یا متکلمدن غیری به مضاف اولور ایسه
اخر لنده اولان حروف اعرابه صالح اولوب حال اضافده سماعا
ثابت اولمغین بد و دم مثلاً و اواخری نسباً محذوف اولان سائر اسماء
خلافه ملابس اوله رق جائی ابوه و رأیت اباه و مررت بایه ترکیبلرنده
اولدینگی اوزره حالت رفعمده و اوو حالت نصبده الف و حالت
جرندہ یا ایله معرب اولور و بعضا اسماء ستمه مذکوره دن ذی
کلمه سندن غیر یسی جائی اخ و رأیت اخا و مررت باخ مثلاً
حرکات ایله دخی معرب اولور و اسماء مذکوره اسم تصغیر یا خود
اضافدن مقطوع اولور ایسه بهر حال حرکات ایله لفظا و یا
متکلمه مضاف اولور ایسدایی و وای میه قبله فی و اکثر اوله رق
واوک بایه قلبی و متکلم باسندہ ادغامی ایله فی کی تقدیرا معرب

اولور و بونلردن ذو کلمه سیک اسم جنسه اضافتی لازم اولمغله
اضافدن مقطوع و یا متکلمه مضاف اولیه جفتدن
یو وجهله معرب اولور و ثنیه اولان اسماء و لفظ اثنتان
و مؤنث اولان ثنتان و اثنتان و ضمیره مضاف اولدینگی حالده لفظ کلا
و مؤنث اولان کلتا مطلقا حالت رفعمده الف و حالت نصب و جرندہ
ماقبلی مفتوح اوله رق یا ایله معرب اولوب انجی کلا و کلتا لفظ لری
اسم ظاهره مضاف اولدق لری صورته فتی و عصا کله لنده
اولدینگی وجهله اعرابی تقدیری اولور و جمع مذکر سالم اولن لرو ذو
لفظنک جمعی اولان اولور و عشرین لفظنک تسعین لفظنه قدر
معانی معینده دلالت ایدن عقود ثمانیه حالت رفعمده و اوو حالت
نصب و جرندہ ماقبلی مکسور اوله رق یا ایله معرب اولور (التقدیر
للتعذر و الثقل کعصا و غلامی مطلقا و قاض رفعا و جرا و مسلمی
رفعا و منه المحکی مطلقا و المثنی المتصل بالساکن رفعا و الاسماء
الستة و الجمع المتصل به) اعرابی تقدیر لفظده ظهوری متعذر
یا خود ثقیل اولدینچوندر شویله آخری الف مقصوره اولان
اسماء عضا کی کک تلافظده الفک اثباتی و کک عضا کی الف
مقصوره نطق حذف ایله ماقبلنه تنوین اثباتی صورتلرنده حر که بی
قبول ایتسک متعذر و غلامی کی یا متکلمه مضاف اولن لک دخی
کذلک لفظا اعرابنده تعذر اولدینگی ظاهر اولمغله بونلره لالورده
مطلقا اعراب تقدیری اولور و آخری ماقبلی مکسور اوله رق
یا اولان اسماء حالت رفع و جرندہ یا اوزره ضمه و کسره ثقیل
اولدیندن آخرینک حر که سی و بعده یا حذف ایله قاض کی
و یا خود ساکن اولدینگی حالده یا ایفا ایله القاضی کی رفع
و جری حر که تقدیر به اولوب لکن حالت نصبده فتحه خفیف
اولمغله اعرابی لفظی اولور و مسلمی کی یا متکلمه مضاف جمع

مذکر سالم اولنلرک حالت رفعی حرف تقدیری اولور ز براسلمی
کله سنک اصلی مسلوی اولوب یاه منکلمه اضافتله نون ساقط
وو او ویا جمع اولدیغندن سبقت احديهما بالسكون قاعده سی
اوزره و او یاه قلب و ادغام و صیانة لایاه ضمه کسره یه تبدیل قلنه رق
علامت رفع اولان و اولفظده بولماغین حالت رفعی تقدیریدر
لکن ادغام یایی حقیقتندن چقارمادیغندن نصب و جری لفظی
اولور و مطلقا کرک مفرد کرک مرکب و کرک جمله ده بولنان اعراب
محکی اشبو اعراب تقدیرینک بر نوعی اولوب محکی تعبیر اولنان
دخی قبل الحکایه کندوده بولنان اعراب یا خود بنا بعینه نقل
و حکایه قلنا لدر مثله لک تمرتان سؤالنک جوابی اولان دعنی
عن تمرتان ترکیبده واقع اولدیغی وجهله تمرتان لفظنک سؤالده
بولاندیغی اعراب اوزره جوابنده دخی بعینه نقل و حکایه
قلندیغی وجهله در و کذلک تأبط شر او خبثه عشره ثلور
علم اولدقلری حالده بولندقلری بنا اوزره نقل و حکایه اولور
بنابراین بوجوهله محکی اولنلرده لفظا اعرابک ظهورنده تعذر
در کار اولمغین بولنلرک اعرابلری تقدیری اولور و مسلما القوم
ترکیبده اولدیغی اوزره مطلقا ساکنه متصل اولان تشبیه زده
اضافت جهته نون بعد الاسقاط اجتماع ساکنین سببیه حالت
رفعه علامت اولان تشبیه الی دخی لفظا حذف اولنلررق اعرابی
تقدیری اولور اما علامت نصب و جرا اولان یاه ساکنه لیدی
الاتصال کسره ایله حرکت لنوب باقی قالمغله حالت نصب و جری
لفظی اولور کذلک ساکنه متصل ابوالقوم کی اسماءسته و مفتوح
العين و ناقص اولمیان مسلمان القوم کی جمع مذکر سالم اولنلرده
اجتماع ساکنینی دفع ایچون آخر لنده اولان حروف اعرابی لفظا
حذف بوله حالت رفع و نصب و جرنده اعراب تقدیری اولور لکن

مفتوح العين اولوب ناقص اولان جمع لنده مصطفوا القوم
و مصطفی القوم مثلاً و اوضعه و یا کسره ایله حرکت لنوب
احوال ثلثه ده اعرابلری لفظی اولور * غیر المنصرف مافیه عله
متکثرة او علشان فالمتکثرة الفالناث و الجمع و اوفی الاصل کضاجر
اول تقدیر کسر او یل و شرطه الوزنان یلاه و جوار رفعا و جرا
کقاض و غیرها العدل و هو خروجه عن الاصل بلاقیاس کثلاث
و مثلث و اخرو جمع و لو تقدیر اکهر * غیر منصرف شول اسمدر که
* عدل و وصف و تأیید و معرفة * و بحمة ثم جمع ثم ترکیب *
* و النون زائدة من قبلها الف * و وزن الفعل و هذا القول تقریب *
بیتمده بیان اولنان طقوز علندن کندوده بر علت متکرره یا خود
ایکی علت موجود اوله بومثلاً و اسملرده ایکی علت یا خود بر علت
متکرره بولنقی جهته ایکی فرعت تحقق ایدوب فعله شبیه
اولمغین کندودن تنوین و جر منع اولنور و ذکر اولنان طقوز علندن
علت متکرره حبسلی و جراه کی مقصوره و محدود اولان الف
تأییدر که تاء تأییدک خلافت اوله رق بولنلرک بولندقلری اسم اصل
وضعه لزوملری دخی تأیید آخر متر لنده اولغله کویا علت
متکرر اولور کذلک صبغة متهمی الجموع تعبیر اولنان
جمعدر که مساجد و مصایح کی الآن جمع یا خود حضا جری
ضبع جنسده علمیه قبل النقل فی الاصل حضا جری لفظنک جمعی
و یا خود سراً و یل کی الان و فی الاصل جمع اولمبوب لکن اکثر یا
غیر منصرف اوله رق بولنقی حسیله وزن مذکور جمعه مخصوص
اولقی و بلا عله غیر منصرف اولماقی قاعده لرینی حفظ ایچون
سر و الة مثلاً و مفرد فرض و تقدیر یله جمع اولان کیلدر و اشبو
جمعک منع صرفده شرطی لیدی الوقف ها اولان تاء تأییدیه
مقارن اولمیان مساجد و مصایح و زلری اولوب معنای جمعیتک

بووزنله ازومی جمعیت آخر منزله سنده اولمقدن ناشی کان علت
تکرر ایتش اولور اما فرازنی کی تاء تأنیثه مقارن اولان جمع
وزنی طواغیة وکراهیة مثلا و مفردده دخی بولنه رقی صیغه منتهی
الجموع اولان وزندن خروجه بناء منصرف اولور و جوار مثلا
آخری منقوص اولنلرک حالت رفع و جری قاض کی تقدیری
اولوب لکن جوار کی حالت نصبند اهرابی لفظی اوله رقی منتهای
الجموع وزنده اولمی جهته غیر منصرف اولور و سالف الذکر
طقوز علتدن علت غیر متکرره اولنلرک برسی عدلر و عدل دنیلان
اسمک بلا قیاس صورت اصلیه ظاهره سندن عدول و خروجیدر
مثلا ثلث و مثلث کله لری سنک معناری اوچر اوچر دیمک اولوب
بو وجهله معنارنده تکرار اولمغه لفظا دخی ثلثة ثلثة اولقی اقتضا
ایدر ایکن اصل ظاهرندن عدول اولمشدر و اتفاقا احاد و واحد
لفظلرندن رباع و مربع لفظلرینه و عند البعض عشار و معشر
لفظلرینه قدر بو صورتله معدوله در کذلک اخر اخری کله سنک
جمع و اخری اخر کله سنک تأنیثی و اخر کله سی دخی فی الاصل اسم
تفضیل اولوب بعده غیر معناسنه نقل اولمش ایسه ده اسم تفضیل
یا اصناف یا لام یا خود من حرفیه استعمال اولمغه ذکر اولان
اخر کله سی اصل ظاهری اولان الاخر یا خود اخر من لفظلرندن
معدوله ایدوکی مستبان و کذلک جمع جمع کله سنک جمع و جمع
اجمع کله سنک تأنیثی و اجمع دخی فی الاصل صفت مشبهه یا خود
اسم تفضیل اولوب بعده کل معناسنه نقل اولمش ایسه ده جمع
کله سی صفت مشبهه اولدیغی تقدیرجه حره زنی اوزره و اسم
تفضیل اولدیغی حالد صحاری وزنی اوزره جمع لمنک قیاسی اولمغه
مذکور جمع کله سی دخی اصل ظاهری اولان جمع و یا خود جماعی
صیغه زنده معدوله اولدیغی نمایان اولور و ایشو مثاله عدل تحفه فی

ووصف اصلی اولوب ایکی علت بولمغه غیر منصرف اولور
و عمرو زفر اسماری کیلرده عدل تحقیقی به دلیل بو غیبه ده غیر
منصرف اوله رقی بولوب کندورده علمیتدن غیر سبب اولمغه
منع صرفده اولان قاعده بی حفظ ایچون مثلا عمرو زفر اسملرینک
عامر و زافر لفظلرندن عدولی فرض و تقدیر قلنه رقی بو مثالورده
عدل تقدیری لازم کلور * و الوصف اصلی و لا یعتبر مع العلمیه
* علی تسعة مذکوره دن غیر متکرره اولنلرک بری دخی وصف
اصلی اولوب وصف دنیلان اخر کله سنده اولدیغی اوزره
بحسب الوضع یا خود مررت بنسوة اربع ترکیبند اولان اربع لفظنده
اولدیغی وجهله بحسب الاستعمال بعض صفت ایله معتبر ذات
مشبهه اسمک دال اولمفلریدر و اسمدن بونوعه مثلا اسم فاعل و اسم
مفعول و صفت مشبهه و اسم تفضیل کی صفت تسمیه
قلور اما منع صرفده معتبر اولان ایچو و صفت اصلیه در
شوبلکه اخر کله سی کیلر اصل وضعده وصف اولوب کندورده
وصفت دخی باقی قالمغه غیر منصرف و اربع لفظی مثالورده
استعمال نمیدله و صفت عارض اولمش ایسه ده منع صرفده
عارضی و صفت معتبر اولمغه منصرف اولور قالدیکه اسود وارقم
و ادهم کله لری فی الاصل وصف اولوب بعده بر شیشه اسم اوله رقی
وصفتلری زائل اولمش ایسه ده منع صرفده اعتبار و صفت
اصلیه به اولمقدن ناشی بو مثالورده غلبه اسمیت ضرر ویرمبوب
غیر منصرف اولور و ایشو و وصفک منع صرفه سبب اوله رقی کله
واحدده علمیت ایله اجتماعی معتبر اولور زیر اوصفت غیر معین و علمیت
معین اولان ذاته دلالت ایتکله بولنلرک منع صرفده ایکسی ردن سبب
اوله رقی اعتبار اولمش حکم واحدده ضدانک اجتماعی اعتبار ایتک
لازم کلور بنابرین حاتم مثالورده علم اولدیغی حالد منصرف اولور
(والتأنیث لفظا و معنی بشرط العلمیه و لا یجب فی المعنوی الانعجام)

او متحرک الوسط اوزاندا علی الثالث (غیر متکرره اولان علتلرک
 بری دخی علمیت شرطیه تائیت لفظی یا خود تائیت معنویدر
 یعنی طلحة و عکرمه کی تاء ملفوظه و یا خود زینب و سعاد مثللا
 تاء مقدره ایله اولان تائیددر اما تائیت معنوی اولاندره تانک مقدر
 اولسی ضمه فقه سبب اولمغله هند و دعد کیلدره منع صرف واجب
 اولوب انجق صرف و منع صرف جائز اولور لکن ماه و جور
 کی ساکن الوسط لفظ انجمی یا خود قدم کی وسطی متحرک
 و یا خود زینب و سعاد و عقرب کی اوج حرف اوزره زائد تائیت
 معنوی اولاندره قوت درکار اولمغله بونلدره منع صرف واجب
 اولور * والجمه بشرط العلیه فی اول استعمالها و الزیاده
 فصرف نوح و ملک * علت غیر متکرره اولانلردن بریسی دخی
 عجمه یعنی لفظ انجمی اولمقدر و اشبو عجمه نک قوی اولمچون
 اوج حرف اوزره زائد و تصرفدن محافظه سی ضمنده عربک
 اول استعمالنده علم اولقی شرطی اوایوب الحاصل کرک ابراهیم
 کی السنه سائرده علم و کرک قالون کی اسم جنس اولون مطلقا
 لسان عربده اول استعمالنده علم اولقی لازمدر بنساء علی ذلک
 نوح و ملک منصرف اولور زیرا ذکر اولانسان اسملرک هر تقدیر بری
 ساکن الوسط و دیگرکی متحرک الوسط ایسه ده منع صرفی کلام
 عربده غیر معنوع و عجمه منع صرفه سبب ضعیف اولدیغندن
 ماعدا عجمه نک منع صرفه شرطی اوج حرف اوزره زیاده ایکی
 اولمین اصح قوله کوره زائد علی الثالث اولمقدیم معتبر دکلدر
 (و وزن الفعل شرطه ان یخصه فی اوله زیاده الفعل غیر قابل
 لتاء کاسود) علت غیر متکرره دن بری دخی وزن فعلدر شول
 شرطیه که محمول بلای اولان فعل و تفعلیل اینک ماضی می اولان
 فعل وزلری کی فعله مخصوص اولمقد در یعنی اشبو وزلر اوزره

اصل و ضمه اسم بوالغیوب بوانانلردن دخی دلیل و خصم کی فعلدن
 منقول و بقیه کی انجسی اولانلردن یا خود اسود کی مؤثی اسوده
 اولوب اسوداء مثللا و اخرینه تالحوقی قبول یتیمه رک اولنده زیاده
 فعل یعنی این حرفلردن برحرف زیاده اولمقدر اما بعمل وارمل
 کیلدر بونک خلافته در که کلام عربده ناقه بممله و امرأه ارملة
 دنبله رک اخرینه تالحوقیله فعله مشابهدن خروج یتکین
 منصرف اولور (والترکیب من اسمین بلا نسبة بشرط العلیه)
 دلیل غیر متکرره نک بریسی دخی علم اولقی شرطیه نسبت اضافیه
 و استنادیه اولیه رق ایکی اسمدن حاصل اولان ترکیبدر مثلاً
 بعلبک کی شام قصبه لرتدن برینک اسمی اولوب فی الاصل بعمل
 اسم صنم و بک صاحبک آدی اولمغله ارا لنده نسبت اضافت
 و استناد اولیه رق مرکب و علم اولمدر بوضوح تر کیب خسته
 مشهوره دن اشبو بعلبک کی انجق ترکیب مزجی اولنلر منع صرفده
 علت اعتبار اولنور (والالف والنون المزیدان بشرط العلیه)
 فی الاسم وعدم فعلانة فی الصفة کر حسان ووا حتملت الاصاله
 فوجهان کحسان) علت غیر متکرره اولان علتلرک بریسی
 دخی مزیدتان اولان الف و نوندر اشبو الف و نون مزیدتانک
 منع صرفه سبب اولمسنک بشرطی عمران و سلمان کی
 اسملرده علم اولمقدیر زیرا بومثللاو مزیدتان اولان الف و نون
 تائیت الفلرینه مشابه اوایوب علمیت سببیه بومشابهته مانع اولان
 تانک لحوقندن محفوظ اولور و اصح قوله کوره رحسان و سکران
 کی صفتلرده دخی فعلانة و زنی اوزره مونک اخرینه تالاحق
 اولمقدر لکن بعضیلره کوره مؤثی فعلی و زنی اوزره بولمقدیر
 بوضوح رحسان حضرت خدای متعالک صفت خاصی اولوب
 ضمه اطلاق جائز اولمقدیر و فعلانة و زنی اوزره مؤثی اولقی

من

من

دخی عديم الاحتمال ايد و كندن قول اصحه كوره غير منصرف
 و فعلی وزنی اوزره مؤثی بولمق عديم اولمقله قول ديكره **كوره**
 منصرف اولور اما نادم معناسنه اولان ندمان كلمه سنك مؤثی
 ندی اولوب بونده اختلاف اولماقله بالاتفاق غير منصرف
 انجق مصاحب معناسنه اولان ندمان كلمه سنك مؤثی ندمانه
 اولمقله منصرف اولور و بر كلمه ده مزیدتان اوله رق الف و نون
 بولنوب نونك اصلیه اولسی محتمل اولور ايسه صرف و منع صرفی
 جائز اولور مثلا حسان حس كلمه سندن اولور ايسه نونك زياده ليكي
 ايجون منع صرفی و حسن كلمه سندن اولور ايسه نونك اصل ايجون
 صرفی مجازدر (و اونكر مافیه علمیه مؤثره صرف الانحو احره
 و تنكيره ان براد به واحد مما سمي به او الصفة المشهورة لاسماء
 و منسوبه منصرف لامصرفه الا لوزات الالة كالجمع والعدل
 والوزن يخص الفعل) عال غير متكرره دن بریسی دخی معرفه در
 یعنی علمیت ضمننده متحقق اولان تعریفدر واشبوعلمیت بر كلمه ده
 هم منع صرفه سبب مؤثر و هم تأنيث باتناء و عجمه و تركيب و اسمده
 اولان الف و نون مزیدتان كي سبب آخره شرط يا خود عدل
 و وزن فعلده اولديغی وجهله سبب آخره شرط اولوب
 كندوسی سبب مؤثره اوله رق بوانور و بوجهله كندوسنده
 علمیت مؤثره بولسان اسملر نكره قلندقدده علمیت زائل اوله رق
 بوجهله نحررهم سبب مؤثر همده سبب آخره شرط اولديغی
 محلا رده منع صرفه هيچ علمت باقي قالمیه چغندن و انجق كندوسی
 سبب مؤر اولديغی محله دخی بر علمت قاله چغندن او مثالا و اسملر
 منصرف اولور اما عدل و وزن فعل ايله علمیت بر اسمده جمع
 اولوب بعدالتكثير علمیت زائل اوله رق ايكي علمت بقاسيله ينه
 غير منصرف اولمق سوال و هميشه سويله جواب و بريلو كه عدل

متن

بالاستقراء فقط ثلث ومثلث وسكر وامس و آخر و قطام و زلرنده
 بوانوب اشبو اوزان سنه وزن فعله مخالف اولد چغندن عدل
 ايله وزن فعل بر اسمده جمع اولر قالد يكه اجر و سكران و سكری
 كي قبل العلمیه و صفی ظاهري و حال علمیده دخی و صفی مشعر
 صیغه اوزره اولان اسملر نكره قلندقددری خالده و صفی مانع
 اولان علمیت زائل اوله رق و صفی اصلیه ثابت اولمق كي
 اعتبار اولوب سببیه كوره منصرف اولور و كندولر ده علمیت
 مؤثره اولان اسملری نكره قيلمق رب عثمان لقبته تركيبي مثالولر ده
 اولديغی وجهله مثلا لسان تركیده عثمانلردن بر عثمان ديبلان
 فرد غير معنی يا خود حاتم واسمه كي اسم صاحب لينك جور
 و شجاعت مثلا و صفی مشهوره سنی اراده ايلسك صور نلر ايله
 اولور و غير منصرف اولان اسملر ك عمری و احمدی و مداینی كي
 اسم منسوبلرنده اولان نسبت وضع آخر اولوب منع صرفك
 علمتی قالماد بقتنه بناء او مثالولر منصرف اولور اما اسم تصغيری
 منصرف اولور لكن مسيجد و عمر و خصيصم كي لدی التصغير
 جمع و عدل و فعله مخصوص وزن مثلا و منع صرفه سبب اولان
 علملر زائل اولور ايسه اولوقت منصرف اولور انجق احمدك اسم
 تصغيری اولان احمد لفظنده وزن فعلك اولنده علامتی اولان
 همزه زائده نك بقاسنه مینی غير منصرفدر (و حكمه ان لا ينون
 ولا يكسر الا للتاسب او الزحاف جوازا او الضرورة وجوبا
 كالكسر باللام والاضافة) اشبو غير منصرفك حكمی یعنی اثر
 و خاصه می بالاده اشارت قلنديغی وجهله كندويه تنوين نمكن
 و كسره داخل اولما قدر اما نادمك قرأته كوره سلا سلا و اغللا
 نظم كریمده اولديغی اوزره تناسب الفاظ ايجون يا خود * اعد
 ذكر نعمان لنا ان ذكره هو المسك ما كررته بتضوع * پيشنده

متن

اولدینگی وجهله اجزاء بحور شعریه بی تغییر ایله وزنه خلال کلمه ریک
 سلا سندن خروج سبب اولان زحافدن احتراز ایچون تنوین
 وکسره نك دخولی جائز و یاخود * صیت علی مصائب او انهما
 صیت علی الایام صرن ایلا لیا * پیئشه واقع اولدینگی اوزره
 ضرورت وزن ایچون تنوین وکسره دخولی واجب اولور کذلک
 غیره منصرف اولان اسم اوزرینه لام تعریف داخل یاخود
 کندوسی اخره مضاف اولدینگی وقتده کسره دخولی واجب
 اولور زیرا غیره منصرف اولان اسمک منع صرفته سبب انجیق
 فعله مشابهتی اولوب اسمک خاصه سی اولان لام تعریف دخول
 ایلمک و مضاف اولوق سببیله فعله مشابهته ضعف کلمکین
 اصله زجوع ایله منصرف اولور قالدیکه علل تسعه مذکوره دن
 هر یزی بر شئت فرعی اولوب مثلاً جمع و احدک و تعریف
 علمیت تکیرک و عدل معدول عنهمک و وصف موصوفک و تأنیث
 تذکیرک و عجمه اسان عربده عربتک و وزن فعل وزن اسمک و ترکیب
 افرادک و الف و نون مزیدتان مزید علیهمک فرعاً لیدر بوصورته
 بر اسمده ایکی علت یاخود بر علت متکرره موجود اولدقده اول
 اسمده ایکی فرعیت حاصل اولوب فاعله احتیاج و اشتقاق
 جهتندن فرعیت شائندن اولان فعله مشابه اولمقله اسمده
 علامت نمکن اولان تنوین و بالیه کسره منع اولور و اسم
 موصول کی حرفه مشابه اولنرمینی و بوجه محرر فعله مشابه اولنر
 غیر مینی اولوق نه سبب ضمیمه در سوالی وارد اولور ایسه شویله
 جواب و یریلور که نوع فعلک مینی اولمقلقه رسوخی اولوب
 لکن نوع حرف مینی اولمقلقه راسخ اولدینقدن بشقه موصول
 مثلاً اسمک غیره احتیاجده حرفه مشابهلری معنایینک
 تمامینده راجع اولدینقدن فرعیتده فعله مشابهندن اقوی اولمقله

فعله مشابه اولان اسملرمینی اولنر انجیق اسماء افعال کی معناسی
 معنای فعل اولنر یاخود اخرلرنده را اولوب اعیان مؤنثک علمی
 اوله رق و کزوده عدل تقدیری دخی اعتبار اولنه رق حضار مثلاً
 فعال وزنده اولنر یعنی بوجهله کندوده منع صرفک سیدلرندن
 اوج سبب بولسا نلرمینی اولور (المرفوعات الفاعل ما اسند الیه
 المعروف اوشیه) معمول مرفوعدن برایی فاعل اولوب
 اصطلاح نحوه فاعل دیلان بلا واسطه فعل معلوم یاخود
 مصدر معلوم و اسم فاعل وصفه مشبهه و یونلر حکمنده اولان
 اسم مذسوب کی شبه فعل کندویه نسبت نامده ایله نسبت اولتان اسمدر
 بوصورته فاعلک تعریفی کلامده وجهله غیره فیده ده واقع اولان
 فاعله و مصدر وصفلرک فاعلرینه شامل اولوب ظرفک فاعله
 دخی شامل اولور که ظرفده مسند اولان فعل یاخود شبه فعلدر
 و ظرفه عامل ذیتمک بحاریدر وزید اسد ابوه ترکیبده اولان
 اسد اسم مستعارینک فاعلی اولان ابوه مثلاً لر دخی ذکر اولتان
 فاعلک تعریفندن خارج قالمز زیرا اسد کلمه سنک فاعل اولان ابوه
 کلمه سنده علمی صفت مشبهه اولان شیخاع معناسه اولدینچوندر
 لکن واسطه سببیله اولان فاعلک ثوابی تعریفندن خارج قالور
 (و حقه ان یلیه ولا یقدم علیه ولا یتعذر ولا یحذف) فاعله
 لایق اولان کندویه اسناد اولتان فعل یاخود شبه فعلک عقینده
 اولوب الفاظ اجنبیه ایله ینلری فصل اولنما قدر زیرا فاعل
 مسندندن جزء کی اولوب معمولات سائر یونک خلافت در ینا برین
 ضربت کلمه سنده اولان ضمیر متصل فاعل اولمقله لام الفعی اولان
 باسکان اولور و ضربت کلمه سنده کی ضمیر متصل فاعل اوله رق
 کلمه دن جزء کی اولما مقله اسکان فلنما مشدر و ضرب غلامه زید
 ترکیبده اولدینگی اوزره فاعل هر تقدیر فعلندن لفظاً و آخر

متن

متن

ایسه ده حکما متعاقب و مقدم اولی جمیع فاعل ذکر اولمزدن
 اول کندویه ضمیر ارجاعی جائز او اور لکن معمولات سائر نک
 ذکریدن اول کندوره ضمیر ارجاعی بحجاز او ایوب مثلا ضرب
 غلامه زیدادینک محجج اولمزد که لفظا و معنی ضمیر قبل الذکر جائز
 دکلدر و مبتدایه التباس لازم کلامک ایچون فاعل مسندی اولان
 عاملی اوزرینه تقدم ایلمز و بالاستقراء فاعل لفظا تعدد ایتمز
 و عاملک عاملیتی فاعلست تمام اولدیغدن اصح قوله کوره فاعل
 بلا نائب حذف اولمزد (واو عدمت قرینه او اتصل اوکان مفعوله
 بعد الامتوسطه او معناها وجب تقدیمه) فاعل و مفعول عاملندن
 صکره ذکر اولدیغی تقدیرجه درت محله مفعول اوزرینه تقدم
 واجب او اور شو به که ضرب موسی عیسی ترکیبده اولدیغی اوزره
 قرینه لفظیه اولان اعراب و قرینه معنویه متنی اولدیغی
 صورنده فاعلک مفعوله التباسی لازم که جکشدن فاعلک مفعول
 اوزرینه تقدمی واجبدر و ضربتک ترکیبده اولدیغی
 وجهله فاعل ضمیر متصل اولدقده تقدم اولمسه ضمیر متصلک
 انفصالی اقتضا اید جکنه بناء بومثالورده ده فاعلی مفعول
 اوزرینه تقدم واجب او اور و ماضرب زیدالا عمر ا ترکیبده
 واقع اولدیغی اوزره الافاعل ایله مفعول پیئنده بولنوب مفعول
 ذکر اولنسان الاکله سنک بعدنده او اور ایسه بومثالو ترکیبیدن
 فاعل اولان زیدک ضاربیتی مفعول اولان عمروه مختصر اولی
 مطلوب او امله فاعل تقدم اولمسه حصیر مطلوبک انقلا بی
 لازم کلمکین بونده دخی فاعلک مفعول اوزرینه تقدمی واجبدر
 و انما ضرب زید عمر ا ترکیبده اولدیغی وجهله مفعول الامتناسده
 اولان انما کله سنک مایعنده اولدیغی صورنده حصیر مطلوب
 الاکله جزء اخیرینه نسبتله اولوب ترکیب مذکور ماضرب

متن

زیدالا عمر ا تقدیرنده اولمله كذلك فاعلی مفعول اوزره تقدم
 واجب او اور (واو اتصل مفعوله لاهو او اتصل به ضمیر المفعول
 اوکان بعدالا او معناها وجب تأخیره) فاعلی مفعول اوزره
 تقدیمک وجوب پیئنده ذکر و بیان اولان صور اربعه نک عکسی
 اوله رق درت محله دخی فاعلک تأخیری واجب او اور
 شو وجهله که ضربتک زید ترکیبده اولدیغی اوزره مفعول
 ضمیر متصل اولوب فاعل متصل و ضرب زید اغلامه ترکیبده
 اولدیغی وجهله مفعوله راجع اولان ضمیر فاعله متصل اولدیغی
 صورنده و ماضرب عمر ا الا زید و انما ضرب عمر ا زید ترکیبیری
 مثلا لورده واقع اولدیغی وجهله فاعل الای متوسطه بعدنده
 بولدیغی وقتده فاعلک تأخیری واجب او اور (وقد یحذف عامله
 بقرینه نخورید و یجب لو فسر نحو ان امرؤ هلك وقد یحذفان معا)
 بعضا قرینه نک قیامی عنندنه فاعلک عاملی و بعضا دخی فاعل
 و عاملک مجموعی حذف اولمق جائز اولور مثلاً من قام دیئله کده
 سؤال صریح قرینه سببه عامل حذف و بالکفر فاعل ذکر برله
 زید دینک بحجاز دریا خود * ولینک یزید ضارع لخصومه
 و مختلط بما تطیح الطوایح * پیئنده واقع اولدیغی اوزره من یکبه
 سؤال مقدری قرینه سببه عامل اولان بیکی کله سی حذف و انحق
 فاعل ذکر اولنه رق ضارع دیتلور که یکبه ضارع دینک
 تقدیرنده در و كذلك اقام زید دیئله کده سؤال قرینه سببه فاعل
 و عاملک مجموعی حذف اولنه رق نعم لفظیه اکثفا اولمق جائز
 اولور که بومقامده نعم لفظی نعم قام زید ماننده در اما فاعلک
 عاملی حروف شرط کی فعل اوزرینه دخولی لازم اولان حرف
 بعدنده بولنوب تفسیری مراد اولدیغی حالده اول عاملک حذفی
 واجب او اور شو صورتله که ان امرؤ هلك ترکیبده اولدیغی

متن

متن

اوزره مذکور و مفسر اولان هلك قرينه سبله مفسر و امر و انظمتك
 عاملي اولان هلك كلمه سي مفسر ايله مفسر جمع اولماق ايجون وجوبا
 حذف اولور (نائب الفاعل ما اسند اليه المجهول او شبهه ولا يقع
 الثاني من باب علمت واثاني والثالث من باب اعلمت ولا المفعول له
 ومعه ولا فيه والمصدر والاولا فاذ والاول من باب اعطيت اول و او وجد
 المفعول به تعين والافسواء) معمول مرفوع دن برسي دخی
 نائب فاعل اولوب اصطلاح بخوده نائب فاعل ديتلان بلا واسطة
 فعل مجهول و مشايهي اولان مصدر مجهول واسم مفعول كندويه
 نسبت تامه ايله نسبت اولنان اسمدر واشبو تعريف ايله معرف
 اولان اسم في الاصل مفعول اولوب فاعلي حذف اولاند قد نصره
 مرفوعا فاعلك مقامه اقامه اولاند رزق نائب فاعل تعبير اولور
 اما علمت بانيك مفعول ثاني و اعلمت بانيك مفعول ثاني وثاني
 عند القدماء مطلقا نائب فاعل واقع اولور لكن متأخرينه كوره
 علم منطابق عمرا واعلم الكتاب زيدا مستعارا تركيلنده واقع
 اولديغي وجهله التباس لازم كلديكي صورتده بونلك نائب فاعل
 اولسي محاذير و كندوسنك علمت اولديفته علامت اولان نصبك
 زواله بناء مفعول له وكذلك كندوده علامت اولان واولك زائل
 اولسي لازم كاه جكندن مفعول معه نائب فاعل اولور و فعل
 مطلقا زمان و مكاني مستلزم و مصدره طاق متضمن اولوب فعلی
 كندوره اسناد ده فائده اولماق مفعول فيه و مصدر دخی نائب
 فاعل اولور انجق ذهب يوم الجمعة او فرسخ اوزهاب شديد مثلا و
 قيد مخصوص و معین زیاده سبله مفید او اورا یسه اول وقت نائب فاعل
 اوللری جاز اولور و عربك قد قعد قولارنده اولان قعد كلمه سي مصدر
 مجهودينه راجع اولان ضميره اسناد اولوب وقع القعود المعهود
 معناسنه اولماق مصدر مخصوصه اسناد اولان مقوله دن اولور

واعطى زيد درهما تر كينده اولديغي وجهله اعطيت بانيك
 مفعول ثاني سندن مفعول اولي نائب فاعل اولق اولي اولوب
 اعطى درهم زيدا كي عكسي دخی محاذ در و اعطى زيد عمرا
 تركينده اولديغي اوزره مفعول ثاني اولان عمرا سير اولديغي
 تقديرجه التباس لازم كلمه كاه ايجون مفعول اول نائب فاعل
 اولق عند البصريه واجب اولور قالديكه مفعول به صريح
 سائر مفعول ايله برتر كیده بولاند قد فعل متعدي بي تعقلك موقوف
 عليه اولمقد فاعله شدت مشايهي اولديغندن فاعل مقامه
 اقامه تعين ايدوب مثلا ضرب عمرو يوم الجمعة امام الامير ضربا
 شديدا في داره ديلور لكن برتر كیده مفعول به صريح بولمديغي
 تقديرجه عند الجمهور سائر مفعول لرك هر قنيسي اولور ايسه نائب
 فاعل اولمقد مساويدر اما سبويه كوره هر تقدير برتر كیده
 مفعول به صريح بولنسه دخی متكلمك عندنده اهم اولان هر
 قنيسي مفعول ايسه اني نائب فاعل قيلق اولي واحسندر (ما اذا اسند
 المشتق الى ظاهر المذكر ونحوه فهو مفرد مذكر كجاء طلحة واول
 الى مؤنث آدمي متصل بالتأنيث او غير آدمي او منفصل فوجهان
 واول الى ضمير المذكر ونحوه فكما ظاهر او ضمير غيرهما فالتأنيث
 وظاهر المثنى كالمفرد مطلقا وضميره كضميره في التأنيث والتذكير
 وظاهر جمع المذكر السالم كالمفرد والمؤنث السالم والمكسر
 وما في حكمه كغير الا آدمي نحو امنت به بنوا اسرائيل وضمير المذكر
 السالم فعلوا والمكسر العالم فعلت او فعلوا وغير العالم والمؤنث
 فعلت او فعلن واختلف في نحو حمامة) مشتق اولان فعل
 وشبه فعل زيد كي لفظا و حقيقة و طلحة كي حقيقة مفرد
 مذكر اولان اسم ظاهر اسناد اولديغي وقتده جاء زيد وجاء
 طلحة مثلا و كندوسنك دخی مفرد مذكر و عامليله كشد و بيني الفاظ

اجنبیه فصل ایندیرک امرأه کی مؤنث آدمی اولنلره اسناد اولندقد
جاءت امرأه مثلاً وکند و سنک دخی مفرد مؤنث اولسی واجب اولور
و مؤنث غیر آدمی یا خود عاملیه کند و بینی منفصل اولنلره اسنادده
طلع الشمس و طلعت الشمس و سار الناقة و سارت الناقة
و حضر عندي امرأه و حضرت عندي امرأه کی تذکر و تأنیث
جائز اولور و ذکر اولنلره ان مفرد مذکره راجع اولان ضمیر اسناد
اولنلره فعل یا خود شبه فعل ظاهرینه اسناد اولندیغی و جهله طلحة
قام و قائم کی مفرد مذکر اولسی و مفرد مذکر ضمیرینک غیر ضمیره
اسناد اولنلره الناقة سارت و الشمس طاعة مثلاً و مفرد مؤنث
اولسی واجب اولور و تشبیه اولان اسم ظاهره اسناد اولنلره فعل
یا خود شبه فعل مفرد مذکر یا خود مفرد مؤنث اولمقدده اسم مفرد
میسند اولدیغی احوال اوزره درکه قام الزیدان و الطلحان
و قامت امرأتان و طلعت شمسان و طلعت شمسان دینلور و تشبیه نک
ضمیرینه اسناد اولنلره مذکر و مؤنث اولمقدده اسم مفردک ضمیرینه
اسناد اولندیغی و جهله درکه الطلحان قاما و الشمسان طلعتا
دینلور و جمع مذکر سبالم اولان اسم ظاهره میسند اولنلره جاء
المسلمون ترکیبده اولدیغی و جهله مفرد مذکره اسناد اولندیغی
حکم اوزره در و جمع مؤنث سبالم و کرک مذکر و کرک مؤنث جمع
مکسر و سنون و ارضون و بنون کی واو و نون ابله جهلنوب جمع
مکسر حکمده اولنلره میسند اولنلره مؤنث غیر آدمیه اسناد اولندیغی
اوزره تذکر و تأنیث جائز اولوب جاء المسلمات و جاءت المسلمات
و جاء الرجال و جاءت الرجال و قال نسوة و قالت نسوة و مضی
سنون و مضت سنون و امنت به بنو اسرائیل دینلور و جمع مذکر
سبالمک ضمیری فعلوا لفظنک ضمیری یعنی ضمیر بارز اولان واو
اولوب هر حانده اشبو ضمیر بارز میسندینه متصل و فاعل اولور

و جمع مذکر مکسر عالمک ضمیری جماعت تا و یلیله میسندینه
الخاق اولنه رق ضمیر مستتر اولان هی یا خود اصلی اوزره ضمیر
بارز اولان واو اولوب مثلاً الرجال فعلت او فعلوا دینلور و جمع
مذکر مکسر غیر عالم و جمع مؤنث سالم و مکسرک ضمیری فعل
اولان میسندلرده تا الخاقیه ضمیر مستتر یا خود ضمیر بارز اوله رق
جمع مؤنث نونی اولوب الايام ذهب و النساء ذهبت او ذهبن دینلور
و فعل اولیان میسندلرده كذلك تا الخاقیه یا خود جمع صیغه ننی
اعتباریه ضمیر مستتر اولوب الايام فاعلة اوفاعلات او فواعل
دینلور و عمره نک خلاقی اوله رق حمامة و دجاجة و بقرة و شاة
مثلاً اسم جنس و کندوده تأنیث حقیقی اولمطلق درکار اولوب
مفردی تا ایله تمیز اولنلره اسملره میسند اولنلره مختلف فیه اولوب
ابن حاجب و تبعه سنک جوازینه کوره بومثلاً و اسملرک کرک مذکر
و کرک مؤنثی اراده اولنسون مطلقاً میسندی مذکر و مؤنث اولوب
جائز اولور بنابرین امام اعظم حضرت تلمیذک ذاهب اولدیغی
و جهله قالت ثملة نظم کریمنده واقع اولان ثمله نک مؤنث اولسنه
دالات بولمز اما ابن سکینک قولنه کوره مثلاً مذکر اراده
اولندقدده هذا بقرة و مؤنث اراده اولندقدده هذه بقرة دینلرک
لارزم اولدیغندن ذکر اولنلره ان آیت کریمه ده ثمله نک مؤنث
اولسنه دلالت بولنور (و اوتسازع عاملان فیه ابعدهما فاعمال
الثانی اولی عند البصریة فی ضمیر الفاعل فی الاول علی وفقه
بحوقام وقع درید و یظهر المفعول لو کان ضرور یا نحو علمنی قائماً
و علمت زیداً قائماً و الا حذف اواضمر) ایکی عامل مابعد لرنده
اولان لفظده تنازع ایدوب یعنی علی سبیل البدل هر بر بنسبک
کندوده عمل ایلمی ممکن اولان لفظ مؤخره بحسب المعنی توجه
ایلد کلری صورتده عاملک ایکیسنی دخی مابعد لرنده اولان

لفظك فاعل بامفعول اولسنی یاخود اولکی عامل فاعل وعامل
 ثانی مفعول اولسنی ویاخود عکسنی اقتضا ایتمکین عندالبصرینه
 عامل ثانیک مابعدینه قرینتی جهتیه عمل ایلمسی اولی اولور شو بلکه
 عاملک ایکبسی دخی مابعدرنده کی لفظک فاعل یاخود اولکبسی
 فاعل ایکبسی مفعول اولسنی مقتضی اولدیغی تقدیرجه بروجہ
 محرر عامل ثانی عمل ایدوب عامل اولده اول لفظک افراد وثنیه
 وجع و تذکیر و تانیث جهتیه مطابق فاعل اوله رق واضمار
 قلنه رق قام وقعد زید وقاما وقعدالزیدان وضربانی واکرمی
 الزیدان وضربانی واکرمت الزیدین دنیلور و بوصورنده لفظا
 ومعنی اضمار قبل الذکر لازم کلکله کسانیک قولنه کوره عامل
 اولده فاعل اضمار اولنم یوب حذف اولنسی اختصار اولمش
 ایسه ده ضمیر شانده اولدیغی وجهله ثانی اولی مفسر اولمغین
 فاعلک حذفندن ایسه اضمار قبل الذکر راهون
 اولدیغنه بناء قول کسانی من دود درو عاملک ایکبسی
 دخی مابعدرنده اولان لفظک مفعول یاخود اولکبسی مفعول
 ایکبسی فاعل اولسنی مقتضی اولدیغی صورنده مفعولک
 ذکر ضروری اولور ایسه بنه عامل ثانی عمل ایدوب عامل اولک
 مفعول اسم ظاهر اوله رق اتیان اولور زیر اضمار قلنمش اولسه
 فضله اولان مفعولده اضمار قبل الذکر اولقی لازم کلور ضروری
 اولان مفعول علت یانیک مفعول ثانسی کی اولغله علمانی قائما
 و علت زید قائما ترکیبنده واقع اولدیغی اوزره اولکی قائما لفظنک
 حذفی واضمار جاری جائز اولوب اسم ظاهر اوله رق ذکر قلنور اما
 مفعول ضروری اولوب التباس دخی لازم کلدیگی تقدیرجه
 عامل اولک مفعول حذف اولوب ضربت واکرمی زید دنیلور
 والتباس لازم کلور ایسه اکثر یا عامل اولک مفعول مؤخر

اضمار قلنه رق استغث واستعان علی زیدیه وملت و مال
 عنی زید الیه دنیلور لکن بوصورت شول قهلا رده اولور که رغب
 فیه ورغب عنه مثل الوجار بن مختلفین ايله هند التعمیه معینین
 متضادینه دلائل ایلیه اشبو اقوال بصیرینک اولوب کوفیونه
 کوره عامل اولک حتی تقدمه بناء اعالی عامل ثانیک اعمالندن
 اولی اولغله بصیرینک قوی اوزره عامل ثانیک اعمالله عامل
 اولده اجرا اولنه حتی احکام عند الکوفیه عامل ثانیده اجرا قلنور
 (المبتداء ما اسند الیه بلا عامل لفظی وعامله معنی الابتداء وحقه
 ان يقدم علی الخیر و یجب لو تضمن ماله الصدر کن عندک اوکان
 خبره فعلا له کن یبقام او بعد الا ومعناها او معرفتین او متساوین
 الاقرینة وقد یحذف و یجب فی نعت مقطوع نحو الحمد لله الحمید
 ومصدر ناب عن فعله نحو سمع وطاعة وحقه ان یکون معرفة
 الا لوا فاد نحو ولعبد مؤمن خیر من مشرک وفي الدار رجل وسلام
 علیکم) معمول من قوعدن بریسی دخی مبتدا اولوب اصطلاح
 نخوده مبتدا دنیلان اصالة عامل لفظی به مقارن اولیه رق خبر
 کندویه اسناد اولنان اسعدر اما علت لزید قائم و بحسبک درهم
 مثل اولورده علت کله سنک و یانیک خبری مبتدایه اسناد ده عمل
 ومدخلی اولوب علت کله سی لزید قائم جمله سنده عامل و بحسبک
 کله سنده اولان یازامد اولغله مبتدا اصالة عاملدن مجرد اولمش
 اولور و تثنی واستفهام مدن صکره واقع وظاهر بنی رافع اولان صفتلری
 این حاجب و تبعه سی مبتدا تک بر قسمی اوله رق معدود ایتمش
 ایسه ده او مثل او صفتلر معناده فعل کنی اولوب فاعلیله تمام اولقی
 جهتیه مصنف رد و ترک ایلمشدر و مبتدا تک عاملی معنای ابتدار
 یعنی مبتدا اولوب خبر کندویه اسناد اولنسی ایچون موضوع
 اولغله فیدر و مبتدا تک حتی خبری اوزره مقدم اولغله قدر بنابرین

من

فی داره زید ترکیبند اولدیغی اوزره مبتدا لفظاً مؤخر واقع اولسه
دخی رتبه مقدم اولغله اضممار قبل الذکر مجازدر و مبتدائی
خبر اوزرینه تقدیم ایتک درت محله واجب اولور شویلهکه
مبتدا من عندک و غلام من عندک و من شاء فلیؤمن و ما یـکم
من نعمة من الله و لاخرة خیر ترکیب لرنده واقع اولدیغی وجهله
ادات استفهام و شرط و لام ابتدائی کی صدر کلامده اولمسی
لازم اولان کلاماتی متضمن اولور ایسه یا خود زید قائم کی مبتدادن
صادر اولان فعل خبر اولدیغی تقدیرجه التباس لازم کلامک
ایچون و یا خود خبران هو الا ذکر و انما انت مذكر ترکیب لرنده واقع
اولدیغی وجهله الا و الامتناسنه اولان انما بعدنده اولدیغی صورتده
خبر اوزره تقدیمی واجبدر کذلک زید قائم کی مبتدا و خبرک
ایکبسی دخی معرفه و یا خود افضل منک افضل منی ترکیب لرنده
اولدیغی اوزره ایکبسی دخی نکره مخصوصه اولدیغی تقدیرجه
دفع التباس ایچون مبتدا خبر اوزره تقدیم اولمقی واجب اولور
انجی شاعرک * بنونا بنوا ابنائنا و بناتنا بنوهن ابناء الرجال
الاباعد * قولنده اولدیغی اوزره قرینه ک قیامی عندنده خبرک تقدیمی
مجازدر زیر شاعرک غرضی اولادینک اولادینی صلی اولادینه
تشبیه اولوب عکسی ملحوظ اولدیغنه بنوا بنونا مقدم خبر اولمسنه
قرینه حایه اولور و بعضا قرینه ک قیامی عندنده مبتدا جوازا
حذف اولور شاعرک * قال لی کیف انت قلت علیل * قولنده
واقع اولان کیف انت سوالی قرینه سبله علیل لفظنک مبتداسی
اولان انا لفظی محذوفدر و الحمد لله الحمید ترکیبند مرفوعا
واقع اولان الحمید کی خبر انت مقطوع یعنی زیاده مدح و ذم
و ترجم ایچون موصوفه اعرایده مخالف اولان صفت اولور
ایسه مبتدا ک حذفی واجب اولغله الحمید هو الحمید تقدیرنده

اولور کذلک سمع و طاعة کی خبر فعلی نسیان حذف
اولوب اول فعلک مقامنه قائم اولان مصدر اولور ایسه مبتدایک
حذفی واجب اولور که سمع و طاعة امری سمع و طاعة تقدیرنده
اولوب اصلی منصوب اولورق اسمع سمعاً و اطیع اطاعة ایسه
دخی ثبوت و دوامه دلالت ایچون مرفوع اولورق جمله فعلیه دن
جمله اسمیه به عدول اولمش اولور و مبتدایک لایقی معرفه اولمق
ایسه ده مسند اولان خبرک خصوصیت و تعیینی جهتیه کلام
مفید اولدیغی صورتده مبتدایک نکره اولمسی دخی عند المحققین
مجازدر مثلاً نکره مخصوصه اولورق و بعد مؤمن خیر من مشرک
و نکره غیر مخصوصه اولورق فی الدار رجل و سلام علیکم کی اولور
(خبر ما اسندالی المبتدأ و هو عامه فی الاصح و بطایفه لوکان
مشتقا و قد یعدد و یكون جمله بمعاند و لو تقدیرا الا خبر ضمیر الشان
و ظرفاً باسم او فعل) معمول مرفوعدن بریسی دخی خبر اولوب
اصطلاح نحوه خبر نیلان مبتدایه اسناد اولن لفظدر و خبرک
عامی معنای ابتدا اولمق مشهور ایسه دخی اصح قولنده خبرک عامی
مبتدادر و خبر مشتقادن اولوب زید قائم ترکیبند اولدیغی
اوزره من حرفیه مستعمل اولان اسم تفضیل اولدیغی تقدیرجه
افراد و تشبیه و جمع و تذکیر و تأنیثده مبتدایه متبایق لازمدر و بعضا
خبر زید عالم عاقل کی حرف عاطفه اولیه رقی هر قاج اولور ایسه
اولون تقدیرایلو و بعضا خبر ضمونی اعتباریه جمله فعلیه و اسمیه
و تأویل ایله جمله انشائی اولور اما جمله افاده مقصوده مستقله
اولمق جهتیه آخره ارتباطی ممکن اولوب انجی مبتدایه خبر
اولدیغی صورتده ربط ایچون لفظ او یا تقدیرا بر عائد محتاج
اولور لکن قل هو الله احد انظم جملینده اولدیغی اوزره ضمیر
شاندن خبر واقع اولان جمله ک مبتداسی ضمیر شانی مفسر

وعینی اولغله عائدہ محتاج دکلدر عائد دخی والله خلقکم نظم کریمندہ
اولدیغی اوزره اکثر یا ضمیر وکاه والذین کفروا وکذبوا بآیاتنا واولئک
اصحاب النار نظم جلیلندہ واقع اولدیغی وجهله اسم اشارت
وکاه القارعة ما القارعة والحاقة ما الحاقه نص کریمندہ
اولدیغی کبی ضمیر محلیندہ ظاهر وکاه نعم الرجل زید ترکیبندہ
اولدیغی اوزره حرف تعریف اولور وایشو عائد اکثر حالده مدکور
اولوب لکن السمن منوان بدرهم ترکیبندہ اولدیغی وجهله ذکر
اولئان عائد من حرفیله مجرور ضمیر اوله رقی خبر واقع اولان جمله تک
مبتداسی مبتدأ اولک جزئی اولور ایسه قیاسا مقدر اولوب
السمن منوان بدرهم ترکیبی السمن منوان منه بدرهم تقدیرندہ
اولور و بوضورتک ماعداسندہ عائد سماعا مقدم و بعضا دخی زید
فی الدار ترکیبی مثلا ولده اسم یا خود فعله متعلق ظرف اولوب
اسمه متعلق اولور ایسه زید حاصل فی الدار و فعله متعلق اولدقده
زید حاصل فی الدار تقدیرندہ اولور (وقد بقدیم و یجب
لو تضمن ماله الصدر مفرد او کان خبرا عن ان او ظرفا
خبرا عن نكرة او تضمن المبتدأ ضمیره او کان بعد الاو معناه) خبر
بعضا جوازا مبتدایه تقدیم اولور اما خبر مفرد وجهله صریحه
اولوب مفرد صورندہ اوله رقی کیف انت وابن المفر ترکیبندہ
اولدیغی کبی صدر کلامده اولسی لازم اولان کلماتی متضمن اولور
ایسه یا خود حق انک قائم ترکیبندہ اولدیغی اوزره اسم و خبر یله
مبتدایه واقع اولوب مفتوح اولان ان لفظندن و یا خود عندی
مال ترکیبندہ اولدیغی وجهله ظرف اوله رقی نکره اولان اسمده
خبر واقع و یا خود علی الثمرة مثلها زید ترکیبندہ اولدیغی کبی
مبتدایه خبره راجع اولان ضمیری متضمن و یا خود ماعلی الرسول
الابلاغ وانما علیک الابللاغ نظم جلیلندہ اولدیغی اوزره

مبتدایه اولور یا خود الامعنا سنده اولان انما بعدندہ واقع اولور ایسه مبتدایه
اوزره تقدیمی واجب اولور (وقد تدخل الفاء فی خبر کل مضاف
الی نكرة وخبر موصول بفعل او ظرف وخبر نكرة موصوفة بهما
وینعمه لیت وامل) بعض کره کل رجل یأتی فیله درهم وکل نعمة
فی الله ترکیبندہ واقع اولدیغی وجهله نکره موصوفه یا خود
عبر موصوفه به مضاف کل کلمه سنک خبرینه ومن عمل صالحا
فلنفسه وما یکم من نعمة فی الله نظم شریفندہ اولدیغی اوزره
فعل یا خود ظرف ایله صله لئان اسم موصول خبرینه وكذلك
قل ان الموت الذی تفرون منه فانه ملائیکم * نظم جلیلندہ
اولدیغی کبی ذکر اولئان موصول ایله موصوف اولانک خبرینه
و غلام من یأتی فیله درهم ترکیبندہ اولدیغی اوزره موصول
مذکور مضاف اولانک خبرینه و رجل یأتی اوفی الدار فیله درهم
ترکیبندہ اولدیغی وجهله فعل ایله یا خود ظرف ایله موصوف
اولان نکره تک خبرینه و غلام رجل اوفی الدار فیله درهم ترکیبندہ
اولدیغی اوزره نکره مذکور به مضاف اولانک خبرینه فالتک دخولی
جاء اولور لکن لیت وامل تکملی داخل اولور ایسه خبر فالتک دخولی
مانع اولور اما لیت وامل کلمه لیدن ماعد احروف مشبهه بالفعل اولور
اصح قوله کوره خبره فالتک دخولی مانع اولور (وقد بحذف و یجب
لوانب عنه غیره کخبر اولاعاما نحو اولار هطک لرجنک وخبر
مصدر مضاف الی فاعل او مفعول و بعده حال نحو ضربی زید
فانما وخبر فاعل مضاف الی هذا المصدر نحو اخطب ما یكون الامیر
فانما وخبر ماعطف علیه بالواو یعنی مع نحو کل رجل وضیفته
وخبر ما قسم به صریحا نحو لعمرك لافعلن) خبر بعضا جوازا
حذف اولور مثلا خرجت فاذا السبع ترکیبی خرجت فاذا السبع
حاضر تقدیرندہ اولوب خبر اولان حاضر کلمه سی حذف اولور

و خبرك مقامه لفظ اخر قائم اولور ايسه حذف واجب
اولور شويككه لولار هطك لرجنك نظم جليلنده واقع اولديغي
وجهله اولاي امتناعيه بعدنده اولان مبتداك خبري افعال
عامه دن اولور ايسه لولاككه سنك جوابي اولان لرجنك جمله سي
خبر مقامه قائم اولمغله خبر اولان موجود ككه سي محذوف اولوب
لولار هطك موجود لرجنك تقديرده اولور اما خبر افعال خاصه دن
اولور ايسه حذف واجب اولوب قرينه اولديغي تقديرجه
حذفي بلكه جائزيله اولمز لكن لولا اتم لكننا مؤمنين نظم جليلنده
لكننا مؤمنين جوابي قرينه سيله خبر اولان اغويتمونا افطى حذف
اولوب لولا اتم اغويتمونا لكننا مؤمنين تقديرده اولور و مبتدا
فاعله يا خود مقعوانه مضاف مصدر اولوب بعدنده ده حال
واقع اولديغي تقديرجه دخي خبرينك حذف واجب اولور مثلا
ضربني زيد اقامتار كيبي ضربني زيد احوصل قائما تقديرده اولوب
خبر اولان حاصل لفظك مقامه حال واقع اولان قائما ككه سي
قائم اولديغدن خبر مذكور حذف اولمشدر و اخطب ما يكون
الامير قائماتر كيبي مثلا اولورده اولديغي اوزره مذكوره مضاف اسم
تفضيل اولان مبتداك خبري دخي حذف اولمق واجب در زيرا
ذكر اولنان تركيب اخطب اكوان الامير حاصل قائما تقديرده
اولوب خبر اولان حاصل مقامه حال اولان قائما لفظي قائم اوله رق
خبر مذكور محذوفدر كذلك كل رجل وضيمه تركيبي كيلزده واقع
اولديغي وجهله مع مناسنه اولان و اويله برشي كند و اوزر يته
عطف اولنان مبتداك خبري دخي حذف اولمق واجب اولور كه
تركيب مذكور كل رجل وضيمه مقرونان تقديرده اولوب محذوف
اولان وضيمه لفظي خبر اولان مقرونان ككه سنك مقامه في الجملة
قائم اولمق خبر مذكور محذوف اولمشدر و كذلك الامر لافعال

تركيبنده اولديغي اوزره صريحاً كند و سيله قسم اولنان مبتداك
خبري دخي حذف اولمق واجب در زيرا تركيب مذكور الامر ككه سي
لا فعلن تقديرده اولوب قسمه جواب اولان لا فعلن جمله سي
خبر اولان قسمي مقامه قائم اولمغله خبر مذكور محذوفدر (خبر باب
ان ما اسندالى اسمه وهو كالحبر لكن لا يقدم الا طرفا خبر لا اني الجنس
ما اسندالى اسمها ولا يقدم و كثر حذفه و يجب في عيم) معمول
مر فوعدن بري دخي ان يابنك خبري اولوب خبر مذكور اسمنه
مسند اولان لفظدر واشبوخبر مفرد وجهله و واحد و متعدد
و مذكور و محذوف و مقدم و مؤخر اولمغله مبتداك خبري كي
اولوب لكن ذكر اولنان ان يابنك خبرينك طرف اولمشدر
ما عدا سي اسمي اوزره تقدم اتم اما خبر مذكور طرف اولوب اسمي
دخي معرفه اولور ايسه ان اليها اليهم نظم شريفنده اولديغي
كي جوازا و خبر مذكور طرف اولوب اسمي دخي نكره اولديغي
تقديرجه ان لدينا انكلا نظم جليلنده اولديغي وجهله و جوابا
اسمه تقدم ايدر معمول مر فوعدن بري دخي جنس دن حكمي
نني ايچون اولان لايك خبري اولوب خبر مذكور كذلك اسمنه
مسند اولان لفظدر لا رجل في الدار تركيبنده اولديغي كي ككه
جنس رجلاك دارد و حصول نني اولمشدر واشبو لايك خبري
طرف اولسه دخي اسمك اوزر يته تقدمي بحساز دكلدر و خبر
مذكور اكر يا حذف اولور و نني عيم لغته حذف واجب اولوب
بو حكم اندلسينك ذهابه كوره قرينه موجود اولديغي وقتده
اولور انجق قرينه موجود اولمز ايسه حذف اولمبوب ذكر
واجب اولور و بعضيلر هندنده لفظا و تقديرا اصلا ذكر
اولسان لايه خبر اثبات اولمبوب اثني المال والاهل معناسنه
اوله رق لامال ولا اهل دير (اسم باب كان ما اسند اليه بعد

وهو كالمبتدأ لكن قد يستتر كالفاعل اسم ما ولا المشبهتين بلبس
مسند اليه يليهما وما انفي الحال كلبس ولا مطلق فقل علمها
ولم تدخل المعرفة ولا الباء في خبرها) معمول مرفوع عن بريسي
دخی کان بابنك اسمی اولوب کان و امثالی اولان افعال ناقصه نك
لفظا و ياخود معنى بعدلنده مسند اليه اولان لفظدر واشبوكان
بابنك اسمی تقديم و تاخير و تعريف و تشكيرو و ذكر و حذفه مبتدأ كي
اولوب لكن بعضا فاعل كي ضمير مستتر اولور و معمول مرفوع عن
بريسي دخی نفي ایچون اولمقد و مبتدأ اليه خبر اوزرینه داخل
اولمقد و ايس كلمه سنه مشابه اولان ما اولانك اسمی اولوب اسم
مذكور ما اولانك بلا فاصله بعدلنده مسند اليه اولان لفظدر و ذكر
اولانان ما لفظی لبس كلمه سی كي نفي حال ایچون اولوب كلمه
من یوریه مشابهتی اتم اولمغه كثرت استعمالی در كاردر و لا لفظی
نفي مطلق ایچون اولوب كلمه مرفوعه یه مشابهتی قليل اولمغین علی
دخی قليلدر و اشبو لا لفظی معرفه اوزرینه داخل اولوب خبرینه
بادخی داخل اولان (لنصوبات المفعول المطلق مصدر عامله من
فعل اوشبهه و هو لتأ كیدا و النوع والعدد والتأ كیدا لا يقدم
ولا یثنی ولا یجمع و قدینوب عنه غیره كضربه سوطا و عمل صالحا
و هنبثامریثاء معمول منصوب بدن بريسي مفعول مطلق اولوب اشبو
مفعول مطلق دبیلا ن فعل یاخود شبه فعل اولان عاملك مصدریدر
كر كضربه ضربا كي عاملك لفظندن و كرك قدمت جلوسا كي
عاملك مراد فی و یاخود انبت الله نباتا كي عامله اشتقاقه
ملاقی اولان لفظندن و اسون جمله سنه مفعول مطلق تعبیر اولور
و عامله اشتقاقه ملاقی اولان لفظندن اولدیغی تقدیرجه یا كرك
تأ كیدا ایچون اولوب اما عاملك و یا مراد فنك لفظلندن اولدیغی
صورته ضربه ضربه یا ضربه و ضربه و ضربه و ضربه و ضربه
تأ كیدا ایچون اولدیغی سنه نوع و عدد ایچون دخی اولور و یا كیدا

متن

ایچون اولان مفعول مطلق نوع و عدد ایچون اولانك خلافت
اولارق عاملی اوزره تقدم ایتمز و ثنیه و جمع قلمز و بعضا مفعول
مطلق حذف اولوب كند و یه مناسبتی مقتضایه دال اولان لفظ
برینه اقامه قلمز و مثلاً ضرب برته سوطا كیننده اولدیغی وجهله
كه تركیب مذكورك اصلی ضربته ضربته بسوط یاخود ضربته
ضربه سوط اولوب مفعول مطلق اولان ضربته حذف برله آلت
ضرب اولان سوط لفظی منصوب قلمز و رقی مقامه اقامه قلمزدر
و عمل صالحا تركیننده دخی اولدیغی اوزره كه تركیب مذكورك اصلی
عمل عملا صالحا اولوب مفعول مطلق اولان عملا حذف ایله نعت
نحو بسی اولان صالحا لفظی برینه قائم اولشدر و كذلك هنبثا
مرینه تركیننده اولدیغی وجهله كه تركیب مرفوعه ك اصلی هنوا
هنا و مرؤمرأة اولوب عاملی بعد الحذف مصدر اولان هناه
و مرؤ لفظلندن صفت اوله رقی هنبثا و مرینه مشتق قلمز و دعا محلی
اولدیغیچون مصدر معنائه مستعمل اوله رقی مفعول مطلق
معنائه قائم اولشدر (وقد یحذف عامله و یجب فی نحو جدا له
و سبحانه و لیك و فی مثبت بعد نفي او معناه داخل علی ما لا یكون
خبراله الانحازا كانت الاسیرا و انما انت سیرا و مكرره بعده
كانت الاسیرا سیرا و فیما اكد مضمون جمله نحوه علی كذا
اعترافا و انت قائم حقا و البتة او فصل اثره نحو فشدوا الوثاق فاما
منابعه و اما فداء اوشبهه یه علاجا بعد جمله فضمنت صاحبه و اما
بمعناه (كلمه صوت صوتك) بعضا قرینه نك قیامی عندنده
مفعول مطلق عاملی جوازا حذف اولور شویلكه خیر مقدم
تركیبك اصلی قدمت قد و ما خیر قدوم اولوب قرینه طالبه موجود
اولمغه عاملی حذف اولشدر و مفعول مطلق اولان مصدرك
مفعول مطلق حرف جر اولان لام ایله و مكرره و یا غیر مكرره اوله رقی انما

متن

ایله مبین اولور ایسه عاملنک حذفی واجب اولور مثلا جداله وشکر له ترکیب لرنده اولدیغی کی که اشبو ترکیب لک اصلی نحمدہ جدا ونشکره شکر ا اولوب مفعول بهیله فعل بعد الحذف جد وشکرک متعلق لام ایله مبین اولمغین جداله وشکر له دیلموب فعل لاری اظهـار ممتنع اولمشدر کذلک سبحانه مثلا که یونک اصلی سبخته سبحانه اواوب مفعول بهیله فعلی بعد الحذف تسبیحک متعلق اضافتله مبین اولمغله سبحانه دیلور وایک کی که اصلی الیابک الیابا بعد الباب اولمغله فعلی حذف اولوب مصدر مکرر اولان الیابا بعد الباب ثلاثی به ردوتثیه قلنه رق فعل محذوفت مفعول بهی اولان کافه اضافتله تلبیه نک متعلق مبین اولدیغنه بناء لیک دیلور اما حدث جدا ترکیب لرنده واعملوا آل داود شکرا و ثم ارجع البصر کرتین نظم جلیلارنده اولدیغی وجهله مفعول مطلق اولان مصدرک لام و اضافتله متعلق مبین اولمزایسه عاملنک حذفی واجب اولمز مفعول مطلق اولان هر بر مصدر که اسم یا خود فعل نامحذوف اوزرینه داخل اولان حرف نفی وحرف نفی معنایه اولان لفظنک بعدنده مثبت اوله و مجاز اولیه رق حقیقه اول اسمدن یا خود فعل ناسخنک اسمندن و یا مفعول اولندن خبر واقع اولیه عاملنک حذفی واجبدر مثلامانت الاسیرا وانما انت سیرا ترکیب لرنده اولان سیرا کلمه سی اسم اولان انت کلمه سی اوزرینه داخل نفی ومعنای نفی بعدنده مثبت اولوب اول اسمک حقیقه خبری وما کنت الاسیرا وما وجدنک الاسیرا ترکیب لرنده دخی سیرا کلمه سی فعل ناسخنک اسمندن ومفعول اولندن خبر واقع اولمغله عاملاری اولان تسیر کلمه سی وجوب یا حذف اولمشدر وانت سیرا سیرا ترکیب لرنده اولدیغی اوزره اسم بعدنده مکرر مصدر واقع اولوب اول اسمدن حقیقه خبر واقع اولمغنی صحیح اولدیغی تقدیر جد دخی عاملنک حذفی واجب

اولور وهر بر مصدر که عاملی کند و سندن جزء اولیان جمله نک مضمونی تا کیدایله اول مصدرک عاملی دخی حذف واجبدر مثلا له علی کذا اعترافا ترکیب لرنده اولدیغی اوزره اعترافا کلمه سی له علی کذا جمله سنک مضمونی تا کیدایتمکین عاملی اولان اعترفت کلمه سی حذف اولمشدر و یومقوله آخر مضمونه احتمالی اولیان جمله نک مضمونی تا کیدایدن مصدره تا کید لنفسه تشبیه قلنور وانت قائم حقا اوالیته ترکیب لرنده واقع اولدیغی اوزره آخر مضمونه احتمالی اولان جمله نک مضمونی مؤکدا اولان مصدره تا کیدایغیره دیلور کذلک جمله نک مضمونندن غرض ومقصود اولانی تفصیل ایدن مصدرک دخی عاملی وجوب یا حذف اولنور شویلمکه فشدوا الوفاق قاما مناسبا بعدوا ما فداء نظم شریفنده اولدیغی اوزره فشدوا الوفاق جمله سنک مضمونندن مطالب اولان من وفدای منا وفداء مصدر لری تفصیل اتمکین عاملاری اولان وتمنون وتفقدون کلمه لری حذف اولمشدر و کذلک افعـال جارحه دن اوله رق جنسک صاحبی وکندومعنا سنه اولان اسمی مشتعل اولان جمله نک بعدنده تشبیه قلنان مصدرک دخی عاملی حذف اولمغی واجب اولور مثلا له صوت صوتک ترکیب لرنده اولدیغی اوزره له صوت جمله سی مفعول مطلق ومصدر اولان صوت جنسک صاحبی وکندومعنا سنه اولان صوت لفظنی مشتمل اولمغین عاملی اولان صوت کلمه سی حذف قلنه رق ترکیب لرنده کورله صوت بصوت مثل صوتک تقدیرنده اولور (المفعول به مایعقل لفعـل به وعامله المتصدی المعلوم او شبهه وقد یكون بالجار کررت یزید وقد یقدم علی عامله ویجب ان یضمن ما له الصدر وقد یحذف منویا ومنسبا کیعطی ویمنع) مفعول منصوبدن بری دخی مفعول به اولوب مفعول به دیلان فاعلک معنا سنی تعقل انک

کند و به توقف ایدن اسم منصوب در و عاملی معلوم
اولان فعل متعدی یا خود فعل متعدی مشتق اولان اسم فاعلند
و اشبو مفعول به مفعول به صریح تعین اولنور به ضم امررت برید
ترکینده اولدیغی وجهله حرف جر واسطه سبله دخی مفعول به
اولوب بونک عاملی مطلقا فعل یا خود شبه فعل اولور و بونک مفعول
به مفعول به غیر صریح تحمیه قلنور و ذکر اولنان مفعول بهک
بعضی کره کلا هدیثا و علی ربهیم بتوکلون نظم چالارنده واقع
اولدیغی اوزره عاملی اوزرینه تقدیمی جائز اولور و مفعول به
استفهام و شرط و کم خبریه و بونلرک هر برینه مضاف اولنلر کی
صدر کلامده بولنسی لازم اولان کلماتی متضمن اولور ایسه کم
رجلا اوزر جل ضربت ترکینده اولدیغی مثلاً و عاملی اوزرینه تقدیم
ایملک واجب اولور و بعضا هذا الذی بعث الله رسولا نص شریفند
واقع اولدیغی اوزره قرینه نیک قیامی عندند مفعول بهک منو یا
حذفی مجازدر شویلاکه بعث الله جله سی الذی لفظنک صله سی
اولنق قرینه سبله موصوله عائد اولان مفعول به ضمیری حذف
اولنمش اولغله مفعول به منوی اوله رق بعث الله تقدیرنده اولور
و یعطى و منع ترکیلرند اولدیغی کی مفعول بهک نسبی دخی حذفی
جائزدر زیرا بونک مفعول مجرد فعلک و قرعنی اثبات و اخبار ضررینه
منی اولغله لازم منزله سنه تنزیل قلنمش لردر (و قد یحذف
عامله و یجب فی نحو اهلا و سهلا و فیما حذر بتقدیر اتق بوا و او بمن
او بتکرر بنحو ابانک و زید او من زید و الاسد الاسد و فیما اغری به مکرر
نحو اخاک اخاک و فیما نسب علی المدح و الاختصاص کالحمد لله الحمید
و نحن العرب نفعله و فیما ضمیر عامله علی شرط التفسیر و هو
ما بعده عامل مشتغل عنه بضمیره او متعلقه فینصب بمقدر یفسره
المذکور لکونه مثله او مرا دفعه اولازمه نحو زید ضربته و زید

متن

مررت به و زید ضربت غلامه و زید ضربت علیه ای ضربت
و جاوزت و آهنت و لا یست (به ضامن ضربت سؤالنک جوابنده
واقع اولان زید کی مفعول بهک عاملی جوازا حذف اولنور
ویدی موصوفه دخی مفعول بهک عاملی حذف اولنق واجب
اولوب بونده یعنی اثبت اهلا و سهلا و دع امرأ و نفسه تقدیرنده
اولان اهلا و سهلا و امرأ و نفسه مثلاً و عاملنک حذفی مشتهر اولوب
کند و لری متغیر اولمیا نلرده سماعی و ما عدا سنده قیاسی اولمین صور
تفصیلده سی بوجه اتی ذکر اولنور هر مفعول به که ابانک و زید و ابانک
من زید مثلاً و او و یا و من حرف قرینه ملا پس اوله رق بعدند
مذکر اولان لفظنک مداوندن کند و سنی یا خود الاسد الاسد کی
مکرر اوله رق مفعول بهک کند و سندن غیر سنی اتق کله سی تقدیر
بیه تعذیر قصد اولانه اول مفعول بهک عاملی حذف اولنق واجبدر
و امثله مذکور اتق ابانک و زید او من زید و اتق الاسد الاسد تقدیرنده
اولور و هر مفعول به که اخاک اخاک مثلاً مکرر اولوب کند و سبله
آخری اغرا یعنی مفعول بهه تشویق قصد اولانه اول مفعول بهک
عاملی دخی حذف اولنق واجب اولوب ازم اخاک اخاک تقدیرنده
اولور و هر بر مفعول به که الحمد لله الحمید ترکینده اولان الحمید
لفظی کی مدح ایچون منسوب قلنه یا خود نحن العرب نفعله
ترکینده اولان العرب لفظی کی اختصاص ایچون منصوب
و معرف باللام و یا معرف بالسلام اولانه مضاف اولوب کند و سندن
عبارت اولان ضمیر متکلم ماقبلنه تقدم ایلله او مثلاً مفعول بهک دخی
عاملی حذف اولنق واجب اولوب ذکر اولنان مثلاً لار
الحمد لله امدح او اعنی الحمید و نحن اخص او اعنی العرب نفعله
تقدیرنده اولور و هر مفعول به که بعدند ذکر اولنان فعل و یا شبه
فعل عاملی مفسر واقع اولدیغنه بناء عاملنک اضماری مراد

اولد قده بلا فائده مفسر ايله مفسر جمع اولماق ايجون اول عاملك
 حذف واجب اولور شو يلكه مفعول بهك بعدنده عاملنى مفسر واقع
 اولان فعل ويا شبه فعلك اول مفعول بهده عملى ممكن ايسه ده زيدا
 ضربته تركينده اولديغى وجهله بلفظه وزيدا سررت به وزيدا
 حبست عليه تركيلرنده اولديغى اوزره معنا سيله مفعول بهده
 راجع اولان ضميرده وزيدا ضربت علامه تركينده اولديغى
 مثلاو بلفظه متعلقنده عمل ايله اشتغالى سبيله ذكر اولنان مفعول
 بهده عمل ايلز بنابر بن اشبو مفعول به بعدنده مذكور اولان فعل
 ويا شبه فعلك مثلى ويا سرادنى ويا خود معنای لازمه سى اوله رق
 تفسير ايلديكى مقدر عامل ايله منصوب اولور بوضورتده زيدا
 ضربته تركينده اولان ضربته فعلك مثلى اولان ضربت وزيدا
 سررت به تركينده اولان سررت به فعلك مرادنى اولان جاوزت
 وزيدا حبست عليه تركينده اولان حبست عليه فعلك معنای
 لازم عامى اولان لا بست وزيدا ضربت علامه تركينده اولان
 ضربت علامه فعلك معنای لازم خاصى اولان آهنت تقدير
 او انور (و فماتودى بحرف النداء في نصب المنكر والمضاف وشبهه
 واما المفرد المعرفة فيبنى على رفعه كياز يد ويارجلان الانحو زيدا
 بن عمرو فعلى الفتح وفتح بال الاستغاثه ويجر بلاهها وقد يحذف
 نحو الابا اسجدوا وقد يحذف يا الامن الجنس والاشارة والمستغاث
 والمندوب) كذلك هر مفعول به كه لفظا ويا تقديرا حرف ندا ايله
 منادى واقع اولسه اول مفعول بهك دخی عاملى حذف اولمق
 واجب اولور شو وجهله كه يازيدنى الاصل ادعو زيدا او اب
 عامل اولان ادعو لفظى خبر وندا انشا اولق جهيله انشائك
 خبره التباسى لازم كلسامسى وحروف ندا اولان يازيدنى ادعو
 لفظى مقمده قائم اولديغى ايجون عامل مذكور وجوباً حذف

قائمدر بوضورتده فى الاصل مفعول به اولان منسادى يارجلان
 خذ بيدى تركينده اولديغى اوزره نكره ويا عبدالله كى مضاف
 ويا خير من زيد كى شبه مضاف او اور ايسه منصوب قائمدر
 اما يازيد ويارجلان كى منادى مضاف وشبه مضاف مقابلى اولان
 مفرد و قبل ندا يا خود بعد النداء معرفة اولديغى تقديرجه معرب
 اولديغى وقتده كرك حر كه كرك حروف هر قنفسيله مرفوع
 قلنور ايسه او او جهله مبنى اولور لكن يازيد بن عمرو ويا هند
 بنت عمرو كى منادى علم آخره مضاف اولان ابن و بنت لفظ ليله
 موصوف علم اولور ايسه كثرت استعماللار ينده بناء و تابعنه تبعية
 فتح اوزره مبنى قلنور و قليلا ضم ايله دخی واقع اولمشدر كذلك
 يازيداه كى آخر ينده الف استغاثه داخل اولان منادى دخی فتح
 اوزره مبنى قلنور و اولنه بالمله كى لام استغاثه و ياللدوا هى كى لام
 تعجب و يازيد لا ضربتك كى لام تهديد داخل اولان منادى مجرور
 قلنور و ذكر اولنان لامر حرف جرا و لمغله هر نقدر مكسور اولسى
 ايجاب ايدرايسه ده اشبو صورثله ده تك لفظنده واقع اولديغى
 اوزره ضمير خطا به داخل اولان لام جاره به حلامفتوح قلنور
 قائمديكه بعضا الابا اسجدوا تركينده اولديغى وجهله منادى
 حذف اولنوب تركيب مذكور الا يا قوم اسجدوا تقديرده او اور
 و بعضا دخی يوسف اعرض نص شريفنده اولديغى اوزره كثرت
 استعمالنه بناء سائر حروف ندائك خلافتنه اوله رق حرف ندا اولان
 يا حذف او انور انجى اللهم لفظك عند البصريه اصلى بالله او اب
 اخريته ميم مشدده تعويض اولمغله حرف ندا اولان ياك حذفى
 واجب اولمشدر اما اسم جنس و اسم اشاره ندا قليل اولديغندن
 و مستغاث و مندوب اولنورده دخی صوتك مد و تطوبلى مطلوب

ایدو کنند بونلردن حرف ندا اولان یا حذف اولمز
(وتابع المني مفردا يرفع وينصب الالاء كيد اللفظي فينبع اللفظ
والبدل ومطوقا تدخله ياء فكالمنادي المستقل ولا ينادي وذا اللام
سوى الله الا بتوسط ايها او هذا او ايها فيجب رفعه ورفع
توابعه ونحو يا غلامى جاز فيه يا غلام ويا غلاما وجاء الفتح في يا ابن ام
ويا ابن عم ويا ابنت ويا بنت) ذكر اولنان منادى مبنىك تابعى
مضاف وشبه مضاف اولور ايسه النحوق منصوب قلوز اما تابع
مذكور مفرد اولديغى تقدير جسه مناداك لفظنه تبعية مرفوع
ومحلنه تبعية منصوب اولسى جائز اولوب مثلا يازيد الطريف ويازيد
الطريف ويا عيم اجمعون واجمين ويا غلام بشر ويا غلام بشرا
ويا زيد والحارث ويا زيد والحارث ديتلك مجاز اولور لكن تابع
نا كيد لفظى اولور ايسه لفظا ومعنى متبوع عنك عيني اولمغه اعراب
وبتاده متاداك لفظنه تابع اولوب مثلا يار جلا رجلا ويازيد
زيد ديلور وتابع بدل واوزر يته حرف ندا اولان ياك دخولى
ممکن يعنى لفظه جلالدن ماعدا لام تعريف بولتمه رفق مطوق
اولور ايسه بونلرده حرف ندائى تقدير ايتلك ممکن اولمغين اعراب
وبتاده مناداي مستقل كيدر قالد يكه لفظه جلالدن ماعدا معرف
باللام اولنلردندا اولمز لكن بابها الانسان مثلا ويا ياخود هذا
وياخود اينهذا لفظلرى معرف باللام ايله حرف ندائيه توسط ايدر
ايسه ندا اولمغى جاز اوله رفق بومثلا ومعرف باللام اولنلرك وتوابعك
مرفوع اولمسى واجب اولور وغلالمى كى ياء منكمه مضاف اولان
مناداده ياك سكوفى وقميلة يا غلامى ويا غلامى ويا بى حذف
وكسره ايله اكنفا اولنلرق يا غلام ويا بى الله قلب ايله يا غلاما
ديتلك واشبور صور اربعه ده ها اوزره دخی وقف اولمغى جاز
اولور ويا ابن ام ويا ابن عم ويا بنت ام ويا بنت عم تركيب لرنده

اولديغى وجهله ذكر اولنان وجوه اربعه نك جوازنده بشقه
الفك حذفيله ماقبلنك قحه سى ياقى قاله رفق وكذلك يا ابنت
ويا بنت تركيب لرنده اولديغى اوزره وجوه اربعه مذكوره نك
جوازندن بشقه متكلم ياسى تايه قلب اولنوب اكثر يا نامكسور
وبعضا كسره بدلى مفتوح اوله رفق واقع اولشدر (وقد رخيم
علما مالم يكن مندوبا او مستغاثا او مضلانا او شبهه او جملة او اقل
من اربعة الا فى الاء نحو ياثب ويا حار ويا منص فى شبهه وحارث
ومنصور والمندوب كالمنادى وهو ما يتفجع به او عليه بوا او يا
وجاز الالف قيمه او قىما اضيف اليه) بعضا ذكر اولنان منادى
علم اولوب مندوب ومستغاث ومضاف وشبه مضاف وجهله
ودرت حرفدن اقل اولمز ايسه ترخيم اولمغى يعنى بر حرفى ياخود
ايكى حرفى حذف ايله تغيير قلمغى جاز اولور لكن تاء تانيته مقارن
اولان منادى درت حرفدن اقل اولسه ده تاء تانيث كلمه دن خارج
اولمغه تايى حذف ايله ترخيم ايتلك مجازدر مثلثيه لفظندن تايى
حذف ايله ياثب وحارث كى درت حرفلى اولنلردن برينى حذف
ايله يا حار ديلور ومنصور وكروان واسما كى درت حرفدن زياده
اولوب آخريتك ماقبلى مده زائده اولنلردن ايكى حرفى حذف ايله
يا منص ويا كرو ويا اسم ديلور ومندوب اعراب وينا وتوابعنده
منادى كيدر ومندوب ديلان وا ويا حرفلر يله واويلاه وبالسفا كى
كندوسيبيله ويا ولداه كى كندوا ووزر يته تفجع يعنى اظهار حزن والم
اولنان نسته دروز كر اولنان حرفلردن يا حرفى منادا ومندوب ده
مستعمل اولوب اتجى ق وا حرفى مندوبه نخصه صدر وامثله
مذكوره ده اولديغى اوزره مندوبك آخريته ويا امير المؤمنين
كى مندوبه مضاف اليه وياخود يا طاعا جيلاه كى شبهه مضاف اليه
اولنلرك آخريته الف الحاق اولمغى جاز اولوب لكن نعت نحو بسته

الف الحاق اولمسی امام بونسه کوره جائز ايسه ده جهوره کوره
 مجاز دکدر و مجاز اولمده الف الحاق اولديغی تقدیرجه التباس
 لازم کلور ايسه ده الف مده اخرايه تبديل قلنور مثلاً مفرد مؤنث
 مخاطبه ناک غلامنه ندیه اولند قنده آخرينه الف الحاقيله و اغلامکاه
 ديسه مذکر مخاطبه التباس لازم کله چکندن الف يله تبديل
 ايله و اغلامکيه و جمع مذکر مخاطبه غلامنه ندیه قلند قنده
 و اغلامکاه ديسه تشبيه التباس لازم کله چکنه بناء الف واوه
 تبديل ايله و اغلامکيه دنيلور و مندوبک حالت و قنده هاتيانی
 دخی جائز در (المفعول فيه مافیه الفعل و عامله الفعل اوشبهه
 او معنائها فالزمان و المكان المبهم يقبل تقدیر فی کصلیت زمانا
 و صحت یوما و سرت میللا محدود کنی الدار الابعده دخلت و ما
 بمعناه و قد تقدم و يجب ان تضمن ماله الصدر و قد يحذف و يجب
 لو قسر کالمفعول به) معمول منصوب بدن بری دخی مفعول فيه
 اولوب مفعول فيه دنیلان فعل کندی و سنده واقع اولان زمان
 و مکان دلالت ایدن اسعدر و مفعول فيهک عاملی فعل و یا شبهه
 فعل و یا معنای فعلدر و اشبو مفعول فيه حین و زمان کبی
 بهم یا خود یوم و ایل کبی محدود مطلقا زمان و ششجهات و بین
 و عند و میل و فرسخ مثلاً مکان مبهم اولور ايسه صلیت زمانا
 و صحت یوما و سرت میللا ترکیلرنده اولديغی وجهله فی حرفی
 تقدیر اوانه رقی منصوب اولوب صریحا مفعول فيه واقع اولور
 اما یت و دار و مدینه کبی مکان محدود اولور ايسه فی حرفک تقدیری
 جائز اولوب صلیت فی الدار ترکیلرنده اولديغی اوزره ذکر و واجب
 اولوب غیر صریح اولور رقی مفعول فيه اولور لکن دخلت الدار
 و نزلت الخان و سکنت المدینه ترکیلرنده اولديغی کبی مکان محدود
 دخلت و دخلت معنائسند اولان کله بعدنده واقع اولور ايسه فی

حرفی تقدیر ایتک جائز اولور و ذکر اولتان مفعول فيه بعضا عاملی
 اوزرینه جواز تقدیر اولوب انجق کم یوما سرت ترکیلرنده اولديغی
 اوزره صدر کلامده بولمسی لازم اولان کلیاتی متضمن اولور ايسه
 اولوقت عاملی اوزره تقدیری واجب اولور و بعض کره مفعول فيهک
 عاملی دخی جواز حذف اولوب لکن مفعول بهده اولديغی وجهله
 علی شریطة التفسیر عاملی مضمر قلند قنده یوم الجمعة صحت فيه
 ترکیلرنده اولديغی اوزره عاملک حذفی واجب اولور (المفعول له
 باعث الفعل فان کان مضمرا قليلا واتحد فاعله و فاعل عامله
 و زمانهما يقبل تقدیر اللام نحو ضربته تأديبا و وقعت جينا و الا
 فاللام) معمول منصوب بدن بریسی دخی مفعول له اولوب مفعول له
 دنیلان فاعلی فعلی اوزرینه باعث اولان معنایه دلالت ایدن اسعدر
 و اشبو مفعول له حصولنده قلبک مدخلی اولان مصدر اولوب
 کتدوبی فاعل اولان عاملک ضمتنه اولان حدک فاعلی
 و مصدر مذکور ايله حدث ضمتنک وقوع و حصوللری زمانی
 متحد اولور ايسه ضربته تأديبا و وقعت جينا ترکیلرنده اولديغی
 وجهله لام حرفک تقدیری قبول ایدوب صریحا مفعول له
 واقع اولور اما جئتک حتی ترکیلرنده اولديغی وجهله مفعول له
 مصدر قلبی و جئتک لمجئک اس ترکیلرنده اولديغی اوزره فاعلاری
 متحد اولور ايسه حرف لامک تقدیری مجاز اولما مفعله ذکر و
 واجب اولوب غیر صریح اولور رقی مفعول له اولور (المفعول معه
 ما بعد الواو یعنی مع و عامله کالمفعول فيه نحو ما صنعت و زیدا
 و مالک و زیدا) معمول منصوب بدن بری دخی مفعول معه اولوب
 مفعول معه دنیلان ما صنعت و زیدا و مالک و زیدا ترکیلرنده
 اولديغی وجهله مع معنائسند اولان و او بعدنده بولتان اسم منصوبدر
 و اشبو مفعول معهک عاملی جمیع احکامده مفعول فيهک عاملی کیدر

(الحال ما بين هيئة الفاعل او المفعول به او كليهما وحقها النكرة
 واو معنى كذا زيد و حده وصاحبها المعرفة و او حكما وهي صفة ولو
 حكما نحو هذا بنو الطيب منه رطبيا و عاملا كما المفعول فيه وقد تقدم
 عاملها سوى معنى الفعل كذا زيد قائما وقد تقدم على صاحبها
 المرفوع والمنصوب لاعلى المجرور ويجب مطلقا (النكرة) مفعول
 منصوب بدن بريسى دخی حال اولوب حال دخی لان جاء زيد را کبا
 ترکیبده اولدیغی وجهله فاعل یا خود ضمیر بهم جیعا ترکیبده
 اولدیغی اوزره مفعول ایله قائم اولان هیئتی و یا ضربته را کبیر
 ترکیبده اولدیغی مثلا و فاعل و مفعولک هیئتلی و یا خود جاء
 زید و الشمس طالع ترکیبی کی فاعل و مفعولک فاعل ربه عارض
 اولان هیئتی بیان ایدن لفظدر و اشبه هالك حتی و اومعنی اواسون
 نکره اولمقد ر شوی بلکه جاء زید وحده ترکیبده اولدیغی وجهله
 وحده لفظی ضمیر اضافه اضافت جهته هر تقدیر معرفه ایسه ده
 متو حدانا و بلند و لمغین معنی نکره اولور و ذی الحال اولور و او
 حکما اواسون معرفه اولمق لازمدر شو و وجهله که جاء فی رجل عالم
 را کبا ترکیبده اولدیغی اوزره ذی الحال وصف و جاء فی غلام
 رجل را کبا ترکیبده اولدیغی وجهله اضافت و ما جاء فی احد را کبا
 ترکیبده اولدیغی مثلا و استغراق ایله مخصوصه اولوب نکره محضه
 اولماقی جهته معرفه حکمده او اورا ما جاء را کبا رجل ترکیبده
 اولدیغی اوزره حال ذی الحال اوزره تقدم ایلمد کده نکره محضه
 اولمق دخی جائز اولور و ذکر اولان حال صفت و یا خود هیئته دلالت
 ایتمکده صفت حکمده اولان لفظ اولور مثلا هذا بنو الطیب
 الطیب منه رطبیا ترکیبده اولدیغی وجهله بس و رطب لفظی
 صفت اولدیغدن بشقه مشتقاتدن دخی دکل ایسه ده هیئته
 دلالت ایلمد کاری ایلمدن حال واقع اولمقد و حالک عاملی مفعول

فیهک عاملی کی فعل و شبه فعل و معنای فعل اولور و به ضما
 حال عاملی اوزره جوازا تقدیم اولور لکن هذا زید قائما ترکیبده
 اولدیغی اوزره عاملی معنای فعل اولور ایسه تقدیمی جائز دکلدر
 و بعضا دخی حاز مرفوع و منصوب اولان ذی الحال اوزره تقدم
 ایتمک مجاز اولوب انحق اضافه مجرور اولان ذی الحال اوزره اصح
 قوله کوره حالک تقدیم اولمسی جائز دکلدر اما ذی الحال نکره
 محضه اولدقد کړک من فوع و کړک منصوب و مجرور اواسون
 مطلقا حال اول ذی الحال اوزره تقدیم ایتمک واجب اولور
 (و تکرر جمله خبریه فالاسمیه بالواو و الضمیر و جاءت بالواو و قلت
 بالضمیر و المضارع مثبت بالضمیر و الباقی بهما و یا خود و يجب
 قد فی الماضي و لو تقدیرا) ذکر اولان حال به ضما جمله خبریه دخی اولور
 بوضوح حال جمله اسمیه اولور ایسه جاء زید و هو را کبا ترکیبده
 اولدیغی وجهله اکثر یا ذی الحال و او و ضمیر ایله ربط اولور و جاء
 زید و الشمس طالع ترکیبده اولدیغی اوزره و او ایله ربط دخی
 واقع اولوب قلیلا کلمته فوه الی فی ترکیبده اولدیغی مثلا و ضمیر
 ایله دخی ربطی و فوع بولمقد و حال قد حرفه مقارن اولمان
 مضارع مثبت اولور ایسه جاء فی زید را کبا ترکیبده اولدیغی کی
 ضمیر ایله ربط اولور لکن لم تؤذونی و قد تعلمون انی رسول الله
 الیکم نظم جلیله واقع اولدیغی وجهله حال اولان مضارع
 مثبت قد حرفه مقارن اولور ایسه ضمیر دن بشقه و اړک دخی
 دخی لازم اولور و جمله اسمیه و مضارع مثبتدن ما عدم مضارع
 منفی و ماضی مثبت و منفی اولان جمله حال واقع اولدقد به ضما
 و او و ضمیر ایله و بعضا بالکز بر یسبه ذی الحال ربط اولور و ماضی
 مثبت لال لفظی به دنده اولمیه رق حال واقع اولدقد جاء فی زید
 قدر کبا ترکیبده اولدیغی مثلا و لفظا و جاؤکم حضرت صدور هم

نظم شریفتند اولدیغی اوزره تقدیرا قد حرقنک دخولی واجب
 اولوب حصرت صدورهم قد حصرت صدورهم تقدیرنده اولور
 اما لقیته الا اکر منی ترکیبند اولدیغی کبی ماضی مثبت الابعده
 بولنه رق حال واقع اولدقده و اووقد حرقلری اولقسزین بالکز
 ضمیر ایله اکتفا اولور (وهی متقله و مؤکده و قد یحذف عاملها
 و یجب فی فصاعدا و فی نحو ضربی زیدا قائما و فی المؤکده لمضمون
 جمله اسمیه رکبت من اسمین جامدین نحو زیدا بولک عطفوفا)
 سالف الذکر حال عاملنک قیدی و ذی الحال دن اتقالی صحیح
 اولور ایسه حال متقله و خلا فی اولور ایسه حال مؤکده اولور
 و اشبو حال مؤکده اکثریا هو الحق ینتار کیبند اولدیغی مثلاً
 جمله اسمیه و بعضاً ثم تواتم مدبرین و لاتعشوا فی الارض مفسدین
 نظم جلیلرند اولدیغی اوزره جمله فعلیه باندند واقع اولور
 و ذکر اولنان حالک بعضاً قرینته نک قیامی عندند جوارزا عاملی
 حذف اولور مثلاً مسافر اولان کیمسه یه را شدا مهیدیا دنیلوب
 اذهب را شدا مهیدیا تقدیرنده اولور و حالک عاملی بعض محلارده
 وجوباً حذف قلنور شو بیلکه فصاعدا لفظی حال واقع اولدقده
 اخذته فصاعدا بدرهم دنیلوب عاملی اولان ذهب کلمه سی
 نحذف اولغله ترکیب مذکور اخذته بدرهم فذهب الثمن صاعدا
 تقدیرنده اولور ککذلک ضربی زیدا قائم ترکیبند اولدیغی
 کبی که ترکیب مزبور ضربی زیدا حاصل قائم تقدیرنده اولوب
 عامل اولان حاصل کلمه سی مقامه حال واقع اولان قائم لفظی
 اقامه اولغله عامل مذکور حذف اولور و کذلک زیدا بولک عطفوفا
 ترکیبند اولدیغی اوزره اسمین جامدین مرکب جمله اسمیه نک
 مضمونی مؤکد اولان حالک عاملی دخی حذف قلنور و ترکیب
 مذکور سیویه کوره زیدا بولک احقه عطفوفا تقدیرنده اولور (التمیز

متن

متن

نکرة

نکرة رفع الابهام الوضعی عن ذات مذکوره او مقدره فالاول
 فی المفرد مقدار غالباً من العدد والکیل والوزن والمساحة والمقیاس
 وعامله الاسم التام) معمول منصوب بدن بریسی دخی تمیز اولوب تمیز
 دنیلان ذات مذکوره یا خود ذات مقدره دن ابهام وضعی بی رفع
 ایدن نکرة منصوبه در و ذات مذکوره دن ابهامی رفع ایلیان تمیز
 عشرون رجلاً و غیران بر او منوان سمنسا و ذراع ثوباً و ملاً الاناء
 عسلاً ترکیلرند اولدیغی اوزره اکثریا عدد و کیل و وزن و مساحة
 و مقیاسدن اوله رق جمله و شبه جمله مقابلی مفرد
 مقدارده کبی ابهامی رفع ایدرو ذکر اولنان تمیزک عاملی تنوین و تنون
 و اضافندن بریسیله تام اولان اسمدر (والثانی فی النسبة فی
 جمله اوشبهها کطاب زید نفساً و زید طیب ابا و یحیی
 طیبه علما فان کان اسماً فهو عین المذکور کفناً او متعلقه کعلمها
 او یحتملها کاباوان کان صفة فعین المذکور نحو طاب زید والدا
 و یحتمل الحال) ذات مقدره دن ابهامی رفع ایلیان تمیز طاب زید
 نفساً و زید طیب ابا و یحیی طیبه علماً ترکیلرند اولدیغی
 مثلاً و جمله و جمله نک مشابهند اولان نسبتدن ابهامی رفع ایدر
 مثلاً طاب زید نفساً ترکیب طاب شی زید نفساً تقدیرنده اولغله
 مقدر اولان شی لفظندن ابهام رفع اولمش اولور و ذکر اولنان
 تمیز طاب زید نفساً ترکیبند واقع اولان نفساً لفظی کبی صفت
 مقابلی اسم اولور ایسه مذکور اولان زیدک عینی و طاب زید علماً
 ترکیبند اولدیغی اوزره مذکور اولان زیدک متعلق یا خود طاب
 زید ایا ترکیبند اولدیغی وجهه عینی و متعلق اولغله محتمل
 اولور و تمیز مزبور طاب زید و الداتر کیبند اولدیغی مثلاً و صفت
 اولور ایسه انجق مذکور زیدک عینی اولور و بوم مثلاً تمیز حال
 اولغله دخی محتمل اولور (المستثنی متصل اودخل فی متعدد فاخرج

متن

متن

بالا ونحوها ومنفصل لولم بدخل و ذکر بعد الافینصب بهاو کذا
 المتصل ان کان فی موجب ذکر فيه المستثنی منه او کان مقدما وعامله
 المتعدد بواسطه الاوالا فان ذکر المستثنی منه فالبدل اولی وان لم
 بذكر ولم یکرزاعرب بحسب العامل کما جاء فی الازید وهو المفرغ
 معمول منصوب بدنی بری بدخی مستثنا اولوب جاء فی قوم الازید
 ترکیبده اولدیغی اوزره مستثنا افراد واجزا جهتیله متعدد اولان
 مستثنا منهم مفهومیله داخل اوله رق الاوامثالی ایله بحسب
 المراد اخراج اولنور ایسه مستثنای متصل وجاء فی القوم الا
 حارا ترکیبده اولدیغی وجهله مستثنا منهم مفهومیله
 داخل اولیه رق الا بعدنده ذکر اولنور ایسه مستثنای منفصل
 تعبیر اولنور ومستثنای منفصل اصح قوله کوره وجوب بالالفظیه
 منصوب اولوب لفظ الا لکن معناسنه اولفله خبره قدر لازم کلمه کین
 جاء فی القوم الاحارا ترکیبی جائی القوم الاحارا لم یجی تقدیرده
 اولور ومستثنای متصل نفی ونهی واستفهامه مقارن اولیه رق
 کلام موجبده واقع اولوب مستثنای منه ذکر اولنور یا خود جائی
 الازید القوم وما جاء فی الازید احد ترکیبده اولدیغی مثلاً
 کلام موجب وغیره وجیده مستثنا مستثنا منه اوزرینه تقدم
 ایدر ایسه کذاک وجوباً منصوب اولوب اشبو ایکی صورتده
 دخی مستثنای متصلاً عاملی الا واسطه سبله متعدد اولان
 مستثنا منه اولور اما مستثنای متصل کلام موجبده واقع اولوب
 مستثنا منه تقدم انجوب کلام غیره وجیده مؤخر اوله رق
 واقع اولدیغی صورتده مستثنای منه ذکر اولنور ایسه استثنا
 اولی اوزره نصیبی ومستثنایک مستثنا منهدن بدل اولفله جائی جاز اولور
 لکن بدل اولی اولی اولوب مثلاً ما جاء فی الازید و الازید اولور
 وما جاء فی من احد الازید ترکیبده وما فعلوه الاقلیل نظم

جلیبده واقع اولدیغی اوزره مستثنا منهم لفظندن بدل اولی متعذر
 اولور ایسه محذون بدل قلنور ومستثنا منه مذکور اولوب مستثنای
 مکرر اولور ایسه ما جاء فی الازید وما رأیت الازید او ما مررت الازید
 ترکیبده اولدیغی وجهله مستثنای متصل عاملک اقتضاسی اوزره
 معرب اولور واشبو مستثنایه مستثنای مفرغ تسمیه قلنور (وینصب
 بلبس ولا یکون وخلا وعدا ویجر بسوی وغیر وسواء و معرب
 غیر کالمستثنی تفصیلاً فان لم یعلم دخوله وعدمه تعذر الاستثناء
 فیجمل صفة کفر نحو لو کان فیها الهة الا الله لفسدنا وقد یحذف
 کلبس الا ولبس غیر ولا غیر) ذکر اولنور مستثنای بلبس ولا یکون وخلا
 وعدا کلمه لیه منصوب وسوی وغیر وسواء لفظ لیه مجرور اولور
 وغیر لفظی هر حالده مستثنایه مضاف اولوب مضاف دخی
 اضافته مجرور اولدیغندن اعرابی غیر لفظنه نقل اولنه رق کرك
 متصل و کرك منفصل مستثنا تفصیل اولدیغی وجهله معرب
 اولور ومستثنای متصلده عند الجمهور مستثنا منهم مفهومیله
 دخولنه ومستثنای منفصلده عدم دخولنه علم شرط اولفله
 دخولنه وعدم دخولی معلوم اولور ایسه استثنا متعذر اولفله
 غیر لفظی استثنای چون اولفله الامعناسنه حل اولدیغی مثلاً
 الاوامثالی دخی غیر لفظی کی صفت قلنور مثلاً لو کان فیها الهة
 الا الله لفسدنا نظم جلیبده واقع اولدیغی اوزره مستثنا اولان
 لفظه جلال جمع منکر بعدنده واقع اولوب الهة لفظنک مفهومیله
 دخول وعدم دخولی معلوم اولفله استثنا متعذر اولفین الا صفت
 قلنور فی او کان فیها الهة غیر الله لفسدنا معناسنه اولور و بهض کره
 جاء فی زید لبس الا و جاء فی زید لبس غیر و جاء فی زید لا غیر ترکیبده
 اولدیغی اوزره مستثنا حذف اولوب تراکیب مذکوره جاء فی زید
 لبس الجانی الازید و جاء فی زید لبس الجانی غیر زید و جاء فی زید لا یکون

الجناسی غیر زید تقدیرنده اولور و مثالین اخیر بنده اولان غیر
لفظ لری اضافندن قطع اولنان قایانه تشبیهامینی قلنور (خبر باب
کان ما اسنادالی اسم و هو کالخبر وقد یحذف کان فی نحو ان خیرا
فخیر) معمول منصوبدن بریسی دخی کان بابتک خبری اولوب
خبر مذکور کان زید قائما تر کیبنده اولدیغی اوزره باب مز بورک
اسمه اسناد اولنان لفظ منصوبدن واشبو کان بابتک خبری
اعرابدن ماعدا اقسام واحکامده مبتداتک خبری کیدر و بعض
کره ان خیرا فخر تر کیبنده اولدیغی وجهله شرط و جزا اولدیغی
محلده خاصه کان کلمه سی حذف اولنوب ترکیب مذکور ان کان
العمل خیرا فجزاؤه خیر تقدیرنده اولور و بوجه مذکور شرط
طرفنده اولان جزو ک نصبی و جزا جانبنده اولان جزو ک رفعی قلت
حذف وقوت معناه جیهیه اقوادر و جزو اولک رفعی و ثانینک
نصبی ایله ان کان فی عمله خیر فکان جزاؤه خیرا تقدیرنده اوله رق
ان خیر فخر ا دینک دخی مجاز اولوب لکن بوضوح کثرت حذف
وضهف معناسیبله اضعه قدر و ذکر اولنان صورتلردن ماعدا
اول و ثانینک رفعیله ان کان فی عمله خیر فکان فی عمله خیر تقدیرنده
اوله رق ان خیر فخر و اول و ثانینک نصبیله ان کان عمله خیرا
فکان جزاؤه خیرا تقدیرنده اوله رق ان خیرا فخر ا دینک
دخی جائز اولور (اسم باب ان معموله المسند الیه ولا یحذف
فی السعة الا ضمیر الشان) معمول منصوبدن بری دخی ان بابتک
اسمی اولوب اسم مذکور ان زید قائم تر کیبنده اولدیغی اوزره
باب مز بورک خبرینه مسند الیه اولان معمول ایدر واشبو ان بابتک
اسمی ضمیر شان اولدیجه سعه کلامده حذف اولمز (اسم لا
لنی الجنس نکره اسناد الیه بعد لا فی نصب مضافا او شبهه والا
نی علی نصبه فلو فصل او کان معرفه رفع و کرد و فی نحو لاحول
ولا قوه و جره) معمول منصوبدن بریسی دخی جنسندن حکمی

متن

متن

متن

نی ایچون اولان لانتک اسمی اولوب اسم مذکور بلافاصله ذکر
اولنان لابعدنده مسند الیه قلنان نکره در واشبو لانتک اسمی لا غلام
رجل حاضر ولا خیرا من زید فی الدار کیلرنده اولدیغی مثلا و مضاف
وشبه مضاف اولور ایسه منصوب قلنور لکن مضاف وشبه مضاف
اولدیغی صورتده لارجل فی الدار تر کیبنده اولدیغی اوزره
من استغراقیه معناسی متضمن اولدیغندن علامت نصب اولان
حرکات و یا حروف اوزره مبنی قلنور اما لافیهها رجل ولا امرأه
ولا زید فیها ولا عمرو تر کیلرنده اولدیغی مثلا و ذکر اولنان اسم الیه
لانتک ینلری فصل و یا خود اسم مز بور معرفه اولور ایسه اسمک
مرفوع ولانتک مکرر اولمقلنی واجب اولور و لاحول ولا قوه کی
بلا فصل اسم مز بور نکره اولوب لفظ لا تکرار اولنان ترکیلرده
وجوه خسه جائز اولور که لانتک ایکبسی دخی نی جنس ایچون
قلنه رق اسمک ایکبسی دخی مفتوح و تکرار یند بناء لابی عملندن
الغایله اسمک ایکبسیده مرفوع و اولکی لابی نا کید ایچون ایکنجی
لا زائد قلنه رق اسم اولک مفتوح و ثانینک منصوب و اسم ثانی بی
اسم اولک محلی اوزره معطوف قیله رق اولک مفتوح و ثانینک
مرفوع و اولکی لابس معناسه اوله رق اسم اولک مرفوع و ثانینک
مفتوح اولسی مجازدر (خبر ما ولا مسند الی اسمهما ولا یعملان
فی تمیم لو قدم الخبر علی الاسم و انتقض النفی بالا و فصلا عن اسمها)
معمول منصوبدن بری دخی لابس کلمه سنه مشابه اولان ما ولانتک
خبری اولوب خبر مذکور ما زید قائما و لارجل افضل منک تر کیلرنده
اولدیغی اوزره ما ولانتک اسملرینه مسند اولان لفظدر واشبو ما
ولانتک نی تمیمه کوره هر حالده عملاری بوقدر و سائر لری عندنده
حرفین مذکور ینک عملاری در کار اولوب لکن ما قائم زید تر کیبنده
اولدیغی کی خبری اسمی اوزرینه تقدم ایدر یا خود ما زید الا قائم

متن

ترکینده اولدیغی وجهله اللفظیه نفی مشقض اولور و یاخود
 مان زید قائم ترکینده اولدیغی اوزره حرقین مذکور بن اسمدن
 منفصل اولور ایسه عملاری باطل اولور (المجزورات بحرف
 او بتقدیر فی المضاف الیه ویسقط عن المضاف التوین ونون
 التثنية والجمع وهو عاملة وهی معنویة بمعنى اللام الا اذا كان
 اشائی جنس الاول فبمعنی من) معول مجرور ایکی صورته اولوب
 بریسی حرف جر ذکر یله و دیگر ی مضاف الیه حرف جرک
 تقدیر یله اولور و اضافتک شرطی مضاف اولان اسمدن علام
 انفصال اولان تنوین و ثنیه و جمع نونلری ساقط اولمقدرو حرف جر
 تقدیر یله مضاف الیه اولانک عاملی سببویه کوره مضاف اولوب
 زیرا ترکیبده بولمق جهتیه جار مقدرک معنا سنک ظهورینه
 سبب اوله رق مقامه قائم اولمشدر و بعضیلر عندنده مضاف الیه ک
 عاملی جار مقدر و بعضیلر کوره معنای اضافتدر اگر مضاف
 معمولده مضاف صفت اولمز ایسه اضافت معنویه اولور و اشبو
 اضافت معنویه دخی غلام زید ترکیبده اولدیغی اوزره مبان
 اولان ایکی اسمک یکدیگره و یوم الجمعة ترکیبده اولدیغی وجهله
 اسمک اخصه و فضاة خانم کی یئلرنده من وجه عموم و خصوص
 درکار اولوب لکن مضافک اصلی اولیان مضاف الیه اضافتی
 صورتلرنده اضافت بمعنی لام اولور و یئلرنده من وجه عموم
 و خصوص درکار اولوب خاتم فضاة کی مضاف الیه مضافک
 اصلی و مضافی بیان اتمکله صلاحیتی اوور ایسه اضافت بمعنی
 من اولوب بو اضافته اضافت بیانیه تسمیه اولمشدر اما مضاف
 مضاف الیه مساوی و یئلرنده عموم و خصوص مطلق درکار
 اولوب مضاف اخص اولور ایسه اضافت جائز اولمز (فتقید
 تعریف المضاف مع المعرفة الاتی نحوه مثل و غیر و تخصیصه مع

متن

متن

النكرة

النكرة و یجب تنکیر مضافها) اضافت معنویه غلام زید ترکیبده
 اولدیغی وجهله مضاف الیه معرفه اولدقدده مضافک دخی
 معرفه اولمقلغنی افاده ایدر لکن مثل و غیر و شبه و نظیر و سوا
 و امثالی اولان لفظلر مضاف اولدقلرنده زیاده مبهم اولدقلرینه
 بناء معرفه اولمز لکن اما مضاف مضاف الیهک مثلی یاخود غیر ی
 اولمقلده مشتهر اولور ایسه اولوقت معرفه اولور و ذکر اولسان
 اضافت معنویه غلام رجل ترکیبده اولدیغی اوزره مضاف
 الیه نکره اولدقدده مضافک خصوصیت و قلت شیوعی افاده
 ایدر و اضافت معنویه الیه مضاف اولانک نکره اولمقلغنی واجبدر
 ینابراین بومثالو مضافک لام تعریفدن تجریدی و زید ناخیر
 من زیدکم ترکیبده اولدیغی کی مضافک علمیندن اخراجی لازم
 کلور و نکره قلملری تمتع اولمق جهتیه ضمما بر و امثالی مضاف
 اولمز (و اضافة الصفة الى معمولها لفظیة للتخفيف ولذا
 وصف بها النكرة و جاز الضارب زید لا الضارب زید و جاز
 الضارب الرجل حلا علی الحسن الوجه) مضاف معمولده مضاف
 صفت اولور ایسه اضافت لفظیه اولوب قائده سی تعریف
 و تخصیص اولیه رق مجرد لفظده تخفیفدن عبارت اولمقله
 اشبو اضافت لفظیه ده حرف جر تقدیر اولمز زیرا حقیقة اضافت
 اضافت معنویه اولوب اضافت لفظیه اضافت معنویه به تابع
 و اکامشاهدر و اضافت لفظیه نک فائده سی انجق تخفیف اولدیغنه
 بناء جائنی رجل ضارب عمر و ترکیبده اولدیغی اوزره اضافت لفظیه
 الیه مضاف اولان نکره به صفت واقع اولور و لام تعریفدن
 مجرد اولمقله رق الضارب زید و الضارب و زید دینلک مجاز اولوب
 بولرنده ثنیه و جمع نونلری ساقط اوله رق اضافت لفظیه الیه
 مطلوب اولان تخفیف حاصل اولمشدر لکن تخفیف مطلوبک

متن

عدم وجودينه مبنى الضارب زيد ديتلك جائز اولم اما تخفيف
مطلوبك عدم وجوديله بيله الضارب الرجل ديتلك مجازدرکه
معرف باللام اولان اسم جنسه مضاف وکندولري معرف باللام
صفت اولمقدمه اشتراکي چون تركيب مذکور الحسن الوجه
ترکينه حلا تجويز قلتمشدر والضاربك مثلا وضيم خطابه معرف
باللام اوله رف مضاف اولنلرده تخفيف بولغا مقله اصح قوله
بومقوله ان مضاف اوليوب سبويهك ذهاني وجهله الضارب
زيدا حکمنده اولور لکن بعضيلر ضاربك ترکينه حلا مضاف
اولمقلغه ذاهب اولمشدر (ولا يضاف الى الموصوف والصفة
والمساوي وقد يحذف المضاف ويعرب المضاف اليه باعرابه
وقد يحذف المضاف اليه) صفتك موصوفه وموصوفك صفته
اضافتي جائز اوليوب اما كلام عربيده واقع اولان مسجد الجامع
مثلا وموصوفك صفته اضافتي صورتي مشاهده اولنسان محلا رده
حذف موصوف تقديريله مسجد الوقت الجامع ديوتا ويل اولنور
واخلاق ثياب کي صفتك موصوفنه اضافتي صورتي مشاهده
اولنان برلرده وصفيتدن مجرد اسم قلتمقلق ايله مؤل اولورو بعضا
مضاف حذف اولنوب اصلي وسئل اهل القرية اولان واسئل
القرية عبارة سنده اولديغي وجهله مضافك اعرابه مضاف
اليه معرب اولور وبعض کره مضاف محذوفك اعرابه مضاف
اليه معرب اوليوب والله يريد الاخرة نظم جليانده اولان آخرت
لفظنك جرائله قرآننه کوره مضاف اليه على حاله قالور و بعضا
مضاف اليه حذف اولنوب غايات واما لنده اولديغي اوزره
مضاف مبني قلنور يا خود مضاف ضم ايله فلا خوف عليهم قرآني
کي بلا تنوين معرب اولور ويا خود کلا هدينا نظم
شريفنده اولديغي وجهله مضاف تنوين ايله اعراب قلنور

متن

متن

متن

(التوابع مانبع سابقه في الاعراب) توابع تعبير اولنسان اعرابه
سابقته يعنى کندويه تقدمي واجب اولان متبوعنه تابع اولان
معقوللردر (النفث لافاده معنى في متبوعنه غير الشمول ليفيد
تخصيصا وتوضيحا وجاء للتاكيد والمدح والذم والرحم) ذکر
اولنسان توابعدن رئيسي نفث نحوي اولوب اشبو نفث نحوي
متبوعنه شمولك غيري بر معناني افاده ايچون اولور بناسا برين
نفث مذکور جاء في رجل عالم تركينده اولديغي اوزره متبوعی
انکره اولور ايسه متبوعنك تخصيص وقلت اشتراکي وجاء في زيد
الفاضل تركينده اولديغي وجهله متبوعی معرفه اولور ايسه
توضيحي افاده ايدر ونعت مزبور امس الدار تركينده اولديغي
کي تا کيدو بسملة شريفهده واقع اولديغي اوزره مدح استعاده
اولديغي وجهله ذم وزيد المسكين تركينده اولديغي مثلا وترحم
ايچون دخی واقع اولور (فاما حال متبوعنه فیتبعه في التعريف
والتكبير والافراد والتثنية والجمع والتذكير والتأنيث نحو زيد العالم
او حال متعلقه فیتبعه في الاولين نحو زيد العالم ابوه وفي الياء في
كالفعول المسند الى الظاهر في فرد الاجسام كسرا) ذکر اولنسان
نعتك مصدری متبوعی اليه قائم اولديغي جهتهله متبوعنك
حالی اولديغي تقديرجه نعت مزبور اعراب وتعريف وتكبير وافراد
وتثنيه وجمع وتذكير وتأييده زيد العالم وهند العالمه والزيدان
العالمان والزيدون العالمون اورجل عالم تركيلرنده اولديغي اوزره
نعت مزبور بعضي سنده على سبيل الاجتماع وبعضي سنده على سبيل
البدل متبوعنه تابع اولور ونعت مذکور متبوعنك متعلقك حالی
اولديغي صورته زيد العالم ابوه تركينده اولديغي وجهله بالکسر
اعراب وتعريف وتكبيرده متبوعنه تابع اولور وياقي لرنده اسم
ظاهره مسند اولان فعلاک حکمی کي اولوب کرک موصوفي

مفرد وتثنيه وكرك جمع سالم اولسون جاءني زيد القائم ابوام والقائمة
جارية تركيبا لزيد اولديني مثلا ونعت مزبور مفرد اولور لكن
موصوفي جمع مكسر اولور ايسه جاءني زيد قعود غلامانه تركيبه
اولديني كبي نعت مزبور دخی جمع اولمق واولمق جاز اولور
(وهو مشتق اوفى حكمه كالمنسوب وذی وكالجنس صفة الاشارة
والاشارة صفة للعلم واللمضاف اليه واي صفة للذكورة لمدحهم والجملة
الخبرية صفة لها بعائد) سالف الذكر نعت مشتق ياخود اسم
منسوب ولفظ ذی وجاءني هذا الرجل تركيبه اولديني اوزره
اسم اشارته صفت واقع اولان اسم جنس وجاءني زيد هذا تركيبه
اولديني وجهله علمه صفت اولان وجاءني غلام زيد هذا تركيبه
اولديني مثلا وعلمك نفسه وياخود جاءني زيد مع غلامه هذا
تركيبه اولديني كبي علمك ضمير به مضاف اولانه ولام هذا
تركيبه اولديني اوزره اسم اشارته مضاف اولانه صفت اولان
اسم اشارت ومررت برجل ای رجل تركيبه اولديني وجهله
مدح يحون نكرة به صفت اولان ای لفظي ولاذلول تشير الارض
نظم جليله واقع اولديني اوزره عائد ايله نكرة به صفت اولان
جملة خبرية كبي مشتق حكيمه اولور (ولا يقع المضمرة صفة ولا
موصوفا وقد يحذف الموصوف كجاء الفارس) ضمير مشتق حكيمه
اولما مفعلة صفت اوليوب ضمير متكلم وضمير مخاطب اعرف معارفدن
اولمغين ايضا حجة احتياجي اولديغنه وضمير غائب ضمير متكلم وضمير
مخاطبة حمل اولديغنه بقاء بجهوره كوره موصوف دخی اولم
اما كسائي وزمخشري لاله الا هو العزيز الحكيم نظم جليله واقع
اولديني اوزره ضمير غائبك موصوف اولمقني تجويز ايتشدر
ونعت مزبور صفت اولمق قده مشتهر اولور ايسه جاء الفارس
والصاحب تركيبا لزيد اولديني كبي بمضاف موصوف حذف اولور
(المطف تايغ تعرف وهو غير سابقة وقد يعطف على المعنى نحو

متن

متن

متن

صافات ويقبضن ولا يحسن العطف على الضمير المتصل في السمة
الابفصل عند البصرية ولا يعطف على الضمير المجرور الاباعادة
الجار عندهم وقد يعطف على ممولي عاملين لوقدم المجرور عند
المتأخرين) توابعدن بری دخی حروف عشره بك بر يسيله عطف
اولوب اشبو عطف ذاتا سابقته معاير اولور بوضوح بر شئی كندو
عني اوزرينه وصفتي موصوفي اوزره عطف ايتك صحيح اولمرو بهضا
صافات ويقبضن نظم جليله واقع اولديني وجهله اسم اولان
صافات لفظي فعل ايله تاويل اولمسوب يصفقن قلنه رقی اول
معنا اوزرينه عطف اولور وعند البصرية سمة كلامه ضمير
متصل اوزرينه عطف حسن اوليوب لكن اسكن انت وزوجك نظم
جليله واقع اولديني وجهله ضمير منفصل ياخود ايتشالميه وون
اولوب انا الاولون نظم شريفه اولديني اوزره ضمير متفصلك غيری
ايله مطوف ومطوف عليك ينلری فصل اولور ايسه حسن
اولور وكذلك عند البصرية ضمير مجرور اوزرينه عطف جاز
اوليوب لكن عطف اولمق مراد اولور ايسه متاعا لكم ولا نعامكم
ويتينا فوقكم نظم جليله واقع اولديني مثلا وچارك
اعاده سي لازم كلور وعامل واحدك ممولي اوزرينه حرق
واحد ايله ايكي شئ عطف بالاتفاق جازدر اما عاملين مختلفينك
موليني اوزرينه حرق واحد ايله ايكي شئ عطفه اختلاف
آرا واقع اولوب اخفشه كوره مطلقا جاز وسبويه وجهوره
كوره غير جازدر لكن عند المتأخرين على الاطلاق جاز
اوليوب في الدار زيد والحجرة عمرو تركيبه اولديني مثلا
مجرور تقدم ايلد كده عطف مجاز اولور (البديل تابع مقصود
لامنبوعه فعينه بدل الكل وجزؤه بدل البعض وملا بسا المقهورم

متن

من النسبة اجمالا بدل الاشتغال وغيره غلط ولو ابدات فكرة
 من معرفة فالنعت ولا يبدل الظاهر من ضمير المتكلم والخطاب
 كلا الا لوافاد وقد تبدل جملة من مفرد ومن جملة او كانت الثانية
 اولي (توابعه) بدل اولوب اشبو بدل نوظفة ذكر
 اولديغچون متبوعى مقصود اولوب كندوسى مقصود اولان
 تابعدر و بدل جاءنى از يد اخوك تركيبينده اولديغى اوزره ولو
 مفهوميده مختلف اولسون مبدل منهك بالذات عيني اولور
 ايسه بدل كل وضربت زيدا راسه تركيبينده اولديغى وجهله
 بدل مبدل منهك جزئى اولور ايسه بدل بعض وسلب زيد ثوبه
 تركيبينده اولديغى مثلا و بدل عاملك متبوعه نسبتندن اجمالا مفهيم
 اولان ملا بس ومناسبتى اولور ايسه بدل اشتغال و بوتلك
 ماعداسنه بدل غلط تعبير اولور و بدل غلط ايكي وجهله
 اولوب برى مبدل منه سهوا يا خود نسيانا ذكر اولمقى جهتيه
 اولوب بوصورت بلغا دن واقع اولمز زيرا بلغا بدل غلطك
 بوصورتنده سهو ونسيانلر ينى درك ايله حكيمى بدل اولان لفظه
 صرف ايله تدارك مافات ايدرك جاءنى زيد عمر و ديرلر و ديكر
 وجهى وجهك بدر شمس تركيبى مثلا و مبدل منهك لنگنه غلط
 اولمىني ايهام ايچون بدلك ذكريله اولور و بوصورت
 بلغادن واقع اولوب موقمنده دخی حسن اولور و بوه مثلا و بدل
 غلطه غلط بدا تسميه قلنور و معرفه دن نكره بدل قلنور ايسه
 بالانصبة ناصبة كاذبة نظم جليلنده واقع اولديغى مثلا اول بدلى
 نقصان نكارتى جبر ايچون بر صفت ايله توصيف ايلك واجب
 اولور و ضمير متكلم و مخاطب دن بدل كل ايله اسم ظاهر بدل
 قلنقى مجاز اولمز بناء عليه جئت انا زيد و ضربتك زيد ديتلمز
 اسم ظاهر ضمير متكلم و مخاطبك مداوللرندن زید امر مستعمل

اولقى جهتيه فائده زائده حاصل اولور ايسه اولوقت مررت
 الكريم بنى المسكين تركيبينده اولديغى اوزره اسم ظاهر
 ضميرين مذكور يندن بدل كل قلنقى جاز اولور اما ضميرين
 مذكور يندن اشتریت نصفك تركيبينده اولديغى مثلا و
 بدل بعض و اعجبتنى عنك تركيبينده اولديغى اوزره بدل اشتغال
 و ضربتك الجار تركيبينده اولديغى وجهله بدل غلط قلنقى
 مجازدر و ضمير غائب دن دخی مررت به زيد تركيبينده اولديغى كى
 اسم ظاهر بدل قلنور و بعضا مفرد دن جملة بدل قلنور
 شويلاكه واسروا التجوى الذين ظلموا هل هذا الا بشر مثلكم
 نظم شريفنده واقع اولان نجوى لفظ مفرد دن هل هذا الا
 بشر جملة سى بدل قلنقى درو جملة مذكوره نك مفرد من پورى
 تفسير اولمى احتمالى دركار ايسه ده زنجشرى بو وجهله بدل
 اولمقى قائل اولمشدر و بعضا دخی مفرد مرادى ادايه اولى
 و اتم اولور ايسه جملة دن بدل قلنور شو و وجهله كه امدكم بانعام
 و بنين و جنات و عيون نظم جليلنده واقع اولان عا تعملون
 جملة سندن بانعام مفردى بدل قلنور بنين و جنات و عيون لفظ طبرى
 دخی ذكر لوانان بانعام اوزر ينه عطف قلنور قى متصلا نعم اللهى
 تفصيل ايتكين مفرد مذكوره مرادى ادايه اولى و اتم اولمشدر
 (عطف البيان تابع غير صفة بوضع به المتبوع) توابعه دن برى
 دخی عطف بيان اولوب اشبو عطف بيان نعت نحوى اولان
 صفتك غيرى اوله رقى كندوسى ايله متبوعى ايضاح اولنان تابعدر
 بو تقديرجه عطف بيان متبوعندن زياده واضح اولقى ايجاب
 ايتيوب وضوحنده مساوى يا خود ادنى اولسه دخی اجتماعلرنده
 متبوعه ينه ايضاح حاصل اولور (التاكيد تابع يقرر المتبوع
 فبالتركيب لفظى و بنفس وعين وكل واجمع واكتع واتع و ابصع

متن

متن

وكلًا وكذا معنوي تقول نفسه نفسها انفسهما انفسهم
انفسهن وكذا عينه وكله كلها كلهم كلهن واجمع جمعاء اجمعون
جمع وكذا اتباعه ولا يؤكده النكرة بالمعنوي (توابعه دن بريسي دخی
تا كید اولوب اشبو تا كید متبوعی سامعك عنده مقرر و مثبت
قیلان تا بعدر و تا كید مذکور هذا اخاك اخاك تركیبده اولدیغی
وجهله متبوعك بعینه لفظی ذكر و تكرار اولنور ایسه تا كید لفظی
دینلور ونفس وعین وكل واجمع واكتع وابتع وابتاع وكلًا وكذا
لفظلریله تا كید اولنور ایسه تا كید معنوی تعبیر اولنور والفاظ
مذکوره دن نفس وعین لفظلریلك استعمالی اعم اولوب صیغه
و ضمیر لریك اختلافیله تصرف اولنوب نفسه نفسها انفسهما
انفسهم انفسهن وعینه عینها عینها عینهم عینهن دینلور
وكل واجمع واكتع وابتاع لفظلری جائی القوم كلهم تركیبده
اولدیغی اوزره حسا واشتریت العبد كله تركیبده اولدیغی وجهله
منجری اولنره مخصوص صدر و كل لفظی انجق ضمیرك اختلافیله
تصرف اولنوب كله كلها كلهن دینلور واجمع واكتع وابتاع
وابتاع لفظلری انجق صیغه لریك اختلافیله تصرف اولنوب
انجم جمعاء اجمعون جمع دینلرك دیکر لری دخی بو وجهله
تصرف قلنور و تركیبده دخی اجمع لفظند نكره استعمال اولنور
وكلًا لفظی تنیه مذکره و كلًا لفظی تنیه مؤنثه مخصوص صدر و عند
البصریه عدم فائده بناء نكره تا كید معنوی ایله تا كید قیلنق مجاز
اولوب لكن صك و فیه كوره درهم و دینار و يوم و شهر مثلاً
نكره محدود اولور ایسه حصول فائده به مبنی جائز اولور
(المعارف المعرفة ما وضع لمعين من حيث هو معين والنكرة
بمخلافه واعرف المعارف المضمرة المتكلمة ثم المخاطب ثم الغائب
ثم العلم ثم الإشارة ثم الموصول والمعرف باللام والتداء والتضاد

الى واحد منها معنى) معارف یدی قسم اولوب اقسام مذبوره
مضمرات واعلام واسماء اشارات وموصولات ومعرف باللام
وندا و بونلردن بریسنه مضاف اولاندر واصطلاح نحو
معرف دینلان شول افظدر كه سامعك معاوی اولمسنه اشارت
بولنهر قی تهمینی جهشدن شیء معینه وضع اولنمش اوله ونكره
پونك عكسنه در كه هر تقدیر شیء معینه موضوع ایسه ده عند السامع
تعبینی ملخر ظد كادر و اقسام مذکور لك اعرفی ضمائر اولوب
بالنسبه ضمائر اك اعرفی دخی ضمیر متكلم وبعده ضمیر مخاطب
وبعده اسم اشارت وبعده موصول اولوب معرف باللام وندا
و بونلردن بریسنه اضافت معنویه ایله مضاف اولان دخی
موصول مرتبه سنده در (ثم العلم ان صدر باب وام وابن و بنت
فكنیه والا فان قصدیه مدح او ذم فلقب والا فاسم وقد یضاف
الی اللقب و یجب اللام اذا اثنی او جمع او كانت جزءاً منه و یكثر
فی غیرهما لو كانت صفة او مصدراً ونشد فی الباقی كالاضافة
ولو جعل مبنی علما لنفسیه فالحكاية وقد یعرب ولو غیره فالاعراب
وكذا علم الجنس فی هذه الاحكام كاسماء) ذكر اولناب
معارف دن اولان علم جنس ابی القاسم وام كلثوم كبی اب وام
وابن و بنت لفظلریله مصدر او اور ایسه كنیه تعبیر اولنوب
اشبو كنیه دن مراد اكثر یا مسماستی آخردن تمیزدر و بعضاً ابی
الفضل و ابی جهل كبی مدح و ذم دخی قصد اولنور لكن الفاظ
مذکوره دن بریسیله مصدر اولوب مجرد مدح و ذم قصد
اولنور ایسه لقب تعبیر اولنور و بوضوح صديق و فاروق
مثلاً و مسماستی اسم اخر ایله ممتاز اولنره مخصوص صدر اما كرك
لفظده مصدر و كلب كبی دلالت بولنسون كرك زید و عمرو كبی
بولنسون مدح و ذم قصد اولنور ایسه اسم دینلور و بعضاً اعلام

سعيد كرز مثلاً وزياده تعين ايچون صفت اوليه ان لقبه مضاف
 قلنور انجق لقب صفت اولور ايسه صدق ابراهيم الخليل
 تركينده اولديغي اوزره لقب مضاف قلنوب لقب اسمك
 نعت نحوي سي قلنور وذكراولنان علم بعد العلميه جاء الزيدان
 وذهب الزيدون كي تنبيه وجع قلند قدده لام تعريف ادخال
 قلنق وياخود لفظه جلال وثر ياك اسمي اولان النجم وشخص
 معينك اسمي اولان الصعق لفظلرنده اولديغي مثلاً ولام تعريف
 علمدن جزواولد قدده ابقا قلنق واجب اولوب بوايكي صورتك
 غيريده علم الحسن والفضل كي قبل العلميه صفت ياخود مصدر
 اولور ايسه لام تعريفك دخولي كثير در واعلام ساره ده مضاف
 اولقلنك شاذ اولسي كي لامك دخولي دخي شاذ در وشم لفظي
 كي مبنی اولان الفاظ كندونفستك علمي قلنور ايسه اكثر يا
 بناسني حكايه لازم اولوب بعضا دخي معرب اولور ومبنی اولان
 الفاظ غيرك علمي قلنور ايسه مثلاً شلم لفظي بر كيمستك اسمي
 اوله ورق رأيت شلم تركينده اولديغي وجهله بناسني اعرابه
 منقلب اولور وكذلك اسما لفظي كي علم جنس اولنل احكام
 مذكوره ده اعلام شخصيه كيدير (الاسماء العاملة المصدر يعمل
 كفعله مالم يكن مفعولاً مطلقاً الا اذا تاب عنه والاكثر ان لا يعمل جالاً
 وموصوفاً ومصرفاً ومعرفاً باللام ومؤخر اعني معموله لافي الطرف
 وقد يحذف فاعله والاكثر ان يضاف اليه وجاء الى مفعوله)
 اسماء عامله تعبير اولنان فعلنك علمي كي عمل ايدن اسملر در
 واسماء مذكوره دن بريسي مصدر اولوب اشبو مصدر مفعول
 مطلق اولد قجه كندودن اخذ اولنان فعلنك علمي كي عمل ايدر
 لكن مفعول مطلق سقياز يدا تركينده اولديغي وجهله فعلندن
 نائب اولور ايسه اولوقت نيابتي جهتهله مصدر مذكور عمل ايدر

وفعلنك علمي كي عمل ايدن مصدر عملده ان مصدر به وفعل ايله
 تاويل اولند يفتندن اكثر اولان زمان حال وموصوف ومصرف
 ومعرف باللام ومعمولندن مؤخر اولديغي تقدير جمل اتمام كيدير
 زير بونلرده ان مصدر به وفعل ايله تاويل ممكن دكلدر اما مصدر
 مذكور لا يحب الله الجهر بالسوء نظم شريفنده اولديغي اوزره
 مطلقاً ظرفده عمل ايدر و بعض كره مصدر مذكور فاعلي
 بلا نائب حذف اولنور واكثر يامفعولنك ذكرى ياخود حذف في
 ايله اعجبني صيد الصياد الصيد تركينده اولديغي اوزره فاعله
 وبعضامفعولنه مضاف اولور (اسم الفاعل بعمل كفعله المعلوم
 مطلقاً ان كان مع الالف واللام والا فلا يعمل في المفعول به
 عند البصريه الا اذا كان للعال او الاستقبال واعتمد على المبتدأ
 او الموصوف او ذي الحال او النفي او الاستفهام فان كان للماضى
 اضيف اليه معنى ولا يعمل مصغراً ومؤخر لافي الطرف) ذكر
 اولنان اسماء عامله دن بري دخي اسم فاعل اولوب اشبو اسم فاعل
 الف ولامه مقارن اولور ايسه كرك ماضى وحال وكرك استقبال
 اولسون مطلقاً فعل معلومك علمي كي عمل ايدر زير اجاء في زيد
 الضارب غلامه عمرا تركينده واقع اولديغي اوزره اسم فاعله
 مقارن اولان الف ولام حرف تعريف اولوب اسم موصول
 اولديغنه بناء صله به محتاج اولغله بومثلاً و اسم فاعل صورت
 اسمده فعل اولور وعند البصريه الف ولامه مقارن اوليان اسم
 فاعل مفعول بهده عمل ايتيوب اما زيد الضارب الآن اوغدا
 تركينده اولديغي وجهله حال ويا استقبال ايچون اولوب
 زيد ضارب غلامه عمرا تركينده اولديغي اوزره مبتدا
 وجاء في رجل ضارب عمرا تركينده اولديغي وجهله موصوف
 وجاء في زيد راكباً فرساً تركينده اولديغي كي ذي الحال
 وماضارب زيد عمرا تركينده اولديغي مثلاً ونفي وضاارب هو بكرة

ترکینده اولدیغی اوزره استفهامدن بریسنه اعتماد ایلدیکی
 وقتده عمل ایدر و بروجده محرر اسم فاعلک حال و یا استقبال اولوب
 ذکر اولنان بش شیدن برینه اعتمادی شرطی انجیق مفعول
 بهده عملنه مخصوص صدر لکن فاعل و مفعول مطلقده عملنه فعله
 ادنی مشابیهت و طرف و امثالنده عملنه رایحه فعل کافیدر و اسم
 فاعل مذکور ماضی ایچون اولدقده اگر مفعول بهک ذکر می مراد
 اولور ایسه اول مفعوله اضافت معنویه ایله مضاف اولماق
 واجب اولور و مصغر یا خود معمولندن مؤخر اولور ایسه عمل
 ایتمیوب لکن طرفده عمل ایدر و عند البصریه فعال و مفعول و مفعول
 و فاعل و فعل و زتلرنده اولان مبالغه ایله اسم فاعلک دخی اسم
 فاعل کی شروط مذکوره ایله عملی درکاردر (اسم المفعول بعمل
 کفعله المجہول کاسم الفاعل تفصیلا و کذا تثبتہما و جمعہما)
 اسماء عامله دن بریسی دخی اسم مفعول اولوب اسم فاعلک
 احکامنده تفصیل اولندیغی وجهله اشبو اسم مفعول دخی فعل
 مجہولک عملی حکمی عمل ایدر و ذکر اولنان اسم فاعل و اسم
 مفعولک تنبیه و جمع سالم و مکسر لری دخی مفرد لری وجهله
 عمل ایدر (الصفة المشبهة بعمل کفعلہا لواحدت و هی
 مع اللام او مجردة و معمولہا مع اللام او مضاف او مجرد مرفوعا
 او مجرورا او منصوبا علی التمییز فی النکرة و التثبیه بالمفعول
 فی المعرفة و لا یحسن الا الحسن و جمعہ رفعاً و نصباً و الحسن و جمعہا
 نصباً و الحسن الوجه نصباً و جراً و حسن و جمعہ رفعاً و نصباً
 و حسن الوجه نصباً و جراً و حسن وجه کذلک و مافیہ ضمیر
 واحد احسن و یجری هذه الوجوه فی المنسوب و الفاعل و المفعول
 (اللازمین) اسماء عامله دن بری دخی صفت مشبهه اولوب

متن

متن

اشبو صفة مشبهه انجیق مبتدا و موصوف و ذی الحال و نفی
 و استفهامدن بریسنه اعتماد ایلدیکی وقتده فعل لازمک عملی کی
 عمل ایدر و ذکر اولنان صفت مشبهه یا حرف تعریف اولان لامه
 مقارن یا خود لامدن مجرد اولوب معمولی دخی بالامه مقارن
 یا خود لامدن مجرد و یا خود موصوفه راجع ضمیر مضاف اولور
 بوضوئده معمول مذکور فاعلیت اوزره مرفوع و اضافت
 جهتیه مجرور و یا خود زید حسن و جهاتر کینده اولدیغی وجهله
 نکره ده تمیز و معرفه ده مفعوله شبیه اولماق اوزره منصوب اولور
 بنابرین الحسن و جمعہ ترکیبنده اولان معمولک رفع و نصبی حسن
 و جری تمتع و الحسن و جمعہ ترکیبنده اولان معمولک نصبی حسن
 اولوب رفعی قبیح و جری تمتع و الحسن الوجه ترکیبنده اولان
 معمولک نصب و جری حسن و رفعی قبیح و حسن و جمعہ ترکیبنده
 اولان معمولک رفع و نصبی حسن و جری قبیح و حسن الوجه
 و حسن وجه ترکیبنده اولان معمولک نصب و جری حسن
 و رفعلری قبیح اولور و تراکب مذکوره حسنه دن دخی یا النسبه
 ضمیر واحد اولنلرا حسندر و انجیق معمولک تصبیله الحسن و جمعہ
 حسن و جمعہ ترکیلری مثلاً و ایکی ضمیر بولنلر حسندر و ذکر
 اولندیغی اوزره صفت مشبهه ده اولان وجوهات مرقومه زید تمیمی
 الاب ترکیبنده اولدیغی کی معمولیه ترکیب اولنان اسم منسوبده
 وقائم الام و مضروب الغلام ترکیبنده اولدیغی وجهله متعدی
 اولیوب لازم و معمول لری مرکب اولان اسم فاعل و اسم مفعولده
 دخی جاری اولور (اسم التفضیل يستعمل باللام او بمن او بالاضافة
 وقد یحذف من قبل اللام مطابق لموصوفه و بمن مفرد مذکر دائماً
 و بالاضافة للزيادة علی ما اضیف الیه لدخوله فیہ نحو افضل
 الناس فیجوز للمطابقة و الافراد و جاء للزيادة مطلقاً نحو یوسف
 احسن اخوته) اسماء عامله دن بریسی دخی اسم تفضیل اولوب

متن

متن

اشبو اسم تفضیل حرف تعریف اولان لام و یا من حرفی یا خود
 اضافت ایله استعمال اولور و بعضا من حرفی مدخو ایله برابر
 حذف اولور بوضورت اکثر یا الله اکبر ترکیبده اولدیغی اوزره
 میدانک خبرنده واقع اولور که ترکیب مذکور الله اکبر من کل شی
 تقدیرنده اولور و بعضا دخی یعلم السر و اخفی نظم جلیلندده
 اولدیغی وجهله خبرک غیریده واقع اولور که نظم شریف
 مذکور ده واقع اولان اخفی کلمه سی اخفی من السر تقدیرنده در
 و ذکر اولان اسم تفضیل لام ایله استعمال اولندقدده موصوفنه
 افراد و تنیه و جمع و تذکیر و تأییدده مطابق اولوق واجب اولور
 و من حرفیه استعمالنده موصوفی هر نه اولور ایسه اولسون
 کندوسی دائما مفرد مذکر اولوق لازمدر و اضافت ایله مستعمل
 اولدقدده زید افضل الناس ترکیبده اولدیغی مثالو هر نقدر
 مفضل اولان زید مضاف الیه اولان الناس لفظنک مدلولندن
 بحسب الاراده خارج ایسه ده بحسب المفهوم داخل اولدیغندن
 مضاف الیهک اوزرینه زیاده و تفضیل ایچون اولور و بوجمله
 اضافت ایله مستعمل اسم تفضیل موصوفنه مطابق و من ایله
 مستعمل اولانه مشابهت جهتیه دائما مفرد مذکر اولوق جائز اولور
 قالدیکه مضاف الیهک مفهومی منده خروجنه بناء یا لکن مضاف
 الیه اوزرینه زیاده لک مقصود اولوب موصوفندن ماعدانک
 اوزرینه زیاده لک ایچون دخی واقع اولور شو بلکه یوسف احسن
 اخوته نظم جلیلندده واقع احسن کلمه سنک موصوفی اولان یوسف
 مضاف الیه اولان اخوتک مفهومی مندن خارج اولدیغندن
 موصوفندن ماعدایه زیاده لک ایچون اولغین نظم شریف
 مذکور یوسف احسن مما سواه مطلقا معناسنه اولور و بوضورنده
 مضاف الیه مفضل علیک غیری اولدیغنه بناء من ایله مستعمل

اسم تفضیل عدم مشابهتی جهتیه موصوفنه مطابق اولوق لازم
 اولوب انجسی اضافت موصوفی توضیح و بیان ایچون اولور
 (ولا یعمل فی مظهر الا اذا ارید تفضیل شیء فی مادة علیه فیهما
 سواها یجعل اسم التفضیل صفة لما سواها و تنقیه عمارایت رجلا
 احسن فی عینه الکحل منه فی عین زید) اسم تفضیل اسم ظاهرده
 عمل ایده میوب لکن لفظا ماقبله صفت وینه ماقبلندن ننی اولوق
 طریقیه شیء واحد بر ماده ده بولندیغی حالده مفضل و ماعداسنده
 بولندیغی حالده مفضل علیه اولوق اراده اولور ایسه اولوقت
 عمل ایدر مثلا مارایت رجلا احسن فی عینه الکحل منه فی عین زید
 ترکیبده واقع اولان احسن کلمه سی لفظا ماقبلنده اولان رجله
 صفت اولوب و ننی اولغین مقام مدحه نظرا عرفاشی واحد اولان
 لکن زیدک عیننده اولدیغی حالده مفضل و رجلاک عیننده اولدیغی
 حالده مفضل علیه اولغله احسن کلمه سی الکحل لفظنده رفع
 عمل ایدوب لفظ مذکور کلمه مزبورک فاعلی اولور (اسم الفعل
 یعمل کنه) اسماء عامله دن بری دخی اسم فعل اولوب
 اشبو اسم فعل کند و معناسی اولان فعل کی عمل ایدر مثلا روید
 زید ترکیبده اولان روید کلمه سی امر متعدی اولغین مطلقا عمل
 ایدر و صده و هیئات لفظلری امر لازم و ماضی لازم معناسنه
 اولدیغندن مفعول بهک غیریده عمل ایدر و اسم فعل ماضی متعدی
 معناسنه اوله رق واقع اولما مشدر (الاسم التام ینصب التیمیر
 و تمامه بالتوین او النون او الاضافة) اسماء عامله دن بریسی
 دخی اسم تام اولوب اشبو اسم تام فاعلیله نام اولان فعلیه مشابه
 اولغله تمیزیت اوزره بعدنده اولان لفظی نصب ایدر و اسم
 تامک تمامیتی لفظا و تقدیرا تنوین یا خود تنیه و شبه جمع نوینی
 و یا خود تمیزینک غیر یسنه اضافت ایله اولور (اسماء الاعداد

من

من

من

من

اصولها واحد الى عشرة ومائة والالف تقول واحداً ثانياً ثلاثة الى عشرة للمذكر واحدة اثنان ثلث الى عشر للمؤنث احد عشر اثني عشر ثلاثة عشر الى تسعة عشرة احدى عشرة اثنا عشرة ثلاث عشرة الى تسع عشرة اهما عشرون واخواته لهما احدى وعشرون الى تسعة وتسعين له احدى وعشرون الى تسع وتسعين لهما عطف الاكثر على الاقل مائة والالف لهما ويد عطف عليهما الاقل) اسماء عاملة دن برى دخی اسماء عدد دن واشبو اسماء عددك اصولي واحد دن عشرة به وارنجه اون كله اولوب مائة والالف كله ليله اون ايكي كله وماعداسي اصول مذكوره نك فروعايدر ومعدودي مذكور اولور ايسه اصلي اوزره بلاتاء واحد اثنان دنيلور ثلثه لفظندن عشرة به وارنجه به قدر معدود اولان جماعت اولق اعتبار به اخر ليله تا الحاق اولنه رق مثلاً ثلثة رجال وعشرة ايام دنيلور ومعدود مؤنث اولور ايسه تا الحاقيله واحدة اثنان دنيلوب ثلثه لفظندن عشرة لفظنه قدر مذكور دن فرق ايجون تا حذف اولنه رق ثلثة نسوة وعشر ليال دنيلور وما فوق العشرة معدود مذكر اولور ايسه احدى عشر اثني عشر دنيلور ثلثة عشر تر كيندن تسعة عشر تر كينه وارنجه به دكين جزء اولده على حاله تا بقا وجزء ثابدين حذف اولور ومعدود مؤنث اولور ايسه احدى عشرة اثني عشرة دنيلوب ثلث عشرة تر كيندن تسع عشرة تر كينه قدر جزء اولندن تا حذف وجزء ثابده ابقا قلنور وعشرون لفظندن تسعون لفظنه قدر عقود ثمانية تعبير اولنلر بلا فرق مذكر ومؤنث ايجون اولور وما فوق العشرة معدود مذكر اولدقده اكثر اقل اوزرينده عطف قلنه رق احد وعشرون اثنان وعشرون دنيلور ثلثة وعشرون تر كيندن تسع وتسعون تر كينه قدر قياس سابق اوزره جزء اولده

تا بقا اولنور ومعدود مؤنث اولدقده احدى وعشرون اثنان وعشرون دنيلوب ثلث وعشرون تر كينندن تسع وتسعون تر كينه قدر قياس سابق اوزره جزء اولده اولان تا حذف قلنور ومائة والالف لفظلري بلا فرق مذكر ومؤنث ايجون اولوب بونلرده اقل واكثر اوزرينده عطف اولينه رق مثلاً مائة وواحد مائتان وعشرة ثلث مائة وعشرون وكذلك الف ومائة الفان وثلثمائة عشرة الف وخمسمائة دنيلور (واذا كان اللفظ مذكراً ومعناه مؤنثاً او بالعكس فالاحسن رعاية اللفظ ومميز ثلثة الى عشرة مجرور وجموع الالف ثلث مائة الى تسعمائة ومميز احد عشر الى تسعة وتسعين منصوب مفرد ومائة والالف وثلثتهما وجموع مجرور مفرد ويشق منه معنى البعض الاول والثاني الحادي عشر فصاعداً وبمعنى الجماع الثاني الى العاشر كنات اثنين) كندوسيله مرأه مراده اولنن شخص افظي كبي معدودك افظي مذكر معناسي مؤنث و كندوسيله رجل اراده اولنن نفس افظي مثلاً ومعدودك معناسي مذكر افظي مؤنث اولور ايسه عددي معدود تطبيقه لفظنه رعايت ايتك احسن اولغله مثلاً عدده تا الحاقيله رأيت ثلثة اشخص من النساء وتلك حذفيله اربع انفس من الرجال دنيلور وثلثة لفظندن عشرة لفظنه قدر ذكر اولنن اسماء عددك مميز ومعدودي مجرور ولفظاً ويا معني مجموع اولور لكن مائة لفظنه مضاف اولان ثلث مائة لفظندن تسعمائة لفظنه دكين مميز مجرور ومفرد اولور واحد عشر تر كيندن تسعة وتسعون تر كينه قدر مميز منصوب ومفرد اولور ومائنه والالف لفظلرينك وثلثيه لرينك والالف لفظي جمعك مميز مجرور ومفرد اولور وذكر اولنن اسماء عدد دن بعض عدد معناسيه اوله رق الاول والثاني الحادي عشر وبونلرك امثال صفت اخذ اولنوب مثلاً اول

الاثنين وثانيهما ديلو كه ايكي عددك بعض اولوب مرتبه اولده و مرتبه
ثانيده واقع معناسته اولور كذلك حادي عشر احد عشر ديلور كه
اون بر عدد دن بعض اولوب اون برنجي مرتبه ده واقع معناسته
اولور و سالف الذكر اصول عدد دن جاعل معناسته اوله رق الثاني
والثانية لفظ ليردن العاشر والعاشر لفظ ليرنه قدر اسم فاعل هيئي
اوزره صفت اخذ اولوب مثلا ايكي بي اوج قليجي معناسته
اوله رق ثالث اثنين ديلور (المبنيات البناء اصل في الحروف
والامر والماضى وعارض للمناسبة بالاصل في بعض الاسماء على
عكس المضارع والقباه ضم وفتح وكسر ووقف) بنا حروفده و امر
بغير اللام وفعل ماضيه اصل او اوب اصله مناسبت جهتيه بعض
اسمايه دخي عارض اولور من شرطيه واستفهاميه كي مبنى الاصل
اولان حرفك معناستى متضمن ياخود مضمرات واسماء اشارت
وسائر لى مثلا وغيره احتياجه حرفه مشابه اولمق واسماء افعال
كي معناده فعلة مشابه بولمق جهتيه بعض اسماستى
ووكيفيت فعل مضارعك عكسته اولور كه فعل مضارعده اصل
اولان بنا ايكن اسم فاعله مشابهت سبيله كندويد اعراب عارض
اولديغي بدبدر وبنالك القابى ضم وفتح وكسر ووقف اولوب
حركات بنائه وسكون اشبوا سمي اطلاق اولمق وحركات اعرايه
وسكون رفع ونصب وجرو جزم اطلاق قلمق اوزره اصطلاح
جسارى اولوب بعضا ضم وفتح وكسر حركات اعرايه دخي
اطلاق اولور (المضمرات ما وضع لمتكلم او مخاطب او غائب سبق
لفظا او معنى نحو اعدلوا هو اقرب للتقوى فان استقبل فمفصل
كانا الى هن منصوب كايالى اياهن ومتصل رفوع كضربت الى
ضربن والمتكلم والمخاطب دائما ومنصوب كضربنى ومجرور
كلى والاصل الاتصال الالاء عارض كالوقدم على عامه او فصل بالا

مثن

مثن

او معناها او اسند اليه صفة جرت على غير صاحبها او كان عاملا
مخدوقا او معنى او حرفا وهو مرفوع واذارجع الى لفظ مذكر معناه
مؤنث او بالعكس فالاحسن رعاية اللفظ (مبنياتن برائسى مضمرات
اولوب مضمرات شول اسمردر كه متكلم ياخود مخاطب وياخود
لفظا ويا معنى ذكرى سبقت ايلان عائب ايچون وضع اولمش
اوله وغائبك ذكرى سبقت ايلسى ضرب زيد غلامه تركينده
اولديغي اوزره هم لفظا وهم معنى ياخود ضرب زيد غلامه
تركينده اولديغي وجهله بالكثر لفظا اولور اما فقط معنى اولور ايسه
ايكي وجهله اولوب برسى ضميرك من جعي ضرا حقه سبقت ايلوب
بليله مرجعه دلالت ايدن لفظك سبقتيله اولور مثلا اعدلوا هو
اقرب للتقوى نظم جليلنده واقع هو ضميريك مرجعي اولان عدل
هر نقدر صريح سبقت ايتامش ايسه ده معنای عدله دلالت ايدن
اعدلوا لكه سى سبقت ايتشدر ديكرى ضرب غلامه زيد تركينده
اولديغي اوزره مرجع لفظا مؤخر اوله رق رتبة مقدم اولمق طريقه
اولور زيرالفظا اضمار قبل الذكر بلا شبهة جازدر اما لفظا ومعنى
اضمار قبل الذكر جاز اولوب لكن ضمير شانه ونعم رجلا زيد
تركينده اولديغي اوزره ضمير افعال مدح وذمده وانهى
الاحياتنا الدنيا نظم جليلنده واقع اولديغي وجهله خبر مفرد
اليه تفسير اولنان ور به رجلا تركينده اولديغي كي رب لفظى داخل
اولان وضربته زيد تركينده اولديغي مثلا واسم ظاهر كندودن
بدل قلنان وعند البصريه اول متازعين ايله مرفوع اولان ضمير لده
مجازدر و ضمير عاملندن جزء كي اولوب تلفظده مستقل اولور
ايسه ضمير منفصل تعبير اولوب انالفظندن هن لفظنه قدر اولديغي
كي منفصل مرفوع وايلى لفظندن اياهن لفظنه دكين اولديغي
وجهله منفصل منصوب اولور واشبو ضمير منفصلك مجرور اولان

قسمی بوقدر و بوجه محرز ضمیر تلفظده مستقل اولمز ایسه ضمیر متصل دنیـلوب اشبو ضمیر متصل دخی ضربت صیغه سندن ضرب بن صیغه سنه قدر اولدیغی کبی ضمیر بارز مرفوع متصل اولور وصف و صفت حکمنده اولنلرده و امر حاضرک مفرد مذکر نده ذکر اولنان ضمیر مرفوع متصل دائمی و ماضی و مضارعک غائب و غایبه لرنده اسم ظـاهر اسناد اولمده قبحه و مضارعک متکلم و مخاطبند دخی دائمی استر اولور و ضرب بن صیغه سندن ضرب بن صیغه سنه دکن اولدیغی و جهله ضمیر متصل منصوب ولی لفظندن لهن لفظنه دکن و غلامی لفظندن غلامی لفظنه دکن اولدیغی کبی ضمیر متصل مجرور اولور و ضمیر اختصاصی ایچون موضوع اولمغه اصل اولان اتصال اولوب لکن عارضی اوله رق منفصل اولور شو یلکه ایـاک تبعید نظم جلیلنده اولدیغی اوزره عاملنک اوزرینه تقدیم یا خود ما ضرب الاانا و انما ضرب انا ترکیبلرنده اولدیغی وجهله الاواله مناسنه اولان لفظ ایله عاملیله بینی فصل و یا خود زید عمر و ضارب به هو ترکیبلنده اولدیغی اوزره صاحبک غیری به جاری اولان صفت کندویه اسناد قلنور و یا خود ایـاک والاسد ترکیبلنده اولدیغی وجهله عاملی محذوف و یا خود انا و زید ترکیبلنده اولدیغی کبی عاملی معنوی یا خود ما انت قائم ترکیبلنده اولدیغی مثلا و عاملی حرف و کندوسی مرفوع اولور ایسه بوصور نلرده له ارض عاملندن منفصل اولور اما عاملی حرف و کندوسی منصوب و با مجرور اولسه انک و یک لفظلرنده اولدیغی مثلا و متصل اولور و ضمیر لفظنامه ذکر معنی مؤنث و یا لفظنامه مؤنث معنی مذکر اولان لفظه ارجاع اولنور ایسه تطبیق عددده اولدیغی وجهله احسن اولان لفظه رعایت قلمقدر (و یجب قبل یاء المتکلم تون الوقایه فی الماضی و المضارع المجرد عن تون الاعراب و فی لدن وان وان لکن و یختار

متن

فی لبس و من وعن وقد و قط عکس لعل و قد یقع مبهما مفسر ای مفرد کنیم رجلا او یجمله و هو ضمیر الشأن و یختار تأنیثه لو تضمنت عمده و یسترو ینفصل بحسب العامل و یجب حذفه مع ان المخففة و یقع منفصل مطابق بین المبتدأ والخبر و یسمی فصلا و الخیه معرفة او افعـل من و هو حرف فی الاکثر) تون اعرایدن مجرد اولان ماضی و مضارعده ضرب بنی بضر بنی کبی یاء متکلمدن اول تون وقایه اتیان اولنمی واجب اولوب لکن تون اعرایدن مجرد اولوب اولنلرده اصلی اوزره یضر بونی و اجتماع مثلین کراهتیچون تون وقایه نک ترکیله یضر بونی دنیلمک مجازدر ولدن وان ان و کان و لکن لفظلرنده حرکات بنائیه و سکونی حفظ ایچون تون وقایه اتیان و مثلین اولمغه ترکی جاز اولوب امالیت و من وعن و حسب مناسنه اولان قد و قط لفظلرنده اجتماع مثلین کراهتندن صرف نظرله بنالزینی حفظ ایچون تون وقایه اتیان مختار و بالعکس لعل لفظنده کثرت حروف و ثقل تضعیف جهتیه تون وقایه نک ترکی مر جمعدر و بعضا ضمیر نعم رجلا و ر به رجلا ترکیبلرنده اولدیغی وجهله مفرد یا خود قل هو الله احد نظم جلیلنده اولدیغی اوزره جمله خبریه ایله مفسر اوله رق مبهما واقع اولور وجهله ایله مفسر مفرد اولان ضمیر مبهما ضمیر شان دنیـلوب اولور و اشبو ضمیر شانی تفسیر ایدن جمله نک جزء اصلی مؤنث اولور ایسه ضمیرک تأنیثی مختار اولوب بومثلا و ضمیر ضمیر قصه تعبیر اولنور فاذا هی شاخصه ابصار الذین کفروا نظم جلیلنده واقع اولان شاخصه کلمه سی هی ضمیر بنک مفسری اولان جمله نک جزء اصلی اوله رق مؤنث اولمغه مجرد مناسبت جهتیه ضمیر مذکور مؤنث اوله رق واقع اولمشدر و ذکر اولنان ضمیر شان و قصه عامل حسیله متصل بارز و مستتر و منصل اولور و آخر دعواهم ان الحمد لله رب العالمین نظم جلیلنده

واقع اولدیغی وجهله ان محققه ايله حذف واجب اولور و ضمیر مبتدا
و خبر یکنده برندن برینه افراد و تنبیه و جمع و تذکیر و تأیید و متکلم
و خطاب و غائب اولوق جهتلریله مطابق و منقصل اولورق واقع
اولور و خبر معرفه یا خود من ايله مستعمل اسم تفضیل اولدیغی حالده
مبتدا ايله خبر یکنده بولان ضمیر ضمیر فصل تسمیه اولور و اشبو
ضمیر فصل اکثر یا اعرابدن محلی اولماغله حرف اولوب بعضا
عابعدی خبر و کندی می مبتدا اولورق اسم قلمنور (اسماء الاشارة
ما وضع لمشاهد ذاللمذکر و ذان رفعا و ذین نصبا و جرا لمشاهدا
و اولاء لجمعهم ما و جاء مشاهدا بالالف دائما و يلحقها كاف الخطاب
فیتصرف غالباً فی ضمیر خمسة و عشرون وهو مجرد للقریب و مع
الكاف او هاء التنبیه المتوسط و هنا المكان القریب و هناك المتوسط
و هناك و ثمة تلعبید) مبتیادن بریسی دخی اسماء اشارت اولوب
اسماء اشارت شول اسملردر که مشاهد محسوسه وضع اولمش اوله
و اشبو اسماء اشارتدن ذاللفظی مفرد مذکر و حالت رفعه ذان
و حالت نصب و جریده ذین لفظلری تنبیه مذکر و ناری و ته و ذی و ذه
لفظلری مفرد مؤنث میان و تین لفظلری تنبیه مؤنث و مدا و قصرا
اولاء لفظی جمع مؤنث و مذکر ایچوندر و احوال ثلثه ده مذکر
و مؤنث تنبیه لری دائماً الف ايله دخی واقع اولمش و ذکر او انسان
اسماء اشارتدن تذکیر و تأیید و افراد و تنبیه و جمع جهتلریله مخاطبک
حالت اشارت ایچون حرف اولان کاف خطاب لاحق اولوب اکثر یا
اسم اشارت کاف خطاب ايله تصرف اولماغله صورت تصرفی یکر می
یش درلور اولور و بعضا احوال خبیثه ده اسم اشارت ايله کاف
خطابدن هر برلری ماذکر و امثالی تا و یلیله مفرد مذکر اولور و اسم
اشارت زوائد آیدن مجرد اولور ایسه قریب و ذالک و ذانک کبی
کاف خطابه یا خود هذا و هذا و هو و هاء تنبیه مقارن اولور

متن

ایسه متوسط و ذالک و تالک و تالک و اولالک کبی کاف ايله لامه و ذانک
و تالک مثلاً و کاف و تشدید نونه مقارن اولور ایسه بعید ایچون اولور
و اسماء اشارتدن هنا لفظی مکان قریب و هناك لفظی مکان متوسط
و هناك و ثمة و كذلك هانک کسر و فتحی و تونک تشدید ايله هنا
لفظی مکان بعید یا ایچون اولور و مکان ایچون اولان اسماء اشارت
مقارن اولان کاف مجرد توسط و یا خود بعیدی افاده ایچوندر
(الموصولات ما لا ینتمی الیه جملة خبریه بعائد و کثر حذف العائد
مفعولاً فیهما الذی للمذکر اللذان و اللذین لمتشابه الذین و الاولی لجمع
التي اللسان و اللتین اللاتی و السلاتی و اللواتی لجمعها) مبتیادن
بریسی دخی موصولات اولوب اشبو موصولات سامعک عندنده
معلوم اولان جملة خبریه برعائد ايله کندی به ربط اولغدی قیسه
تمام اولمز و ذکر اولتان عائد مفعول به صریح و غیر صریح
اولور ایسه حذف اولنسی کثیر اولوب لکن مبتدا و مضاف
ایله اولور ایسه حذف قلیل و فاعل اولور ایسه متمم و موصولات
مذکوره دن الذی مفرد مذکر و اللذان و اللذین تنبیه مذکر
و اللذین و علی و زینده اولی لفظلری جمع مذکر و التي مفرد مؤنث
و اللتان و اللتین تنبیه مؤنث و اللاتی و اللواتی لفظلری
جمع مؤنث ایچون اولوب بعضا جمع مؤنث اولان الفاظ مذکوره دن
یا حذف اولور (ومنها الالف واللام وصلته فی صورة الفاعل
او المفعول ومن لا ولی العلم خاصة و یكون شرطاً واستفهاماً
وموضوفاً وما لغيرهم وصفة لنكرة وتاماً بمعنى شیء ومنها ای وایة
ابعض منهم و یعریان غالباً وذا بعدما الاستفهامیه) الف و لام
دخی موصولات مرقومه دن اولوب لکن بونک صله سی صورت
فاعل یا خود صورت مفعولده معنی جملة فعلیه اولور مثلاً جاءنی
زید القائم ابوه والمضروب اخوه ترکیلری وزید الذی قام ابوه

متن

متن

و ضربت اخوه تقدیرنده در و موصولات مزبور در دن من لفظی
 اصح قوله كوزه اولی العلم یعنی ذوی العقوله مخصوص اولوب
 لفظ مذکور شرط واستفهام و موصوف دخی اولور و ما لفظی
 اولی العلم غیریه مخصوص اولوب لفظ مزبور من لفظی کی
 شرط واستفهام و موصوف دخی اولوب تقدیرندن ماعدا مثلا ما
 ترکیبده اولوبی اوزره افاده تعظیم و تحقیر ایچون نکره به صفت
 و فیهماهی ترکیبده اولوبی وجهله شیء معنایسته اوله رق اسم
 تام دخی اولور و فیهماهی ترکیبی نعم شایه تقدیرنده در وای وایه
 لفظی بعضی بهم ایچون اولوب بولردخی من لفظی کی شرط
 واستفهام و موصوف دخی اولور و اکثر یا معرب اولوب منیادی
 واقع اولوبده وصله سی صدری محذوف جمله اسمیه اولوبی
 و قنده ضم اوزره مبنی قلنورل و ما استفهامیه بعدنده اولان
 ذال لفظی دخی موصولات مذکوره دندر که مثلا ما ذاصنعت ترکیبی
 ما الذی صنعت تقدیرنده اولور (الکنايات کیت وزیت القصه
 و کم و کاین لامدد و کذا اعم فکم استفهامیه و میرها منصوب
 مفرد و خبریه للتکثیر و میرها مجرور مفرد و مجموع و قد یحذف
 المیر فیها و یدخله من و یجب او فصل بینه نحو کم ترکوا
 من جنات و کاین للتکثیر و میرها مفرد بمن) مبنی بدن بری دخی
 کنايات اولوب کنايات دنیلان شیء معیندن اقم غیر صریح
 الیه تعین اولوبدن عبارت ایسه ده بومقامده مراد اولان
 کند و صیله کنایه اولنان الفاظدر و اشبو کناياتدن کیت وزیت
 لفظی قصه دن کنایه ایچون اولوب بولر قال کیت کیت ووقع
 زیت زیت کی و او عاطفه الیه مکرر اوله رق ذکر اولوبده
 استعمال اولنر و کم و کاین لفظی عدددن کنایه ایچوندر و کذا
 لفظی خبریه کذا و قال کذا و کذا و تعرف کذا و کذا و کذا

من

وقصد و غیر یلردن اعم اوله رق کنایه ایچون اولور و کم لفظی
 کم درهما عندک ترکیبده اولوبی وجهله استفهام ایچون
 اولور ایسه میری منصوب مفرد و انشاء تکثیر ایچون منصوبیه
 اولور ایسه کم رجل عندی و کم رجال لغتیه ترکیبده اولوبی
 اوزره میری مجرور مفرد یا خود مجرور مجموع اولور و ذکر اولنان
 کم لفظی کمرک استفهامیه و کمرک خبریه اولسون بعضی میری
 محذوف اولور مثلا کم غائبکم درهما مالک تقدیرنده در و بولرک
 میرینه کم من فیه ترکیبده اولوبی کی من بیانیسه دخولی جار
 اولوب اگر کم ترکوا من جنات نظم جملینده اولوبی مثلا و لفظ
 مزبور ایله میرینک یعنی فعل متعدی فصل ایدر ایسه اولوقت
 میرینه من بیانیسه دخولی واجب اولور و کاین لفظی تکثیر عدد
 ایچون دخی اولوب لکن عند البعض استفهام ایچون اولسی نادر در
 و بولرک میری کاین من بی نظم جملینده اولوبی اوزره من بیانیسه
 ایله مجرور اوله رق مفرد اولور و کاین راجع لرایت ترکیبده اولوبی
 اوزره من بیانیسه بولمیه رق میرینک منصوب اولسی قلیلدر
 (الاصوات ما حکى به صوت کفاق و طق اوصوت به طبع اکوی او
 لاهنی کصه و یخ مبنی بدن بریسی دخی اصوات اولوب اصوات شول
 لفظدر که غاق و طاق کی کند و ریله صوت مهمل محکایه اولانه
 یا خود وی لفظی کی طبعاً کند و ایله و یا خود صه و یخ کی بر معنای
 افاده ایچون تصویت قلته (اسماء الافعال یعنی الامر او الماضی
 نقلت عن المصدر گر وید و هیهات او اوصوت کصه و اف
 او اظروف کدونک وفعال یعنی الامر من الثلاثی قیاسی ککزال
 و جاء مصدرا معرفه کفجسار و علم الاعیان المؤنث ککدام)
 مبنی بدن بریسی دخی اسماء افعال اولوب اشبو اسماء افعال امر
 و یا خود ماضی معنایسته اوله رق روید و هیهات لفظی کی

من

من

مصدر دن و صه واف مثلاً و صوتدن و خذ معنای اولان
 دونك لفظی کی ظرفیدن منقولدر و زال و اکال لفظی مثللو
 فعال و زنك ثلاثیدن اولی امر حاضر معنای اولمقلخی قیاسی
 اولوب الفجرة معنای اولان بخار کی مصدر معرفه و خدام
 مثللو اعیان مؤنك علمی اوله رق دخی واقع اولشدر (المرکبات
 مارکب بلانسیه فان تضمن حرفینیا کاحد عشر و حادی عشر
 الاثنی عشر و الاقبح اولها کسبویه و بعلمک الانحومعدی کرب)
 مبنیاتدن بری مرکبات اولوب اشبو مرکبات بلانسیه ترکیب
 الفاظدر و ذکر اولنان مرکبات کرک حرف عاطفه و کرک
 حرف جر معنای متضمن اولور ایسه جزرینک ایکسی دخی فتح
 اوزره مبنی قلنور مثلاً کلام عربده واقع اولان هو الجاری ترکیبی
 کی که ترکیب مذکور هو بیت جاری ملاصقا بیتیه مبنی تقدیرنده
 اولفله حرف جر معنای متضمن اولشدر و احد عشر دن تسع
 عشره و حادی عشر دن تاسع عشره و ارنجه حرف عاطفه
 معنای متضمن اولشدر اما اثنی عشر و اثنا عشر ترکیب لری هر تقدیر
 حرف عاطف معنای متضمن ایسه ده ترکیب اچلیچون نونلرک
 حذفه بناء مضافه مشابیه جهتیه جزء اولی معرب اولور
 و مرکبات مذکوره سبویه و بعلمک کی حرف معنای متضمن اولوب
 جزء اولنک آخری دخی حرف این اولر ایسه جزء اول فتح
 اوزره و معدی کرب کی جزء اولک آخری حرف این اولور
 ایسه سکون اوزره مبنی قلنور (الظروف المبنیه منها ما اضعیف
 الی منوی من الجهات الست و یسمى غایات کقبل و بعد و فوق
 و تحت و امام و قدام و خلف و وراء و اول و اسفل و حمل علیها
 لا غیر و ایس غیر و حسب و منها حیث و یضاف الی الجملة و اذا
 و لما و این و متی و ایان و اتی ظروف و مذ و منذ و لدی و لدن و قط

متن

متن

و عوض و الا آن و امس و قد یضاف المعرب الی جمله او اذ فیجوز
 فتحه (مبنیاتدن بریسی دخی ظروف مبنیه در اشبو ظروف
 مبنیه دن بعضی قبل و بعد و فوق و تحت و اما م و قدام و خلف
 و وراء کی غایات تسمیه و جهات الست تعیر اولنان و اول و اسفل
 کی لفظلردن محذوف منوی به مضاف اولنلردر و بونلر محذوفه
 احتیاجلرندن ناشی و جبر اللقصان ضم اوزرینه مبنی قلنمشدر
 امامذکور اولان لفظه یا خود محذوف منسی به و یا خود بعوض
 محذوفه مضاف اولور ایسه معرب اولورلر و لا غیر و ایس غیر
 و حسب لفظلری دخی محذوف منوی به اضافت جهتیه ضم
 اوزره مبنی اولمقلقه غایاته حمل اولنمشلردر و حیث لفظی دخی
 ظروف مبنیه دن اولوب لفظ مذکور جمله به مضاف اولور لکن
 لفظ مزبورک بعدنده مفرد واقع اولور ایسه اول مفرد خبری
 محذوف مبتدا اولسق اوزره مرفوع قلنور و اذا و لما و این
 و متی و ایان و اتی و مذ و منذ و لدی و لدن و قط و عوض و الا آن
 و امس لفظلری دخی ظروف مبنیه دنلر و معرب اولان ظروف
 بعضا جمله به یا خود اذ لفظنه مضاف اولوب فتح اوزره مبنی
 اولمقلخی جائز اولور و ممیک فتحیه هذابوم ینفع الصادقین
 و من خری یوم مذقرائی یوکابنا قلنمشدر و قولی مثل ماتقول او غیر
 ان تقول او غیر انک تقول ترکیبلرنده اولدیغی وجهله ما و مخفقه
 و مشدده اوله رق ان و ان لفظلرینه مضاف اولان مثل و غیر
 کله لرینک دخی جمله به مضاف اولان ظروفه تشبیها فتح اوزره
 مبنی قلنلری مجازدر (اسماء الشرط والاستفهام من وما و ای
 لهما و متی و ایان لهما فی الزمان و این لهما فی المكان و کیف
 و کفما لهما فی الحال و اتی للشرط فی المكان والاستفهام عن الحال
 و لما للشرط فی الماضي و اذا و اذا ما و اذما و مما له فی المستقبل

متن

وحيثما في المكان وكم للاستفهام عن العدد) اسماء شرط واستفهام
 بوجه اتی بیان اولئان الفاظدر كه من وما وای لفظی
 موصولاته بیان اولدیغی اوزره شرط واستفهام ایچون اولور
 ومتی وایان لفظی زمانده شرط وزماندن استفهام واین لفظی
 مکانه شرط ومکاندن استفهام وكيف وكيفما حالده شرط
 وحالندن استفهام ایچوندر ایچق كيف لفظنده غالب اولان
 استفهام ایچون اولوب شرط ایچون اولدقده كيف تجلس
 اجلس ترکیبنده اولدیغی اوزره جزائك شرطه افظا ومعنی
 مماثلتی واجب اولور وای لفظی مکانه شرط وحالندن استفهام
 ولما ماضیده شرط واذا واذا ما واما مستقبلیه شرط
 وحيثما مکانه شرط وكم لفظی کنایاتده وذا کراولدیغی وجهله
 عدد دن استفهام ایچون اولور (فا دخله الجار فجرر والا
 فان كان ظرفا بعده ناصبه ففعل فيه اوغيره فخير مقدم والا
 فان كان بعده ما ينصبه ودخل على المصدر ففعل مطلق
 اولم يدخل عليه ففعل به سوى كيف فانه حال قبل كل فعل غير
 باب كان وعلم والافعه اسم نكرة او عامل لا ينصبه فبدأ او معرفة
 فخير) ذکر اولئان اسماء شرط واستفهام عم يتساءلون نظم
 جلیلنده وغللام من جاءك ترکیبنده اولدیغی اوزره كرك حرف جر
 و كرك مضاف جار داخل اولور ایسه مجرور اولور اما بوجهله
 اولوب اسماء مذکوره متی خرجت ترکیبنده اولدیغی کبی بالذات
 ظرف وای يوم خرجت ترکیبنده اولدیغی مثلاً وظرفه اضافت
 واسطه سبله ظرف وكم بوماسرت ترکیبنده اولدیغی اوزره
 ظرف ایله عیر اولق جهتیله ظرف اوله رقی بعدنده عامل
 ناصب اولور ایسه مفعول فيه اولور و بوجه مجرور ظرف اولوب
 بعدنده عامل ناصب بولمز ایسه متی نصر الله واین المفرد ترکیلرنده

متن

اولدیغی

اولدیغی کبی مقدم خبر اولور لکن بزموال مشروح ظرف اولوب
 کندوبی نصب ایلمسی ممکن اولور عامل بولنه رقی ای منقلب
 بنقلون نظم جلیلنده وكم ضربا ضربت ترکیبنده اولدیغی
 وجهله مصدر اوزرینه داخل اولور ایسه مفعول مطلق اولور
 ومصدر اوزرینه داخل اولمز ایسه كيف لفظندن غیریسی
 من يضلل الله وما يمسك فلا مرسل له نظم جلیلرنده اولدیغی
 اوزره مفعول به اولور وكيف لفظی کان وعلم بابلرینك غیری هر
 فعلك قبلنده كيف تکفرون بالله وكيف یحیی الموتی نظم شریفلرنده
 اولدیغی کبی حال و افعال ناقصه نك قبلنده كيف کان عاقبة الذین
 کفروا نظم جلیلنده اولدیغی مثلاً وخبر و افعال قلوبك قبلنده كيف
 علمت زید او كيف علمت زید اعرار ترکیلرنده اولدیغی اوزره مفعول
 ثانی وثالث اولور واسماء مذکوره ذکر اولدیغی وجهله بعدنده
 کندوبی نصب ایلمسی ممکن اولور عامل بولمز اسم نکره یا خود
 عامل لا ینصب بولمز ایسه من ان لك ومن جاء بالحسنة وما ادريك
 نظم شریفلرنده واقع اولدیغی اوزره کندوبی مبتدا و ما بعدی خبر
 اولور و اگر بعدنده اسم معرفه بولمز ایسه من رب السموات والارض
 نظم جلیلنده اولدیغی کبی مقدم خبر اولور (ومتی وقع اسم الشرط
 مبتدا فخير فعل الشرط فی الاصح وما کان ظرفا و شرطاً کاذا فعامله
 الشرط وقد تجرد اذ عن الشرط فیضاف الی فعل بعده وعامله فعل
 اخر وکذا اذ بعدینثا او بینما وهی غالباً ظرف ماض مفعول فيه
 لما بعده وتجرّد عن الظرفیة فیکون مفعولایه او مضافا الیه) هر بار
 اسم شرط مبتدا واقع اولسه اصح قوله کوره خبری واذ لفظی
 کبی ظرف و شرط اولئک عاملی فعل شرط اولور وبعضاً والذین
 اذا اصایهم البغی هم یتصرفون نظم جلیلنده واقع اولدیغی
 مثلاً واذ لفظی شرط معناسندن تجرید اولوب بعدنده اولان فعله

متن

مضاف قلنور وعاملی فعلی آخر اولور بنسایرین ایت شریفه
 مذکوره ده واقع اولان هم یتصرفون جمله سی جزا محذوفه
 بوائه رق اذالفظنده عمل برله یتصرفون وقت اصابت البخی
 تقدیرنده درو بعضا دخی اذالفظی مقابله ایچون اولوب خرجت
 فاذا زید بالباب ترکیبده اولدیغی کی بعدنده جمله اسمیه اختیار
 اولور کذلک اذالفظی بینا و بینما بعدنده بولور ایسه بینما نحن
 عن رسول الله اذاطلع علینا رجل قوائد اولدیغی وجهله مقابله
 ایچون اولدیغی مسوزنده لفظ مزبور فعل ماضیدن مفارقت ایتمز
 وبعض کره تعلیل ایچون دخی اولور واشبوا ذلفظی اکثر یا فقد نصره
 الله اذ اخرجه الذین کفروا نظم جلیلنده اولدیغی اوزره ظرف
 ماضی اولوب مابعدنده بوائان لفظک مفعول فیهی اولور و بعضا
 ظرفیتدن تجرید قلنور رق زمان ماضی معنایه اسم اولوب واذکروا
 اذکنتم قلیلا نظم جلیلنده اولدیغی وجهله مفعول به و یا خود
 یومئذ و بعد اذهدیتنا ترکیبده اولدیغی اوزره مضاف الیه
 اولور (الافعال یعمل المتعبدی مطلقا واللازم فی غیر المفعول به
 و یعرب المضارع مجردا عن نون جمع المؤنث و نون التکید و اعرابه
 رفع ونصب و جزم فالمرقد سوی المنحاطة بالضمه والفتحة
 والسکون الالمعل اللام فیحذف اخره جزما و یقدر الضمة
 والفتحة فی المعلن بالالف والضمه فی المعلن بغيره والباقی بالتون
 رفعا وحذفها نصبا وجزما) افعال دن معلوم و مجهول متعدی
 اولان فعل مطلقا وفعل لازم مفعول به صریحدن ماعداجله
 معمولانده عمل ایدر وفعل مضارع جمع مؤنث نونندن و مخففة
 و مشدده اولان تاکید نونلرندن مجرد اولدیغی حالده معرب اولور
 اما جمع مؤنث نونندن مجرد اولمز ایسه یضربن مثلا و اخری
 سکون اوزره و تاکید نونلرندن مجرد اولمز ایسه یضربن یضربن

کی جمع مذکر بنده ضم و یضربن و یضربن مثلا و مفرد مؤنث
 مخاطبه سنده کسر و ماعداسنده فتح اوزره مبنی اولور و ذکر
 اولنان فعل مضارعک اعرابی رفع ونصب و جزم اولوب مفرد
 مؤنث مخاطبه سندن غیر صحیح اولان مفرد لری یضرب و ان یضرب
 ولم یضرب کی حالت رفعنده ضم و حالت نصبده فتح و حالت
 جزمنده سکون ایله اعراب اولور لکن معتل اللام اولور لایسه
 لم یضرب ولم یغز ولم یرم کی حالت جزمنده اخر لری حذف اولوب
 معتل الالفک حالت رفع ونصبده ضم و فتح و معتل الواو
 والیاک حالت رفعنده ضم و قدر قلنور و فتحه خفیفه و اوافله حالت
 نصبی لفظی اولور و مفردک ماعداسنده یضربان یضربون
 یضربین مثلا و حالت رفعنده نون و ان یضربا ولم یضربوا
 ولم یضربی کی حالت نصب و جزمنده حذف نون ایله اعراب
 اولور (فیرفع مجردا عن الناصب والجازم و ینصب بان المصدریه
 و لن لکی المستقبل و کی للسیبیه و اذا للجواب والجزاء غالباً ولا تعمل
 الا فی مستقبل غیر معتمد علی ما قبلها و قد یفصل بینها و بین
 معمولها بالقسم والدعاء والنداء) فعل مضارع ناصب و جازم دن
 مجرد اولدقده ینصر کی مرفوع اولوب عاملی عند الکوفین ناصب
 و جازم دن تجریدیدر و عند البصرین ینفسه اسم موقعنده و قوعیدر و
 ذکر اولنان فعل مضارع ان مصدریه و زمان مستقبلده فعلک و قوعی
 نفی ایچون اولان لن لفظی واسلمت کی ادخل الجنة ترکیبده
 اولدیغی وجهله ما قبلک مابعدینه سببیتن افاده ایچون اولان کی
 لفظی و اکثر یا مدخولیه بیلله شرط و جزا اولوب مثلاً انا تیک
 دینلده جواب اوله رق اذا اکرمک قولی کی ما قبلنه جواب واقع
 اولان اذا لفظی ایله منصوب اولور و اذا لفظی بعضا شرطیتدن
 تجرید اولوب فعلته اذا و انا من الضالین نظم جلیلنده واقع

اولدینگی اوزره وقت معناسنه اولور ولفظ مزبور عامل ضعیف
اولدینگی بنساء النجی ما قبله جراً وخبر وجواب اولی طریقی یقرب
معتمد اولیان فعلی مستقبله عمل ایدرو بعضاً لفظ مذکور ایله
معمول بینی اذا والله اکرمک واذا رحمتک الله اکرمک واذا یازید
اکرمک ترکیب لرنده اولدینگی وجهله کلامده کترنلر بنیاء الکر
قسم ودعا وندا ایله فصل اولنور واذا لفظ تدین غیرنی نواصبک
مطلقاً هموا ایله بینی فصل اولنق جائز اولر (وقد یقدر ان بعد حتی
الجاره ولام کی ولام الجود وبعدها السبب وواو الجمع او کانتسا
بعد امر اولهی واستفهام او ثنی او عرض وبعدها و بمعنی الی
وعاطف للفعل علی الاسم ویحوز اظهار ان بعده وبعدها ولام کی
ویجب بعد اللام مع لا) بعضاً امری حتی تغیب الشمس ترکیب لرنده
اولدینگی اوزره جاره اولان حتی لفظی واسلمت لادخول الجمله
ترکیب لرنده اولدینگی وجهله فی لفظی مثلاًو سبب ایچون اولان لام
وما کان الله لیه ذنبهم نظم جلیله اولدینگی کی کان لفظ ندر صکر
تأکیدنی ایچون اولان لام بخود بعد لرنده وکذلک امر ونهی
واستفهام و ثنی و عرض و ذکره واقع اولان فاء سبب و معذوف
ایله معذوف علیهی جمع ایدن و او بعد لرنده ان مصدر به مقدر
فلنور وزنی قاکرمک ولا تشکینی فاضربک وما تأتینا قاکرمک
وهل عندک ماء فاشربه وابتلی مالا فانفق و الا تغزل فتصیب
خیراً ترکیب لری مثلاًو که ترکیب اول لیکسن منک زیاده قاکرام منی
تقدیرنده اولوب سارری دخی بو کافیا اولنور کذلک لالزمنک
اوزمطینی حتی ترکیب لرنده اولدینگی اوزره الی معناسنه اولان ولفظی
ولیس عیاءه وقرعینی احب الی من ابس الشفوف قوائده
اولدینگی وجهله فعلی اسم اوزر بنه عاطف اولان حرف بعد لرنده
اولدینگی اوزره اولور ولفظ مزبور عامل ضعیف

من

ترکیب لرنده اولدینگی اوزره فعلی اسم اوزر بنه عاطف اولان حرف
وجهلک لان تکرمنی ترکیب لرنده اولدینگی وجهله لام کی بعد لرنده
ان مصدر به بی اظهار دخی جائز اولوب لکن ثلاً یكون ترکیب لرنده
اولدینگی کی لاء ناقیه به مقارن اولان لام کی بعد لرنده ان مصدر به تک
اظهاری واجب اولور و بعضاً دخی تسمع بالمعبودی خیر
من ان تراه ترکیب لرنده اولدینگی مثلاًو فعل مضارعک رفع و نصبک
جواز ایله خلاف قیاس ان مصدر به تقدیر اولنور (ویجزم لم
ولما ولام الامر ولاء النامیه وادواة الشرط سوی اوواما ولما
واذا وکیف وایان وھی لاسمیه فعل لفعل فان کا نامضارعین
اولاول فالجزم وان کان الشانی فوجهلک ان وقد یحذف الجزاء
ویجزم بعد الامر والنهی والاستفهام والتنی والعرض علی
معنی ان الشرطیه) سالف البیان فعل مضارع لم ولما ولام
امر ولاء نهی واداة شرطدن اوواما ولما واذا وکیف وایان
لفظ لرندن ماعداسنه محزوم اولور واداة شرط فعل اولک
فعل ثانی به سببینه دلالت ایچوندر اگر شرط وجزاً تغییر اولتان
فعل اول و ثانی ان تکرمنی اکرمک ترکیب لرنده اولدینگی اوزره
مضارعین یاخود ان تکرمنی اکرمک ترکیب لرنده اولدینگی وجهله
فعل اول مضارع اولور ایسه مضارعده جزم واجب اولوب
امانیه ط ان اکرمتی اکرمک ترکیب لرنده واقع اولدینگی کی فعل
ثانی مضارع اولور ایسه جزم و عدم جزم وجهلری جائز اولور
وبعضاً جزاً تغییر اولتان فعل ثانی قرینه ک قیاسی عینده
حذف اولنور مثلاً و لوتری اذ وقفوا علی النار نظم جلیله رأیت
امرا عجیباً جزاً محذوف واقع اولمشدر و فعل مضارع ان تررنی
اکرمک معناسنه اولق اوزره زنی اکرمک ترکیب لرنده اولدینگی وجهله
ان شرطیه معناسنه اوله رق یعنی سببینه قصد قلانه رق امر ونهی

من

واستفهام وتمنى وعرضدن صكره دخی مجزوم اولور (واذكان
الجزاء ماضيا انقلب بالاداة مستقبلا امتنع الغاء فيه وان كان
مضارعا خلاص بها الاستقبال جازت وان لم يتأثر بها اصلا
وجب كالجمله الاسمية والانشائية والفعل الجامد والماضى
مع قد والمضارع مع ما اولن او السين او سوف وقد يقوم المفاجاة
مقام الغاء) جزا فعل ماضى اولديغى وقتده اداة شرط ايله
مستقبلة منقلب اولمى جهتيه كندويه فانك دخولى بممتنع اولور
وذكر اوانسان جزا اداة شرط ايله استقباله مخصص اولان فعل
مضارع اولور ايسه فانك دخولى وعدم دخولى مجازدر اكر اداة
شرطك ماضى يى مستقبلة قلب ومضارعى استقباله تخصيص
انكلك جهتلى به جزاده تأثيرى ظاهر اولمى ايسه شرطه ربط
الجزء جزايه فانك دخولى واجب اولور مثلا جملته اسميه وجمله
انشائية واپس وعسى كى فعل جامد ولفظا يا خود معنى قد افظنه
مقارن اولان فعل ماضى وما وان رسين وسوف لفظ لرندن
برينه مقارن فعل مضارع جزا واقع اولسه بونلرده اداة شرطك
اثرى ظاهر اولمى مفعله فانك دخولى واجبدر وبعضا وان تصبههم
سيئة بما قدمت ايديهم اذا هم يقنطون نظم شريفنده واقع
اولديغى وجهله فانك مقامنه اذا مفاعا جاء واقع اولور
(افعال القلوب علمت ورأيت ووجدت لليقين وظننت وحسبت
او خلت للظن وزعمت لهما تنصب جزئى جملة الاسمية)
اصطلاحده افعال قلوب دنبلان قلب احوالندن علم وظنه دلالت
ايليان فعللدر وافعال مذكوره دن علمت ورأيت ووجدت
كله لى يقين وظننت وحسبت وخلت لفظ لى ظن وزعمت يقين
وظن انجون اولوب بونلر جملة اسميدك جزئى مفعول به لى
اولمى اوزره نصب ايدرل (ومن خواصها عدم الاقتصارعلى

متن

متن

متن

احدهما وجواز الغائها مالم يتقدم وهو اولى من اعمالها
لونا خرت وبالعكس لو توسطت بينهما وجواز تعليقها قبل اللام
والثنى والاستفهام وجواز اتحاد فاعلها ومفعولها ضميرين
متصلين نحو علمتني قائما او قد يكون علمت ورأيت ووجدت وظننت
بمعنى عرفت وابصرت وصادفت واتهمت فيتعدى الى واحد)
ذكر راو لان افعال قلوبك مفعول لرندن بريسى نسياترك اولنه رى
بريسنك اوزر ينده قصير اولمى خواصنددر لكن هل يستوى
الذين يعلمون والذين لا يعلمون نظم جلبلنده اولديغى اوزره
مفعوللرك ايكيسى بردن نسياترك اولمى وقرينهك قياسى
عندنده زعمتموهم شركائى مألنده اولان ونادوا شركائى الذين
زعمتم نظم شريفنده اولديغى وجهله مفعوللرك ايكيسى بردن
تقدير قلمنى ولا يحسبن هؤلاء بخلهم هو خير الهم مألنده اولان
ولا يحسبن الذين يبخلون بما آتاهم الله من فضله هو خيرا لهم
نظم جلبلنده واقع اولديغى مثلا مفعوللرك برى مذكور وبرى
مقدر اولمى جاز اولور وافعال مذكوره مفعوللرى اوزره تقدم
ايتمد بكم عملدن الغاسنك جوازي دخی خاصه لرندن اولوب لكن
زيد قائم علمت كى مفعول لرندن متأخر اولور ايسه اعمالدن الغاسى
وزيد علمت قائما مثلا مفعوللرى بينه توسط ايدر ايسه الغاسندن
اعمالى اولادر وافعال مرقومهك تعليق معنى علمت ازيد قائم
وعلمت مازيد قائم وعلمت ازيد قائم كى ييلرنده اولديغى اوزره
لام ايتدائيه ونى واستفهام قبلارنده بوانديغى حالده لفظا
عملارينك ابطالى ومعنا اعمالى دخی خواصنددر وعلمتني قائما
وعلمتك قائما تركييلرنده اولديغى وجهله ضميرين متصلين
اوله رى فاعل ايله مفعوللرينك اتحادينك جوازي دخی افعال
مذكورهك خاصه سندن اولوب سائر افعاله بوضورت مجاز

متن

متن

متن

اولاً مغله ضربتني وضربتک دینلمیوب ضربت نفسي وضربت
نفسک دینلمک لازم کاورو بعضاً علمت عرفت ورأیت ابصرت
ووجدت صادفت وظننت انتهت معالینہ اولہ رق مفعول
واحدہ تعدیہ ایدر (افعال ناقصہ لوجود الشیء اوعدمہ علی صفة
فترفع اول الاسمية وتنصب ثانیہا کان لثبوت خبرہا لاسمہا دائماً
او منقطعاً وللانتقال ویسترفیہا الشان وتكون تامة وصار للانتقال
وتكون تامة واصبح وامسى واضعی لاقتزان الجملة باوقاتہا وبمعنی
صار وتكون تامة وظل وبات مثلہا ولبس لاننی حالاً ومارح ومافتی
ومازال وما انفک الدوام خبرہا لاسمہا مذقبلة وما دام اتوقیت ما قبلہ
بمدة ثبوت خبرہا لاسمہا وراح وغدا وآنس وعاد و جاء بمعنی صار
والاکثر تمامہا ولا تقدم الاخبار علی ما فی اولہ ما واختلف فی لبس)
مر فوعیلہ کلامی تمام اولیان افعال ناقصہ صفت واحدہ
اوزرینہ وجود یا خود عدم وجودینہ دلالات ایچون اولوب جلدہ
اسمیه نک جزء اولی فاعلیت اوزرہ رفع برلہ جزء ثانیہ مفعولہ
تشبیہا نصب ایدر و مر فوعیلہ اسم ومنصوبہ خبر اسمیہ اولنور
وافعال مذکورہ دن کان کلمہ سی کان اللہ علیما حکما نظم جایلندہ
اولدیغی اوزرہ دائماً کنتم امواتا فاحیاکم نظم شریفندہ اولدیغی
وجهلہ منقطعاً خبرینک اسمنہ ثبوتیچون اولوب وکان من المفرقین
نظم جایلندہ اولدیغی مثلاً اسمنک برحالدن حال آخرہ انتقال
ایچون دخی اولور واشبوکان کلمہ سندہ ضمیر شان مستر اولور
وکلمہ مزبورہ ثبت ووجد معناسنہ اولہ رق کن فیکون نظم
شریفندہ اولدیغی کی فعل تام دخی اولور وافعال مرقومہ دن
صار کلمہ سی صار الخمر خلا ترکیبندہ اولدیغی اوزرہ اسمنک
برماہیدن ماہیت اخرایہ و صار زید غیا ترکیبندہ اولدیغی
وجهلہ برحالدن حال اخرایہ انتقا ایچون اولوب کلمہ مرقومہ صار

الی المدیة ترکیبندہ اولدیغی مثلاً الی الغظیلہ تعدیہ ایدرک برہ کاندن
مکان آخرہ انتقال معناسنجہ فعل تام دخی اولور واضح وامسی
واضحی کلمہ لی داخل اولدق لی جملہ نک مضموئی مد اولوری اولان
اوقاتہ اقتزان ایچون اولوب فاصبحتم بنعمتہ اخوانا نظم جایلندہ
اولدیغی اوزرہ اوقات مدلولہ اعتبار اولغیدرق صار معناسنہ دخی
اولور و فسبحان اللہ حین تمسون وحین تصبحون نظم شریفندہ
اولدیغی وجهلہ مدلولوری اولان اوقاتہ دخول معناسنہ اولہ رق
فعل تام دخی اولور وظل و بات اقتزان ایچون اولوب و صار
معناسنہ اولقدہ بونلر کیدر و لبس کلمہ سی عند الجمهور زمان
حالہ وسبویہ کورہ مطلقاً داخل اولدیغی جملہ نک مضموئی
نی ایچوندی ومارح ومافتی ومازال وما انفک کلمہ لی اسمنک
خبریلہ اتصافنہ صلاحیتی مدتشدنبر و خبرک اسمنہ دوا ایچون
اولوب مثلاً ما زال عالماً ترکیبک مآلی دوام العلم لیدم زمان قابیلندہ
للم علم دیمک اولور وما دام کلمہ سی اجلس مادام زید جالساً ترکیبندہ
اولدیغی اوزرہ ماقبلندہ اولان جملہ بی خبرینک اسمنہ ثبوتی
مدتیلہ توقیت وتعبین ایچون اولور بنابرین ماقبلندہ کلام
اولق لازمیدر وراح وغدا وعاد و جاء کلمہ لی بعضاً صار معناسنہ
اولور ایسندہ اکثر یا فعل تام اولہ رق استعمال اولور و ذکر
اولسان افعال ناقصہ دن اولندہ لفظ ما اولان کلمہ رک خبر لی
کندو اوزرلینہ تقدم ایتک بالاتفاق مجاز اولیوب لکن لبس
کلمہ سندہ اختلاف اولمشدر شو یلکە مبرد و کوفیہ نی ایچون
اولدیغی نظراً سائر ادوات نفیدہ جائز اولدیغی کی بوندہ دخی
تقدمی تجویز ایتدیلر اما بصریہ فعل اولسنہ نظرلہ سائر افعالہ
مجاز اولدیغی مثلاً بوندہ دخی خبرینک تقدمی تجویز ایتدیلر
(افعال المقاربة لدنوا الخبر رجاء کعسی او حصولاً ککاد او شروعا

فيه كاو شك و طفق واخذ و حمل و كرب نحو عسى زيد ان يخرج
وعسى زيد يخرج او يخرج ولا يتصرف وكاد زيد يخرج واوشك
مثلهما ككاد) عند البصريه افعال ناقصه دن اولان افعال
مقاربه عسى كلمه سى كى خبر ينك اسمنه قرب حصولانى اميد
ياخود كاد كلمه سى كى خبر ينك اسمنه قرب حصولانى جزم و ياخود
اوشك و طفق واخذ و حمل و كرب كلمه لرى كى اسمك خبر بنه
شروعى همچون اولور مثلا عسى زيد ان يخرج تركيبه عند البصريه
زيد لفظى اسم وان يخرج مضاف تقدير به خبر اولوب تركيب
مذكور عسى حال زيد ان يخرج ياخود عسى زيد ذا ان يخرج
تقدير بنده اولور اما كوفيه به كوره زيد لفظى فاعل اولوب ان يخرج
فاعل مذ كوردن بدل اشتمال اولغله عسى كلمه سى فعل تام اوله رق
تركيب المذكور قرب زيد خروجه تقدير بنده در وعسى ان يخرج
زيد مثلا و فقط مرفوعى ذكر اولنانلر قرب معناسنه اوله رق فعل تام
ياخود خبر بنده مستغنى فعل ناقص اولور لرو عسى كلمه سنك عسى زيد
يخرج او يخرج تركيبه اولديغى وجهله كاد كلمه سنه تشبيه خبر بنده
ان مصدر به حذف اولمق ياخود ان مصدر به مقامته سين اقامه
قلمنى مجازدر واشبوعسى كلمه سى تصرف اولمق وكاد كلمه سنك
خبر بنه كاد زيد يخرج تركيبه اولديغى وجهله اكثر يا ان مصدر به
داخل اولوب لكن عسى كلمه سنه تشبيه اقبل اوله رق دخول دخی
در كاردن واسرع معناسنه اولان اوشك كلمه سى ان مصدر به نك
دخولى وعدم دخول ايله استعمال اولمقده عسى وكاد كلمه لرى كيدر
وافعل مقاربه نك ما عدا سى ان مصدر به ايله استعمال اولمقده كاد
كلمه سى مثله بدر (فلا تعجب ما فعله وافعل به فامبتدا وما بعده
خبره و به مفعول ولا بينان الاما يبنى منه التفضيل) انشاء تعجب
ايچون ما فعله وافعل به صيغه لارى اولوب اشبوع صيغه لثنيه و جمع

متن

و تأنيث و سائر جهته به تعبیر قبول ايتوب انجق ما احسن زيدا وما
احسنها وما احسنهم تركيبه اولديغى اوزره معمول بنده تغير جارى
اولور وما افعله صيغه سنده اولان ما لفظى فى الاصل مبتدا وما بعدى
خبرى اولوب ضمير منصوب دخی مفعول به اولور وافعل به صيغه
سنده اولان افعل كلمه سى فى الاصل امر حاضر اولوب به لفظ بنده
اولان بازاند عدد اولور ايسه ضمير مفعول به صريح و بازاند عدد اولمق
ايسه مفعول به غير صريح اولور و ذكر اولنان صيغه ل اسم تفضيل
كچى ثلاثى غير يدين ولون و عييدن بنا قلمنلر (افعال المدح
والذم نعم و بش و فاعلهما معرف باللام اومضاف اليه اوضمير
مميز بنكره منصوبه اومضافه قنهماهى و بعده المخصوص المطابق له
وقد يقدم وقد يحذف وهو مبتدا او خبر و ساء كبش و حيد المدح
وفاعله ذا ولا يغير حيدا) نعم و بش كلمه لرى كى افعال مدح
و ذمك فاعل لارى نعم الرجل زيد تركيبه اولديغى اوزره معرف
باللام و نعم غلام الرجل زيد تركيبه اولديغى وجهله معرف باللام
اولانه مضاف ياخود نعم رجلا زيد تركيبه اولديغى مثلا و نكره
منصوبه ايله و ياخود قنهماهى تركيبه اولديغى كى لفظ ما ايله
مميز ضمير اولمق لازمدر و افعال المذكور نك فاعلار ينك بعدنده
جنس و افراد و امثالهم فاعله مطابق مخصوص بالمدح
و مخصوص بالذم ذكر اولمق لازم اولوب بعضا زيد نعم الرجل
تركيبه اولديغى اوزره مخصوص بالمدح متقدم اولور و بعضا
دخی قرينه نك قياى عندنده نعم العبد تركيبه اولديغى وجهله
مخصوص بالمدح حذف قلنور واشبوع مخصوص بالمدح والذم مؤخر
مبتدا اولوب ما قبلنده كى جمله خبرى اولور ياخود كندوسى مبتدا
محذوفك خبرى اولور و افعال مرقومه دن ساء كلمه سى ذم و سائر
احكامده بش كلمه سى كيدر و حيدا كلمه سى مدح ايچون اولوب

متن

متن

مقام ذممه استعما الذمه لا حيزا دنيلاور وفاعلي ذا لفظي اولوب كلمة
 مزبور متقبلي وفاعلي تغير وتصريف قبول ابتز (الحروف
 حروف الجر من الابتداء وتستعمل للتبيين والتبيين وزائدة
 والى الانتهاء وحتى الانتهاء الى الاخر بتدرج ولا تدخل الضمير خلافا
 للمبرد وفي الظرفية وعلى الاستعلاء وقد يكون اسما وعن المفارقة
 قد يكون اسما والباء الاصاق ويستعمل للمصاحبة والسببية والتعدي
 والمقابلة واللام الاختصاص بالماكية ونحوها ويستعمل للتعليل
 وزائدة وانكاف للتشبيه ولا تدخل الضمير وقد يكون اسما ورب للتقابل
 والتكثير ولها الصدر ومخروها نكرة موصوفة او ضمير مبهم غير
 بنكرة منصوبة وفعلها ماض غالبا وكثر حذف وقد يلحقها ما
 فتدخل الجملة وقد يحذف بعد الواو والفاء وقبل بعدل ومذومند
 لا ابتداء والظرفية في الحال ولا يدخلان الضمير خلافا للمبرد
 ويكونان اسمين وحاشا للتزوية وعدا وخلا الاستثناء ويكونان فعلين
 غالبا ويتعين بماو او القسم تخص بالظاهر وتأو تالله ويجب حذف
 فعلهما ولا يكونان للطلب وبأو اعم منهما وجوابه في الغالب طلب
 وفي غيره يجاب باللام وان في الاسمية وباللام في الحار وبها مع انون
 في الاستقبال ومع قد في الماضي وفي بلا او ما وان وقد يحذف لا
 من الفعلية ويحذف الجواب او توسط القسم او تقدم ما يدل عليه)
 صرف بابتداء مبين اولديغي اوزره حرف مفهوميته مستقل
 اولوب اخر ك نصا من محتاج اولان معناه وضع اولمش اولان
 لفظ اولوب حروف جرد دخی فعلك معناني اسم افضا ايچون
 موضوع درواشبو حروف جردن من حرفي بالاتفاق مكائده ومن
 اول يوم تركينده اولديغي وجهله عند الكوفيه زمانه ابتدا ايچون
 اولوب فاجتنبوا الرجس من الاوثان نظم شريفه اولديغي اوزره
 من جنس وثمرت من المله تركينده اولديغي مثلا وتبع بعض وارضيتهم

بالجوة الدنيا من الاخرة نظم جليلنده اولديغي كي تبديل ايچون
 دخی استعمال اولانور وتبين وتبعيض وتبديل ايچون اولسي حرف
 مذكور كيرينه الذي وبعض يبدل لفظ لري وضع اولمقلق صورته
 ييلنور وعند البصريه ماجاني من احد تركينده اولديغي اوزره
 خاصة كلام غير موجوده حرف مذكور زائد اوله رق بوانور اما كوفيه
 واخفش كلام موجوده دخی زائد اوله رق بوانمسي نيجوز ايتشدر
 وحروف مذكوره دن الى حرفي الى المسجد الاقصي وانمو الصيام
 الى الليل تركيلنده اولديغي اوزره مطلقا واتفاقا انتهى ايچون اولور
 وحتى حرفي تدرج اليه جزء اخيره انتهى ايچون در بنابرين اكلت السمكة
 حتى رأسها ونمت البارحة حتى الصباح تركيلنده اولديغي وجهله
 جزء اخره ياخود جزء اخره متصل اولانه داخل اولور وذكر اولان
 حتى حرفي مبرك خلافي اوله رق ضميره داخل اولوب حناه بالقوم
 قولي واقع اولمش ايسده شاذر وحروف مذكوره دن في حرفي
 ظرفيت ايچون اولوب لكن التجاة في الصدق تركبي مثلا ول مجازدر
 وعلى حرفي استعلا ايچون اولوب عليه دين تركبي كيلر مجازدر
 ومذكوره على حرفي عدت من عليه تركينده اولديغي وجهله
 جارك دخولي وقتنده فوق معنائه اوله رق اسم دخی اولور
 وعن حرفي رهيت السهم عن القوس تركينده اولديغي مثلا وشي
 اخره وصول اليه يله برشيدن مفارقت ايچون اولوب بعضا ادبت
 عنه الدين تركينده اولديغي كي بلا وصول مفارقت واقبتست
 عنه العلم تركينده اولديغي اوزره بلا مفارقت وصول ايچون
 دخی اولور وبعضا دخی من عن يميني تركينده اولديغي
 وجهله جارك دخوانده جانب معنائه اوله رق اسم اولور وحروف
 مرقومه دن يا حرفي به داه تركينده اولديغي مثلا والصاق ايچون اولوب
 لكن مررت بريد تركبي كيلر مجازدر كه مررت بمكان يقرب منه زيد

تقدیرنده در و ذکر اولنان با حرفی خرج زید به شیرنه ترکیبند
اولدیغی وجهله مصاحبت و کثبت بالقلم ترکیبند اولدیغی
اوزره سبیت و ذهب الله بنورهم نظم شریفند اولدیغی مثلاً
تعدیه و بعت الثوب بدرهم ترکیبند اولدیغی کی مقابله و لقد
نصرکم الله بیدر نظم شریفند اولدیغی اوزره ظرفیت ایچون
استعمال قلنور و لام حرفی المال لزید ترکیبند اولدیغی مثلاً
ملکیت و هذه المرأة لزید ترکیبند اولدیغی وجهله حقیقت
والحمد لله ترکیبند اولدیغی کی استحقاق جهنم لیه اختصاص
ایچون اولوب ضربته لانا دیب و قدمت عن الحرب للجهنم ترکیبند
اولدیغی اوزره تعلیل ایچون استعمال اولنور و ردیف اکم
ترکیبند اولدیغی اوزره زائد اوله رق بولنور و کاف حرفی ماقبلانی
ما بعدینه تشبیه ایچون اولوب بودخی مبرک خلاقی اوله رق ضمیره
داخل اولمز و بعضی ادخی یضحکن عن کالبرد والمنهم قولنده
اولدیغی وجهله مثل معنایه اوله رق اسم اولور و رب تقلیل
و تکثیر ایچون اولوب انشاده واقع اولغله صدر کلامی اقتضای ایدر
و مجروری نکره موصوفه یا خود ربه رجلاً ترکیبند اولدیغی کی
نکره منصوبه الیه بمنزله ضمیره بهم اولور و فعلی اکثر یا ماضی اولور که
مالقیت رجلاً سؤالتک جوابنده رب رجلاً کریم لقیته دینلور
و فان اهلاک قرب فتی سبکی مثلاً و مستقبل اوله رق دخی واقع
اولشد و قرینه تک قیاسی عینده رب رجل کریم کی فعلتک
حذفی کثیر در و ذکر اولنان رب حرفی بعضاً ربما یود الذین
کفروا نظم جلیله و ربما زید قائم ترکیبند اولدیغی وجهله
مالقظه حقوق الیه جمله فعلیه و اسمیه و بعضی ادخی ربما
ضربته بسیف ترکیبند اولدیغی اوزره مفرد داخل اولور

و حرف مذکور و او وفا بعدند بولنور ایسه و یلده لیس بهائیس
و مثلک حبلی قد طرقت و مرضع ترکیبند اولدیغی وجهله
علمتک بقاسیه یله بعضی حذف اولوب لکن یلده ذی سعد
واجباب ترکیبند اولدیغی اوزره یل بعدند بولنور رق حذفی
قلیلدر و مذومند حرفلری سافرت مذیوم الجملة الی الحبس
ترکیبند اولدیغی مثلاً و زمان ما ضیده و مکنده ابتدا و زمان
حادثه ظرفیت ایچون اولوب بولنور دخی مبرک خلاقی اوله رق
ضمیره داخل اولمز و اشبومند و متذ حرفلری مارا یشه مذیومان
ترکیبند اولدیغی اوزره اسم دخی اولور و حاشا حرفی اساء القوم
حاشا زید ترکیبند اولدیغی مثلاً و مجروری ماقبلنده ذکر اولنان
امر مکر و هدن تنزیه ایچون اولور و عدا و خلا استثنای ایچون
اولوب بولنور اکثر یا فعل دخی اوله رق مایه بدل بنی مفعولیت
اوزره نصب ایدر و فعل اوله رق لری ماء مصدر یه تک دخولیه
تمین ایدر و او قسم اسم ظاهره مخصوص اولوب ضمیره داخل
اولمز و تاء قسم تالله مثلاً و لفظه جلالدن غیریه داخل اولمز
و بولنورک فعل لری حذف واجبدر که اقسام والله تالله دینلور
و بولنور طلب ایچون دخی اولیوب والله تالله اخیری دینلور و بیا
قسم بولنور دن اعم اولوب مطلقاً ضمیره و اسم ظاهره داخل
اولور و اقسام بالله کی فعلتک حذفی و ذکر کری جائز اولور
و بالله اخیری و بالله لافعلین ترکیبند اولدیغی اوزره طلب
و غیره ایچون دخی اولور و بیا قسمک طلبیده جوابی بالله اخیری
هـ ل جاء زید ترکیبند اولدیغی وجهله ینه طلب ایچون اولور
و طلبک غیر یسند و الله لزید قائم و انه لقائم ترکیبند اولدیغی
مثلاً و قسمک جوابی جمله اسمیه اولور ایسه لام ابتدا و ان حرفلرینه
مقارنله اولور و جمله فعلیه اولوب حاله دلالت ایدر ایسه

بلانون لامه وزمان استقباله دلالت ابتدایی تقدیرجه تالله لا کیدن
اصنامکم نظم شریفته اولدیغی کی مع النون لامه مقارنتله
اولور وماضیده تالله لقد اثرک الله علینا نظم شریفته اولدیغی
اوزره قد اغظنه مقارنتله اولوب بعضا لفظ قد والله اقسام زبدا
ترکیبنده اولدیغی مثلاً ومقدر اولور وادات نفیدن لا یاخود ما
ویاخود ان لفظ لربله منی اولان جمله اسمیه وفعلیه دخی قسمه
جواب اولور وبعضا تالله تفتوا تذکر یوسف نظم جلیبنده
اولدیغی اوزره جمله فعلیه دن لاحذف اولوب نظم مذکوره
اولان تفتوا لاتفتوا تقدیرنده اولور وزید والله قائم وزید قائم والله
ترکیلرند اولدیغی وجهله قسم نوسه طایدر یاخود قسم
جوابه دلالت ایندن متاخر اولور ایسه جوابی حذف اولور
(الحروف المشبهة بالفعل تنصب اول الاسمية وترفع ثانیها
ان وان للتحقیق وكان للنشیه ولكن الاستدراك بین نفی واثبات
وایت للتمنی وامل للترجی) حروف مشبهة بالفعل جمله اسمیدک
جزء اولی نصب ایدوب اسم و جزء ثانی نفی رفع ایدوب خبر
تسمیه اولور واشبو حروف مشبهه دن ان وان جمله اسمیه دن مضمونی
تحقیق وکان اسمی خبرینه تشبیه ولكن لفظا ومعنایین نفی
واثبات استدراك یعنی کلام سابقدن نشأت ایدن توهمی دفع
ایچون او اوب ایت دخی نفی یعنی **ک**رک ممکن **ک**رک ممکن برشبیک
حصوله محبتی انشا وامل ترجی یعنی محبة واشفاقا امر ممکنه
توقف وترقی انشا ایچوندر (وقد يلحقها ما فتلخی فتدخل
الفعالية ولها المصدر الا ان المفتوحة فتفتح في محل المفرد كالفاعل
والمفعول والمبتدأ والخبر والمضاف اليه وتكسر في محل الجملة
كالابتداء والصلة ومقول القول وجواب القسم وما في خبره اللام
وما بعد الواو فان احملها فوجهان فحومنی یاأینی فانی اکرمه)

متن

متن

بعضا ذکر اولان حروف سته به ماء كافه لاحق اوله رق
عملدن ملخی اولوب جمله فعلیه به داخل اولور وحروف مذکوره
صدر کلامی اقتضا ایدوب ایچق مفتوحه اولان ان اصلا صدر
کلامده واقع اولز والـف ونون ماده سی فاعل ومفعول
ومبتدا وخبر ومضاف الیه کی مفرد محللرند مفتوح قلنور
ولوانک قائم ولولا انک قائم ترکیلرند اولدیغی وجهله لو ولولا
بعملرند بولنان الف ونون ماده سی دخی مفتوح قلنور که لو حرف تک
ما بعدی فاعل اولوب اولانک ما بعدی مبتدا اولغله ترکیبین
مذکورین لو ثبت قیامک ولولا قیامک ثابت تقدیرنده اولور وان الله
لا یستحیی نظم جلیبنده اولدیغی اوزره صدر کلامده وکرك الا
الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم نظم جلیبنده اولدیغی وجهله
صدر کلامده بولنسی لازم اولان لفظک یعدنده واقع اوله رق
ابتدا وما ان مفتوحه لننوء نظم شریفته اولدیغی مثلاً وصله
وقال انی عبد الله نظم شریفته اولدیغی اوزره مقول قول
ووالعصر ان الانسان انی خسر نظم جلیبنده اولدیغی
وجهله جواب قسم کی جمله محللرند مکسور قلنور والله یعلم
انک لرسوله نظم جلیبنده اولدیغی مثلاً خبرنده لام ابتدا اولور
وواو حالیه یعدنده بولن انلر دخی مکسور اولور ومن یاأینی فانی
اکرمه ترکیبنده اولدیغی اوزره محلاک مفرد وجهله اولغله
احتمالی اولور ایسه الف ونون ماده سنده فتح وکسر جائزدر
(وقد تخفف المكسورة فتدخل باب كان وعلم ويجوز الغاؤها
بالتزام اللام في الخبر والمفتوحة فتدخل على ضمير مقدر وجهله
اسمية او فعلية بالسين اوسوف او قد اولا وان اولم ويجوز
اللام في مدخول المكسورة مالم يلزم تواليها او الرفع فيما عطف
على اسمها وما في حكمها ولكن بعد معنى الخبر ساق الذكر

متن

مكسوره اولان ان حرفي بعضا تخفيف اولوب كان وعلم بابلي
اوزرينه داخل اولور وان كانت الكيرة وان نظمتك لمن الكاذ بين
نظم جليلترنده اولديغي اوزره خبرينه لامك دخولي التزام
اولندرق مخففه ومكسوره اولان ان حرفتك علمدن الغاسي جائز
اولديغي مثلا وخبرنده لام واجب اوليه رقي اعالي دخی مجازدر
ومفتوحه اولان ان حرفي دخی تخفيف اولوب اكثر يا ضميرشان
وكرك ان يا ابراهيم قد صدقت الرؤيا نظم جليلترنده اولديغي
وجهله ضميرشانك غيري اوله رقي ضمير مقدر وضميرشان مفسر
خبر اوله رقي جله اسميه يا خود علم ان سيكون منكم مرضي وتعلم
ان قد صدقتنا نظم جليلترنده اولديغي وجهله سين وسوف وقد
ويا خود افلا برون ان لا يرجع اليهم وايحسب ان ان يقدر عليه
احد وايحسب ان لم يره احد نظم جليلترنده اولديغي اوزره
لاوان وان ولم حرفلرينه مقارن اولان جله فعليه اوزرينه داخل
اولور و ذكر اولنسان مكسوره ان حرفتك مدخولنده ان ولا مك
تواليسي لازم كلكم ان زيدا قائم وانه لعندك قائم وان علمينا
له هدي تركيلترنده اولديغي مثلا وكرك اسم وخبرنده وكرك
خبرينك معلومونده لام ابتدائية بولمسي جائز اولوب اما ان زيدا
قائم كي متوالي اولنر مجازد كلدر ومكسوره اولان ان حرفتك
وبعد العلم مفتوحه اولان ان حرفتك ولكن حرفتك اسملي
اوزرينه لفظا يا خود تقدير اخباري سبقت ايلد كد نصبره لفظي
اوزرينه عطف جهتيله نصب حائز اولديغي كي محلي اوزره
عطف ايله رفع دخی جائز اولور (حروف العطف الواو والجمع والفاء
للتعقيب وثم للتراخي وحتى للتدرج واو وام لواحد مبهم ومثلها الواو
مع اماويل للاضراب ولا للني ولكن للاستدراك وام المتصلة لا تفارق
الهمزة والمنقطعة للاضراب عن الاول مع الشك واما يجب تكرارها

واو معني) حروف عاطفه قول مشهوره كوره اون اولوب واو حرفي
ترتيب اعتبار اوليهم رقي مطلقا معطوف ومعطوف عليه جمع
وقا حرفي بلا همزة تعقيب وترتيب وثم تراخي وحتى حروف جاره ده
ذكر اولنديغي اوزره تدرج ايچون اولوب او وام حرفلري دخی
واحد مبهم ايچوندر واما يه مقارن اولان واو دخی حرفين مذکورين
مثلا واحد مبهم ايچون اولور و حروف مذكوره دن بل حرفي حكم
سابق دن اضراب يعني كرك مثبت كرك منفي حكم سابق مسكوت
عنه كي قلنق ايچوندر ولا حرفي بعد الايجاب نفي ولكن حرفي
استدراك ايچون اولور و حروف مر قومه دن متصلة اولان ام حرفي
همزة استفهاميه دن مفارقت ايچوب لفظا وتقديرا همزة مذكوره
ايله برابر اولمق سز بن استعمال اولنر ومنقطعه اولان ام حرفي
هل تزوجت بكرا ام ثيبا تركينده اولديغي وجهله جزء ثانيده
شك ايله ييله جزء اولدن اضراب ايچون اولمق له همزة ايله بل
معنا سنه اولور بنابر بن تركيب مذكوره بل ثيبا تقديرده در
كذلك ام هل يستوي الظلمات والنور نظم جليلترنده اولديغي اوزره
حرف مذكورك بعدنده ادات استفهام بولنديغي تقديرجه
بالكر بل معنائه اولور و حروف مزبوره دن اما حرفتك واو معنا
اولسون تكراري واجب اولوب شو يلكه جاءني اما زيد واما عمرو
تركينده اولديغي مثلا معطوف عليه حرف مذكور ايله مصدر
اولور ايسه معطوف انجق اما يه مقارن اولان واو ايله عطف
اولنور (حروف الشرط ان للمستقبل غالباً وان دخلت على الماضي
واو الماضي وكثيرا لام في جوابها وتدخلان على الفعل ولو تقدير
فان صدرتا بالقسم فعل الماضي والجواب له لفظا واما تفصيل ما
اجل في الذكر والذهن) شرط وجزا اوزره داخل اولان حروف
شرط دن ان حرفي هر تقدير فاضي اوزرينه داخل اولور ايسه

دخی اکثر یا مستقبل ایچون اولور ولو حرقی لوکان من عند غیر الله
 اوجد وافیة اختلافا کثیرا نظم جلیله اولدیغی اوزره اکثر یا
 جوابنده لام بولنه رق ماضی ایچوندر واشبو حرقی وان احد
 من المسترکین استبحارک نظم جلیله واقع اولدیغی مثلاً و اولتقدیرا
 اولسون فعل اوزرینه داخل او اورلر ونظم جلیل مذکور
 وان استبحارک احد تقدیرنده اوله رق علی شریطة التفسیر اضمار
 قلنور و حرقین مذکورین والله ان لم تأتني لا کرمتک ترکیبنده اولدیغی
 کبی قسم ایله مصدر او اورا یسه ماضی اوزره داخل اولوب جواب
 لفظاً قسم ایچون اولور و حروف مرقومه دن اما حرقی اوائل
 کتیده واقع اولدیغی اوزره ذکرده یاخود متکلمک ذهبنده بجملی
 اولاشیئی تفصیل ایچوندر (حرفاً الاستفهام الهمزة وهل ولهما
 الصدر والهمزة تكون الانكار ويجوز حذفها وحذف فعلها
 ودخولها على العاطف ويحسن دخولها على الاسم مع وجود الفعل
 بخلاف هل في الكل) استفهام حرفی همزه وهل حرقی اولوب
 بونلر ایچون صدر کلامده بولمقلق لازمدر و همزه یا انکار انکار
 و یاخود توبیخ و امثالنه مقارن اوله رق انکار ایچون اولوب همزه
 مذکورده تک و فعلک حذفی جائز او اور که ابشرا و احدا مانا تنبیه
 نظم شریفی اتبع بشرا تقدیرنده در و او با و نا الاولون و ان کان
 مؤمناً کن کان فاسقا و انم اذا ما وقع انتم به نظم جلیلارنده اولدیغی
 وجهله همزه مکسوره حرف عاطفه اوزرینه داخل اولور
 و همزه استفهامیه تک ازیدا ضربت ترکیبنده اولدیغی مثلاً
 فعلک وجودیله بیله اسم اوزرینه دخولی دخی حسن او اور وهل
 حرقی اشبو احکامک کلبسنده همزه استفهامیه تک خلافتنه در
 (حروف الایجاب نعم للتقریر و بلی لایجاب النفی وای کنتم
 و بخص القسم المحذوف ذمه واجل وجبر وان تصدیق الخبر)

من

من

حروف الایجاب نعم حرقی استفهاما و خبرا ما سبقك مضبوطی
 تقریر ایچون اولوب بلی حرقی استفهاما و خبرا ایجاب نفی ایچوندر که
 وهو الخلاق العليم نظم شریفی بلی قادر علیه تقدیرنده در وای
 حرقی استفهامده مخصوص اوله رق ما سبقك مضبوطی تقریر
 ایچون اولوب ای والله وای دبی وای لعمری ترکیبنده اولدیغی
 وجهله قسمه مخصوص اوله رق ذمه لی محذوف اولور و افراد قسم
 یهدن اشبو او جدن غیر یسنه داخل اولر و حروف مرقومه دن
 اجل وجبر وان حرفی ایجاب یاخود نفی تصدیق خبر ایچون
 اولوب مثلاً قد جاءك زيد ذیلده کده اجل ذیلور که قد جاء فی
 تقدیرنده اولور (حروف النفی لم ولما لقلب المضارع ماضیا
 وفی لما استغراق ولا للماضی المتکرر والمستقبل غالباً وان للاستقبال
 بنأ کید و ما وان للحال والماضی القریب منها) حروف نفی الی
 اولوب لم ولما حرفی مضارعک معناسنی ماضی به قلب ایچون
 اولوب لکن لما حرفنده ندم زید ولما یفعله الندم ترکیبنده اولدیغی
 اوزره استغراق یعنی حال تکلمک انتفا سنه قدر امتداد نفی در کاردر
 و لام حرقی فلا صدق و لاصلی نظم شریفنده اولدیغی وجهله
 لفظاً یاخود فلا قبح العقبة نظم جلیله اولدیغی اوزره تقدیرا
 اکثر یا ماضی متکرر و مستقبل ایچون او اور ولن حرقی فلن اکام
 البسوم انسیا وان ابرح الارض حتی یاذن لی ابی ولن یخونوا ابدا
 نظم جلیلارنده اولدیغی وجهله تأکید ایله استقبال و ما وان حرفی
 و ما ادريک ماهیه وان الحکم الله نظم شریفنده اولدیغی اوزره
 حال و حاله قریب ماضی ایچون اولور (حروف النداء یا اعم
 فی الاصح وای والهمزة للقرب و یا و هو للتبعيد) حروف ندادن
 یا حرقی اصح قوله کوره قریب و یا و هو یا بعید ایچوندر (حروف
 التنبیه الا واما لهما الصدر وهاندخل علی المفرد) حروف

من

من

من

تنبیهدن الاواما حرفلری مضمون کلامی تا کید ایچون اولوب
 بونلر ایچون صدر کلامده بولمقلق لازمدر و حرفی جمله اوزرینه
 داخل اولدیغی کی مفرد اوزرینه دخی داخل اولور (حروف
 التحضیض هـ لا والا ولولا واوما لها صدر الفعل واوتقـ دیرا
 فی المستقبل للحث و فی الماضي للوم) حروف تحضیض فعله حث
 وتشویق ایچون موضوعدر که هـ لا والا ولولا واوما حرفلریدر
 وبونلر واوتقیدرا واسون فعلک صدرنده بولملری لازمدر
 ومستقبلده اوماناً تنبأ بالملئكة نظم شریفده اولدیغی اوزره
 فعله حث وتشویق وماضیده ترك اوزره لوم وتوبخ ایچوندر
 (حروف المصدر ما وان للفعلية وان للاسمية) حروف مصدر دن
 ما وان جمله فعلیه وان جمله اسمیه ایچون اولور (حرفا التفسیر
 ای وان یفسر بها معنى القول) تفسیر حرفلری اولان ای حرفی
 ونادیناه ان یا ابراهیم نظم جلیلنده اولدیغی وجهله خاصه
 معنای قولی مفسردر (حرف الاستقبال السین وسوف وفیه
 زیاده تنقیس) استقبال حرفلری سین وسوف اوایوب سوف
 حرفنده زیاده تأخیر درکاردر (حرف التعریف اللام للهـ هد
 اوالبئس او الاستغراق) اصح قوله کوره حرف تعریف لام اوایوب
 عهد ذهنی وعهدی خارجی یاخود جنس ویاخود استغراق
 ایچون اولور (حرف التوقع قد للتقريب فی الماضي والتحقیق فی
 الحال والتقلیل فی الاستقبال) حروف توقع اولان قدلفظی ماضیده
 حاله تقریب وحالده قدری تقلب وجهک فی السماء نظم جلیلنده
 اولدیغی اوزره تحقیق واستقبالده ان الکنوب قد یصدق ترکیبنده
 اولدیغی وجهله تحقیقه دلالت ایله بیله تقلیل ایچوندر (حرف
 الردع کلا وفدیجی بمعنی حقا) حرف ردع اولان ککلا فظی
 مخاطبی اعتقاددن منع ورد وخطا سنه تنبیه ایچون اوایوب

متن

متن

متن

متن

متن

متن

متن

بعضا کلا ان الانسان لیطغی نظم شریفده واقع اولدیغی مثلاً
 اسم اولیوب بنه حرف اوله رق حقا معنای کور (حروف الزیاده
 الباء فی خبر ایس وما وهل و فی غیرها سماع ومن فی غیر الموجب واللام
 قلیلا ولا بعدوا والعطف وما بعد اذا ومتی وای واین وان الشرطیات
 وحروف الجر وان بعدما النافیه وقلت بعد المصدریه ولما وان
 بعدما و بین القسم) حروف زیاده تا کیدی مفید اوایوب هـ ل
 زید بقائم ترکیبنده اولدیغی اوزره یا حرفی ایس کلمه سنک وما وهل
 حرفلرینک خبر لرنده زائد اوله رق بولنور لکن ما وهل حرفلرینک
 ما عداسی اولان ادات نفی واستفهامک خبر لرنده بولنمی سموع
 دکادر وبونلرک غیریده یعنی کفی بالله نظم شریفده اولدیغی
 اوزره فاعل والقی پیـ ده نظم جلیلنده اولدیغی اوزره مفعول
 بحسبک درهم ترکیبنده اولدیغی وجهله مبتدا کی محلارده بولنمی
 سماعیدر ومن حرفی نفی ونهی واستفهام اوله رق کلام غیر
 موجبده بولنوب کوفیه واخفشه مخالف اوله رق کلام موجبده
 زیاده اولنمز ولام حرفی ردف لکم وشکوت له نظم شریفلرنده
 اولدیغی اوزره قلیلا زائد اوله رق بولنور ولا حرفی ما امر کنیا
 نحن ولا ابائنا نظم جلیلنده اولدیغی مثلاً واو عطف بعدنده
 وما حرفی شرطیاتدن اولان اذا ومتی وای واین وان کلمه لری بعدنده
 بولنور وما حرفی فیمارحه من الله وعما قلیل نظم شریفلرنده
 اولدیغی اوزره حرف جر بعدنده دخی زائد اوله رق بولنور وان
 محفقه ومکسوره وما ان علینا جبن ترکیبنده اولدیغی وجهله ما
 نافییه بعدنده بولنوب قلیل اوله رق انظر ما ان جالس القاضي
 ولما ان قت قت ترکیبلرنده اولدیغی ککی ماء مصدریه ولما
 بعدلرنده دخی بولنور وان محفقه ومفتوحه فلما ان جاء البشر
 نظم جلیلنده اولدیغی وجهله لما بعدنده ووالله ان لوقام زید

متن

قت تر كينده اولديغي اوزره قسم ايله او حرفي ييشده بوانور
(تاء التأنيث متحركة في الاسم والمضارع وساكنة في الماضي
في المشتق لتأنيث المستند اليه وفي الجامد لتأنيث المدخول عليه
وجاءت لتبشير الواحد عن الجنس وعكسه والواحد عن الجمع
وعكسه ولا عوض ولا بالغة في الصفة وكثرت في جمع العجمة
وجمع المنسوب وغيرهما) تاء تأنيث اسمده ومضارعده قائمة وهند
تضرب كي متحركة وماضيده ضربت مثلاً وساكنه اولوب مشتق
اولان فعل واسمده مستد اليك واسم جامده انسان وانسانة
كي مدخول عليها تأنيثي ايجون اولور وتمر وتمر كي جنس دن
واحدى وبالعكس خباء وخيابة مثلاً واحددن جنسى وتخممة
وتخم كي جمع دن واحدى وبالعكس جبال وجمالة كي واحد دن
جمعى تبخير واقامة واستقامة واخت وبنت مثلاً وعوض ورواية
وعلامه كي صفتده مبالغه ايجون دخي كلشدر ومعناى عجمه بي
ونسبتى تا كيد ايجون جوارية واشاعرة كي عجمه واسم منسوب
وبونلرك غيرى سنك جمعده كثير اوله رق واقع اولشدر (التنوين
نون ساكنة تلحق الاخر للتمكن او التشكيك والعوض او التزم ويحذف
في زيد بن عمرو) تنوين دنيان كله نك اخرينه لاحق اولان نون
ساكنه اولوب تمكّن يعنى اسمك اسميتده ثبات ومكانة دلالات
ياخود سكوتامه مناسنه اوله رق صه مثلاً وتكبر وياخود جوار كي
حرف دن وبومند وكل في فلاك كي مضاف اليه دن عوض وياخود
ترنم يعنى اخرايات ومضارعده تحسين شعر ايجون اولور وزيد بن
عمرو مثلاً وعلم اخره مضاف ابن لفظيله موصوف اولان هر بر علمده
كثرت استعمال دن ناشى تنوين حذف اولنور (خاتمة الجملة اسمية
وفعلية و ظرفية وشرطية واسمها التام فلا اعراب لها الا اذا قامت
مقام المفرد فالاول كالاستأنفة والمترضة والصلة والتفسيرية

متن

متن

وجواب

وجواب القسم وجواب شرط غير جازم بدون الفاء واذا للمفاجأة
والنابعة بجملة لا محل لها) خاتمة من حيث الاعراب ظروف
وجمل احكامى يياشده اولوب جملة نك صدرى الله احد وان الله
معنا وهل من خالق غير الله نظم شريفارنده اولديغي اوزره اسم
اولور ايسه اول جملة اسميه وكفى بالله والبس الله بكاف وكلا
هديتا ويايى نظم جليلارنده اولديغي وجهله فعل اولور ايسه
فعلية ومن عنده لا يستكبرون وفى الله شك نظم شريفارنده
اولديغي مثلاً و ظرف عامل اولور ايسه ظرفيه واوشاء الله لهديك
نظم جليلارنده اولديغي كي شرط اولور ايسه شرطيه او اور واصل
جملة كلام تام ومستقبل اولوب غيره من بوط اولماغين اعراب دن
محلى بوقدر اما جملة مبتدأ وخبر واما شان دن اوله رق معرب اولان
مفرد مقامه اقامه قلند يغي حالده معرب اولور واعراب دن محلى
اوليان جملة نك اولكيسى كرك صدر كلامده واقع كرك عم بنساء لون
عن النبأ العظيم نظم جليلارنده اولديغي اوزره حاقبلندن منقطع
اولان مستأنفة وان لم تفعلوا ولن تفعلوا فاتقوا النار التى نظم
شريفارنده اولديغي مثلاً وكلامه تقويه ويا تحسنى افاده ايدن
مترضة والذين يؤمنون نظم جليلارنده اولديغي اوزره صله وكما
ادم خلقه من تراب ثم قال له كن فيكون نظم جليلارنده اولديغي
وجهله تفسيريه ووالعصر ان الانسان لني خسر نظم شريفارنده
اولديغي اوزره جواب قسم وجواب شرط غير جازم وان جثنى
اكر متك تركينده اولديغي اوزره فاء ومفاجأة ايجون اولان اذا
حرفى اولمقسترين شرط جازمك جوابى كيار والذين يؤمنون
بالغيب وبقيمون الصلوة نظم شريفارنده اولديغي اوزره اعراب دن
محلى لوليان جملة اوزره معطوفة واطرق كرا اطارق كرا تركيبى
اوزره مؤكّر واتقوا الذى امدكم بما تعملون امدكم بانعام وبنين

متن

وجنات و عیون نظم جلیله اولدیغی وجهله بدل اوله رق تابع اولان جمله لردر (والثانی کثیر المبتدأ ویاب ان وکان وکادوالحال والمفعول والمضاف الیه وجواب شرط جازم بالغاء او اذا والتابعة لمعرب مفرد او جملة) سالف الذکر جمله ک ایکنی نوعی کندول ایچون اعراب محلی اولنلر اولوب مثلا والله یعلم وان الله یأمرکم نظم جلیله اولدیغی اوزره مبتدأ و ان یأمرکم وکانوا یطیعون وما کادوا یفعلون نص شر بفریده اولدیغی وجهله افعال ناقصه ومقاربه ک خبری ولاتمن تستکثر قول شریفنده اولدیغی اوزره حال ولتعلن ای الحزین احصى شاهد جزئیستنده اولدیغی وجهله مفعول و یوم ینفع الصبا دقین نظم شریفنده اولدیغی اوزره مضاف الیه ومن یضلل الله فلا هادی له وینزههم وان تصبهم سبته بما قدمت ایدیهم اذاهم یقنطون قول بدیعنده اولدیغی اوزره کلمه فا ویا کلمه اذایه مقارن اوله رق شرط جازمه جواب واقع اولوب ومعرب اولان مفرد وجهله به تابع اولان جمله لردر مثلاً ودر اشبهومعرب مفرد تابع اولان انجق لیوم لاریب فیه نظم جلیله اولدیغی وجهله صفت واسروا التجوی الذین ظلمو هل هذا الا بشر قول شریفنده اولدیغی اوزره علی قول بدل وزید قائم وقعد عمرو تر کیننده اولدیغی اوزره معطوف اولور ومعرب جمله به تابع اولان دخی انجق معطوف ونا کید و بدل واقع اولور جهور نحو یونک یسانلری ذکر اولدیغی وجهله در اما این هشام مبتدأ ومسنثنا اوله رق واقع اولان جمله لردر ایله جهوره سؤال وارد اولور دیمش ایسه ده بوا یکی جمله ک ذکر اولانان جمله لردر دخول ادنی تأمل ایله مسنثان اولور (وکل جمله خبریه فضله بعد نکره محضه صفة ومعرفة محضه حال و بعد غیر المحضه منها محتملها الا اذا تمین احدهما او غیرهما بدلیل) نکره محضه بعدنده

ما قبلی کندوسندن مستغنی فضله اوله رق واقع اولان هر بر جمله خبریه حتی تنزل علینا کتابا نقرؤه نظم شریفنده اولدیغی اوزره صفت ومعرفة محضه بعدنده ولاتمن تستکثر قول شریفنده اولدیغی وجهله حال اولوب ذکر اولانان نکره ومعرفة دن غیر محضه بعدنده صفت وحال اولقلغه محتمل اولور مثلاً هذا ذکر مبارک ازلنا نظم جلیله اولان ازلنا جمله سی ذکر کلمه سنک صفتی وکلمه مذکور مبارک وصفیه تخصصه بناء حال اولمی محتمل اولور وکذل الحمار یحمل اسفارا قول شریفنده اولدیغی وجهله یحمل جمله سی الحمار لفظنک صفتی ولفظ مزبور معرف بلام الجنس اولغله معنا نکره به قرینته بناء جمله سی قومه ک حال اولقلغی محتمل اولور لکن صفت ویا حال ویا غیر بسی اولمی دلالت ایدر بولند قد انجق بریسی تعین ایدر (الظرف ان تعلق بمحذوف عام مستقر والا فلغو والمستقر یقع صلة وصفة وخبراً وحالاً فیه خبریه ضمیر المعلق واعرابه وعمله) ظرف دنیلان کرک حقیقی وکرک مجازی یعنی جارایله مجرور اولوب اکرجه کون وحصول واستقرار مثلاً ومحذوف عامه تعلق ایدر ایسه ظرف مستقر ومذکوره یا خود محذوف خاصه تعلق ایدر ایسه ظرف لغو دنیلور والسنة جهورده مشهور بوجهله در ذکر اولانان طرق مستقر ومن عنده لایستکبرون نظم جلیله اولدیغی اوزره صلة ونور علی نور عبارة عنده اولدیغی کی صفت والحمد لله جمله سنده اولدیغی مثلاً و خبر وخرج علی قومه فی زیته قولنده اولدیغی جهتیه حال واقع اولوب فی الحقیقه صلة وصفة وخبر وحال واقع اولان متعلقنک مقامنه قیامی جهتیه متعلقنک ضمیری واعرابی کندوسنده اعتبار اولور (والمقدر فعل فی الصلة والصفة التي دخلت الغاء فی خبره وصوفها واسم فی الخبر بعد اما

تسمیه اول نور و حق کلام زائد و نقصان و الحان اولیه رق حاجت
مقداری اول قدر اعمدی مخاطبه ده سامع خالی الذهن اولوب یعنی
فائده خبر و لازم فائده خبری بطریقیکن متکلم بعد البیان بلمرک تردد
ایتمزایسه تا کید اول نمی ایجاب ایتمزایسه اول صورتی ابتدایه تسمیه
اول نور و متردد اول اورایسه از ید قائم وان زید قائم کی اسباب تا کید
اولان الفاظ ایله ترددینک اقتضا سنه تا کید قل نمی حسن اولوب
اول صورتی طلبیه تسمیه قل نور یا خود سامع منکر اولد قدی انا الیکم
مرسلون ربنا یعلم انا الیکم لمرسلون نظم جلیله اولدیغی وجهله
انکارینک ضعف و قویسنده کور تا کید واجب اولوب بوضوح
انکاریه تسمیه قل نه رق ذکر اولان صور ثلثه ایله ادای کلامه
اصطلاح معاینده اخراج الکلام علی مقتضی الظاهر دنیلور
و چوق کره بونک خلافتی واقع اوله رق فائده خبر و لازم فائده
خبردن خبردار اولوب علمیه عامل اولیان عالم جاهل منزله سنه
تنزیل اولوب مثلاً تارک صلوة ایسه نماز واجبدر دنیلور کذلک
لاریب فیه نظم جلیله واقع اولدیغی اوزره ایات یدناتی و دلایل
واضحیه بی تأمل ایله مرتدع اولان منکر غیر منکر منزله سنه و مظنه تردد
اولان غیر سائل و ما یری نفسی ان النفس لامارة بالسوء نظم شریفده
واقع اولدیغی اوزره سائل منزله سنه و کندوده اماره انکار محسوس
اولان غیر منکر جاء شقیق عارضار محه ان بنی عمک فیههم رماح یقنده
واقع اولدیغی اوزره منکر منزله سنه تنزیل اولوب اشبوح صورار بعد
ایله ادای کلامه اخراج الکلام علی خلاف الظاهر دنیلور (الاسمیه
للبیوت و الثبوت و قد یكون المسند جملة اذا كان سبباً نحو زید ابوه
قائم ابوه قام اوقام ابوه او قصد تخصیص الحكم نحو انما سمیت
او تقویت نحو زید قام فاشتمل علی الفعل یفید التجدد) اسمیت بیوت
یا خود بیات ایچون او اوب بیوت بحسب الوضع و بیات بحسب المقام

دوام معنای سنه در قالدی که بعضی کره مسند یعنی خبر زید ابوه قائم
یا خود زید ابوه قام و یا خود زید قام ابوه ترکیب لرنده واقع اولدیغی
اوزره کیندوده مسند الیه ربط ایچون ضمیر اولان مسند سببیه
اولدیغی یا خود انما سمیت ترکیبده اولدیغی وجهله تخصیص
معنی قصد اولدیغی و یا خود زید قام ترکیبده اولدیغی اوزره فعلک
تحتیه منوی اولان فاعل ضمیرینک و اصل فعلک مسند الیه
تکرار اسنادیه تقویت مراد قلندیغی صورتده جمله اولور و مطلقاً
مسند اولان جمله فعلی مشتمل اولور ایسه ثبوت و بیات ایچون
اولوب تجدید افاده ایدر (الفعلیه للتجدد و الزمان باختصار
اول الاستمرار فی المضارع و یدنی المفعول اما لا یجاز و جهل المتکلم
بالفاعل او علم السامع به او تعظیماً له او تحقیراً او خوفاً منه او علمیه
و یفید بالمفاعیل و الخصال لزیمة الفائدة و بالتیمیز لیکون تفسیراً
بعد ابهام فانه اوقع فی النفس کتفصیل بعد اجمال و القید فی باب کان
هو کان لیفید الاستمرار او الحکایة نحو کان الله علماً و کنتم اموالاً
فا حیاکم او الاشتغال کصار او التخیل کایس او الدوام کلازال او التوقیت
کادام او القرب ککاد او الاعتقاد کعلم) فعلیات ماضی و حال و استغیاله
دلالت ایدن الفاظک اتیانندن مستغنی اوله رق اختصار اوزره
تجدد و زمان و بحسب المقام مضارعده استمرار تجدیدی ایچوندر
و ایجاز کلام یا خود فاعلی متکلمک جهلی یا سامعک علمی یا خود
فعل خسبیس اولدیغی حالده فاعل اسانه کتور لمکدن صورتاته عظیم
یا خود بالعکس فعل شریف اولدیغی صورتده فاعلی تحقیر
و یا خود متکلم فاعلدن یا فاعله اسناد فعل ایله واقع اوله رق
مؤاخذدن خوف ایچون فعل مفعوله اسناد ایله فاعل ترک اول نور
یعنی فعل مجهول بنساق قلنه رق فاعل منویا حذف ایله مفعول فاعل
مقامنه اقامه قل نور و فاعلی ذکر ایله فعلک مفاعیل و حاله تفسیدی

كلامه مبهم اولان شئى تفسير ايجون اولوب بوجهته تفصيل بعد
اجمال كى اولمغه كلامى اكلامقه زياده سهولتى مستلزم اولور و فاعلك
كان يابنده مفيد اولمى شو و وجهله در كه لفظ كان كان الله علما حكما
و كنتم امواتا فاحياكم نظم جليل المرنده اولديغى اوزره استمرارى افاده
يا خود حكما به ايجون اولوب يا خود صار كلمه مى و صار معنائه
اولمى كى انتقال يا خود ايس كى نفي يا خود لازال كى دوام يا خود
مادام كى توقيت و يا خود كاد كى قرب و يا خود علم كى اعتقاد
ايجون اولور لر (الظرفية للاختصار بتقدير فعل او اسم)
ظرفيت جمله ده بر اسم يا خود بر فعل تقدير به اختصار ايجون اولور
(الشرطية لتقييد الفعل بالشرط للاعتبارات تظهر من معانى
ادواته فان واذا الوقوع الجزاء او وقوع الشرط فاذا فى المظنون
فقلب فى الغالب و لفظ الماضى وان فى المشكوك فكثرت فى النادر نحو
فاذا جاءتهم الحسنة قالوا لنا هذه وان تصبهم سيئة يطيروا بموسى
ولو لا انتفاء الشئ لانتفاء غيره فى الماضى و قد يربط ما يمنع عدمه
بأحد النقيضين بالواو كندل على الآخر نحو احبك وان كنت قاتلى
و بدونها لو كان الاخر اولى و يخص بلونحو نعم العبد صهيب
لو لم يخف الله لم يرضه و يخرج على خلاف الظاهر فعبير عن
المتقبل بالماضى والفاعل والمفعول تنبيهها على تحقق وقوعه
و بالعكس لاستحضار صورة مضمونة نحو الله الذى ارسل الرياح فتثير
سحابا ولا استمراره نحو الله يستهزى بهم و قد يستعمل لومع المضارع
نحو و لو يطبعكم فى كثير من الامر اعلم اقصد استمراره فيما مضى
و نحو و لو زى اذ وقفوا على النار لتزيله منزلة الماضى لصدوره عن
لا خلاف فى اخباره و كثر ان واذا مع الماضى للابراز فى معرض
الحاصل اقوة الاسباب او التناول او اظهار الرغبة او للتعريض
نحو ان اشركت ليجب من عمالك و نظيره فى التعريض و مالى لا اعبد

متن

متن

الذى فطرنى و اليه ترجعون و انا و اياكم اعلى هدى اوفى ضلال مبين
و قد يستعمل انفى غير المشكوك المنجاهل او جهل السامع او تجهله
شرطيات ادوات شرطك معانيسندن ظاهر اولان اعتبارات ايجون
فعل شرط ايله تقييد اولمى قلندر و ادوات مذكوره دن لفظان و اذا
مضمون شرطك و قوعى سبيله مضمون جزائك و قوعى ايجوندر
و اذا لفظك استعمالى شرطك و قوعى بقين و ظن غالب اولان محله
و تحقق و تقرر معناتى افاده ايدن لفظ ماضيه اكثر دروان لفظك
استعمالى شرطك و قوعى مشكوك و تادر الوقوع اولان محله كثير
اولور و فاذا جاءتهم الحسنة قالوا لنا هذه و ان تصبهم سيئة يطيروا
بموسى نظم جليلى ذكر اولنان اذا وان لفظ ليرتك بوجه محرز
استعماله مثال اولوب يعنى حسنات و نعم الهية غايه و متكرره
و حسناته نسبتله سبيله مشكوك و تادر در و لفظ او ماضيه بر شبك
متنى اولمى سبيله شئ اخر كمتنى يعنى لوجئتنى لا كرتك تركيبنده
اولديغى اوزره جمهوره كوره مضمون شرطك عدم و قوعى عيله
مضمون جزائك معدوم اولمى ايجوندر و ابن حاجبه كوره لو كان
فيهما الهة الا الله لفسدتا نظم جليلنده مضمون جزا واقع اولان
عدم فساد دن مضمون شرط واقع اولان عدم تعدد الهه استدلال
اولديغى دن مضمون جزائك عدم و قوعى عيله مضمون شرطك
انتقامى ايجوندر و بعض كره ايكى نقبضك يرتك عدمى تمتع
اولوب وجودى مراد اولديغى حاله وجودى مراد اولان نقبضه
دلالت اتمك ايجون ان واذا لفظ ليرى و او ايله ربط اولور شو بلكه
احبك وان كنت قاتلى تركيبنده واقع اولديغى اوزره نقبض اخر
نصور اولنان و متويا معطوف عليه اولان اولمى ممكن معناتى و اولك
تركيبنده ربط و ذكرى افاده ايدر وان واذا لفظ ليرنده اولديغى
وجهله و او ايله مربوط اوليه رقى لوافظيله نقبض اخر كمتنى

اولی بالطریق اولور و بوجہ کفایت انجیق اولفظنه مخصوص صدر و مثالی
 نعم العبد صہیب اولام یخف الله لم یعصہ ترکیبدر قالدیکہ کلامی
 طامہرک خلافتہ اخراج ایلہ معنای مستقبل لفظ ماضی واسم فاعل
 واسم مفعول ایلہ تعبیر وادائتک یوم ینفخ فی الصور ففزع من
 فی السموات ومن فی الارض وان الدین واقع و یوم مجموعہ الناس
 نظم جلیل المندہ واقع اولدیغی اوزره اول معنائک تحقق وقوع
 و تقریرنی تنبیه و بیان ایچون اولوب بالعکس معنای ماضی واسم فاعل
 واسم مفعول لفظ مستقبل ایلہ ادا ایلک الله الذی ارسل الیاح فشیخ
 سحابا نظم جلیلندہ اولدیغی وجهله صورت مضمون و معنای
 استحضار یاخود الله یسنہزی بهم نظم شریفندہ اولدیغی
 اوزره استمرار ایچوندر زیرامستقبلک احوال ثلثہ سندن بریسی حال
 اولغله حالده استحضار معنا ثابت و مضار عده استمرار دخی
 واقعدر وادوات شرطدن لفظ اولوب بعض کره لفظ مضارع ایلہ
 استعمال اولمسی و اولیطبعکم فی کثیر من الامر اعتم نظم جلیلندہ
 اولدیغی وجهله معنای ماضی ایلہ بیلہ مضارعده اولان معنای
 استمراری قصد و افاده ایچوندر و اخبارندہ قطعا خلاف صدور
 ایلیمان ذات غائینک خبری تحقق وقوعه دلالت ایتکله و اوتری
 اذ وقفوا علی النار نظم جلیلندہ اولدیغی اوزره لفظ اولک مضارعده
 دخولی بویله محمله معنای مضارعی تحقق وقوعی افاده ایدن
 ماضی منزله سنہ تنزیل ایچون اولور و اکثر یا ان و اذ الفظلرینک
 موقع مستقبلده ماضی به داخل اولمسی قوت اسبابدن ناشی معرض
 حاصلده اظهار معنای یاخود ان ظفرت بحسن العاقبة ترکیبندہ
 اولدیغی اوزره تفاؤل و یا اظهار رغبت و یاخود اثن اشیرکت
 لایحیطن عملک ایت شریفه سندن مستفاد اولان معنای لطیف کی
 تعریض اوز اولور و بوجہ مثالوت تعریضک ادات شرط اولمیه رق و مالی

لا عید الذی فطرنی و الیه ترجعون نظم جلیلی وانا وایاکم اعلی هدی
 اوفی ضلال مبین ترکیبی نظیر یدرو بعض کره لفظ ان یجاسهل
 یاخود حقیقه مخاطبک جهلی و یاخود ان کان هذا ایاک فلا تؤذه
 قولندہ اولدیغی اوزره مخاطب جاهل منزله سنده تنزیل ایلہ تعجیلی
 ایچون غیر مشکوک اولان محمله استعمال اولور (الذکر یجب
 عند عدم القرینة و یترجح معها لکونه الاصل ولا صارف اوقلة
 المثقة بالقرینة اوزریادة التقرير و التعریض بغاوة السامع
 و التبرک و التلذذ و ایهامها و التعجب و التعظیم و الالهانة و بسط
 الکلام لفائدة اولئلا یتکمن السامع من ادعاء عدم التنبیه و التمزیز
 کون المستند اسما او فعلا او ظرفا) کلامده قرینہ اولدیغی حالده
 مستند و مستند الیهی ذکر ایتک واجب اولور و قرینہ قویه اولوبوب
 ذکر و حذفی مساوی اولان محمله قرینہ ایلہ بیلہ اصلا لتندن
 ناشی مستند الیهی ذکر ایتک ترجیح اولور یاخود قرینہ به قلت
 اعتماد اولور ایسه ینہ مستند الیهی ذکر ایتک مرجع در و یاخود
 قرینہ وار ایکن زیاده تقریر و افاده یاخود سامعک غیاوتنہ
 تعریض یاخود مستند الیهی ذکر ایلہ تبرک و یا تلذذ و یاخود
 تبرک و تلذذی اخره اشرا ب و ایهام یاخود زیدیقا و م الاسد
 ترکیبندہ اولدیغی اوزره حکم غریبده تعجب یاخود تعظیم یاخود
 اهانت یاخود من نیک دینلده کده مقام افتخارده یدینا محمد
 حبیب الله سید الانبیاء والمرسین دینلده نیک کی لفائدة بسط
 کلام ایچون و یاخود سامع عدم تنبیه ادعا سنده تمکین ایتامک
 ایچون مستند الیهی ذکر ایتک ترجیح اولور و مستند اسم یا فعل
 یا ظرف اولدقده اسمیت و فعلیت و ظرفیتی تبیین و تعین ایتک ایچون
 مستند ذکر مر جدر (الحذف یجب فی نحو جلاله و نعم الرجل
 زید و ضربی زیدا قائما و لاحظیة فلا الیه لا تباع الاستعمال

و يجوز بقربة كافي جواب سؤال محقق او مقدر و ترجيح لضيق
المقام من توجع ونحوه نحو قال لي كيف انت قلت عليل ولا حترار
عن العبث ظاهرا نحو يسبح فيها بالغدو الاصال رجال وفيه
تكثير الفائدة بنبابة عن ثلث جل ويكون المسبح له عمدة و يكونه
تفصيلا بعد اجمال او تخييل او اعدول الى اقوى الدالين عقلي
لفظي او لا اختيار نذبه السامع او قدر تنبيهه او صوته عن اسائك او عكسه
او ابهامهما و يقرب من الحياء من التصريح او لتعينه و او ادعاء
او الاخفاء او ليكن الانكار او لتكثير باحتمال امر بنحو فصير جميل
اي قامري او اجل او لا نعميم باختصار نحو والله يدعوا الى دار السلام
اولا تناسب نحو وما قلتي وقد يحذف المفعول نسبيا فلا يكون منوبا
مقدرا مجرد اثبات الفعل او نفيه فيترك منزلة اللازم نحو هل
يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون (جداله وضربى زيدا
قائما ولا حظية فلا الية تركيلزنده اولدويغي وجهله فعلى ونعم
الرجل هو زيد تقديره اولان نعم الرجل زيد تركيلزنده اولديغي كبي
مخصوص المدح والذم اولانك او انده اصح اوزره مسند اليه اولان
لفظي استعما ان عربا حذف واجب اولور شو يلكه فعل حذف
اي له مصدر فعل مقامه قائم اوله رقي جداله تركيبي حدث جداله
وضربى زيدا قائما تركيبي ضربى كان زيدا قائما تقديره او اور
ولا حظية فلا الية تركيبي فلا كون الية تقديره او اور وقرينهك
قيامى عندده سؤال محقق و ياخود سؤال مقدر جوابه اولديغي
كبي معنى من قام ديلز كده سؤال محقق طرفنده اولان قام فعلك
قرينه سببا لكان زيد ديلزوب جواب طرفنده قام فعلك حذفي
و كذاك اييك بز يدضارع ديلان محله من بيكيه سؤال مقدرى
طرفنده اولان بيكي فعلك قرينه سببا لكان ضارع ديلزوب
بيكيه فعلك جواب طرفنده حذفي جائز او اور وقال لي كيف انت

قلت عليل مصر عنده اولديغي اوزره آجيق وتحزن وتحسر
وامثالنده اولديغي كبي ضيق مقام و حال جهتيه مسند اليهك
حذفي مرجح اولغله مصرع مذكوره مسند اليه اولان انا لفظك
حذفي ترجيح اولنوب مصرع مذكوره قال لي كيف انت قلت انا عليل
تقديره اولور ياخود ظاهر اعتبار دن احترار ايچون يعنى كلامه
مسند اليه حقيقة منوى اولغله ظاهرا ذكرى عبث اولديغيچون
حذف مرجح و قراءت مجهول اوزره يسبح له بالغدو والاصال
نظم جميل بو كايى اولوب نظم جميل مذكوره يسبح له رجال
فيها بالغدو والاصال تقديره اولور واشبو نظم جميله يسبح
له تركيبي سؤال مقدر اولان من يسبح له جملة سنى وسؤال مقدره
جواب اولان يسبح له رجال جملة سنى جامع و اوج جملة مقامه قائم
اولوب و مسبح له عمده وتفصيل بعد اجمال اولغله فائده كثيره بي
افاده ايدر وعقلي ولفظي ايكي دليل دن اقوى اولان عقليسته
عدول تخيل اليه حذف ترجيح اولنور و ياخود سامعك قرينه
مطلقه اليه تنبيهى ياخود قرينه خفيه اليه مقدار تنبيهى امتحان
واختبار و ياخود تعظيما وبالعكس تحقير او ياخود تعظيم وتحقيرى
آخريه ايهام مسند اليهك ذكر نزل لسانى حفظ ايچون حذفي مرجح و
وتعظيم وتحقير محملزنده مسند اليهى ذكر نزل حذف حيايه قريب
اولور و ياخود مسند اليه و او ادعاء اولسون معلوم اولديغيچون
و ياخود مسند اليهى اخفا ياخود وقت حاجته انكار ايچون حذف
ترجيح اولنور و ياخود ايكي امرك احتمالا اليه تكثير فائده ايچون
حذف ترجيح قلنور مثلا فصير جميل نظم جميل قامري صبر جميل
تقديره او اور ايسه مسند اليه اولان امرى كلمه سى و فصير جميل
اجل تقدير قلنور ايسه مسند اولان اجل كلمه سى حذف اولمش
او اور و ياخود والله يدعوا الى دار السلام نظم جميله اولديغي

اوزره لفظه اختصارا اليه معناني تعميم ايحون حذف ترجيح
اولنور واشبون نظم جليل والله يدعوا العباد الى دار السلام
تقديره اولمغله مفعول اولان العباد لفظي حذف اولنور
اولور ياخود و ما قل نظم شريفي اوزره تناسب ايحون حذف
ترجيح قلنور اشبون نظم جليله مفعول اولان كاف خطاب ذكر
اولنور اولسه و ما قللك دينك لازم كله جكندن نظم شريفك
ما قبلته نظرا تناسب ترك قلنور اولور و بهض كره هل
يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون نظام جليله اولديغي
وجهله مفعول منوي و مقدر اوليه رقي فعل لازم منزله سنة
تنزيل اولنوب مفعولك نسيان منسيا محذوق اولسي مجرد فعل
اثبات ياخود نفي ايحون اولور (التقديم حيث ايس واجبا
للاهتمام به من المتكلم او السامع ولو ادعاء كتقديم المسند اليه
لاصالة اولنور وبق الى الخبر لتكسبه في ذهن السامع اولنور
المسرة او المساءة نقولا او تطيرا او لايهام انه لا يزول عن خاطر
اولنورك اولنور اذا وكونه محزا التعجب والاستعجاب في الخدع
بالزيب بعد المشيب واخويه بحسب المقام اوليان انسا مه
بالخير مصرا عليه نحو الخطيب يشرب و يطرب اولنور
بلغة مثل وغير نحو مثل لا يخل وغيرك لا يجوز ولا تعميم في كل بعده
نفي غير عامل فيه نحو كل ذلك لم يكن فانه لنفي العموم غالبا واللقوية
في الخبر لتكرار الاسناد نحو زبد قام و يقرب منه زبد قائم لتوضحه
ضميرا لا يتغير تكلم او خطابا وغيبة والتقديم قد يفيد التخصيص
بحسب المقام نحو زبد عرف ورجل جاء اي لامرأة اولار جلان ونحو
انا ما قلت ردا لمن زعم انفراد غيرك او مشاركة معك في عدم القول
وما انا قلت ردا في عدم القوم وما انا قلت ردا لمن زعم حاق القول
ولا يصح ما انا قلت ولا خبري ولا ما انت ضربت الفزبدا وكتقديم

هت

المسند للفقول اولنور وبق الى المسند اليه او التخصيص نحو لكم
دينكم ولي دين اوليتعين اولان كونه خبرا والمفعول ونحوه للتخصيص
وغيره نحو اياك نعبد ولك نصلي ورا ككيا جنت ونفسا طبت
ومن ثم قدر فعل بسم الله مؤخرا و اقربا بسم ربك لكون القراءة
اهم ونحو زيد اعرفته يحتمل التقديرين واذا اجتمع متاسبان اخر
الابلاغ للترقي نحو زبد عالم تحريرا لا لتكسبه نحو لا تأخذه سنة ولا نوم
ما هو الحق تأخير اولان لفظي تقديم واجب اوليوب انجق استعمال
عريده مقصود اولان معنائه دلالات ايدين الفاظ تقديم قلنور
يعني اصلته اهتماما مسند اليه تقديم اولديغي كمي متكلم و سامعك
ولو ادعاء اولسون دقت و اهتماما من ناسي * والذي حارت البرية فيه
حيوان مستحدث من جساد * يبتدئه واقع اولديغي وجهله
يبتدئه كور مصرع اولنور مبتدأ اوله رقي تقديم خبر اولان مصرع
ثانيك ذهن سامعه تمكسبه تشويق ايحون اولور زيرا مبتداه
جميع زمانه خبره تشويق واردر ياخود سعد في دارك والسفاح
دار صديقك تركيلنده اولديغي اوزره مسند اليه اولان سعد
كله سي تغا ولا وسفاح كله سي تطيرا تعجبيل مسرت و مسأت ايحون
تقديم اولنور ياخود مسند اليه خاطر دن زائل اولديغي بيان
وايهام و ياخود تبرك و ياخود تلمذ ايحون تقديم قلنور و ياخود
فهم معناده تقديم وتأخير مساوي اولان الفاظك تقديم
محل تعجب واستبعاد اولديغي ايحون اولور شوي ملكه انخدع بالزيب
بعد المشيب مصرع لذي التأمل بحسب المقام محل تعجب الدائم فده
ايسه مصرع مذكورك حالي اوزره و محل تعجب الدائبلان شئ
اولديغي صورته ابا الزيب تخدع بعد المشيب و مقام تعجب
استبعاد مخدوع فيه يعني اختيارا وقضيه الدائبلان شخص ايسه
بعد المشيب تخدع بالزيب هباره لري بجا اوله رقي اشبو اوج

شیدن قنغسی موقع تعجب ایسه شبهه دال اولان لفظ تقدیم
اولنور و یاخود کیف الخطیب سؤالی جوابنده الخطیب بشرط
و یطرب دنیلدیکی مثلاً و مسند الیه اولان الخطیب کلمه سنک
تقدیمی مسند اولان بشرط و یطرب خبریله مسند الیهک حالی
اتسام و پیسانه اصرار ایچون اولور و یاخود انت لا یجزل وانت
تجود تقدیرنده اولان مثلاً لا یجزل و غیرک لا یجود عبارت لنده
اولدیغی وجهله واجب الاضافة اولان مثل و غیرک لری لاجل
الکناية تقدیم قلنور و یاخود کل ذلک لم یکن ترکیبده اولدیغی
وجهله کل لفظک بعدنده حرف ننی اوایوب حرف مذکور کل
کلمه سنده دخی عامل اولدیغی صورتده تعجب ایچون کل لفظی تقدیم
اولنور زیرایوب وجهله کل کلمه سنک تقدیمده اکثر باعموم وارد
و یاخود زید قام ترکیبده اولدیغی اوزره مسند الیهک تقدیمی فعله
منسوب اولان خبرده تکرار اسناد سببیه حکمک تقویتی ایچون اولور
وزید قائم ترکیبی دخی تقویت حکمده زید قام ترکیبده قریب
اولوب شو وجهله که قائم لفظی متکلم و مخاطب و غایبده تغیر
ایتمیان ضمیری تضمن ایله جامد حکمده اولمغله زید قام عبارت
سنک زید قائم ترکیبی حقیقه عینی اوله مزایسه ده تقویت حکمده
اکایفین اولور قالدیکه بحسب المقام تقدیم تخصیصی افاده ایدر که
مثلاً زید عرف و رجل جاء دنیلدکده عارف اولان و کلان امرأة
یاخود برقاج رجل اولقی اوزره مخاطبک واقع اوله جق تردیدی
ردا مسند الیه اولان زید و رجلی واحدا ذکر و تقدیم تخصیصی
بیان ایچون اولور و انما ما قلت دنیلدکده سماعک عدم
قوله منکلم ایله غیرک انفرادی یاخود مشارکتی زعمی رد
مسند الیه اولان انما لفظک تقدیمی تخصیص و قصری افاده
ایچون اولور بوقت درجه ما انما قلت ولا غیری و لانت ضربت

الازیدا ترکیب لنده تقدیم صورتی کور بنور ایسه ده معاجزه
صحیح اولور و کذلک تخصیص افاده ایدن تفاؤل یاخود تشویق
ایچون مسند یعنی خبرک مسند الیهه تقدیمی کی که سعادت بعز
وجهک الایام ترکیبده اولدیغی اوزره تفاؤل سعادت کلمه سنک
و ثلثة تشرق بیهجتها شمس الضحی و ابواسحق و القمر یبشده
اولدیغی وجهله لاجل التشویق بیت مذکور مصرع اولنک
مسند اوله رق مسند الیهه تقدیمی تخصیص بیان ایچوندر یاخود
لکم دینکم ولی دین نظم جلیبده اولدیغی مثلاً و لکم کلمه سنک مسند
اوله رق مسند الیه اولان دینکم ترکیبده ولی کلمه سنک کذلک
مسند اوله رق مسند الیه اولان دین کلمه سنه تقدیمی انجیق تخصیصی
افاده ایچون اولور یاخود مسند تقدیمی تفاؤل و تشویق و تخصیص
ایچون اولوب له هم لامنتهی اکبار هاه مصرعنده له کلمه سنک مسند
اوله رق مسند الیه اولان هم کلمه سی اوزرینه تقدیمی اول امرده صفت
اولوب خبر اولدیغی تعین ایتک ایچوندر و مفعول و حال و غیرک
تقدیمی دخی ایاک تعبد و لک نصلی نظم جلیبده و را کجا جئت و نفسا
طبت ترکیب لنده اولدیغی اوزره تخصیص افاده ایدر و به ضا تخصیص
افاده ایچونر نا کید ایچون اولقی و یاخود حالی اوزره قالمق دخی اولور
و مفعولک فعلک اوزرینه تقدیمی تخصیص افاده ایلدیکی اجملدن
مفعول به غیر صریح اولان بسم الله کلمه سنه شان اسم الله تعظیما
و تبرکاً و تخصیصاً محانه کوره برفعل تقدیر اولنور و اقرأ باسم ربک
نظم جلیبده اولدیغی اوزره اقرأ کلمه سنک فعل طلب اوله رق مفعولنه
تقدیمی نظم جلیل مذکور ابتدا نازل اولان سوره شریفه اولدیغندن
قرأت اهم اولدیغیچوندر و زید اعرفته ترکیبی کیلرایکی تقدیره
محمول اولمغله تقدیر اول ترکیب مذکور ده اولان زید لفظی
عرفته فعلک مفعول اوله رق تخصیص افاده ایدر و تقدیر ثنی

تركيب مذكور عرفت زيدا عرفت ديمك اولوب زيدا لفظتك
بعدده اولان عرفتة فعلى قبلنده اولان عرفتة فعلى تأكيديدر
وير تركيبه ايكبسي برمعنايه دلالت ايدن الفاظ مناسبه
جمع اولديغي وقتده معنا جهندن زياده وابلغ اولاني ترقى ايجون
تاخير اولنور مثلا زيد عالم فخر بر تركيبده اولديغي وجهه
فخر بر كلمه سى عالم لفظندن ابلغ اولمقله لاجل الترقى تاخير اولمشدر
لكن لا تأخذ سنة ولا نوم نظم جليلنده اولديغي اوزر سنة كلمه سنك
تاخير اولمبوب نوم لفظى اوزر سنة تقديمى لكن سنة اولوب يعنى سنة
نومدن ابلغ ايسه ده نومدن اول سنة ظهور ايلديكندن سنة لفظتك
نوم كلمه سنة تقديم اولمبسى ترتيبه رعايت نكته سنة مبنيدر
(التعريف للاشارة الى معين من حيث هو معين وفى النكرة هو
معين من حيث هو ولا يلاحظه تعيينه فالفرق بين اسد والاسد
عند ارادة الحقيقة بالاعتبار ولذا حكم بتقاربهما وجوز وصف
هذا المعرف بالنكرة وقيل بسببى فى قوله ولقد امر على اللئيم بسببى
صفة لاحال والتعيين اما بنفس اللفظ فعلم او بقرينة الخطاب
فضمرا والاشارة فاسم اشارة او النسبة المعهودة فوصول او بحرف
فعرف باللام واللام او بالاضافة الى احد الخمسة ثم الموصول
واسم الاشارة للمحسوس والى ساقى معها فيختار العلم لاحتضاره
بعينه باسم الخاص نحو وما محمد الرسول والابرك والنامى
او التعظيم والاهانة او الكناية نحو بت يدى ابي لهب اى جهنمى
والمضمر الاشارة الى متكلم او مخاطب او مهور بينهما نحو فلان
ائيم ان احسنت اليه اساء اليك وعليه واوترى اذ المجرون ناكسو
رؤسهم وقد يضرر فى مقام الاظهار فيعاد الى ميم مفسر بمفرد
نحو ربه رجلا او جملة كفى الشان لتكن ما يعقبه فى ذهن السامع
لانه اذا لبتهم معنى المضمر ينظر الى ما يرد فيمكن اكثر وبالعكس

وبوضع الظاهر موضع الغائب لزيادة تمكينه نحو الله الصمد
او المتكلم لتربية المهابة ونفوية الداعى الى الامثال نحو فتوكل
على الله او الاستعفاف نحو الهى عبدك العاصى انا كذا والاشارة
لتعينه طريقا او كمال التمييز او بيان القرب او البعد او التوسط
وقد يشار الى الغائب لادعاء ظهوره كالمحسوس او ايهام بلادة
السامع او فطائه او كمال العناية بتمييزه لاختصاصه بحكم يدع
ويشار بذلك الى الغائب لتزليل غيبته منزلة البعد حسا وقد يعبر
بالبعد فى الرتبة تعظيما نحو الم ذلك الكتاب والقرب فيها تحقيرا
نحو هذا الذى بعث الله رسولا والموصول لعدم العلم بما يخصه
سوى الصلة او للاخفاء او استهجان التصريح بالاسم او التشويق
الى ما يرد نحو والذى جارت البرية فيه حيوان مستحدث من جاد
او زيادة التقرير نحو وراودته التى هو فى بينها او التخييم نحو فغشبههم
من اليم ما غشبههم او التحقير نحو ومن لم يرد حقيقة الحال قال ما قال
او التثنية على الخطأ نحو ان الذين ترونهم اخوانكم يشقى غلبلى
صدورهم ان تضرعوا وتحقق الحق الحكم نحو ان الذى ضربت يديها
مهاجرة بكوفة الجند غالت ودهاغول او تعظيم محكوم به نحو ان الذى
سمك السمك بنى لنا بيتا دائما ثم اعزوا طول او تعليه نحو ان الذين امنوا
وعملوا الصالحات كانت لهم جنات الفردوس نزلا وقد يجعل هذا
ذريعة الى تعظيم للمتكلم او السامع او المذكور بينهما او غيرهم
او اهانة لهم او تسلية او غير ذلك واللام للاشارة الى الحقيقة نحو
الرجل خير من المرأة ويسمى الجنس او الى الحقيقة معهوده منها
خارجا (نحو كما ارسلنا الى فرعون رسولا فعصى فرعون الرسول
او ذهنا نحو اطيعوا الله واطيعوا الرسول ويسمى العهد او الى كل
الافراد مطلقا او مقيدا) نحو عالم الغيب والشهادة وجمع الامير
الصاغة ويسمى استغراقا حقيقة او عرفيا وقد يعرف الخبر بلام

الجنس للتخصيص حقيقة نحو وهو الغفور او ادعاء للتنبيه على
الكمال نحو زيد الشجاع والاضافة تعينها او تعذر او التعداد
او تعسره او املاؤه او التعظيم او اهانته للمضاف او المضاف اليه
او غيرهما او مجاز لطيف وتسمى الاضافة لادنى ملائمة نحو
كوكب الخرقاء (مسند اليهك معرفة اول قلبي متكلم
ومخاطبك معلومى اولان شئ حيث ذات به سبيله يعنى ايكسنتك دخی
معلومى اولديغى وجهله اراد واشارت ايلك اولوب نكرهده
بالعكس متكلم مخاطبك معلومى اوليان شئت تعينى مراد ايتبهرك
مهما امكن اراد ايتسيدر بوصورته آس لفظى معرف باللام
اوليه رى والاس لفظى معرف باللام اوله رى ايكسنتك دخی حقيقة
يعنى حيوان مفترس مراد اولديغى حالده معرفه ونكره اولمقلقه
يئلزنده اولان فرق بالاعتبار اولور بناء عليه بولفظك معرفه
ونكره اولمقلقه بر بزيته تقاريله يعنى بولفظك معرف باللام اولان
كلمه نكره به قريب اولمقلقه حكم اولوب بويله معرف باللام
اولان كلمه نكره ايله صفتكسى تجوز اولندي مثلا شاعرك
ولقد امر على اللثيم بسنى قوائده اللثيم معرف باللام ايتسده
يسنى كلمه سى فعل نكره اوله رى حال اولوب اللثيم كلمه نكره
صفتى اولمى تجوز وترجیح قلنور قالدیکه تعين يعنى مسند اليهك
معرفة ومعين اولمقلقى بانفس لفظ ايله اولور كه مسند اليه علم
اوله رى ذكر اولنور ياخود مخاطبه ومكالمه قرينه سبيله اولور كه
مسند اليه كلام مناسبه ضمير اوله رى ذكر قلنور ياخود اشارته
اولور كه مسند اليه اسماء اشارات اوله رى ذكر اولنور ياخود نسبت
معهوده ايله اولور كه مسند اليه موصول اوله رى ذكر قلنور ياخود
حرف ايله اولور كه مسند اليه معرف باللام وحرف ندا ايله ذكر
اولنور ياخود اشو بش قسمك يعنى علم وضمير واسماء اشارات

وموصول ومعرف باللام اولانك برينه مسند اليه اضافته ذكر
قلنور بوند نصكره معلوم اوله كه موصول معقوله واسم اشارت
مخسوسه موضوع اوله رى مستعمل اولوب اربعة باقية يعنى علم
وضمير ومعرف باللام وندا واصله معقول ومخسوس يئلزنده
تعميما استعمال اولنور ايمدى مسند اليهك اسم خاصيله علم اوله رى
اختيار و ذكر اولمى يعنى احضار يعنى * وما محمد الارسل *
نظم شريفنده اولديغى وجهله محمد لفظك علم اسم خاصيله
مسند اليه اوله رى اختيار و ذكرى قلوب ناسده محمد رسول الله
اولديغى آشكار اولمقلقى ايجوندريخود مدحى مشعر اولان اسما
والقائده تبرك ياخود تلذذ ياخود تعظيم وياخود ذمى مشعر
اولان اسما والقائده اهانت ايجون اولور ياخود كناية ايجون
اولور كه مثلا بت يدي ابي لهب نظم جليلنده اولديغى وجهله
ابى لهب كنيه سنك دلالت لفظ ايله جهنى اولديفته كناية اولمى
اولور ومسند اليهك ضمير اولمى متكلم ياخود مخاطبه وياخود
متكلم ايله مخاطب يئلزنده معهود يعنى ذكرى مسبوق اولان غايه
اختصارا اشارت ايجوندريخود قالدیکه خطابده اصل وحق اولان
مخاطب معين اولمقدر وبعضا اصل اولان خطاب معيندن عدول
اولمى فلان لثيم ان احسنت اليه اسماء اليك تركينده اولان
ان احسنت خطابى وولو ترى اذا الجرمون نا كسورؤ سهم انظم
جليلنده اولان ولورى خط ابي مثلا وهر بر خطاب ممكن اولان
مخاطبه عموم وشمول ايجوندريخود مسند اليه بعض كره مقام اظهارده
اضمار قلنمى يعنى لفظا ومعنى مرجعى سبقت ايتوب عند البصريه
نكره اولان ضميره اضافته معرفه صورتنده كورينان مسند اليه
حق داننده مبهم اولمقلقه ربه رجلا تركينده اولديغى اوزره برمفرد
مفسر ياخود ضمير شانده اولديغى مثلا ورجله مفسره ايله تفسير

واعاده اولمسی عقینده کلان ترکیک مثلا ذکر اولسان ربه رجلا
 ترکیبده مبهمی تمیز ایچون مفرد مفسر اولان رجلا لفظنک
 و یا خود جمله مفسر نک معنای ذی ذهن سامعه تمکین ایچوندر
 زیر مضمک معنای فهم اولمدیغی حالده بعدنده کله جک
 ترکیک معنای انتظار سیله فهم معنای تمکین زیاده اولور
 و بالعکس مسند الیه مقام اظهارده اضماع قلمیوب ظاهره وضع
 غائبه قونلمسی دخی زیاده تمکین ایچوندر مثلا سورة اخلاصده الله
 الصمد نظم جلیلی قل هو الله احد قرینه سیله ضمیر غائب
 محلی اوله رق هو الصمد اولمسی اقتضا ایدر ایکن ضمیر کتور لمیوب
 اسم ظاهر اوله رق الله الصمد بیورلمسی زیاده تمکین ایچون اولور
 یا خود متکلم غائب محله قونلمسی مثلا انا امر دنیله جک محله
 الامر یا مرد نیلمسی تکثیر مهابت ایچوندر یا خود مدعوی اطاعت
 و امتثال تقویت ایچون اولور فتوکل علی الله نظم جلیلده اولدیغی
 وجهله نظم جلیل مذکور فتوکل علی محلی ایکن فتوکل علی الله
 بیورلمسی لفظه جلال جمیع صفات جلال و جمالی جامع اولغله
 مدعوه بالملاحظه تقویت اطاعت و امتثال حاصل اولمق ایچوندر
 و یا خود استعطاف ایچوندر مثلا ابراهیم بن ادهم قدس سره
 حضرت تبریک حین مناجاته الهی انا العاصی انا کادیه جک محله
 الهی عبدک العاصی انا کادیمسی انا نیتدن تنزل و محویت صورته
 کمال استعطاف ایچوندر و مسند الیه اسماء اشارات اوله رق معرفه
 اولمسی مشار الیه ذی سامعه بعینه احضار طریقیه تعین
 ایچوندر زیرا ذات مشار الیه حاضر و محسوس اولوب متکلم و سامع
 اسم خاصنی بکارگیری و معنی آخر دخی اولمدیغی صورته مشار

الیهی اشارتله عینا احضار بوجهله اولور یا خود کمال تمیز یا خود
 هذا زید کی بیان قرب یا خود ذلك زید کی بیان بعد یا خود ذاك
 زید کی بیان توسط ایچون اولور و بعض کره اسماء اشارتله غائبه
 اشارت اولمق اول غائبک ادعاء محسوس کی ظاهر اولدیغیچوندر
 یا خود متکلم عندنده سامعک غیر محسوس ادراک ایتمکده تحیرینی
 و یا غیر محسوس ادراک ایتمکده فطانتی ایهمسام ایچوندر و یا خود
 کم غافل عاقل اعیت مذاهبه و جاهل جاهل تلقاه من زوقا هذا الذی
 نزلک الا وهام حائذه و صیر العالم التحریر زید بقاطعه سنک مصرع
 ثالثده اولدیغی وجهله کمال عنایتک حکم جناب باری به اختصاصنی
 تمیز الیه بیان ایچون حاضر محسوسه موضوع اولان اسم اشارتله
 غائبه اشارت قلمور و اسماء اشارتدن ذلك لفظیه غائبه اشارت
 اولمق اول غائب حسامترله بعد تنزیل اولمدیغیچوندر و بعض
 کره (الم ذلك الكتاب) نظم جلیلده اولمدیغی اوزره مشار الیه
 رتبهده تعظیم و بعض کره دخی اهذا الذی بعث الله رسولا نظم
 جلیلده اولدیغی اوزره تحقیر ایچون بعد معبر اولور و مسند الیهک
 موصولا معرفه اوله رق اراد اولمسی متکلم یا خود سامعک یا خود
 ایکسنک صله دن ماعدا موصوله مخصوص اولان شبهه عدم
 علم ایچوندر مثلا من دخل هذا الحصین فله کذا دینلده صله
 اولان دخل فعلندن ماعدا مسند الیه مخصوص اولان احوالی
 متکلم و سامع و یا ایکسنک بیظاملری جهتیه ترکیب مذکورده
 من موصول اراد اولمشددر یا خود مسند الیهک اسمنی اخفا
 و یا خود اسم قبیح اولور ایسه تصریح الیه استهجان و یا خود
 والذی حارت البریه فیه حیوان مستحدث من جماد بیتنده
 اولدیغی وجهله مضمون صله حکم غریب اولدیغی صورته
 معنائک ذهنده تمکنه تشویق ایچون مسند الیه موصولا اراد

قلنور یا خود و راودته التي هو في بيتها نظم جليله اولديغي
اوزره زياده تقريرو يا خود فغشيه من اليم ماغشيه نظم
شريفنده اولديغي وجهله تفخيم واعظام و يا خود من لم بدر
حقيقة الحال قال ما قال تركيبنده اولديغي مثلاً و تحقير يا خود
ان الذين ترونهم اخوانكم يشفي غليل صدورهم ان تصرعوا
عبارة سنده اولديغي وجهله مخاطبك خطاسنه تنبيه و يا خود
ان التي ضربت بيتا مهاجرة الكوفة الجند قالت ودها غول عبارة سنده
اولديغي اوزره تحقيق معنا يا خود ان الذي سمك السماء بني لنا
يتسادعائمه اعز و اطول بيتنده اولديغي مثلاً و محكوم بهه تعظيم
و يا خود ان الذين امنوا و عملوا الصالحات كانت اهلهم جنات الفردوس
تلا ايت كريمه سنده اولديغي وجهله محكوم بهك تعليلي يعني
محكوم به هرنه ايسه انك حصول فعله علت اولديغي بيان همچون
مسند اليه موصول ايراد و انور و بعض كره محكوم بهك موصول اليه
تعليلي متكلم و مخاطبه يا خود ايكسك بيتنده مذکور اولان شبهه
يا خود بونلك خبري به يعني مفاعيلدن برينه تعظيمه ذريعه و يا خود
اشبو مذکوراته اهانت يا خود تسليته و يا خود امثالنه و سيله قلنور
شوبلكه محكوم بهك تعليلي متكلمه تعظيمه ذريعه قلنديغنه
الذي يرافقي يستحق الاجلال و مخاطبه تعظيمه و سيله قلنديغنه
الذي يرافقي يستحق الاجلال و ايكسك بيتنده مذکور اولان
شبهه تعظيمه ذريعه قلنديغنه الذي يرافقي زياده يستحق الاجلال
تركيبلي مثال او اوب مفاعيلدن برينه تعظيمه و سيله قلنديغنه
الذين كذبوا شعبي اكانوا هم الاخسرين نظم جليلي
مثال او اور و محكوم بهك تعليلي اهانت ذريعه قلنديغنه تراکيب
ثلاثة مذکوره ده اولان اجلال لفظنك اذلال لفظنه تبديله بنه

تراکيب مر قومه مثال اولور و تسليته ذريعه قلنديغنه ان الذي
الوحشة في داره توفسه الرحمة في لحده تركيبي مثال او اور و مسند
اليهك لام تعريف اليه معرفه اولمقلغي حقيقته اشارت همچون در
مثلاً الرجل خير من المرأة ديتلد كده لام تعريفك مدخولي اولان
رجل و امرأه دن حقيقت رجل و امرأه مراد اولنور و بولام تعريفه لام
حقيقت و لام ماهيت و لام جنس تسميه قلنور يا خود حقيقتدن يا خود
حقيقتدن مخرج اوله رقي متكلم و مخاطب بيتنده بر حصة معهوده به
يعني فردم عينه اشارت اولور و بوجمله حقيقتدن مخرج فردم عينه
اشارت اولمقلغي قرينه محتاج او اوب اول قرينه دخي ذكرى سبقت
ايتكلمه اولور كه (كجا رسلا الى فرعون رسولا فعصى فرعون الرسول)
نظم جليلنده كي رسولا كلمه سنك مقدم ذكرى سبقت ايتكلمه مؤخر
مذکور اولان الرسول لفظي حقيقتدن مخرج فردم عينه اولديغنه
قرينه در يا خود حقيقتدن خارج اولان فردم عينه ادات حصار دن
بريله الان و اليوم و امثالي كي بذاته محصور او اور ايسه عهد حضوري
و يا خود اطيعوا الله و اطيعوا الرسول نظم جليلنده كي الرسول
كلمه سي مثلاً و ادات حصار دن بريله محصور او اوب ذهنا حاضر
اولور ايسه عهد ذهني و مطلق عهد يعني ذهنا و خارجا فردم عينه
اشارت اولنديغيجون تعريف عهد تسميه اولنور يا خود لام تعريف
اليه مسند اليهك معرف اولمقلغي (عالم الغيب و الشهادة) نظم
شريفنده اولديغي اوزره مطلقا و جمع الامير الصاغة بلدنه تركيبنده
اولديغي وجهله مقيدا هر بر افراده اشارت او اور و نظم شريف
مذکورده كي غيب و شهادته اولان لامره استغراق حقيقي
و تركيب مر قومه كي صاغة ده اولان لامه استغراق عرفي تسميه
اولنور و بعض كره و هو الغفور نظم شريفنده اولديغي مثلاً و مبتدای
معرفه به خبرده اولان حقيقي تخصيص يا خود بالعكس فان خبر

الزاد التقوى نظم جليانده اولديغى اوزره مبتداده حقيقى خبره
 تخصيص ايجون خبر مذكور لام جنس ايله معرفه قلنور ياخود زيد
 الشجاع تركينده اولديغى وجهله خبر اولان الشجاع لفظنده
 اولان جنس شجاعتك كالى مبتدا اولان زيدة اولديغى ياخود
 بالعكس الكرم التقوى تركينده اولديغى مثلاً مبتداده اولان
 حقيقى كالى خبرده اولديغى تنبيه وبيان ادعاسيله خبر مذكور لام
 جنس ايله معرف اولور ومسند اليهك اضافت ايله معرفه اولمى
 مسند اليه اولان مضافك تعينى ياخود تعدادينك تعذرى ياخود
 تعدادى ممكن ايسه ده تعميرى وياخود قبائلنا سبع تركينده
 اولديغى اوزره تعدادى سامعه برنوع املالى موجب اولديغى چوندر
 ياخود مضافه وياخود مضاف اليه ياخود ايكيسنه برن ياخود
 غيرى به يعنى مفاعيلدن برينه تعظيم ايجون اولور كه مضافه
 تعظيمه هذا عبد السلطان ومضاف اليه تعظيمه هذا عبدى
 وايكيسنه برن وغيرى به تعظيمه جاءنى عبد السلطان تركيلرى
 مثال اولور وياخود مضاف ومضاف اليه وايكيسنه برن وغيرى به
 اهانت ايجون اولور كه جاءنى ولد الحجام تركيبى اهانت صورتنده
 جمله سنه مثال اولور ياخود كوكب الخرقاء تركيبى مجاز لطيف
 ايجون اولور ويوم مثلاً وانشافه الانشافه لادنى ملاسه تسميه قلنور
 (التكثير للافراد شخصاً او نوعاً نحو والله خلق كل دابة من ماء
 اولانه لا يعرف منه الا ذلك القدر والادعاء اوللا خفاء والتكثير
 والتقليل او التعظيم او التحقير نحوه حاجب عن كل امر يشبهه
 وليس له عن طالب العرف حاجب) مسند اليهك نكره اولورق
 ايراد اولمى * والله خلق كل دابة من ماء * نظم شريفنده
 اولديغى اوزره شخصاً ياخود نوعاً افراد ايجوندر ياخود متكلم
 وسامع اسم جنسك شخص نوعدن واو ادعاء يلدبكي مقدارى

بيان ايجون اولور وياخود مسند اليه اسم به تذكير موجب معرفه
 اوله جفته بناء مفرد شخصى ونوعى ايله ايراد ايتكلك اخفا ايجوندر
 ياخود تكثير ياخود تعظيم ياخود تقليل ياخود تحقير ايجون اولور كه
 له حاجب عن كل امر يشبهه وليس له عن طالب العرف حاجب
 بيتك مصرع اولنده اولان حاجب مسند اليه نكره اولورق اوزره
 ايراد اولمى مانع عظيم وكثير معناسنه اولورق تكثير وتعظيمه
 ومصرع ثانياً مسنده اولان حاجب مسند اليه نكره اولورق ايراد اولمى
 مانع قليل وحقير اولديغى بيان ضمته تقليل وتحقير مثال اولور
 (التقييد لتربية الفاشدة خباثت للتغيير او التفسير نحو الجسم
 الطويل العريض العميق وهدي للمتقين الذين يؤمنون بحملهم ما
 اوتئوا كيد نحو عشرة كاملة وامس الدابر والمدح او الذم او الترحم
 وبالتأ كيد لجر الدنقرير او مع دفع توهم التجوز او السهو وبالبيان
 للايضاح او المدح نحو جعل الله الكعبة البيت الحرام وبالبذل ازياة
 التقرير لانه كنه تفسير بعد ايهام وقد يدل الايهام لان الاول غاص
 لנקمة كالمبالغة في وجهك بدر شمس وبالمطف لتقصيـل
 باختصار مطلقاً نحو جاءنى زيد وعمرو اومع تعقيب اوزراخ او تدرج
 نحو جاءنى زيد فعمرو وثم بكر وقدم الحاج حتى المشاة او الشك
 او التشكيك او التجاهل نحو وانا اواباكم لعللى هدى او فى ضلال
 مبين او التخيير او الاياحة فى نحو اضرب زيدا او عمرا اولزد
 قلاب الحكم نحو جاءنى زيد لا عمرو او معهما نحو ما جاء زيد
 لكن عمرو اوللا اضرب نحو جاء زيد بل عمرو وما جاء زيد بل عمرو
 وقد يحى الغاء للتعقيب فى الذكر مع ترتيب ذكر الثانى على
 ذكر الاول كما فى تفصيل الاجال او بدونه نحو بالله خالقه
 وثم للترخي كـ ذلك نحو ان جاء من ساد ثم ساد ابوه وثم ما ادريك
 ما يوم الدين ولا سبعة ادم متهمون جمله نحو ثم انشأناه خلقاً اخر

متن

متن

تزیلا للترتيب في ذلك منزلة في الوجود و بالفعل للتخصيص
 نحو ان الله هو يقبل التوبة اوتأ كبدته نحو انه هو التواب وان الكرم
 هو التقوى (مسند اليه) كقيد اولمسي يعني ذكر آتي مواد دن
 بريله قيد و ربط قلمسي تزيه و توسيع و تكثير فائده ايجوند
 ايمدي مسند اليه نعت اليه قيد و وصف اولمق تمير و ياخود تفسير
 ايجون اولور كه مثلا الجسم الطويل العريض العميق ديلد كده
 جسمك صفت كاشفه سي تفسير و تمير اولمش اولور و تمير
 و تفسيره محتمل اوله رق و هدى للمتقين الذين يؤمنون نظم جليلنده
 اولان متقين مراد واجبات اليه باسرها عمل ايدر و منكر اتدن
 تماميله اجتناب ايلرزوات ايسه الذين يؤمنون عبارة سي متقينك
 تفسير و يا لكز معا صيدن محتجب ذات مراد اولور ايسه عبارة
 مذكوره متقينك ميري اولور ياخود مسند اليه نعت اليه قيد اولمق
 عشرة كاملة و امس الدابر تركيزلنده اولديغي وجهله تا كبد
 ايجوند شو يلكه كامله لفظي عشرة لفظنك والدابر لفظي امس
 لفظنك تا كبد اصغى اولور و ياخود بسمله شريفه ده اولديغي
 وجهله مدح و ياخود استعاده ده اولديغي مثلا و دم و زيد
 المسكين تركينده اولديغي اوزره ترجم ايجون اولور و مسند اليه
 تا كبد اليه قيد اولمسي مثلا ضربت انا تركينده اولان ضربت
 لفظنك تا كبد اوله رق انا كله سيله قيد قلمسي دفع توهم مراد
 اولمسي رق و تقرير و تا كبد بيان ايجوند و ياخود متكلمك
 كلامي مجاز ياخود سهو اولمق اوزره ساممك واقع اوله جق توهمي
 دفع اليه برار تقرير و تا كبد تبين ايجون اولور مثلا متكلم طرفندن
 جهاني الساطع ان ديلسه كلام مذكور مجاز و ياخود سهو اولمق
 اوزره ساممك واقع اوله جق توهمي دفع ايجون نفسه لفظيله
 تا كبد تقرير و بيان ايجوند و مسند اليه عطف بيان اليه

قيد اولمسي ايضا ح و ياخود مدح ايجوند شو يلكه جمل الله
 الكعبة البيت الحرام نظم جليلنده اولان البيت الحرام عبارة سي
 عطف بيان اوله رق ايضا ح و مدح ايجوند و عنسد الكشاف
 ايضا ح ايجون اولميبوب ياكز مدح ايجون اولور و مسند اليه
 بدن اليه قيد زياده تقرير ايجون اولور زيرا بدل مبهم
 اولان شيئي تفسير كيدر و بعض كره بدل مبدل منهك لنكته
 غلط اولديغي ايهام ايجون اولور مثلا في وجهك بدر شمس تركينده
 مبدل منه اولان بدر لفظنك غلط ذكر يسه سبب بدل اولان
 شمسك بدر دن ابلغ اولمسي نكته سيدر و مسند اليه عطف
 اليه قيد مطلقا اختصارا تفصيل ايجوند كه مثلا جاء زيد
 وعمر و ديلد كده جاء كله شي تكرر اولميه رق و او عطف اليه قيد
 اولمسي صورتنده اختصار تفصيل اولمش اولور و اشبو اختصار
 تفصيل مسند اليه اولديغدن بشقه مسنده و غير يلرده دخی
 اولور ياخود اختصار تفصيل اليه برابر نعت ياخود
 تراخي و ياخود تدريج ايجون اولوب حروف عاطفه دن
 فائده قيب و ثم تراخي و ياخود تدريج ايجون اولميه جاء زيد و عمرو
 ثم بكر و قدم الحاج حتى المشاة تركيلري نعت و تراخي و تدريج
 مثال اولور ياخود شك و ياخود تشكيك و ياخود تجاهل ايجون
 اولور كه وانا اوابا كم ايلي هدى ارفي ضلال مبين تركبي اوج صورته
 دخی مثال اولوب متكلم طرفنه نظرا شك و تجاهل و مخاطب
 طرفنه نظرا تشكيك اولور و ياخود تخيير و ياخود اباحه ايجون
 اولوب اضرب زيدا و عمرو و ديلد كده حروف عاطفه دن او
 و اما حرفلري احد امرين ايجون اولميه زيد و عمرو دن بدن
 ربي اضربه تخيير و ياخود ايكسني بدن ضربده اباحت اولمش
 اولور و ياخود مسند اليه عطف اليه تقييد دي غالب حكمتي
 رد ايجون اولور كه مثلا مخاطب دفع مرقاتي اوله رق زيدك كلد يكي

يتطوَّب عمرو كلدي اعتقاد ابد ركه حكيمى غالب ايكن منكم
 عمروك كمدىكنى يسان ايچون جاه زيد لا عمرو ديدىكى صورته
 غالب حكم اولان مخاطبى رد ايتش اولور ياخود مخاطب زيدك
 عمرو نسبتى ملاحظه ايله ايكبسى بردن كلمك اوزره نعيم
 صورتى اعتقاد ايلديكى حاليده متكلم ماجاه فى زيد لكن عمرو
 ديمكه قصر افرادى اوله رق منعم حكم اولان مخاطبى رد ايتش
 اولور وياخود مسند اليهك عطف ايله قيدى اضراب يعنى
 متبوع مسكوت عنه كى اوله رق حكيمى تابعه صرف وتحويل
 ايچوندر مثلاً جاه زيد بل عمرو ديدىكده اول مجبوت زيد نسبت
 مسكوت عمرو صرف وماجاء فى زيد بل عمرو ديدىكده عدم
 مجبوت اول زيد نسبت وبعده عمرو صرف وتحويل اوله رق
 تدارك فلفط ايله صوابه عدول اولمش اولور وبعض كره اداء
 عاطفه دن فاللفظى تفصيلك ذكرى اجمالك ذكرينه ترتيب
 ايلديكى كى عبارته ده اولان معطوفك ذكرى معطوف عليك
 ذكرينه ترتيب بله تعقيب فى الذكر اوله رق كلور ياخود
 معطوفك ذكرى معطوف عليك ذكرينه ترتيب ايتيه ركه بالله
 فافه تركبى معطوف ومعطوف عليه بل فلفط تكرر ايلديكى
 صورته ييشنده اولان فاللفظى بنده تعقيب فى الذكر اوله رق
 كلور وثم لفظى كذلك فاللفظى مثلاً معطوفك ذكرى معطوف
 عليك ذكرينه ترتيب ابد ركه ان من ساد ثم ساد ابوه مصرعده
 اولديغى وجهه ياخود بالعكس معطوفك ذكرى معطوف
 عليك ذكرينه ترتيب ايتيه ركه ثم مادريك ما يوم الدين
 نظم جلبانده اولديغى اوزره تراخى فى الذكر اوله رق كلور وذكر
 اولسان ثم لفظى ثم انشاء خلقا نظم شريفنده اولديغى
 وجهه لفظ مرقومه نصكره مذكور اولان جمله لك مضمونى

استبعاد ايچون كلور قالد يكه برمنوال محرر فاللفظك ايكى وجهه
 تعقيب فى الذكر وثم لفظك كذلك ايكى صورته تراخى
 فى الذكر اوله رق ايتسانى ترتيب فى الوجود منزله بنده تنزيل ايله در
 ومسند اليهك فصل ايله قيد اولمشى يعنى ان الله هو يقبل التوبة
 نظم شريفنده اولديغى مثلاً تركيبده قصر افاده ايدىشى
 يولمديغه اسم جلال ايله يقبل كلمه سنك هو لفظيله يبنى فصل
 قلتمسى تخصيص ياخود انه هو التواب نظم جلبانده وان الكرم
 هو التقوى تركيبده اولديغى اوزره التواب والكرم والتقوى
 كلمه زنده اولان لامر تخصيص افاده ايتكله انه كلمه سنده اولان
 ضمير ايله تواب كلمه سنك وهو لفظيله كرم وتقوى كلمه رينك
 يندى فصل اولمشى تخصيصى تا كيد ايچوندر (القصر لموصوف
 على صفة وعكسه حقيقة اودعاء لعدم الاعتداد بغير المذكور
 ويكون اضافيا نحو ما زيد الاكاتب وهو قصر افراد رد المن
 يستند الشركة وتعيين رد المتروك وقلبا رد المن يستند العكس
 وله طرق العطف بلا ولكن والاستثناء بعد النفي وانما والتقديم
 وهذا ذوقى والثلاثة وضعية واذا كثر النفي قبل لا غير وليس غير
 وليس الا فالعطف لا يجمع مع الاستثناء ويجوز مع الاخيرين لعدم
 مرجع النفي الا اذا اظهر الخصوص فى انما فلا يحسن انما يجمع
 من يخشى القوت لامن يأنسه ويقدم المقصور فى الاستثناء لتقدم
 المستثنى منه ولو تقديرا ويؤخر فى انما فلا تفيد القصر الا فى جزء
 الاخير والاستثناء يقابل الاصرار دون انما نحو ان اتم الاخير
 مثلنا وانما انت منذر من يخشها واما ان انت الانذار فللمبالغة
 فى الدعوة تزل منزلة من يظن نفسه مالكا لهدايتهم ويضر
 عليه (قصر ديدلان حقيقة وغير حقيقة موصوفى صفت اوزر بنه
 وبالعكس صفتى موصوفى اوزر بنه موصوفى موصوفى قيلة قدر اكن

موصوفی صفتی قصر یعنی بر ذاتی بر صفتی مقصور و خاص قلیق
اول دانده اولان صفات سائر بی سلب ایله انتفاء نقیضین لازم
کله چکنندن متعذر اولدیغی لدی التامل معلوم اولور یا خود
حقیقه و غیر حقیقه مثلاً ما فی الدار الازید دینلد کده دارده
بولسان زیددن ماعدایی اعتداد و اعتبار اتمیه رک بالکریزیدی
ذکر و تخصیص اتمکله در و بوکا قصر ادعائی دینلور و بر دانده
شعر و کاتب مثلاً بولسان ایکی صفتی بر برینه نسبت و اضافیه
ملاحظه سیله مازید الاکاتباً ترکیبیده اولدیغی اوزره موصوفی
ایکی صفتک برینه یا خود صفتین مذکورینک بر بی موصوفه
حقیقه و غیر حقیقه مقصور قلیق قصر اضافی اولور ایمدی
مخاطبک فعل واحدک ایکی دانده یا خود ایکی صفتک بر دانده
مشارکتی اعتقادی رد موقعده متکلمک ایکی صفتک بر بی برذاته
و یا خود فعل واحدی برذاته مقصور و مخصوص قلیقه قصر
افرادی دینلور وان زیداکاتب او شاعر وان الکاتب زید او عمرو
ترکیبیده اولدیغی وجهله مخاطبک ایکی صفتک قنغیسی برذاته
موجود یا خود ایکی ذاتک قنغیسی ایکی صفتک بر یله موصوف
اولق اوزره واقع اوله حق ترددی رد موقعده متکلمک ایکی صفتک
بر بی برذاته و یا خود فعل واحدی برذاته مقصور و مخصوص
ایلمسته قصر تعیینی دینلور و مثلاً شاعر زید ایکن عمرو اعتقاد
ایدن مخاطبک اعتقادی رد و قلب و تحویل ایچون متکلم طرفندن
شعری زیده قصر اتمکله قصر قلیق دینلور و اشوق قصر بر قاج
طریق ایله اولور بر بی حروف عاطفه دن قصر قلیق به موضوع
اولان لافظی و قصر افرادی به موضوع اولان لکن لفظی
ایله قصر اولور و ایکنجه بی نقید نصکره استثنای او چنجیسی
انما و دردیجیسی ماه و الحاقی تأخیر اولانی تقدیم قصری افاده ایدر

و ذکر اولنان تقدیمک قصری افاده سی ذوقی اولوب ماعدای
اوچنک قصری افاده ایلمی وضعیدر وادات نفی کثیر اولوب مثلاً
لا غیر و ايس غیر و ايس الا دینلد کده نصکره کلام قدر حاجتدن
زائده شامل اولماق ایچون استثنای ایله برابر حروف عاطفه دن
قصره موضوع اولان لاولکن لفظی جمع اولمز زید مازید
الاقائم دینلد کده نصکره لاقاعد و مازید الاقائم دینلد کده نصکره
لکن قائم دینلد کده یی منتج اولمز وادات قصر دن اخیر بن یعنی
انما و تقدیم ایله عطف اولسان لاولکن لفظی ندی صریح
اولدیغندن بشقه کلامک قدر حاجتدن زیده به شمولی صریح
اولوب ضمناً اولدیغیچون جیحی جائز اولور انجق انما لفظی ندی
خصوص ظاهر اولدیغی و قعده متکلمک قدر حاجتدن
زیده به شمولی ضمناً اولوب صریح اولدیغیچون مثلاً انما لعل
من یخشی القوت الامن یا منه ترکیبیده اولان لامن یا منه عباره سنی
لا لفظیله عطف مستحسن اولمز زید اعلیله قوت خشیتی اولانه
مقصود دینلجه انما لفظی ندی خصوص ظاهر اولوب لامن یا منه
عباره سنی انما لعل من یخشی القوت ترکیبیده عطف قائده زائده بی
افاده اتمز و ما جاءنی احد الازید و ما ضربت الازید ترکیبیده
اولدیغی وجهله و لو تقدیراً و اسون استثنای مفرغه اولدیغی کبی
مستثنای منک تقدیمدن ناشی اداستثنای اوزرینه مقصور تقدیم ایدر
و انما ضرب زید عمرو ترکیبیده اولدیغی اوزره اداستثنای انما
لفظی ندی مقصور مؤخر اولوب قصری جزء اخیرده افاده ایدر
قالدیکه ما انتم الالبشر مثلاً نظم جملیلده اولدیغی وجهله
ادات قصر دن اولان استثنای انما لفظی عکسی اوله رق مخاطبک
اعتقادی اصراری مقابل استعمال اولنور و انما انت منذر
من یخشیها نظم شریقتده اولدیغی اوزره انما لفظی مخاطبک

اعتقادند عدم اصراری مقابل استعمال اول نور وانما انت الانذیر
 ترکیبی مخاطب دعوتند مبالغه در ناشی نفسی غیر که هدایت مالک
 و دعوتند مصر شخص منزله منزله ایلد یکجوند (الانشاء
 طلب کالامرو النهی والتمنی والاستفهام والنداء وغير طلب
 کالتعجب والمدح والذم وغيرها کالعمود فالامر بطلب الفعل
 استعمال فیغید الوجوب وقد يعتدل فتولد بحسب القرائن
 ما یلایم المقام من سؤال او ادعاء او تمنی او استحباب او تهديد
 او تعجیر او تسخیر او اکرام او اهانة او تسوية او اباحة والنهی
 اطلب تركه استعمال وهو کالامر فيما ذکر وهو للفور والاستمرار
 الابقرینه بخلاف الامر وقبل ظاهرهما الفور کالنداء والاستفهام
 الابقرینه ومن ثم يستحسن المبادره ويستحسن خلافها ثم ان کانا
 لقطع الواقع فیها للمرة او للاتصاله فللاستمرار والتمنی فیما لا یرجى
 فطلب فی الممتنع نحو فیالیت الشباب يعود یوما وقد تمنی بلعل بعد
 المرجو ونحو علی ابلغ الاسباب اسباب السموات فاطلع بقراءة نصب
 اطلع وبهل لابرار الممتنی فی صورة ما لا یجزم بانتفاءه نحو فهل لنا
 من شفاعة وبلولانها تقدیر غیر الواقع واقعا نحو فلیأتینی قمح دینی
 بالنصب وهلا والا واولا ولوما مأخوذة منهما التمنی فیقول
 من التندیم فی الماضي والتخصیص فی المستقبل والاستفهام
 بالهمزة لطلب التصور والتصدیق والمسؤل بها ما یلیها الا
 بقریة نحو اضربت زید ام عمرو وبهل للتصدیق فامتنع هل زید
 قام ام عمرو لان ام اطلب التعمین وفتح هل زید اضربت لان التندیم
 بشعر لحصول التصدیق وتخص بالاستقبال بخلاف الهمزة
 فكان ادعی للفعل منها فان عدل کان ابلغ ولا یحسن الامن البلیغ
 فقولہ تعالی فهل اتم شاکرون ادل علی طلب الشکر من فهل
 اتم شاکرون وافانتم تسکرون وهی بسیطة لو طلبت الوجود

والافرکیة نحو هل الحركة موجودة اودائمه وبالباقي للتصور
 فالشرح الاسم والمماهية ومن لیتعن شخص العالم وای لیتعن
 واحدا اضیف الیه وکم لعدد وكيف للحال واین للمکان ومتی للزمان
 وایان للاستقبال وانی لعموم الاحوال نحو انی شتم ای کیف
 وانی لك هذا ای من این وقد يتولد منها معان آخر بحسب القرائن
 نحو البس الله بكاف الانکار نفیاً وانا مرون الناس بالبر الانکار
 تو یخاوانت فعلت للنقریر والانتزل للعرض وافتتم ایاك للزجر
 واما ذهبت بعد للاستبطاء والتخصیص والم اودب فلانا عندك
 للوعید وما هذا ومن هذا للتخفیر ومالی وای رجل للتعجب وکم
 دعوتك للاستبطاء وکم احلم للتهديد وكيف تکفرون للتوبيخ
 واین تذهبون للتنبيه علی الضلال والمنکر والمقر بالهمزة ما یلیها
 کالمسؤل بها الا فی نحو اريد اضربت ام عمرا لانکار الفعل علی
 من برده ینهما ثم الاستفهام قد بی علیہ قبل جوابه امر ینهم
 نریه علی الجواب ایا کان فیغید تعمیما نحو من جاءك فاكره ثم
 قد یجرد عن الاستفهام فیصیر للشرط المحض نحو من صمت
 نجوا وهذا هو السر فی اشتراك الشرط والاستفهام فی بعض الاسماء
 والنداء یسا اعم فی الاصح وغيره وایا وهیا للبعید وای والهمزة
 للقرب وقد يتزل البعید منزلة القرب للتنبيه علی حضوره
 فی الذهن وبعکس لعلو المدعو وکونه غافلا ولو ادعاء ويستعمل
 للاستغاثة والتندبة والتعجب نحو بالدواهی والاغراء نحو یامظلوم
 والاختصاص نحو اللهم اغفر لنا ایها العصابة والتعجیر نحو ایا منزل
 سلمی ابن سلماک والتعجیر فی اقر من کیف واریت جسوده
 انشادینلان اصطلاحی اوله رقی وقت طلبه هنوز حصوله
 کلامش اولان مقصودی طلبدر واشبوا انشا امر ونهی وتمنی
 واستفهام وندا کی طلبدر یاخود تعجب ومدح وذم وامثالی کی

تمنی اولیوب ترجی اولور و بعض کره اعلی ابلاغ الاسباب اسباب السموات
فاطاع نظم شیرینده اولدیغی مثالو ممتناوم رجول بعدندن ناشی اعل
ترجی ایچون ایکن مجازا تمنی ایچون استعمالی مناسب اولور و ترکیب
مذکورده اولان فاطاع لفظینده ان مصدر به نك اضمارى جه نیله
نصبا قرائتی تأمل اولنه و بعض دفعه هل لفظی فهل انامن شفعا
ترکیبده اولدیغی اوزره ممتناك انتفاشی سببیه ممتنایی مجزوم اولیان
صورته ابراز و اظهار ایچون استعمال قلنوز و بعضا الوتأینی فتحی
ترکیبده اولدیغی مثالو غیر واقعی واقع منزله سنه تقدیر
ایلدیکچون اولفظیه تمنی اولور و بعض کره دخی ممتناك تعینی وهلا
قمت ترکیبده اولدیغی اوزره ما ضیده تنذیم یعنی ندامت والایقوم
ترکیبده اولدیغی وجهله مضارعده تخصیص ظاهر اولق ایچون
ذکر اولنان هلا والا لفظلریله تمنی اولور و اولو مال لفظلری هلا والا
لفظلرندن مأخوذ و استقها م همزه ایله اولور ایسه تصور
و تصدیقی طلب ایچون اولوب تصورده اقام زیدام عمرو و تصدیقه
ازیدقام مثال اولور که ترکیب اولده سؤال محکوم عابیدن
یا خود محکوم بیدن و ترکیب نایده سؤال وقوع حکمدن
اولور و اضربت زیدا ام عمرا ترکیبده واقع اولدیغی اوزره
مفعول اولان زیدا لفظنه معادل اوله رق ام حرفیه عمرا
لفظی عطف اولدیغی یعنی مسؤل به فعل اولیوب مفعول اولدیغی
مثلاو کلامده قرینه اولدیجه مسؤل به همزه استقها می تعقیبا
ولی ایدندر مثلا اضربت زیدا ترکیبده فعل و انتضربت
ترکیبده فاعل و ازیدا ضربت ترکیبده مفعول و اراکا جئت
ترکیبده حال مسؤل به اوله رق عقیب همزه کاور و ادوات
استقها مین هل لفظی طلب تصدیق ایچوندر بو صورته هل
لفظیه هل زیدقام ترکیبده معنای تصور ملاحظه سندن

ناشی استقها ما هل زیدقام ام عمرو ذینک ممتنع اولور زیرا
ام حرفنه نصکره مفرد و قوعی حرف مذکورک ام متصله
اولدیغنه دلالت ایدر و ام متصله دخی طلب تعین ایچون اولغله
اول امرده اصل معنایک بیلنسی لازم کلدیکندن ام متصله نك
بولدیغی ترکیب تصوری اولور و هل زیدضربت ذینک اگرچه
ممتنع اولیوب لکن ترکیب مذکورده مسؤلک تقدیمی اصل معنایک
حصول تصدیقی اشعارا یتکله قبیح و اور و هل لفظی همزه نك
خلافنه اوله رق استقباله مخصوص اولور بو صورته لفظ مذکور
همزه دین زیاده فعلی استرو هل لفظیه فعلیتدن اسمیه عدول
اولور یعنی لفظ مذکورک مسؤل بهاسی اسم اولور ایسه افاده
مقصوده ابلاغ اولور انحق عدول صورتی بلیغدن ظهور ایتدیجه
حسن اولمز و اشبو عدول معنای مقصودی پیانده ابلاغ اولدیغندن
فهل انتم شا کرون نظم جایی معرض ثباتده واقع اولغله فهل
انتم تشکرون و اقام تشکرون نظم شیرینلرندن زیاده جه شکری
طلب اوزرینه دلالت ایدر و لفظ مذکور ایله هل الحركة موجوده
ترکیبی مثلاو بنفسه برشیک وجودی طلب اولور ایسه اصطلاح
معاینده اکا بسیط تسمیه اولوب یا خود هل الحركة دائمة اوغیر
دائمة ترکیبده اولدیغی وجهله برشیک وجودیه شی دیگرک
وجودی طلب اولور ایسه مرکب دنیلور و ادوات استقها مک
باقیسی فقط تصوری طلب ایچوندر قالدیجه ادوات استقها مین
مال لفظی شرح اسمی یا خود ماهیت اشیا بی طلب و سؤال و من
لفظی اشخاص ذوی العقولک و ای لفظی شخص واحد اسناد
اولنان کیفیاتک معین و اشکار اولمقلغنی طلب ایچون اولوب شرح
اسمی طلبه مال العنقاء و شرح ماهیتی طلبه مال الحركة و اشخاص
ذوی العقولک معین اولمقلغنی طلبه من فی الدار ای ازیدام عمرو

ترکیب لری و شخص واحد اسناد اولان کیفیتانک اشکار اولمقلقی
طلبه بای ذنب قتل وای الحزین احصى وایهم یکفل مریم
نظم شریف لری مثال اولور وادوات مذکوره دن کم لفظی عدد
و کیف لفظی حال واین لفظی مکان و متی لفظی زمان وایان
لفظی استقبال وانی لفظی عموم احوال ایچون اولوب انی شتم
نظم شریف بنده اولان انی لفظی کیف وانی لك هذا نظم شریف بنده
اولان انی لفظی من این معناسنی افاده ایدر و بعضا ادوات
استفهام اولان کلماندن بحسب المقام والقراش معانی آخر
تولد ایدر مثلاً البس الله بكاف عبده نظم جلیل بنده اولان همزه
استفهام ایچون اولوب نفیا انکار یعنی مضمونی کلام سلمی بی
نقی مقامند مستعملدروهل جزاء الاحسان الا الاحسان نظم شریفی
دخی بوقیلنددر و انامرون الناس بالبر نظم شریف بنده اولان
همزه توبیخا انکار ایچون اولوب بعض کره دخی ماذا علیهم
لوا منوا نظم جلیل بنده اولدیی اوزره مع التوبیخ نقی ایچون اولور
والت ذللت ترکیب بنده اولان همزه تقریر یعنی مخاطبی اقراره حل
والا تنزل ترکیب بنده اولان همزه مخاطبک تنزائی کندویه عرض و افاده
واتشتم ایاک ترکیب بنده اولان همزه زجر و اماذ هیت بعد ترکیب بنده
اولان همزه استبطا و تحضیض و الم اوذب فلانا عندک ترکیب بنده
اولان همزه وعید و ما هذا ومن هذا اولان ما ومن تحقیق و مالی لا
اعبد الذی فطرنی نظم جلیل بنده اولدیی مثلاً و ما لفظی وای رجل
ترکیب بنده اولان ای لفظی تعجب و کم دعوتک ترکیب بنده اولان کم
لفظی استبطا و کم احلم ترکیب بنده اولان کم لفظی تهدید و کیف
تکفرون نظم شریف بنده اولان کیف لفظی توبیخ واین تذهیون
نظم جلیل بنده اولان این لفظی تنبیه علی الضلال ایچون اولور
واضربت زیدا ترکیب بنده اولدیی مثلاً و همزه ایله منکر و مقر یعنی

استفهامک انکاری و اقرار یسی همزه نک مسؤل بهاسی کی
همزه بی ولی و تمقیب ایدندر انجق ازید اضربت ام عمرا ترکیب بنده
اولدیی وجهله همزه نک منکری زیدا لفظی اوایوب ضرب فعلی
اولدییغه مخاطبک حالی قرینه اولمقله بوصورت بنده انکار ضربت
فعلنه توجه ایدوب مفعول اولان زیدا لفظنه توجه ایتیه رک
همزه نک منکری همزه بی ولی ایدن زیدا لفظنک عقبنده کلان
ضربت کلمه سی اولور بو نصکره معلوم اوله که استفهامک
جوابندن اول متکلم طرفندن جوابک اوزرینه ترتبی فهم اولور
امرینا قلنور و بویله اولان کلام و ترکیب هر محله بولنور ایسه
تعیم افاده ایدر مثلاً من جاءک فا کرمه ترکیب بنده متکلم من جاءک
دوب مخاطب طرفندن زید یاخود عمرو جوابی ظهور ایتزدن
مقدم متکلمک فا کرمه تعیمی افاده ایدوب یعنی سکا
هر کیم کلور ایسه بن اکا اکرام ایدرم دیمک اولور و بعض کره
بوصورت یعنی جوابک اوزرینه ترتبی فهم اولور امرک بناسی
صورتی من صمت نجا ترکیبی مثلاً استفهام بن مجرد اوله رفی
شرط محض ایچون اولور و بعضا من وما وای و کیف واین
ومتی وایان وانی کی اسملره اولدیی وجهله ترتب و تعیم
صورت بنده شرط ایله استفهامک اشترائی سراط یقدر و ندا
الفاظ بنده اولان یاخر قیله ندا این ملجب و سائر محققین عندنده
قریب و بعید و متوسطه اعم اولوب زخم شری به کورده لکر بعید
و متوسطه مخصوص صدر وایا و هیای بعید وای و همزه قریب ایچون
اولور و بعض کره * اسکان امرک تیقنوا بانکم فی ربع قلابی سکان
یلتزه اولدیی اوزره منسادانک ذهنده حضور بی افاد و بیان
ایچون بعید قریب منزله سنه تنزیل اولوب قریبیه موضوع
اولان همزه وای لفظ لریله ندا اولور و بالعکس زخم شری به

كوره يا الله دنيلديكي كني علوشان مدعو ضمته ياخود ولو ادعاء
اولسون غافله تنبيه ايجون قريب بعيد منزله سنة تنزيل اولوب
بعيده موضوع اولان بالفظيله ندا قلنور وبعيده موضوع اولان
ادات ندا بالادواهي مثالا واستغاثه ونديه وتعجب ايجون دخی
استعمال اولنور وبالفظي يام مظلوم كني اغرا يعني استرحام ايدن
كيسه نك استزاده تظلمي ضمته دخی استعمال قلنور ولفظيا
اللهم ابراهيم الصابرة تركينه اولديغي اوزره اختصاص وایامنازل
سلمی ابن سلاله تركينه اولديغي وجهله تحير و فیا قبر معن كيف
واريت جوده مصر عنه اولديغي مثالا تحسر ايجون دخی
استعمال قلنور (خلاف الظاهر كتزيل العالم والمعلوم منزلة
خلافه والمعقول منزلة المحسوس وعكس ذلك والنجاهل فن
من البلاغة نحو اياشجر الخابور ومالك مورقا كانك لم تجزع
على ابن طريف ومنه الماضي موضع المضارع وعكسه والاضمار
في موضع الازهار وعكسه ومنه الاخبار في مقام الانشاء للقول
بالفعل الماضي والنفول غالب كالصير للاعني والمفاضة للغلاة
اولاظهار الرغبة والاحتراز عن صورة الامر تأديا قولنا رحم الله
بجمل الكل اولاننييه على سرعة الامتثال ولو ادعاء نحو واذا
اخذنا ميثاقكم لا تسفكون دماءكم او ائجل الخطاب على ابقاء
المطوب ابلغ حل بالطف وجه تأتيني غدا لمن لا يحب تكذيبك
وعكسه للرضاء بالواقع كانه مطلوب نحو استغفر لهم ولا تستغفر لهم
ومنهم التغليب كالدكور على الاناث نحو وكانت من القاتنين
والعقلاء على غيرهم نحو رب العالمين والكثير على القليل نحو فجد
الملائكة والمعنى على اللفظ نحو بل انتم قوم تجهلون والمنكلم
على المخاطب او الغائب والمخاطب على الغائب وكالابوين والعمرين
والقمرين ونحوها ومنه الالتفات وهو التعبير عن معنى بالمنكلم

متن

او الخطاب

او الخطاب او الغيبة بعد التعبير عنه بغيره نحو اياك نعبد وفصل
ربك وانحر وحتى اذا كنتم في الفلك وجرين بهم والاظهار انه
العدول الى الاظهار او الاضمار كيف ما كان نحو الرحمن علم القرآن
خلق الانسان علمه البيان ونحو فوقف اسالها وكيف سؤا لنا
الا ان الاول يزيد في القبول والنشاط وقد يخص واقعه بلطائف
ملاك ادراكها الذوق كان تشكر او تشكرا حاضرا الى غيره فتعد
جناياته او احساناته حتى تجد من نفسك داعيا الى مواجهة تغالبه
حتى يغلبك فتخطب فكان تذكر لذي جلال صفات كال
يخضور بال مترقبا الى حيث ترى كانك مائل بين يديه فاجوب
الاقيال عليه فتقول اياك نعبد يا من هذه صفاته فتأمل في هذه
الايات تظفر بعجائب الالتفات تطاول ليلك بالاعتماد على
ولم ترقد ويات وبانت له ليلة كريمة ذي العايد الارمد وذلك
من نيا جاني وخبرته عن الاسود ومنه الاسلوب الحكيم وهو تلقى
المخاطب بغير ما يترقبه بحمل كلامه على خلاف مراده تنبيهها
على انه الاول نحو يسألونك عن الاهلة قل هي مواقيت للناس
والحج سنلوا عن سبب اختلاف القمر فاجيبوا بما افهمه كقول
القبصري حين قال له الحجاج متوعدا لاجلنك على الادهم مثل
الامير حل على الادهم والاشهب فقال اريد الحديد قال لان يكون
حديدا خيرا من ان يكون بليدا ومنه القلب لنكتة نحو عرضت
النساقة على الخوض وادخلت الخاتم في الاصبع (خلاف
ظاهر دنيلان تاكيدواضمار واسم اشارته بيان او اندبني وجهله
افرض عالمي جاهل ومعلومي مجهول ومعقولي محسوس منزله سنة
تنزيل كني كلامي خلاف مقتضاي ظاهر اوزره اخراج اياك بدر
واشوب صورته واقع اولان نجاهل بلاغته من معتد به برفن اولوب
وقوع حسن وكلامه دوراني كشيء در مثالا يا شجر الخابور مالك

مورقا کانت لم تجزع علی ابن طریف بدیده واقع اولدیغی صورته که
خابور بر موضعک اسمی اولوب مورقا لفظی کانت کلمه شنیده
اولان کاف خطا بدن حال و شجره جزع ایتمه چکی وارسته قید
اشکال اولمغله بیت مذکورده متکلم شدت تضجردن زیاده تحیر
اظهار ایچون نجما هلا شجره خطاب ایله سن بویه ذی ورق
اولوب خزان ایتمورسک ابن طریف اوزرینه جزع ایتماش
کی سک دیمک اولور وجهله شرطیه ده ذکر اولندیغی اوزره موضع
مضارعده ماضی اتیان واستعمالی وعکسی ومضمر وشارنده بیان
اولندیغی اوزره موقع اظهارده اضمار وعکسی خلاف ظاهر دندر
ومقام انشاده لفظ ماضی ایله اخبار وفقک الله ترکیبی مثلاً و تفال
ایچون اولورق بودخی خلاف ظاهر دندر واعمی ایچون بصیر
وفلایه ایچون غاذه دینلمسی کی تفال اکثر اولور یاخود مقام انشاده
لفظ ماضی ایله اخبار اظهار رغبت ویاخود تأدیا امر صورتندن
اختراز ایچون اولمغله بودخی خلاف ظاهر دن اولور مثلاً رحم
الله دینلمسه بوعبـ ارنک تفال و اظهار رغبت و تأدیه احتمالی
اولورق اوج صورته دخی مثال اوله بیلور یاخود (واذا اخذنا
میشاقکم لا تشفکون دماءکم) نظم جلیلمده واقع اولدیغی اوزره
یاو ادعاء اولسون مقام انشاده اخبار سرعت امثاله تنبیه ایچون
اولور ویاخود تأیینی غذا لمن لا یحب تکذیبک ترکیبده اولدیغی
مثلاً وبلغ حل ولطف وجهله مخاطبی ایقاع مطلوبه حل ایچون
اولور و بالعکس مقام اخبارده انشا (استغفر لهم اولاتستغفر لهم
نظم جلیلمده اولدیغی وجهله کان مطلوب واقعده بیان رضا
ایچون اولور که بصورت تسویه افاده ایدر ووکانت من الفائتین
نظم شریفنده اولدیغی مثلاً و ذکر کوری شرفندن ناشی انا
اوزرینه ورب العالمین نظم جلیلمده اولدیغی اوزره عقلانی

ذوی العقولک غیری اوزره وفسجد المـ لا ثکة الا ابلیس نظم
شریفنده واقع اولدیغی کی کثیری قلبـ لـ اوزرینه تغلیب
دخی خلاف ظننا هر دندر وبل انتم قوم نجما لون نظم شریفنده
اولدیغی وجهله معنایی لفظ اوزرینه تغلیب دخی خلاف ظاهر دن
اولور که آیت شریفه مذکورده ده انتم لفظی جمع مذکر مخاطب
ضمیری وقوم لفظی اسم ظاهر و اسم ظاهر دخی غائب اولورق
نجما لون کلمه سیله صفتلنقی ایجاب ایدر ایکن جمع مذکر مخاطب
اولورق نجما لون کلمه سیله صفتلنسی انتم ضمیر خطابک معنا
قوم لفظ غائبک اوزرینه غلبه سندن نشأت ایدر و متکلمی انا وانت
فعلنا دیهرک مخاطب یاخود انا وزید فعلنا دیوب غائب و مخاطبی
انت وزید فعلنا دیهرک غائب اوزرینه و بالعکس مخاطبی وغابی
مخاطب اوزرینه وایوین وعمرین وقربین وحسین ککیلرده
وامثالنده اولان تغلیب دخی خلاف ظاهر دندر شویلمکه ابو بن
والدینه دینلوب اب لفظک ذکوریت شرفندن ناشی ام اوزرینه
وعمر بن ابی بکر وعمر وحسین حسن وحسین رضوان الله
تعالی علیهم حضراته تعبیر وقرین شمس وقره اطلاق اولور
عمر وحسن وقر لفظلری ابی بکر وحسین وشمس لفظلرندن
اسانده اخف اولدیغندن بشقه قر لفظی مذکر اولدیغندن
مراد لری اوزره تغلیب اولمشدر والتفات دخی خلاف ظاهر دندر
اصطلاح معنایده التفات دینلان بر معناده متکلم یاخود مخاطب
یاخود غائب ایله تعبیر اولوب بعدده اول معنایده غیری به
عدولدر یعنی غائب ایله تعبیر اولور ایکن نکته غائبک غیری
اولان متکلم و مخاطبه وعکسنه عدول اولمقدرد بصورتده الی
قسم تصور اولور (واياک نعبد وفضل ربک وانحر وحتی
اذا کنتم فی الفلاک وجرین بهم) نظم جلیلماری اقسام مذکورک

او چنه مثال اولور که فاتحه شریفه تک اولندن (مالک يوم الدين عباره سنه کلمه دك غائب ايله تعبير اولور ايکن اياک تعبد پورلسی غائبدن خطابه (وانا اعطينا) ترکیبی نفس متکلم مع الغير ضمير يله تعبير اولوب محل فصل لنسا ايجاب ايدرايکن لربك کلمه سنده کی رب لفظنه انتقال متکلمدن غایبه وحنی اذا كنتم في الفلک وجرین بهم نظام جلیله کنتم جمع مذكر مخاطب ضمير يله تعبير اولوب محل وجرین بکم اقتضا ايدرايکن بهم ضمير غایبه تعبير مخاطبدن غایبه التفات اولور ولدی التأمل اشبهو مثالا لبعکس يله التي قسم تصور اولور والتفاتده اظهر واشکار اولان هر نو جهله اولور ايسه اولسون یعنی اظهاردن اضماره ياخود بالعکس اضماردن اظهاره ومفرددن تشبيه به وياخود جمع وياخود عکس جمعدن مفرد وتشبيه به عدول اولمقددرك ككندودن التفات اولان لفظ مذکور وكر ك منوی اولسون شويلاکه (الرحمن علم القرآن) نظم شریفه الرحمن کلمه سی مبتدا اولوب علم القرآن صفت اولماقی ایچون هو ضمير يله خبر اولان علم القرآن ترکیبی فصل ايجاب ايدرايکن ضمير اظهار اولمیه رقی ابتداء اضماردن اظهاره عدول اولدیغنه مثال اولور وفوقفت اسالها وكيف سؤالن ترکیبی ز محشر ينك تعميمه کوره اولاضمير مفرد ذکر اولوب بعده ضمير غیر مفرده عدوله مثالدر زيرا وقفت کلمه سنده ضمير ضمير متکلم وحده در که مفرددر وسؤالناده اولان ضمير ضمير متکلم مع الغير در که جمع ايله تعبير اولمغه ضمير غیر مفرد اولور انجی اولکی صورت یعنی الرحمن علم القرآن نظم جلیله اولدیغی وجهله ضمير غیر مذکور ورمویدن مظهره عدول سامعک اصفاء کلامده قبول ونشاطی کالیله زیاده ایدر زیرا تعبير اسلوبده نکته تشبیط قلوبدر والتفاتک بعض عملک

لطائف دقیقه سنه ادراکک مالک اولمی ذوقه مخصوص اولور مثلاً شخص صاحب قیامت اولان کسنه تک چنانقی وصاحب احسان اولان ذاتک محسناتنی غایبه تعبد ایدرايکن کندو نفسندن مواجعه سنده بر دعواچی تحیل ایدرک کویا اول داعی غیر موجودی موجود سنکمه تنزیل ايله مغالبه واول داعی دخی جنایات یاخود احساناته متکلمه غلبه ایتمش کی مخاطبه و متکلم اولان شخص صاحب احسان اولان ذاتک صفات کمالک جلالی حضور قلب ايله کندوبی اودانک عندنده تمثیل ایتمش کی مشاهده برله اقبال واجب اولمغه (ایاک تعبد) دیر سنکه غایبدن مخاطبه التفات اولور ایدری ذکر ی اتی ایات تأمل اولندقدده عجایب التفاته ظفر بوانور * تطاول لیلک بالاعمد ونام الخلی ولم تر قد ويات ويات له ليله کلیله ذی العائد الارمد وذلك من بناء جاء فی وخبرته عن ابی الاسود * ایات مذکورده تک مصرع اولنده ظاهر اولان متکلم تعبير يله ایل دیلمک ايجاب ایدرايکن لیلک دنیلرک متکلمدن خطابه عدول اولمق وایات مذکورده تک یت ثانیسی مصرع اولنده بانت دنیلک ايجاب ایدرايکن بات دیلوب خطابدن غایبه عدول قلمق وکذلک ایات مذکورده تک مصرع اخیرنده صیغه مجهول ايله خبرته دیلوب غایبدن متکلمه عدول اولمق عجایب التفاتندر وایات مر قومه ده اولان صور عجایب التفات مفتاحده مذکوردر واسلوب حکیم دخی خلاف ظاهر دندر اسلوب حکیم دینلان متکلم کلامنی خلاف مرادی اوزرینه حمل ايله متزقب اولمدیغی شئی کندویه بیان والقایلمک صورتیدر مثلاً (یسئلونک عن الالهة قل هي موافیت للناس والهج) آیت جلیله سنده واقع اولدیغی وجهله سؤال سبب اختلاف قردن ايکن اولی اولان منسا فعله

جواب ويرلمسى كيدر وقبعثرى نامنده برشاعر حجاجى هجوايتش
 اولوب شاعر مرقومه حجاج لاجللك على الادهم ديهرك اظمهار
 وعيد ايتد كده شاعر مرقوم اميره لايق اولان احسان صورتى
 ايماسا نلنده مثل الامير على الادهم والاشهب ديمكده حجاج
 شاعر مرقومك فهمنى ردا اريد الحديد ديد كده شاعر مزبور
 لان يكون حديد اخير من ان يكون بليد اديمى كيدر شو يلكه
 ادهم لفظى يتور بوقاغو يد وسياه آتة اطلاق اولوب حجاجك
 ادهم دن مراد ووعيد بوقاغوايكن مرقوم قبعثرى ادهم لفظى
 فرسه حل ايمسى وحديد لفظى يتوره وز ياده يور بيان آتة اطلاق
 اولوب حجاج تكرر حديد لفظى يتور اوله رق اراده ايلد يكنى
 بيان ايتش يكن مرقوم قبعثرى لفظى مذكورى معنای اخيرينه حل
 ايمسى اسلوب حكيم دندر ولنگته قلب يعنى كلامده معنای چو برمك
 دخی خلاف ظاهر دندر كه عرضت الناقه على الحوض وادخلت
 الخاتم فى الاصبع تركيبلى نده اولديغى وجهله معروض عليه
 حساس اولوب معروضى معروض عليهمك يانته كوتوروب
 كوسترمك مقتضای حال دن ايكن ممكن اوليان محله عكس
 اوله رق معروض عليهمى معروضك عندينه كوتوروب كوسترمك
 معناسى خلاف ظاهر دن اولوب وطرف مظروفه ادخال اولمقى
 ايجاب ايدر ايكن عكسى اوله رق طرفى مظروفه ادخال معناسى
 وادان طرفك مظروف اوزرينه دخولى خلاف ظاهر دندر
 * الفصل والوصل ترك العاطف وابزاده والكلام ههنا فى الواو
 وحيث لا سابق بقدر نحو فايى فارهبون اى ارهبوا واوكلما اعاهدوا
 اى اكفروا وانما يحسن بين متاسبين لا متحدين ولا متباينين
 فالفصل للاتحاد كالبديل نحو امدكم بما تعلمون امدكم بانعام
 وبنين وجنات وعيون والبيان فوسوس اليه الشيطان قال يا ادم

متن

هل ادلك على شجرة الخلد والتاكيد ذلك الكتاب لاريب فيه
 هدى للمتقين اولالتباس لاختلافهما خبرا وانشاء نحو وقال رائد هم
 ارسوا زاولها ومات فلان رجه الله الا ان تضمن احديهما معنى
 الاخرى نحو وقولوا للناس حسنا عطف على تعبدون اى لا تعبدوا
 والعطف على معنى كثير نحو صافات ويقبضن على معنى يصفقن
 والم نشرح لك صدرك ووضعنا اذ معناه شرحنا ومنه وبشر
 الذين امنوا بعد اعدت للكافرين او هو عطف على فاتقوا
 او على قل مقدار قبل بايها الذين وتقدير القول كبشر نحو قد علم
 كل اناس مشربهم كلوا واشربوا وقد يعطف لدفع توهم
 نحو لا وايدك الله او اعدم التناسب معنى كما نقول نحو زبد قائم وعمر
 قاعد ثم تذكر ان لك خاتما زيد تقويمه فنقول الى خاتم ان يكة سباقا
 نحو ان الذين كفروا سواء عليهم ا انذرتهم ام لم تنذرهم
 لانه لبيان حال الكفار وما قبله لبيان حال الكتاب دون المؤمنين
 والوصل بين جملتين متفقين خبرا وانشاء بجامع اما عقلى كالاتحاد
 فى المسند اليه والمسند اوقيد لاحديهما والتماثل فيها بوصف له
 نوع اختصاص بها والتضاييف بينها كالعلو والسفل والاقبل
 والاكثر واما وهمى كالنشابة كلوبى بياض وصفرة والتضاد بالذات
 كالسواد والبياض او بالعرض كالاسود والابيض او شبه التضاد
 كالسماء والارض واما خيالى للتقارن فى الخيالى باسباب مختلفة
 باختلاف الاقوام كالقدوم مع المنشار والطاس مع الحمام ولا يحسن
 التخالف بالاسمية والفعلية وبالماضى والمضارع الالنگته كالنجدد
 والنباتات فى نحو سواء عليكم ادعوتهم ام انتم صامتون وقد
 يعدل لما منع من تشريك الثانية مع الاولى ويسمى قطعا نحو الله
 يستهزى بهم فان سبقت اخرى بلا مانع قطع احتياط نحو وتظن
 سلمى اننى ابغى بها بدلا اراها فى الضلال نهم واما بجمله جواب

سؤال مقدر لا غناء السامع عنه اولاً لا يسمع منه لئلا ينقطع الكلام
بكلامه والاختصار و يسمى استنباطاً نحو الذين يؤمنون بالغيب
في وجهه واوائك على هدى في وجهه وقد يكون للجمال فهي اما
مؤكد فلا والالا اتحاد او متقلة لحصول معنى حال النسبة فالمفرد
صفة معنى فلا واو والجملة مضارع مثبت فلا واو وقد يكون منفي
وماضيا واسمية وهي بعدها فيجب فيها الواو الا نادرا نحو كلمته
فوه الى في ثم الماضى مثبت لعدم المقارنة فيحسن الواو ويجب
قد تحققت او تقديرا لتقريبه الى الحال فنزل المقارنة او يجعل مقارنته
للفعل هيئته ثم النفي لانه هيئة للفعل بالعرض ومستمر غالبا فيقارن
فيحسن تركها وفي الطرف وجهان لجواز التقديرين ويجب
في النكرة تمييز الحال عن الصفة نحو جاء رجل ويسعى
فصل ديتلان ايكي جله بربريله متحد وياخود متباين اولد قد
ادات عطفي ترك ايلكدر ووصل ديتلان جلتين ييننده اتحاد
وتباين اولوب مناسب به معنى جهت جامعه بواند قد اديات عطفي
ابرادوا تيان ايتكدر وادات عطفي ابرادايه وصلدن مراد اصطلاح
معانيد جله دن بحث اولندي غندن جله يي جله اوزر يته عطفدر
ادات عطفدن مراد وكلام واوعاطفه دركه واوعاطفه سائر
ادات عطف كي قيد وقرينه به محتاج اولوب مطلقا جمع ايجون
اولفله وصل واوعاطفه ايله اولور وسباق عبارة در جله سبقت
ايتامش ايسه معطوف عليه اوله رق بر جله تقدير اولور مثلا واياي
فارهون نظم جليلنده اولديغي وجهله واياي فارهون جله
شريفه سني بر جله سابق اولديغي جهته اربوا جله سي
تقدير اولوب نظم جليل مذکور اربوا واياي فارهون تقدير نده
اولور واوكلما عاهدوا نظم شريفنده واوعطفدن اول همزه
واقع اولوب همزه دخي فعلی مستدعي اولديغندن مقامه مناسب

اکفروا

اکفروا جله فعلیه سی تقدیر اولنهرق نظم شریف مذکور
اکفروا اوکلما عاهدوا تقدیر نده اولور وادات عطف ايله جلتین
بربرينه وصل ايكي جله ييننده مناسب و جهت جامعه اولمسيله
مستحسن اولور و مناسب و جهت جامعه دخي جلتين متحدین
و ياخود متباينين اولماغله اولور زير امتحدين اولسه شئي نفسی
اوزر يته عطف و متباينين اولسه ضد يني جمع لازم کلور ايمدی
فصل اتحاد ايجوندر مثلا (امدکم بما تعلمون امدکم بانعام و بنين
وجنات و عيون) نظم جليلنده واقع اولديغي اوزره جله ثاني
جمله اولی ايضاح و بيان ايتکده بدل کي متحد اولديغچون اديات
وصل اولان عطف ترک ايله فصل اولور کذلك (فوسوس
اليه الشيطان قال يا ادم هل ادلك على شجرة الخلد) نظم
شريفنده واقع اولديغي وجهله جله ثاني جله اولايي توضيحده
بيان کي متحد اولمقدن ناشي فصل اولور و كذلك (ذلك الكتاب
لاريب فيه هدى للمتقين) نظم جليلنده اولان لاريب فيه و هدى
للمتقين جله لينك يني اديات عطف ايله وصل اولنوب فصل
اولمسی تأکيده اولان اتحاد کي اولديغچوندر ياخود فصل
تباين ايجون اولور و تباين دخي ايكي جله نك بريسي انشائي
و بريسي اخباريه اولمطلق اختلافيله اولور مثلا وقال راثم ارسوا
تراولها مصرعنده اولان ارسوا جله سی لفظا ومعنا انشائي
و تراولها جله سی لفظا ومعنا اخباري اولوب جلتين ييننده لفظا
و معنا تباين درکار اولمغله فصل اولور ومات فلان رجه الله
ترکينده اولان مات فلان جله سی لفظا ومعنا اخباري و رجه الله
جله سی لفظا اخباري ومعنا امر غائب معنائه انشائي اولوب
ايكي جله ييننده تباين جهته کذلك فصل اولور اما ايكي
جله نك جله اولاسي اخبار و جله ثاني سي انشائي ياخود عکسي

اولور ایسه تباین درکار ایکن جله نك بر یسنگ معناسنی دیکری
 تضمن ایدر یعنی جملته نك اولاسنی اخبار نایدنی انشا ایکن جله
 اولایه انشا معناسنی ویر یله نك جله ثانی به مناسبت کسب انیدر یلور
 ایسه وصل اولور مثلا و قولو اللہ اس حسن انظم جلیلی لاتعبدون
 اوزرینه معطوف اولوب لاتعبدون جله سی دخی لاتعبدون
 تقدیرنده اولغله لاتعبدون جله سی نفی استقبالیك جمع مذکر
 مخاطبی اولدرق اخباری ایکن تقدیر اولسان لاتعبدون جله سی
 نهی حاضرک جمع مذکر مخاطبی اولدرق انشائی اولغین معطوف
 اولان قولو اجله سی دخی انشائی اولدیقندن معنا تضمن مناسبتله
 وصل اولور و کلام عربده معنا اوزرینه عطف کثیردر مثلاً
 صافات ویقبضن نظم جلیله اولان صافات کلمه سی یصفقن
 معناسنی تضمن ایلدیکنندن معنا مناسبت ضدیبت جهتیله معنا
 اوزرینه عطف اولور کذلک الم نشرح لك صدرک ووضعا
 نظم شریفده اولان الم نشرح لك استفهام انکاری اولوب نفی
 انکار دخی اثبات اولقدن ناشی الم نشرح لك شرحنا معناسنی
 تضمن ایدرک جملته اخباری اولغله معنا اوزرینه عطف قلور
 و کذلک و بشر الذین امنوا نظم جلیلی ماقبلنده اولان اعدت
 لکافرین اوزرینه شو وجهله معطوف قلور که اعدت ماضی
 مجهول اولوب بشر معناسنی تضمن ایدرک انشائی اولغله مناسبت
 حاصل اولوب اعدت جله سنك معناسنی اوزرینه عطف اولور
 یاخود ایت شریفده بعیدی اولان فاتقوا جله سی اوزرینه عند
 الکشاف معطوفدر و یاخود یا ایها الذین نظم شریفی ماقبلنده قل
 مقدره معطوفدر و قول تقدیری دخی کثیر اولغله مثلاً قد علم کل
 الناس شریعهم کلاوا و اشر بو انظم شریفی قلنا اوقا لانت یامرعی
 کلاوا و اشر بو تقدیرنده اولور و بعض کره لا و ایدک الله ترکیبنده

اولدیغی اوزره دفع توهم ایچون عطف اولور شو یلکه لافظ نك
 مدخولی اولان جله محذوفه اخباری و ایدک الله جله سی معناسنی
 اولوب تباین جهتیله فصل محلی ایکن وصل و عطف اولنمی
 لافظی جله دعا یله اوزرینه داخل اولمشدر غنیه بددعائوهمنی
 دفع ایچون اولور یاخود فصل جملته پیتنده لفظلر ده تباین
 اولوب یا لکر معناسبت اولدیقندن درته کیم زید قائم و عمرو قاعد
 ولی خاتم دنیلدکده اشر و جله اسمیه ثلثه اخباری اولقدن لفظاً
 مناسبت درکار لکن لی خاتم جله سنك خبری اولان لی لفظ نك
 زید قائم و عمرو قاعد جله لی سنك خبری اولان قیام و قعوده
 و کذلک لی خاتم جله سنك مبتداسنی اولان خاتم لفظ نك زید قائم
 و عمرو قاعد جله لی سنك مبتدالی اولان زید و عمرو معناسبت
 مناسبتی جهتیله فصل اولوب زید قائم و عمرو قاعد لی خاتم دینك
 ایجاب ایدر یاخود فصل جله اولانک جله ثانی به سیافده
 عدم مناسبتی ایچوندر مثلاً ان الذین کفروا سواء علیهم انذرتهم
 ام لم تنذرهم نظم جلیلی بیان حال کفار ایچون اولوب ماقبلی
 اتصال بیان حال کتاب و تبعاً مؤنکرک حالی بیان اولدرق تضاد
 جهتیله معنا مناسبت اولوب وصلی ایجاب ایدر ایکن فصل
 اولنمی سیاقاً مناسبت بولمدر ایچوندر قالدیکه وصل جهت
 جامعه سببیه خبر یته و انشائنده متفق ایکی جله پیتنده اولور
 و اشر و جهت جامعه به توسط بین الکمالین دخی دنیلور و جهت
 جامعه عقلی اولور که مسند الیهک یاخود مسندک و یاخود
 ایکی سنك قیدی اتحادی کیدر و مسند الیهک اتحادینه زید وصلی
 و بصوم ترکیبی و مسندک اتحادینه صلی زید و عمرو ترکیبی و مسند
 الیهک قیدیبتک اتحادینه زید الکاتب شاعر و عمرو الکاتب منجم
 و مسندک قیدلر نك اتحادینه زید الکاتب ماهر و عمرو طیب

ماهر ترکیب لری مثال اولور و بومثلاو اتحاده اتحاد فی التصور دخی
تعبیر اولور و جهت جامعه ینہ عقلی اولہ رق تمائل صورتیدر کہ
مسند الیہ ایله مسندک قیدل ینک ینلرنده اولان وصف ایچون
اخوت و صداقت و ملا بسہ کی اختصاص نوعی اولہ
و بواختصاص نوعی بہ صورت تألیفده تمائل اولہ رق زید کاتب
و عمرو شاعر مثال اولہ رق و ینہ جهت جامعه عقلی اولہ رق مسند
الیہلہ مسندک و یاخود ایکسینک قیدل ینک ینلرنده علو و سفلی
واقف و اکثر کی تضایف صورتی اولور و تضایف ذیلان ایکی
شیک برینی تعقل دیگر ینہ قیاس ایله اولاندیر کہ ابوت مع النبوة
و علمت مع المعلوم تعقل اولاندیغی کیدر و یاخود جهت جامعه
و همی اولور کہ مثلاً لونی بیاض و صفرة دینلد کیده ترکیب مذکورده
واقع اولان کلام تشابه صورتیدر و جهت جامعه ینہ و همی
اولہ رق سواد و بیاض کی تضاد بالذاتدر یاخود اسود و ابیض
کی تضاد بالعرضدر و یاخود سماء و ارض مثلاً و شبہ تضاددر
و یاخود جهت جامعه خیالی اولور کہ طاس ایله جامک و کسر
ایله دستره نک ذکر ی اسباب مختلفه و اختلاف اقوام مناسبیلہ
خیالده مقارنت بواندیغیچونیدر شویلد کہ جامینک عندندہ جام
ذکر اولنسه طاس و متفرعاتی و نجارک عندندہ کسر ذکر قلنسه
دستره و امثالنی تخیل ایدہ چکشدن بومثلاولہ تقارن فی الخیال
تعبیر اولور قالدیکہ جملہ اسمیہ بی جملہ فعلیہ اوزر ینہ و بالاکس
جملہ فعلیہ بی جملہ اسمیہ اوزر ینہ یاخود جملہ ماضویہ بی
جملہ مضارعیہ اوزر ینہ و عکساً جملہ مضارعیہ بی جملہ
ماضویہ اوزر ینہ عطف جائز ایسه ده مستحسن اولمز مکرر کہ
سواء علیکم ادعوتموهم ام انتم صامتون نظم جلیلسده واقع
اولدیغی اوزره تجدد و ثباته دلالت کی نکته اولہ و اشو نظم

جلیل مقصودیه اولان عطفده مثال اولوب ادعوتموهم
جملہ سندن تجدد و انتم صامتون جملہ سندن ثبات مراد اولور
زیر انظم جلیل مذکورده هر تقدیر حزوف عاطفه دن ام حرفی
مذکور ایسه دم مقصودیه اولان عطف و اوه مخصوص اولمده
انظم جلیل مذکور مجرر تجدد و ثباته مثالدر و بعضاً جملہ ثابته نک
جملہ اولی ایله معنای شریک اولمده فی معنای ناشی اصل اولان
و صلدن عدول اولور و بومثلاو نه قطع تسمیه قلنور مثلاً
الله یستہزی بهم جملہ فعلیہ سی ماقبلنسدہ اولان و اذا خلوا
الی شیطانہم قالوا انامعکم انما نحن مستہزون قصہ جلیله سندہ
اولان قالوا جملہ فعلیہ سی اوزر ینہ عطف اولنسه اذا خلوا
طرف مقدمتک جزائی اولمده مشارکت اولور و الله یستہزی
بهم جملہ فعلیہ سی انما نحن مستہزون جملہ اسمیہ سی اوزر ینہ
عطف قلنسه الله یستہزی بهم نظم جلیلی انما نحن مستہزون
دیان منافق لک کلامی اولقی لازم کله چکشدہ بناء مشارکت
حاصل اولور بنابرین اشبوا مشارکت منعندن ناشی ترک وصل ایله
اصلدن عدول اولور * و تظن سلمی اتی ابغی بها بدلا اراها
فی الضلال تبیم * ینشدہ واقع اولدیغی اوزره تظن و ابغی و اراها
جملہ ثلثہ سندہ جملہ اولک جملہ ثابته سی اولان ابغی جملہ سی
و جملہ ثالثہ اولان اراها جملہ سی فعل مضارعک نفس
متکلم و حده سی اولمده جملہ ثالثہ بی جملہ ثابته بہ عاطفه مانع
اولوب و صلاک محلی ایکن اراها جملہ سندن ادات و صلاک ترک
و قطع فلنمی دفع و همده احتیاط ایچون اولور شویلد کہ اراها
جملہ سی وصل اولنسه ابغی کله سی کی تظن کله سند مفعول
اولہ رق سلماک مظهر و ناسدن اولقی لازم کلور مراد ایسه بود کلدر کہ
ادنی ملاحظہ ایله معلومدر و سامعی اغناساتک و یاخود سامعدن

برخی حقیرا بشیدلما مک و یا خود سامعک کلامیله کلام قطع
اولماق و یا خود سوز مختصر اولماق ایچون جمله آخری سؤال
مقدره جواب قلنه رق عطف و وصل ترک و قطع قلنور و بومثلاو
جمله به استنباط نحوی مراد اولیمه رق جمله استینافیه تسمیه
اولنور مثلاً قرآن کریمده من المتقون دیوسؤال تقدیر اولنسه الذین
یؤمنون بالغیب نظم جلیلی صفت کاشفه اولیمه رق سؤال مقدر
بروجهمله جواب اولوز والذین یؤمنون بالغیب نظم جلیلی
ما قبلنده اولان متقین کلمه سنک صفت کاشفه سی قلنسه اولنک
علی هدی نظم شریقی بروجهمله سؤال مقدره جواب اولوز و بعض
مکره و اوایله عطف جمله معطوفه بی حال قتلغله اولوز
شروجهله که جمله معطوفه حالیه جمله معطوف علیهی مؤکده
اولور ایسه جمله حالیه ایله جمله سابقه پیونده انحاد بولمغله
و اواقضا ایتمز یا خود ذی الحاله عاملک نسبتی عندنده معنا حاصل
اولدیغیچون حال منتقله اوله رق حال مذکور مقدره اولوز ایسه
معنا صفت اولدیغیچون و اواجاب ایتمز زیر صفت ایله موصوف
و خبر ایله مبتدا پیونده و اوکیره مزوجله حالیه مضارع مثبت
اولور ایسه مقارنت و حصولک معنا وجودیله ارتباط معنا حاصل
اولدیغیچون و اوه احتیاج قالمز و بعض کره جمله حالیه مضارع
ثنی و ماضی منفی و اسمیه اولدقده ارتباط معنوی نک ضعیفی درکار
و و اوعطف و ربط ایچون اولدیغی آشکار اولغله مضارع و ماضی
منفی و اوی ذکر ایتمک واجب و مستحسن و اسمیه ده و اولک ذکر
مطلقا واجبدر لکن کلمه فوه الی فی ترکیبنده اولدیغی اوزره
ضمیر ایله اکثفا ایدرک و اولک ترکی نادرا واقع اولوز بوند نصکره
معلوم اوله که جمله ماضویه مثبت حال واقع اولور ایسه معناده
حصول بولوب مقارنت بولمغیچون و اوی ذکر ایتمک مستحسن

اولوز بوضورتده جمله ماضیه حالیه بی استقبالی مقابلی اولان
حاله قریب ایتمک ایچون و اولک بعد نده تحقیقا یا خود تقدیرا
قدلفظی ذکر اولماق واجب اولوز که قدلفظی مقیاس بت ایچون
اولوب مقصود اولان مقارنت ایچون اولدیغیندن مجازا مقارنت
مقارنت منزله سنه تنزیل قلنور یا خود قدلفظنک مقارنتی فعلک
هبتی قلنور یعنی مقارنت اعتبار اولوز و منفی اولمقلق فعل ایچون
عرضیدرز بر اجاء زید ایس زاکب ترکی جاء زید ماشیا ترکی
قوتنده اولغله منفی اولوب مقصود اولان معنای حصول تحقیق
ایدور و فعل بعضا منفی اولوز ایسه ده مثبت اولمقد استمراری غالب
اولانک مقارنتی غالب اولغله و اولک ترکی مستحسن اولوز و طرف حال
واقع اولدقده فعل ماضی تقدیر اولوز ایسه و اولک ذکر و اسم تقدیر
اولوز ایسه و اولک ترکی جائز اولوز و جارجل و بسی نظم جلیلنده
اولدیغی مثلاً و ذی الحال نکره اولور ایسه صفت ایله حال یعنی تمیز
و حاله تخصیص ایچون و اولک ذکر واجب اولوز (الایجاز و الاطناب
نسبیهان فقیهیه حالیه معارف الاوساط و هو تأدیه المراد بما یساویه
وهو لا یحمد ولا یندم فان نقص و اضا فایجاز و ان زاد فائده فاطناب
فالایجاز نحو فی القصاص حیوة کان اوجز کلامهم القتل اننی للقتل
وهذا اوجز منه و اقیه و نحو هدی للمتقین بتسمیه الشی بما یؤول الیه
و نحو فانفجرت ای فضررب فانفجرت اوفان ضربت فقد انفجرت
و نحو فارسلون یوسف ای فارسلونی الی یوسف ففعلوا فاته فقال
یا یوسف و الاضارب نحو ان فی خلق السموات و الارض لایات لقوم
یعقلون بدل ان فی وقوع کل ممکن مع تساوی طرفیه لایات العقلاء
اذ الخطاب مع الکافة و فهم الذکی و الغبی و منه التخصیص بعد
التعمیم نحو تنزل الملائکة و الروح و منه التکریر نحو کلاسیه لمون
ثم کلاسیه لمون و منه الایضال و الاعتراض و التزییل و التکمیل

والتميم ومنه الايضاح بعد الابهام فخورب اشرح لي صدرى وكتاب
نعم على وجه وفيه ايجاز ايضا بحذف المتبدا وكالتيميز فخورب اني و
هن العظم مني واشتعل الرأس شيبا بدل شخت وفيه انتقالات لطيفة
من وجير فوجير وفي اختصار رب وهو كالاساس للكلام ايماء الى ان
فيه ايجاز من وجه فان ايجاز قد يقاس بما يقتضيه المقام من زيادة
الاطناب وبسط الكلام وهل تعرف مقام ادعى الى زيادة الاطناب
من ذكر انقراض الشباب والمقام المشبب المر الطلاع الامر المغيب
ايجاز واطناب دنيان نسيان اولوب نسيان دخی ايجازي تعقل
كندودن طويل اولان كلامه واطنابي تعقل كندودن قصير اولان
كلامه محتاج اولور ديمكدرو واشبو ايجاز واطناب متعارف اوساطه
يعني ناسك معاني ومقصود ربي تأديه متداول اولان كلامه قياس
ايتكلكدرو شوبلكه متداول اولان كلامه من قصير الفاظ ايله ايقاي
معنا اولتان كلامه ايجاز وکلام متداول دن لنکته زائد اولان الفاظ
ايله ادای معنای اولتان كلامه اطناب دنيان ایدی ايجاز ايكي قسم اولوب
برسي ايجاز قصير وديكري ايجاز حذف وولكم في القصاص حيوة
نظم جليلنده اولان القصاص حيوة عبارة شريفه سي ايجاز قصير
اولوب يعني لفظي يسير ومعنای كشيرو كندوده حذف اولامه
كلام عربده متداول اولان القتل اني للقتل تركينده اوجزو افيددر
وعبارة جليله مذكوره مك موجر اولديغي حروفك قلتي وحيوة
كلمه سنك نكره اولسي معنای تعظيمي افاده ايلديكي ايجوددر
وزيادة فائده سي حياء عظيمه نص جليل اولديغدن ناشيددر
زبرا هر برقصاصده حياء اولديغي بد يمددر هر برقتل قنسل
ايجون اني دكلدر وهولم تقين نظم شريفی تسميه الشی ما يؤول اليه
يعني كلمه حكيمه اوله جق اعتبار به ايجاز حذفدر زبرامقيدن
حقيقت مراد اولنسه حاصل تحصيل اولمق لازم كلور بوصورنده

معنای متقين الضالين الصابرین علی التقوی ديمك اولور وفانفجرت
نظم جليلي محذوف اولان ففضر ب فانفجرت ياخود فانضربت
فقد انفجرت تقديرنده اولمغه ايجاز حذف اوله رق محذوف اولان
جمله اولور وفانفجرت نظم جليلنده اولان فايه مقصدري مفصحه
اولديغچون فاف فصيح تسميه قلنور لكن كشافك كلامك ظاهري
حرف مر قوم محذوف اولان شرطی مفصح وصاحب مفتاحك
كلامك ظاهري محذوف اولان جزاي مفصح وبعضه كوره كرك
شرط كرك جزا اولسون ايكدسي دخی مفصحه در وفارسلون
يوسف نظم شريفی دخی ايجاز حذف اوله رق فارسلون يوسف
عبارة شريفه سي فارسلون الى يوسف ففءوا فافا وقال يوسف
تقديرنده اولمغه محذوف اولان جمل متعدد اولور قالد يكمه
ان في خلق السموات والارض الى الايات يعقلون نظم جليلي از في
وقوع كل ممكن لايات للعقلاء تركينه بدل اوله رق اطنابدر زبرا
ممكن طرفيني تساوي يعني وجودي وعدمی مساوي اوله رق اراده
وقدرة الهيبك تملق ابد جكي شبتك مجموعته شامل اولمده
تركيب مذکور اصل معنای افاده ايتش كي او اور ایدی لكن تركيب
مذكور بدای اطناب قلمسي خطاب عزت عزمي اوله رق غبي وركي به
وارد در وتزل الملائكة والروح نظم جليلنده اولديغي اوزره
تعميد نصكره تخصيص دخی اطنابدر ونظم جليل مذكوره
روحدن مراد جبريل امين عليه السلام اولوب ملائكة عظام
عمومنده داخل ايكن عطف ايله تخصيص قلمسي كانه جنس آخر
كي اوله رق تعظيم ايجوددر وكلاسي علمون ثم كلاسي علمون
نظم شريفنده اولديغي اوزره تكرر دخی اطنابدن اولوب
ثم لفظ به تكرر انذار ثاني ابلغ اولديغنه دلالت ايجون اولور وايغال
واعتراض وتذيل وتكميل وتيميم دخی اطنابدن دريديع باند ذكري

کلور و رب اشرح لی صدری نظم جلیله اوده اولدیغی وجهه
ایهامدنصکره ایضاح دخی اطنابدن وایهامدنصکره ایضاح
فائده می شودر که ذهن سامعه زبانه نمکنی وعلی بعدالانتظار
حاصل اولدیغیچون لذت عملک کانی افاده ایدرونعم باینده اولدیغی
مثلاو مخصوص بالمدح اولانی مبتداء محذوفک خبری قیله رقی
نعم الرجل هو زید دینک وجهی اطنابدن اولوب واختصار
مراد اولانه رقی نعم زید دینکده مبتدا اولان هو ضمیرنی حذف ایله
ایجاز دخی وارد و رب انی وهن العظم منی واشتمل الرأس شیهانظم
جلیلی شخت بدنده اولغله بومثلاو نمیز دخی اطنابدن و بویاده
وجیردن وجیره انتقالات لطیفه وارد ریعنی وجیر مطلق کامل
اولان شخت افظندن انی ولی ایدن وجیره انتقال وارد رکه اولیکی
وجیر مطلق اولان رب شخت وایکجهی اولان ضعف بدنی وشاب
رأسی اوچجی مرتبه ده وجیر اولان وهن العظام وشاب رأسی
ودردجی مرتبه ده وجیر اولان ان وهنت عظام بدنی وشاب رأسی
وبشجی مرتبه ده وجیر اولان انی وهنت عظام من بدنی وشاب
رأسی والقی مرتبه ده وجیر اولان انی وهنت العظام من بدنی
وشاب رأسی ویدجی مرتبه ده وجیر اولان انی وهنت العظام
منی وشاب رأسی وسکرنجی مرتبه ده وجیر اولان انی وهن العظم
منی وشاب رأسی ترکیرینک هر قنغیسی قیاس اولنسه نظم
جلیل مذکوره نسبت ایجاز اولور و رب کله سندن حرف نداویای
متکلم حذف ایله اختصار کلامده اساس کی اوله رقی کله
مذکوره ده من وجه ایجاز اولدیغه ایمادر زیرا ایجاز زیاده اطناب
وبسط کلامدن مقامک اقتضا ایلمدیکی شیه قیاس اولور
بوصورنده زیاده اطنابی اقتضاییدن شیدن ظهوری مروغیبوتی
امرالمام و نزول مشیب وانقراض شبایدن غیر بر محل یلمز یعنی

بو یله محل بولمز و بومثلاو محل اطنابه لایق اولدیغیدن آیت جلیله
مذکوره بو وجهه شرقریز نزول اولمشدر

باب البیان

وهو علم یعرف به اراد المانی الواحد بطرق مختلفه فی جلاء الدلالة
ولان تفاوت فی الدلالة الوضعیه وهی دلالة اللفظ علی تمام معناه
وتسمی مطابقة بل فی العقلیه وهی دلالة علی جزئیه وتسمی تضمنا
اولازمه عقلا او عرفا وتسمی التزاما ثم اللفظ ان استعمال فیما
وضع له حقيقة او فی غیره فجاز وایضا ان قصدیه ملزوم معناه
فکتابیه والافصح ربح والمجاز ان کان بعلاقة انشیه فاستعارة وان کان
بغیره فالمراد بسمی مرسله دردیجی باب علم بیان افاده سنده در
علم بیان شول قواعد کلیه به علمدر که جلاء دلانده طرق مختلفه
ایله معنای واحدک ایرادی اول قواعد سیبیه یلنور یعنی بعضیسی
بعضی سندن اجلی و آشکاره اوله رقی مقصودک اوزرینه وضوح
دلانده تراکیب مختلفه ایله بر معنائک ایرادی علم بیان ایله فهم اولور
ودلالات وضعیه ده تفاوت بوقدر ودالات وضعیه دخی لفظنک
تمام معنائک دلالتیدر ولفظنک معنائک تمامنه دلالتیه دالات
مطابقیه تسمیه فلنور وتفاوت عقلیه ده اولوب عقلیه دخی ایکی
نوع اولور اولکیسی شویله در که لفظ ماوضع لیهک تمامنه دالات ایدر
ایکن دارک ضمتنده اولان جدار مثلاو معنائک جزئی واریسه لفظ
اول جزئیه دالات ایلمدیکی حالده اضطلاع یساتده اکا عقلیه
ودالات تضمینیه دیرلر وایکجهی سینه لفظ ماوضع لیهک تمامنه
دالات ایدر ایکن عقلا و عرفا ماوضع لیهک لوازم ذهنیلمرینه
دلالتیدر که عقلا دارک سکنایه و عرفا حاتم طی ذکرند و سخنوتنی
و لغیر ذکر اولند قدده نباتاتک ظهورینی ملاحظه در و بوضوثره
دالات التزامیه دنیلور بوند نصکره معلوم اوله که لفظ ماوضع
لینده استعمال اولور ایسه حقیقت وماضع لیهک غیریده استعمال

قلنور ايسه مجاز واكر لفظك معنای ملزومی قصد اول نور ايسه كتابه
 او ارب لفظك معنای ملزومی قصد اول تدبیري حاله صريح اولور
 ونجاز مفرد يا خود مر كب اولسون اكر تشبيه علاقته سبله اولور ايسه
 استعاره واكر تشبيه علاقته سنك غيری اولور ايسه مفرد اوله رقی
 مرسل تسمیه قلنور (التشبيه له طرفان ووجد شبه واداة وغرض
 وحال اما طرفاه خسيان او عقليان او مختلفان والمراد بالحسي
 ما يدرك هو او مادته بالحس قد دخل فيه الخيالات وبالعقلي ما عداها
 قد دخل فيه الوهميات والوجدانيات وقد شبه احد الضدين
 بالآخر لتماثل اوتماثل كنههم كنههم للخيال واما وجهه فابشتر كان فيه
 تحقيقا او تخيلا وهو نفس حقيقة كليهما او صفة حسية كالالوان
 والاشكال او عقلية كالكميات النفسانية من العلم والقدرة ونحوهما
 او اعتبارية كرفع الحجاب في تشبيه الحجة بالشمس او وهمية كالخيل
 للمثية في تشبيهها بالسبع وايضا اما واحد وفي حكمه او كثير
 فالاول اما حسي فكذا طرفاه كالحد بالورد في الحسرة واما عقلي
 فغيره عقليان كوجود عديم النفع بعمده في العراء عن الفائدة
 او محسوسان كالرجل بالاسد في الجرأة والاقدام او المشبه عقلي
 والمشبهه حسي كالعلم بالنور في الهداية او بالعكس كالعطر بمخلق
 الكرم في الترويح والثاني اما حسي كسقط النار بين الديك والثريا
 بعنفود الكرم والشمس بالمرأة في كف الاشل واما عقلي كالخسنة
 من منبت السوء بحضراء الدمن في حسن المنظر وسوء المخير
 والثالث اما حسي كالتمر بالعنب في اللون والطعم او عقلي كطائر
 بالغراب في حدة النظر وشدة الخذر او مختلفة كالنسان بالشمس
 بالحسن والنباهة الشان ورفعة المكان وحقه ان يشمل الطرفين
 والافسر واعتبره في قولهم التحو في الكلام كالملح في الطعام فانه
 الصلاح به والفساد لا الفساد بكبرته اذ لا تعقل الكثرة في التحو

واما قولهم كلام كالماء في السلاسة والعسل في الحلاوة والفسيم
 في الرقة فتساع والمراد في لوازمها من صفات اعتبارية كميل
 النفس وان شراحها واما اداته فالكاف وكان ومثلها واصل
 الكاف ونحوها ان يلبها المشبهه وقد يلبها غيره اذا كان من كبا
 نحو واضرب لهم مثل الحياة الدنيا كما وقد تنزل ويتمين المراد
 بامتاع الحمل نحو زيد احد وفيه مبالغة وقد يترك الوجه وفيه قوة
 وقد يدرك المشبهه مرادا وفيه دعوى التبعين فقله تعالى حتى
 يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر تشبيه لذكر
 الطرفين واما غرضه فيعود غالبيا الى المشبه كيان حاله لكون
 المشبهه اعرف بالوجه او مقدار حاله لكونه اتم فيه او مكانه لكونه
 مسلما فيه نحو فان تفق الانام وانت منهم فان المسك بعض دم
 الغزال او زيادة تقريره كن يلقوا سميه بمن يرقم على الماء او تزيينه
 او تشويبه او استطرافه لبعده في الواقع كفتح فيه جهر بصرة مسك
 موجه الذهب او في الذهن مطلقا كما مر او حين التشبيه نحو يرنج
 اغن كان روفة قلم اصاب من الدواة مدادها وقد يعود الى المشبهه
 اما لايهام انه اتم نحو وايد الصباح كان غربه وجه الخليفة حين
 يمتدح ومنه انما البيع مثل الربوا اغن يخلق كمن لا يخلق واما لاطهار
 الاهتمام به كتشبيه الجايح الشمس بالرفيف واذا تساوى
 فالاحسن الحكم بالتشابه للتشبيه نحو رقي الزجاج ورقف الخمر
 فتشابهها وتشاكل الامر فكانه نخر ولا قدح وكانه قدح ولا نخر
 واما حالة فقراته وغرابته وزده وقبوله فالقريب المبذل وهو
 ما ينقل فيه من المشبه الى المشبهه بلا دقة نظر لظهور وجهه
 اما لو حدثه نحو زنجي كالفتح او لجمانس طرفه عتبة كاجاصة
 او كثرة حضور المشبهه نحو وجهه كالبدن والقريب الحسن وهو
 بخلاف ذلك نحو ونارنجها بين الغصون كانها شمس عقيق

فی سماء زبرجد و کلنا کان التركيب اکثر فهو اغرب و قبوله کونه
صحیحاً غیر مبتذل و اقیافاً الغرض وزده بخلافه و اعلى مراتبه
فی قوة النبالة باعتبار ارکانه حذف وجهه و اداته فقط او مع
المشبه ثم حذف احدهما كذلك و لا قوة لغيره و اذا کان الوجهه
وصفا منتزعا من امور یسمى تمثیلا و شرط السکائی کونه غیر
حقیقی نحو مثلهم کمثل الذی استوقد ناراً کونوا انصار الله کما قال
عيسى ابن مريم للحواریین من انصارى الى الله و اياک ان تغلط
فی نحو کما ابرقت قوما عطاشا غامة فلما رأوها اقسعت و نجات
فتنتزع الوصف مما لا یتیم به المراد کالمصراع الاول تشبیه دنیلان
بر شبک شئ اخره معناه مشابیه تدر بوضوح تشبیهه ایکی
طرف یعنی مشبه و مشبه به لازم اولد یعنی دن تشبه وجهه مشبه
و ادات مشبه و تشبیه دن غرض و حال نه اولد یعنی بیک لازم کاور
ایمدی تشبیهک ایکی طرفی یعنی مشبه و مشبه به خد و ورد مثلاً
ایکسی بدن یا حسی اولور یا خود علم و حیات کی ایکسی بدن
عقلی اولور یا خود مشبه به حسی و مشبه عقلی یا خود بالعکس
مشبه حسی و مشبه به عقلی اوله رقی یکدیگره میان و مختلف
اولور و حسیدن مراد کندوسی بنفسه یا خود ماده شئ حواس
خمس ظاهره ایله مدرك اولان شیدر و بوجه مذکور ماده و اجزائی
مدرك اولان شئ حسیدن تعداد اولمغله خیالیات دخی بو تعریفه
داخل اولور زبر خیالی شول شیدر که محقق الوجود اولیه رقی
بلکه وجودی فرض اولنوب حقیقته معدوم اولمغله شعاع کی
ماده و اجزائی محسوس اوله و عقیدن مراد کندوسی بنفسه
و یا خود ماده شئ حواس خمس ظاهره ایله مدرك اولانک اعدا
شیدر بوضوح و همیات و وجدانیات دخی بو تعریفه داخل
اولور و همیات شول شیدر که بنفسه یا خود ماده شئ حواس

خمس ظاهره نک بریله ادراك اولنوب فرضاً ادراك اولنسه بنه
حواس مذکوره ایله ادراك اولنه جفتدن عقلیاتدن تمیز ایدر
قالدیکه احد ضدین آخره تشبیه قلمسی تملیح و طراوت یا خود
نهکم و استهزا ایچون اولوب مثلاً بخیل ایچون استهزا قصد
اولنیه رقی تطیب خاطر ایچون حاتم کیدر دنیله تملیح و طراوت
و استهزا قصد اولور ایسه نهکم اوله رقی بویله دنیلمک ایکی
صورتیه دخی شامل اولور و وجهه شبه تحقیقاً یا خود تمثیلاً مشبه
ایله مشبه بهک اشتراکی قصد اولنان معنادر شویلمکه زید کالاسد
زکینده اولدینی اوزره مشبه و مشبه بهک شجاعته اشتراکی
تحقیقی و اشئای مظلمه ایله اشئای مشرقه پینده حاصل اولان
هینده ظلمت ایچنده نجومه بدعت پینده سنک تشبیهی تمثیلی
اولور و اشبو مشبه ایله مشبه بهک اشتراکی قصد اولنان معنایه
وجه شبه مشبه ایله مشبه بهک حقیقتی اولور که مثلاً بر بزر بزر
تشبیه اولنسه ایکسی دخی بر نوعدن یا خود بر جنسندن اولمی
لازم کله جکینه بناء بوضوح وجهه شبه نوعیت و جنسیت اولور
و اکر وجه شبه الوان و اشکال و سایر اعراض محسوسه کی
صفت حسیه اولور ایسه فصلیت اولور و فصلیت دنیلان
بر نوعی نوع اخردن و بر جنسی جنس دیگردن تمیز ایدن
شیدر یا خود مشبه ایله مشبه بهک اشتراکی قصد اولنان
معنایه یعنی وجه شبه علم و قدرت و امثالندن اولان کیفیات
نفسانیه کی صفت عقلیه اولور که صفت عقلیه دن مراد افراد
و اجزائی حس اولنوب علم و حلم و سایر اعراض نفسانیه کی
خارجده تحقق ایدر عقل ایله ادراك اولنان شئ اولور یا خود
دلیل و حجتی شمس تشبیهده رفع حجاب کی صفت اعتباریه اولور که
بر هیئت دلیل و حجتیه و ذات شمسده و ذات مجابده دخی اولنوب

مثلا فلان شی کونش کی ظاهر در دینلدیکی مثلاً و بر امر اعتبار بدو
و یا خود مشبه و مشبه بهک اشتراکی قصد اولان معنا مثلاً
منیه بی سیمک پنجه سنه تشبیه اولدیغی مثلاً و همیه اولور
و ذکر اولان وجه شبه یا واحد یا خود واحد حکمکنده و یا خود
کثیر اولور شو بلکه یو باید و واحد دینلان کرک حقیقی واحد
و کرک انسان حیات و نطق و تشخصدن مرکب ایکن عرف عامده
مفرد عداولنه رق واحد دینلدیکی مثلاً واحد حکمکنده اولان
یعنی شول صفات متعدده که مجموعی هیئت واحده قصد اولناندر
ایمادی بر منوال محرز واحد اولان وجه شبه یا حسی اولوب مشبه
و مشبه به دخی حسی اولور مثلاً حرند کل یکاغه تشبیه
اولندقدده اوجی دخی حسی اولور یا خود وجه شبه واحد عقلی
اولوب مشبه و مشبه به دخی عقلی اولور که مثلاً فائده دن عاری
اولان وجود عدمه تشبیه اولور زیرا وجود و عدمک ایکسی
دخی امور عقلیه دندر و یا خود وجه شبه واحد عقلی اوله رق
جرات و اقدامده رجلی اسده تشبیه اولدیغی کی مشبه و مشبه به
حسی اولور و یا خود وجه شبه واحد عقلی اوله رق هدایتده علم
نوره تشبیه اولدیغی مثلاً و مشبه عقلی و مشبه به حسی اولور و یا خود
ینه وجه شبه واحد عقلی اوله رق ترویجده یعنی تطیب نفس و افاده
راحتده خلق کریم عطره تشبیه اولدیغی و جمله مشبه حسی و مشبه
به عقلی اولور و واحد حکمکنده اولان وجه شبه یا حسی اولور که
سقط نارعین دیکه و او اگر یلدیزی اوزم صالقمند و شمس
چولاغک النده اولان آینه به تشبیه اولدیغی کیدر و یا خود
حسن منظر و سوء مخبر جهتیه کالحسنه من منبت السوء بحضرات
الدمن دینلدیکی مثلاً و واحد حکمکنده اولان وجه شبه عقلی اولور
و کثیر اولان وجه شبه دخی یا حسی اولور که اون و طعمده خرما

عنه تشبیه اولدیغی کیدر یا خود حدث نظر و شدت حذرده
طائر غرابه تشبیه اولدیغی مثلاً و کثیر اولان وجه شبه عقلی اولور
و یا خود حسن و نباهت شان و رفعت مکانه انسان شمس تشبیه
اولدیغی و جمله کثیر اولان وجه شبه مختلف اولور فالدیکه
وجه شبهک حتی مشبه و مشبه بهی شامل اولمقدن اگر شامل اولم
ایسه فاسد اولور یو صورتده النحو فی الکلام کالمخ فی الطم بام
برکینده مشبه و مشبه به اولان نحو و ملک کثر فی فساد و فانی
صلاح اعتبار اولمقبوب عدمی فساد و وجودی صلاح اوله رق
وجه شبه اعتبار اولنور اما کلامی سلاستده صوبه و حلاوتده
عسله و رفتده نسیم تشبیه مسامحه در و مسامحه دن مراد صو
و عسل و نسیمک لوازمندن اولوب نفسک میل و انشیراجی اولان
سلاست و حلاوت و رفت صفات اعتباریه سی اوله رق کلامده
تشبیهه مناسبت بولمیش کی اولور و اذات تشبیه کاف و کان
و امثالندن اولوب ثلاث و مشابیه معنایه دلالت ایدن الفاظدر
و کاف ابه مثل و شبه و مراد فی اولان الفاظده اصل اولان کان
و شابه و تعادل و مراد فی اولان کلماتک خلافتده اوله رق مشبه به
الفاظ مذکوره بی ولی ایتمکدر و بعضی ککره واضرب لهم
مثل الحیوة الدنیا کاه ازلناه من السماء فاختلط به نبات الارض
نظم جلیلنده واقع اولدیغی اوزره مشبه به مرکب اولدیغی
حالده الفاظ مذکوره بی مشبه به ولی ایتموب کلمات سازه ولی
ایدر که نظم جلیل مذکورده مشبه حال دنیا و شبه به نبات الارض
اوله رق مشبه بهک غیری اولان ماه کلمه سی اذات تشبیه اولان
کافی ولی ایتمشدر و بعضی ککره دخی زید اسد ترکیبده اولدیغی
و جمله مثلاً زید لفظی مبتدا و اسد لفظی خبر اتخاذه اولنسه
حاصل صحیح اولم یغندن و مراد دخی تشبیه جهتیه نه بین

ایلمد یکنندن ادات تشبیه ترک اولور و بوصورنده مبالغه قصد
اولوب یوکا تشبیه بلیغ دیلور و بعض دفعه دخی مشبه و مشبه
بیه تعینم مشابهت قوت اولد ییچون وجه تشبیه ترک اولور
و بعض کره دخی مشبه به مراد اوله رفی ترک اولور و یونده دعوای
تعین واردر قالدیکه حتی یب بین لکم الخیط الایض من الخیط ط
الاسود من الفجر قول شریفی طرفینی ذکر ایله تشبیه و تشبیهدن
غرض اکثر یا مشبهه اعاده ایدر یعنی تشبیهدن غرض هرته
ایشه مشبهک حالتی بیان کی مشبه طرفیندن حاصل اولور
زیرا مشبه به وجه تشبیه اعرف و مشهوردر یا خود شدت سوادده
یوب سیاهی غرایه تشبیه کی مشبه به وجه تشبهه اتم اولد یکنندن
مشبهک مقدار حالتی و یا خود * فان تفق الانام وانت منهم
فان المسک بعض دم الغزال * یکنده اولد یغنی مثلا و مشبه به
وجه تشبهه عند السامع مسلم اولد ییچون مشبهک امکائی
بیان ایچون اولور یا خود سینه فائده اولیان آدمی
مثلا صواوزرینه یازو یازان شخصه تشبیه کی زیاده تقریر
ایچون اولور زیرا معقولی محسوسه تشبیه زیاده تقریری افاده
ایدر یا خود مشبهک شیء شریفه تشبیه ایله ترتیبی یا خود
شیء فجحه تشبیه ایله تشو بهی یا خود استطرافی یعنی یا نار
کوری موجی التون بحر مسکه تشبیه کی واقعه و یا خود مطلقا
ذهنده بعید اوله رفی طرفه کیفیت اولد یغنی یا خود * یزجی
اعن کان ابره روفه قلم اصاب من الدواة مدا دها * یکنده
اولد یغنی وجهله مطلقا ذهنده بعید اولوب حین تشبهه
ذهنده بعید اوله رفی طرفه حالت اولد یغنی بیان ایچون اولور
شوبلکه بیت مذکورک مصرع نایدننده مشبه به اولان مرکب
یولاشمش قلم ذهنده نادر الحضور اولوب لکن مشبه اولان ابره

دوقی یعنی یونوزک اکنه سیکه سور یسنی قلم مذکور تشبیه طرزه
و غریب اولمله حین تشبیهده نادر الحضور اولقی لازم کلور
و بعض کره تشبیهدن غرض مشبه به اعاده ایدر که ویدا
الصباح کان غرته وجهه الخلیفه حین یکنده اولد یغنی
اوزره مشبه به وجهه تشبهه اتم اولد یغنی ایهام ایچون اولور
و بوصورته تشبیه مقلوب تسمیه اولور و انما البیع مثل الیوا
واغن یخلق کن لایخلق نظم شریفلرنده اولان تشبیه لر دخی
یعنی یکنندن اولوب تقدیر عبارت اولنسه انما الیوا مثل البیع واغن
لایخلق کن یخلق تقدیرنده اولور یا خود جامع اولان شخصک
شمسی رغیفه تشبیهی مثلا و یعنی جامعک رغیفه حقنه واقع اولان
کمال خواهشی کی اظهار اهتمام ایچون اولوب یوکا اظهار مطلوب
تسمیه اولور قالدیکه مشبه و مشبه به وجه تشبهه مساواتی
مراد اولد یغنی حالتده رق الزجاج ورق الخمر قشایها
و تشاکل الامر فکانه خر ولا قدح و کانه قدح ولا خر قطعه سنده
واقع اولد یغنی اوزره ادات تشبیهک ساری کتور لمیوب تشابه
کلمه سبیله ادای کلام قیلننده حکم احسن اولور و تشبیهک حالتی
قرابت و غرابت ورد و قبول صورتلرندن عبارت اولور ایتمی
قریب اولان تشبیه یا مبتدل اولور که مشبهدن مشبه به وجه
شبه ظاهر اولد ییچون بلا دقت نظر انتقال اولاندیر و اشبو وجه
شبهک بلا دقت نظر ظهوری یا وجه شبهک و خدنی یعنی سیاه
عربی کوره تشبیه کی وجه شبهک مرکب اولد یغنی ایچوندر
یا خود عنیه کاجاصله ترکیبنده اولد یغنی اوزره اوزمی رنگده و ذکر
میلکده و مقدارده اریکه تشبیه مثلا و مشبه و مشبه بهک تجانیسی ایچوندر
و بوصورت مرکب اولان شبثی مرکب اولان شبهه مثال اولور
و یا خود وجه کالیدر ترکیبنده اولد یغنی مثلا و مشبه بهک کثرت

حضورتدن یعنی اظهار من الشمس اولدیغندن ناشیدر و غریب
حسن اولان تشبیه قریب مبتذل تعبیر اولتان تشبیهک خلافتنه
در که مشبه به بدن مشبهه دفعة انتقال اولنجوب و نارنجها
بین الغصون کانهها شموس عقیق فی سماء زبرجد پیتند اولدیغی
اوزره تدقیق فکر و نظر ایله انتقال اولنور و بیت مذکورده
اولدیغی وجهله ترنجبرک استداره و حررتی و شاخبرک خضررتی
و کذلک عقیقدن فرض اولسان شموسک وز زبرجدن تخیل
قلبان سمانک استداره و حررت و خضررتی جهتیله واقع اولان
تشبیه مرکب حسن و بیت مذکورده اولان ترکیبدن اکثر
مرکبات اولور ایسه تشبیه اغرب اولور و تشبیهک قبولی تشبیه
مبتذل اولیوب غرضی افاده یه وافی اوله رق تشبیهک صحیح
اولمقلعیدر یعنی مشبه بهک وجه شهنشاه اتم و اعرف و مسلم اولمسیدر
و تشبیهک ردی قبولک خلافتنه در که غرضی افاده دن قاصر در
و تشبیهک ارکانی اعتبار ایله قوه مبالغه بی افاده ده مرتبه
اعلاسی زید اسد ترکیبده اولدیغی مثلاً و ادات تشبیه و وجه
شبهک حذفیدر اشبو مرتبه اعلادن دونه سی مقام اختیارده
اسد دنبله رک مشبه و ادات تشبیه و وجه شبهک حذفیدر ده
دونه سی زید کالاسد دنبله رک بالکر وجه شبهک حذفی یا خود
زید اسد فی الشجاعة دنبله رک ادات تشبیهک حذفیدر و بونلرک
غیریده یعنی زید کالاسد فی الشجاعة دنبله ارکان تشبیه
ذکر اولمقی جهتیله قوت یوقدرو وجه شبهه بر طاق
اموردن مأخوذ وصف اولدیغی وقتنده تشبیه تمثیلی تشبیه اولنور
وسکاکی عندنده اموردن مأخوذ اولان وصفک مثلهم کمل الذی
استوقد ناراً و کونوا انصار الله كما قال عیسی ابن مریم
مخوارین من انصارى الى الله نتم شریقرنده اولدیغی مثلاً

صفت غیر حقیقی اولمقلعی شرط قلمشدر بوصورته نظراً * كما
ايرقت قوما عطاشاً غمامة فلما رأوها اقصعت ونجحت * پیتند
مندرج اولان برقی وصف غیر حقیقی آلهرق غلط اتمککدن
صقین زیر امصرع اول کی مراد تمام اولمیان شیدن وصف
حقیقی اخذ اولنور (المجاز بعلاقة وقرينة و انواع العلاقة سماع
کالمشا بهمة فی الاستعارة والكون على الشيء فی نحو و انوا اليتامى
اموالهم ای البالغين والاول اليه نحو اعصر نخرا ای عصير او
الاستعداد له نحو كل شيء هالك الا وجهه ای قابل للهلاك والمجاورة
بالخمول نحو جرى النهر ای مأواه و فی رحمة الله ای الجنة او بالشمول
نحو خالق كل شيء ای ممکن و مرسل مسرجا ای آفا او بالاشتمال
نحو يحملون اصحابهم فی اذانهم ای انا ملها و عین الجیش
ای طليعتهم او بالسببية نحو نزل النبات ای الغيث و رعينا غيثا
ای نباتا او بالشرطية كالایمان فی الصلوة والعلم فی المعلوم
فالانصرف اما فی اللفظ او المعنى بنقص او زيادة او نقل مفرد
او مرکب اما فی اللفظ فالاول نحو واسأل القرية فی وجهه والثانی
لبس کتله شیء فی وجهه و سموها مجازا فی الاغراب والسكاکی ملحقا
بالمجاز والثالث بعلاقة التشبيه استعارة و غیرها مرسل کالید
فی النعمة والقدرة والرابع استعارة نحو انبت الربيع البقل ممن
یدعید مبالغه فی التشبيه او غیر استعارة کالخبرية الاسمية الانشاء
والانشائية لما يتولد منها ومنه انبت الربيع ممن لا يعتقده ولا بدعيه
ويسمى هذا مجازاً حکماً و اسناداً مجازياً وهو اسناد المعروف الى غیر
فاعله کالمفعول و غیره والمجهول الى غیرنا بیه کالفاعل و غیره
من المصدر والزمان والمكان والسبب نحو عيشة راضية وسيل
مفعم وجد جده ونهاره صائم ونهر جار و بنی الامیر مدینه وهو
مجاز لغوی بمعنى انه استعمال التركيب الموضوع الملازمة غیره

وقال الامام العقلي بمعنى انه استعمال فيما وضعه لينقل منه وقال
ابن الحاجب التجوز في الانيات باستعمال ما وضع للشيبة الحقيقية في
العادية والسكاكي في الربيع بادعاءه فاعلا واما في المعنى فالاول اطلاق
الخاص على العام كالمشفر للشفة والمرس للأنف والثاني عكسه
وهو تخصيص العام نحو واوتيت من كل شيء اي مما يؤتي مثلها
والثالث نحو في الحمام اسد والرابع نحو ائت الربيع ممن يدعيه
مبالغة في التشبيه واما ممن يعتقد حقيقة كاذبة (مجاز دنيلا
علاقه وقرينه ايله اولور شوبلكه علاقته موضوع لهدن مراد
اولنان معنابه انتقال ممكن اولقى وقرينه مراد تعيين ايتك
ايچوندر زير اصارف اولدقجه معنای موضوع لهدن مراد اولنان
معنابه عدول اولمز وعلاقه نك انواعى استعاره ده اولان
مشابهت كى سماعيدر اكر علاقته مشابهتكم غيرى اولور ايسه
مجاز مرسلدر ايمدى مجاز مرسل برشي اوزينه اولملىق علاقته سيله
اولور كه مثلا واتوا اليهاى اموالهم نظم جليلنده اولان ايتامدن
مراد بالغيره وبالغينه ايتام تعميرى كون سابقى علاقته سيله يعنى
سابقه بيم اولملىق ملايسه سيله در بوسورنده مجاز كوفى ديلور
وبالعكس اعصر خرا نظم شريفنده اولديغى مثلا وكون لاحق
علاقته سيله يعنى ما يؤل اليه اعتباريله اولور كه عنب صقلديغى
حالده خرا اوليوب عصير يعنى شيره اولور وعصير كیده رك خرا
اولقى مناسبتله عصره وقعنده خرد يئلمسى مجاز اولوب بومثلاويه
مجاز اولى تسميه قلنور ومجاز مرسل كل شيء هالك الا وجهه نظم
شريفنده اولديغى كى استعداد علاقته سيله اولور كه نظم جليل
مذكورده اولان شيء لفظى واجب وممكن وممتعه اطلاق اولنوب
واجب حاشا قابل هلاك اولديغندن وممتعه دخى اراده تعلق
ايجاد يكدندن هلا كه استعداد ممكناتده اولمغله نظم جليل

مذكورده اولان هالك معنای شريفندن مراد استعداد وقابليت
علاقته سيله ممكنات اولور وخرى النهر تركينده اولديغى وجهله
مجاورت حلول علاقته سيله اولور كه نهر دن مراد ماء اولوب ذكر
محل اراده حال قبلندن اوله رقى تركيب مذکور مجاز مرسل اولور
وفى رحمة الله تركينده اولديغى اوزره مجاورت حلول علاقته سيله
اوله رقى رحمتدن جنت مراد اولنوب ذكر حال اراده محل طريقيله
تركيب مذکور مجاز مرسل اولور ياخود خالق كل شيء نظم
شريفنده اولديغى مثلا وشمول علاقته سيله اولور كه شيدن مراد
ممكنات اولوب ذكر مطلق اراده مقيد طريقيله مجاز اولوروشى
لغة واجب وممكن وممتعه موضوع اولوب الان ذكر اولنان شيء
لفظنك موجوده استعمالى اصطلاحدر وشمول علاقته سيله
اولان مجاز مرسل مرسنا مسرجا تركينده اولديغى وجهله ذكر
مقيد اراده مطلق طريقيله دخى اولور كه مرسن لفظى ذوات رأسك
خاصة بورينه اطلاق اولنوب انك ذوات رأسك وغيرك بورنلرينه
عام اوله رقى اطلاق اولنور وياخود يجهلون اصابعهم فى اذانهم نظم
جليلنده اولديغى مثلا واشتمال علاقته سيله اولور كه اصابعندن مراد
انامل يعنى برمقلىك اوچلىرى اولمغله اصابع اناملى مشتمل اوله رقى
ذكر كل اراده جزء طريقيله مجاز مرسل اولور وينه علاقته اشتمال
اوله رقى عين الجيش تركينده اولديغى كى عين ذكر اولنوب طلبه
يعنى جاسوس مراد اولمىشى ذكر جزء اراده كل نوعندن اوله رقى
مجازدر وياخود نرات النيات تركينده اولديغى مثلا وسبييت
علاقته سيله اولور كه نياتدن مراد غيث وغيث نياتنه سبب
اولديغندن ذكر سبب اراده سبب قيلندن وبالعكس ينه سبييت
علاقته سيله رعيه غيثا تركينده اولديغى اوزره غيشتن مراد
نيات اولوب ذكر سبب اراده سبب نوعندن اوله رقى مجاز مرسل

اولور و یا خود شرطیت علاقه سنبله اولور که ایمان ذکر اولور
صلوة مراد اولور زیرا ایمان صلاته شرطدر و بصورت ذکر
شرط اراده مشروط قبیلندین و معلوم ذکر اولور علم مراد
اولمق ذکر مشروط اراده شرط نوعندن اولورق مجاز مرسل
اولور ایلمدی تصرف لفظده یا خود معناده نقص و زیاده لك
و یا خود نقل مفرد و یا نقل مرکب جهتلیله در بصورتده
لفظده و معناده نقص و لفظا و معنا زیاده لك و لفظده و معناده
نقل مفرد و لفظا و معنا نقل مرکب اولورق سکر قسم حاصل اولور
شوبلکه لفظده نقص جهتلیله تصرف (و اسأل القرية) نظم
جلیله اولدیغی مثالا در که نظم جلیل مذکور و اسأل اهل القرية
تقدیرنده اولغله مضاف اولان اهل لفظی حذف اولورق لفظده
نقص اولمش اولور و كذلك لفظده زیاده لك جهتلیله تصرف
(لیس كمثله شیء) نظم شریفنده اولدیغی وجهله در که نظم
شریف مذکور ايس مثله شیء محلی ایکن کاف حرفی زیاده قلندر
لفظده زیاده لك اولمش اولور و اشبو ایکی صورته تبدل اعراب
جهتلیله مجاز فی الاعراب تسمیه اولور و سکا کی عندنده ملحق
بالمجاز تسمیه قلندر و لفظده نقل مفرد صورتلیله تصرف اگر علاقه
تشبیه ایله اولور ايسه استعاره اولور و اگر بدل لفظنك نعمت و قدرنده
استعمالی کی علاقه تشبیهك غیری اولور ايسه مجاز مرسل اولور
و لفظده نقل مرکب ایله تصرف انبت الربیع البقل ترکیبنده
اولدیغی اوزره تشبیهده مبالغه ادعا ایدن شخصه کوره استعاره
اولور و خبریه اسمیه لك الحمد لله ترکیبنده اولدیغی اوزره
انشایه به نقلی و انشایه لك انشایه دن تولد ایدن شیء كذلك
نقلی کیلر استعاره لك غیری اولور و انبت الربیع ترکیبی دخی نقل
مرکب اولورق تشبیهده ادعا و اعتقاد ایمان شخصه کوره

استعاره لك غیردر و یو کا مجاز حکمی و مجاز اسنادی و مجاز
فی التركيب و مجاز فی الاثبات دینلور و مجاز اسنادی دینلان فعل
معروف مفعول و سائر کی فاعلنك غیریه و فعل مجهول نائب
فاعلنك غیریه یعنی فاعله و مصدر و زمان و مکان کی به اسناد
اولمقندن عبارتدر شوبلکه عیثه راضیه ترکیبی عیثه مرضیه
تقدیرنده اولورق اسم فاعلنك اسم مفعوله نسبت اولدیغنه
و بالعکس سبل مفعم ترکیبی سبل مفعم تقدیرنده اولورق اسم مفعول
اسم فاعله و جد جد ترکیبی فعل مصدر ینه و نهاره صائم ترکیبی اسم
فاعل زمانه و نه ر جار ترکیبی فاعل مکانه و بنی الامر مدینه ترکیبی
فعل سینه نسبت اولدیغنه مثال اولور و ذکر اولان اسناد
مجازی فاعلنه مبالغه موضوع اولان ترکیب فاعلنك غیریه
استعمال اولمق معناسیجه مجاز لغویدر و بصورت عند الامام
انبت الربیع ترکیبی جاهل فاعلنك اعتقادنده حقیقت کی او اوب
ماوضع اهنده استعمال اولمق معناسیجه مجاز عقلی اولور و این
حاجب تجوز فی الاثباته سینه موضوع اولان لفظده استعمالی
جهتلیله حقیقت عادیه دیشدر و سکا کی تجوز فی الربیع فاعل
ادعا سبله استعاره مکبیه دیشدر قالدیکه معناده نقص ایله
تصرفه مشفر و مرسن مثالا اسم خاص شفه و انف کی اسم
عامده استعمالی مثال اولوب بالعکس و انبت من کل شیء ترکیبنده
اولدیغی وجهله کل شیء تعبیری ممکن و ممنعه شامل اولورق
عام ایکن ممکنده استعمالی معنایله لك ایله تصرفه مثال اولور
و معناده نقل مفرد ایله تصرفه فی الحمام اسد ترکیبی و معنایقل
مرکب ایله تصرفه تشبیهده مبالغه ادعا ایدن شخصه عندنده
انبت الربیع ترکیبی مثال اولور و انبت الربیع ترکیبی تشبیهده مبالغه
مراد ایتوب ربعده انباتی اعتقاد ایدن شخصه کوره ترکیب

مذكورك معنسى حقيقة كاذبه او اور (الاستعارة جعل شئ
 شيئا او شئ مبالغة في التشبيه بادعاء دخول المشبه في جنس
 المشبه به بقريضة نحو رأيت اسدا في الحمام وانشئت المنيّة اظفارها
 ومن ثمة لا يتأتى في العلم لا يتضمن وصفية كتضمن حاتم الجود
 ومادر البخل وهي مجاز لغوي باستعمال الاسد غير ما وضع له
 وقيل علفى بادعاء ان المشبه من افراد الاسد ومن ثمة
 صح التعجب في نحو قامت تظلمني ومن عجب تظلمني من الشمس
 والنهي عنه في لا تعجبوا من بلاغلا لته قد زار زاره على
 القمر واجب بان الادعاء لا يجعله موضوعا له اذ الموضوع له
 السبع الحقيقي لا الادعاء في وتحقيقه انه اذا دعى له صورتين
 متعارفة وغيرهما كقوله نحن قوم ملجن في زى ناس
 فوق طيراتها شخوص الجمال فاستعمل ما وضع للمعارفة
 في غير المتعارفة ثم ان ذكر المشبه به فصرحة وان لم يذكر هو بل
 ما يخصه فكيف نحو واذا المنيّة انشئت اظفارها القيث استعير
 السبع المنيّة في النفس واشير اليه باثبات لازمه لها ويسمى اثباته اما
 استعارة تخيلية مقابلة للتحقيقية وذلك اللازم حقيقة وانما المجاز
 في الاثبات وهي قريضة المكنية فلا تفارقها وبالعكس وايضا ان كان
 اسم جنس فاصليّة والا فتعبية كالفعل ومشتقاه بواسطة
 المصدر نحو يحيى الارض بعد موتها ونادى اصحاب الجنة اى
 ينادى ومن معنا من مرقدا اى قبرنا وكالحروف بواسطة
 متعلقات معانيها كالاستعلاء والظرفية نحو املى هدى اوفى ضلال
 مبين في وجه وايضا ان ذكر ما يناسب المشبه فجردة او المشبه به
 فرشحة والاضطافة نحو في الحمام اسد فان زيد ساكى السلاح كان
 مجريدا او حاد المحالب كان ترشحا وقد يحتمل ان نحو ادى اسد ساكى
 السلاح مقذفه ليد اظفاره لم تقلم والترشح ابلغ ثم الاطلاق

وقد يستعار للضد نحو قبضتهم بعذاب اليم وقد ينزع من امور
 ويسمى استعارة تمثيلية نحو تقدم رجلا وتؤخر اخرى للمتروك
 وما شاع استعماله كذلك يسمى مثلا ومن ثمة لا تغير الامثال وقال
 السكاكي المشبه في الحقيقية متحقق وفي التخيلية متوهم كصورة
 الاظفار المتوهم في المنيّة فهي عنده لفظ الاظفار وهو تعسف
 وقال المكنية لفظ المشبه المستعمل في فرد ادعائى من المشبه به وهو
 ايضا تعسف كجملتها تشبيه امضمر اشير اليه كذا لازم المشبه به ثم قال
 ولولم يحذروا في الفعل والحرف استعارة تبعية بل في مدخولهما
 استعارة مكنية بقريضة لهما كما فعلوا في انشئت المنيّة اظفارها كان
 اقرب للضبط اصطلاح يبيانه استعاره دنيلا ن مع القرينة
 مشبه بهك جنس منه مشبهك دخولي ادعائه مبالغة في التشبيه
 برشني برشي قيلمق وياخود برشني برشي ايجون قيلمق
 صورتين عبارتين كما مثلا رأيت اسدا في الحمام تركيبه
 اولان اسد دن مراد اسد جنس دن اولمق ادعائه رجل شجاع
 اولد يفته حجام دخی قريضة اوله رقى تركيب مذکور برشني برشي
 قيلمق صورتين مثال اولور وانشئت المنيّة اظفارها تركيبه
 موت جنس سبعة دن اولمق ادعائه اظفار اواز من دن عدد اوله رقى
 وبوياده عقل حقيقة كاذبة امتاعى قريضة اوله رقى تركيب مذکور
 برشني برشي ايجون قيلمق مثال اولور بنا برين استعاره ادعاء
 مشبهى مشبه بهك جنس منه ادخال صورتي اولد يفتدن علمه
 وصفية متضمن اولد يفته استعاره اولمق شونك كى كحاتم جود
 ايله ومادر بخل ايله موصوف اولمق جنس جوادده وياخود
 جنس بخيلده مرثيتك دخولي ادعائه مثلا رأيت حاتم دنيلا كده
 صفت جود ورأيت مادر دنيلا كده صفت بخل نساين اولور
 وما وضع لك غير يده اسد لفظك استعمالى سبيله ذكر اولان

رایت اسدانی الحمام ترکیبی مجاز لغوی اولور و مشبه افراد اسد دن
اولی ادعایه یوکا مجاز عقلی دخی دینلمشدر بواجلدن
قامت تطلانی ییتک مصرع ثانیسی اولان و من عجب شمس
تطلانی من الشمس عباره سنده عجب صحیح اولمشدر شویلمکه
عیاه مذکوره شمس اول اولان حسنه شمس کی بر شخصک
شمس حقیقه دخی ادعایه سنه بناء عجب اولمق صحیح اولور
* لا تعجبوا من بلی غلاته قد زر از راره علی القمر بیت مشهورنده
واقع اولدیغی اوزره تعجب دن نهی دخی صحیح اولور و اشبو
صورت یعنی مشبهی اسدک افراددن ادعا ایتمکک مشبهی
موضوع له قیلر دیو جواب و بریلور زبرا موضوع له سبع حقیقی
اولوب سبع ادعائی دکلدر واستعاره ک مجاز لغوی اولمسنک بحقیقی
مثلا منکلم اسد ایچون ایکی صورت ادعا ایدر که بری هیئت اسدده
معروف اولان جرأت و بطش و اقدام کی متعارفدر و بریسی
دخی اشبو جرأت و قوت هیئت سیمده و هیئت انسانده اوله رق
غیر متعارفدر و اشبو غیر متعارفه * نحن قوم ملجن فی ذی ناس
فوق طیرایه اشخوص الجمال یعنی مثال اولور و متعارفه موضوع
اولان غیر موضوعده استعمال اولنور ایسه مجاز لغوی اولوب
مجاز عقلی اولر بوند نصکره معلوم اوله کفی الحمام اسد و تطلانی
شمس و بنده ترکیلرند اولدیغی مثلاً اگر مشبه به ذکر اولنور
ایسه استعاره مصرعه در و اگر مشبه به ذکر اولنوب و اذا
المنه انشبت اظفارها مصرعه در اولان اظفار مثلاً مشبه بهه
مخصوص اولان شی ذکر اولنور ایسه استعاره مکینه اولور که
ترکیب مذکوره سبع لفظی منیه ایچون نغسند استعاره اولدیغه
سبع لفظک لوازمندن اولان اظفاری موته اثبات ایله اشارت
اولور و سمک لازمی اولان اظفاری منیه به اثباته استعاره

تحقیقه به مقابله استعاره تخیلیه دینلور و سمک لازمی اولان
اظفار لفظی ماوضع ایهنده استعمال اولندیغندن حقیقت اولوب
انجی مجاز اولمسی بوجه مذکور اثباته در و اشبو استعاره تخیلیه
بلا فرقی استعاره مکینه به قرینه اولور لکن بالعکس استعاره
مکینه استعاره تخیلیه به قرینه اولور واستعاره ک تقسیم ثانیسی
شور و جهله در که اگر لفظ مشبه به اسم جنس اولور ایسه استعاره
اصلیه اولور و اگر لفظ مشبه به اسم جنس اولوب مصدر
واسطه سنه فعل و مشتقاتی کیلر اولور ایسه استعاره تبعیه اولور
مثلاً (بحی الارض بعد موتها) نظم جلیلنده مشبه به اولان
بحی فعل مصدری اولان احیا واسطه سبله استعاره اولمشدر
(ونادی اصحاب الجنة) نظم شریفنده بنادی محمده نادی
کلمه سنک استعاره سی کذلک مصدری واسطه سبله در (ومن
بعثنا من مرقدا) نظم جلیلنده قبرنا محمده مرقدا کلمه سنک
استعاره سی لفظ مرقدا مصدری اولان رفاد واسطه سبله در
(واعلی هدی اونی ضلال مبین) نظم شریفنده واقع اولدیغی
وجهله استعلا و ظرفیت مثلاً و معنایک متعلقاتی واسطه سبله
استعاره اولتان حرف در دخی استعاره تبعیه در واستعاره ک تقسیم
ثانی شویکونه اولور که اگر مشبه ذکر اولنوب مناسی اولان شی
ذکر اولنور ایسه استعاره مجرد و اگر مشبه به ذکر اولنوب
مناسی ذکر اولنور ایسه استعاره مرشح اولوب بونلرک مناسی
اولنلردن صرف نظر ایله فی الحمام اسد کی کندولری ذکر اولنور
ایسه استعاره مطلقه در وفان زید شاک السیاح ترکیبده
مشبهک مایه مناسی ذکر اولدیغندن بوضورت تجرید و یا خود حاد
المخالب ترکیبده مشبهک مایه مناسی ذکر اولمق له ترشح اولور
و بعض کره ادی اسد شاک السیاح مقذف له اید اظفاره لم تقلم

بیتک مصرع اولیده واقع اولدیغی اوزره مشبهک لوازمندن
ایکی وصف و كذلك بیت مذکورک مصرع نایدسند و واقع اولدیغی
وجهله مشبه بهک لوازمندن ایکی وصف اجتماع ایدر و ترشح
مطلقدن و مطلق تخریددن ایلمدر و بعضا (قبشرهم بعذاب
الیم) نظم جلیلمده واقع اولدیغی اوزره تکرار و استنزاء برشی
ضدیه استعاره قلنور و بعض کوره دخی استعاره بعض اموردن
انتزاع ایله اولور و بوضوئیه استعاره تمثیلیه تسمیه اولور مثلاً
تقدم رجلاً و توخر اخرى دینلیدیکی کی مثال مذکور متردد
بین الامرین اولان شخصدن صورت منترعه اولوب برما ده
واقع اولان تردد تمثیل و تشبیه قلندقه صورت اخرى عداوتیان
مثل مذکور ایراد اولنه رقی صورت منترعه مدن منترعه اولور
و بوضوئیک استعمالی شایع اولغله بوکا مثل دخی تسمیه اولور
و بوباید امثال تغیر انجز قالیدیکی سبکای مشبه تحقیقده
تحققدر و تخیلییه ده متوهمدر دیمش اولوب منیده اولان
صورت اظفار متوهمه کی انک عندنده لفظ اظفار متوهم
ایسه ده بوضوئیک تکلفدن خالی دکلدر زیرا عندالجمهور متوهم
اولان اظفاری منیه به اثباتدر ککذک مشبه بدن ادعائی
اوله رقی مشبه رد ایله مستعمل اولان لفظ مشبهی خطیب تشبیه
مضمر قلدیغی کی بوضوئیک سبکای مکنیه در دیمش ایسه ده
بونلردخی تعسفر بوند نصکره ینه سبکای فعل و حرفده استعاره
تبعیه اولوب انشیت المنیه اظفارها ترکیبده اولدیغی کی بلکه
فعل و حرف قرینه سببه مدخولارنده استعاره مکنیه قلنه ایدی
بوضوئیک ضبطه اقرب اولور ایدی دیمشدر (الکنایه ما قصد به
لازم معناه بدلالة الحال مع جواز ادانته معه فاما ان یقصد بها
الموصوف او اصفة او انصافها فالاولی خاصة مفردة كالضیاف

متن

من اشهر به اومر کبه کستوی القسامة بادی البشره عریض
الاطفار الانسان وهی قریبه او بعیده کالناطق والفصح
والثانیة قریبه کطویل النجاد لطویل القسامة و عریض القفا لایله
و بعیده کعریض الوسادة للایله و کثیر الرماد للضیاف والثالثة
قریبه ثخوان السحابة والمروة والفندی فی قبة ضربت علی ابن
الحشر ج و بعیده نحو المجد یذعوان یدوم لجیده عقد المساعی
ابن العمید نظام و یقرب منها التعریض وهو ما اشیر به الی غیر
المعنی بدلالة السياق حقيقة ککان او محازا او کنایه کقولک عند
الموزی انالست بموز للمسلمین و انالست طاعنا فی عبونهم والمسلم
من سلم المسلمون من لسانه و یده ثم المجاز اباع من الحقيقة والاستعارة
من التشبیه والکنایه من التصريح (کنایه دینلان شودر که
لفظک حوازا معنای حقیقه سی ایله یله دلالت حال جهتیه معنای
لازم سی قصد اولنه و بوضوئیک کنایه قصد اولان موصوف
یا خود صفت و یا خود صفت ایله انصاف اوله رقی اوج قسم اولور
اولکبسی مشهور و موصوف اولان شخصه مضیاف دینلیدیکی
کی خاصه مفردة اولور یا خود انسان ایچون مستوی القسامة
بادی البشره عریض الاظفار دینلیدیکی مثلاً اومر کبه اولور
و اشو کنایه قریب و بعید اولور که انسان ایچون نطق دینلیدیکی
کی کنایه قریبه و فصیح دینلیدیکی کی کنایه بعیده اولور
ایکجیبسی صفت اوله رقی طویل القسامة دینلان شخصه
طویل النجاد دینلیدیکی کی وایله اولان شخصه عریض القفا
دینلیدیکی کی کنایه قریبه وایله ایچون عریض الوسادة
و مضیاف ایچون کثیر الرماد دینلیدیکی کی کنایه بعیده اولور
اوججیبسی صفت ایله انصاف اوله رقی * ان السحابة والمروة
والندی فی قبة ضربت علی ابن الحشر ج * بیتده اولدیغی

مثلا وكناية قريبه * المجديد عوا ان يدوم بليده عقد مساعي
ابن العميد نظام * يبتدئه واقع اولديغي اوزره كناية بعينه اولوز
قالديكه تعريض شودر كه حقيقه ياخود مجازا وياخود كناية
اولسون دلالت سياق ايله تكلم اولنان لفظ ايله غيرى معناه
اشارت اولنه بنابرین بوصورت كناية قريب اولوز مثلا موزى
عندنده انالست بموز للمسلمين دينلد كده حقيقه موزى به
تعريضه وانالست طاعنا في عيونهم دينلد كده مجازا تعريضه
والمسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده دينلد كده كناية
تعريضه مثال اولوز بوند نصكره معلوم اوله كه مجاز حقيقندن
واستعاره تشبيهدن وكنايه تصریحندن ابلغدر

باب البديع

وهو علم يعرف به وجوه التحسين بعد المطابقة ووضوح الدلالة
وهي معنوية ولفظية فالمعنوية المطابقة جمع المتشابهات نحو
يحيى ويميت المقابلة جمع امور مع مقابلاتها نحو فليضحكوا
قليلا ولا يبكوا كثيرا المشاكلة ذكر الشيء بلفظ غيره
للصحة ولوقدرا نحو قالوا اقترح شيئا نجسدك طبعه قلت
اطبخوا الى جبة وقيصا ونحو صبغة الله اى تطهير الله في مقابلة
غمس النصارى صبيانهم في ماء اصفر للتطهير مراعاة النظر
جمع المتناسبات نحو والشمس والقمر بحسبان المزاوجة ترتيب
معنا على معينين في الشرط والجزاء نحو اذا ما نهى الناهى
فلج الى الهوى اصباحا الى الواشى فليج بها الهجر العكس نحو
يخرج الحي من الميت ويخرج الميت من الحي الف والتشريع جمع
منع دون شر ما يلقى بكل رتيبة اول رتيبة نحو جعل لكم الليل
والنهار لتسكنوا فيه ولتبتغوا من فضله ومنه وقالوا ان يدخل
الجنة الامن كان هودا او نصارى الجمع ادخال متعدد في حكم
الكل والبنون زينة الحياة الدنيا التفريق عكسه نحو ماتوا في الغمام

باب البديع

وقت ربيع كنوال الامير وقت سخاء فنوال الامير بدرة عين
ونوال الغمام قطرة ماء التقسيم ذكر متعدد وازدادة
مالكل اليه نحو ولا يقيم على ضمير براديه الا الاذلان غير الحي
والوز هذا على الخسف من يوط برمه وذابشج فلا يثري له احد
الجمع مع التفريق ادخال متعدد في معنى وتفریق جهة الادخال
نحو فوجهك كالنار في وضوئها وقاب كالنار في حرها الجمع
مع التقسيم بجمع ثم تقسيمه نحو حتى اقام على ارباض خرشته
يشق به الروم والصلبان والبيع للشي ما نكحوا والقتل ما ولدوا
والنهب ما جمعوا والنار ما زرعوا التقسيم مع الجمع عكسه نحو
قوم اذا حاربوا ضر وعدوهم اوحاوا النفع في اشياهم نفعوا
سبحية تلك منهم غير محزن ان الخلايق فاعلم اشدها البدع الجمع
معها نحو فكالنار ضوا وكالنار خرا حيا حبيبي وحرقة بالي
فذلك من ضوئه في احتيال وهذا الخرقه في اختلال التوجيه
ذكر ذى وجهين كقولك للاعور ايت عيني سواه الايهام
ارادة ابعاد الاستعمالين نحو جلتاهم طرا على الدهم بعد
ما حللنا عليهم بالطمع ان ملايسا الاستخدام ارادة معنى بلفظ
ثم معنى اخر بضميره الجهال نحو اهذه جنة الفردوس ام ارم المبالغة
المقبولة بما يمكن عقلا وعادة تبليغ نحو فعادى عداء بين ثور
ونجمة دراكا فلم ينضج بماء فيفل او بما يمكن عقلا لاعادة اغراق
ونحو نكرم جارنا مادام فينا نبيه الكرامة حيث مالا براعة
الاستهلال الاشارة في الصدر الى المقصود كقوله في التهنئة بشري
فقد انجز الاقبال ما وعدا وفي المريضة هي الدنيا نقول بملاء
حذار حذار من بطشى وفنكى تشابه الاطراف ختم الكلام
بما يناسب صدره نحو لا تدركه الابصار وهو يدرك الابصار
وهو اللطيف الخبير الارصادا براد ما يدل على العجز نحو وما كان الله

ليظلمهم ولكن كانوا انفسهم يظلمون الرجوع نقض الكلام
السابق لانه نحوفاف لهذا الدهر بل لاهله تأكيده المدح بما يشبه
الذم وعكسه نحو ولا عيب فهم غير ان سيوفهم بهن فلول من
قراع الكتاب الاستباعد مدح يستتبع مدحا اخر نحو نهيت
من الاعمار ما اوجيته لهيئت الدنيا بانك خالد الادماج استباعد
الكلام نحو اقلب فيه اجفاني كاني اعدبها على الدهر الذنوب
المذهب الكلامي ذكرك الحجة على صورة القياس العقلي
نحو لو كان فيهما الهة الا الله لفسدتا وهو الذي يبدى الخلق
ثم يعيده وهو اهون عليه حسن التعليل ان يدعى اوصف علة
تاسيه نحولو لم يكن نية الجوزاء حذمتها لما رأيت عليها عقد
منطق القول الموجب يكون بوجهين اما باسلوب حكيم او بان يقع
صفة في كلام الغير كناية عن شيء له حكم فتبينها لغيره بلا تعرض
الحكم نحو يقولون ان رجعتنا الى المدينة ليخرجن الاعز منها الاذل
ولله العزة وارسوله وللمؤمنين الاسلوب الحكيم جعل كلام الغير
على خلاف مراده نحوفات ثقلت اذا اثبت مرارا قال ثقلت
كاهلي بالايات التوشيع ان يأتي في العجز بمعنى مفسر بمعاطفين
نحو يشيب ابن آدم ويشيب فيه خصلتان الحرص وطول الامل الايقال
ختم الكلام بما يفيد نكته يتم الكلام بدونها كالبا لغة نحو قال
يا قوم اتبعوا المرسلين اتبعوا من لا يسئلكم اجرا وهم مهتدون
الاعتراض ذكر الجملة في انشاء كلام او بين كلامين متتابعين
نحو ويجعلون لله البنات سبحانه ولهم ما يشتهون ورب اني
وضعتها اثني والله اعلم بما وضعت واپس الذكر كالآتي واني
سميتها مريم وقد يكون في الاخر التذييل تعقيب جملة بجملة
يشتمل على معناها نحو وقل جاء الحق وزهق الباطل ان الباطل
كان زهوقا نحو واست بمسئتي اخلا تلمه شفت التكميل تعقيبها

بما يدفع ما توهبه من خلاف المقصود ويسمى الاختراس
ايضا نحو سبحان الذي اسرى بعبيده ليلا التلميح الاشارة
الى قصة او مثل او شعر نحو فوالله ما ادري احلام نام المت بنام
كان في الركب يوشع اشار الى قصة يوشع واسبقا قه الشمس
ونحو ومن دون ذلك خرط القتاد التضمين تضمين الشعر شيئا
من شعر الغير مع التذية عليه الاقتباس تضمين الكلام شيئا
من القرآن والمحدث نحو فقد ازلت حاجاتي بواد غير ذي ذرع
واللفظ التخييس شابه اللفظين فنه تام نحو راحة راحة ومركب نحو
من لم يكن ذاهبة قد ولته ذاهبة نحو البرد يمنع البرد وناقص نحو كاس
كاسب ومطرف مع تقارب وهو المضارع نحو داس طامس وخيل
خير او بدونه وهو الاحق نحو همزة لمزة القلب كلاً نحو حسامة
فتح لا ولياؤه وحنف لاعدائه وبعضا اللهم استر عورتنا وامن
روعا تافان وقع احدهما في الاول والاخر في الاخر يسمى مخججا
وان كان التركيب بحيث او عكس حصل عينه فستويا نحو كل
في فلك التخييف التشابه في الخط نحو التخلي ثم التحلي ثم التخلي
والعجز على المصدر مجازا نسبة الاخر للفظ في الاوائل نحو وقل
اني اعلمكم من القالين الازدواج تناسب المتجاورين نحو من سبأ
بنو السجع توافق الكلامين في العجز ويسمى في القرآن قاصلة
وفي الشعر قافية واحسنه ما تساوت قرائنه ثم ما طالت ثابته الموازنة
موافقة الاخر مع الاخر بلا سجع الترصيع توازن الالفاظ وتقاربها
نحو ان الارار لقي نعيم وان الفجاس رلقى بحيم وحسن الكلام
ان يتبع اللفظ المعنى لا العكس (بشجي باب علم بدائع بيانته در
بدائع ديلان شول قواعد كايه به علمدر كه اول قواعد سيبويه
باب معانيه مذكور اولدبغى اوزره مقتضاي مقامه مطابقة
و باب بيانده بحر اولدبغى اوزره تعقيد لفظي بدن سالم اوله رقي

مراد و مراد و وضوح دلالت بر رعایت نص کره کلامه محسناتی
افاده ایدن اسباب وجوه پیلور و اشبو و علم بدیع ایکی صورت
منقسم در که بریسی لفظی و بریسی دخی معنوی بدرایم بدی معنوی
اولان محسناتک اولکبسی مطابقت در که مطابقت تعبیر اولان
یحیی و عیت نظم شریفنده اولدیغی اوزره بر برینه منافی و مغایر
اولان معانیکنک جمعی صورتندن عبارتدر و بوقیبلنددر که لها
ما کسبت و علیها ما اکنسبت نظم شریفنده واقع اولان لام
منفعت معناسنه و علم مضرت معناسنه اولمغله معنای یکدیگره
منافی اوله رق مطابقتدن اولور و بوصورت سلب و اثباتده دخی
اولور که ولکن اکثر الناس لا يعلمون یعلمون ظاهرا فی الحیوة الدنیا
نظم جلیلنده لا یعلمون عبارة سی سلب و یعلمون عبارة سی
اثبات و ولا تخشون الناس و اخشونی نظم شریفنده اولان
ولا تخشون سلب و اخشوا اثبات اوله رق صنعت طباقدن اولور
ایکنجیسی مقابله در که مقابله دنیلان فلیضحکوا قایل
ولیکوا کثیرا نظم جلیلنده اولدیغی اوزره معانیکنک مقابلر یله
برابر بر طاق امور جعفر بو کا ما احسن الدین والدین اذا اجتماع
واقبح الکفر والافلاس بالرجل بی دخی مثال اولور اوچنجی مشاکله
در که مشاکله دنیلان صحبت و قربت سببیه و او تقدیرا اولسون
بر شبنی کند و لفظنک غیر یله ذکر اتمکدن عبارتدر مثلا * قالوا
اقترح شیاء نجدک طبعه قلت اطبخوا لی جبة و قیصا * یتنک
مصرع اولی اخیرنده طبع کله سی سوال طریق یله مذکور اولدیغندن
مصرع ثانیده جواب صورتیه اطبخوا ذکر اولان طبخ کله سنه
قریب عدد اولانده رق مشاکله اولمش اولور صفة الله الی اخره آیت
شریفنده واقع اولدیغی اوزره نص رایک صبیانی ماء اصفرده
مهر ایون خمس المیزبله صیغت زهر لری مصدر و مسنون

اوله رق آیت شریفه مذکوره ده تطهیر الله مقامنده صبغة الله
واقع اولمشی مشاکله ده صحبت تقدیرا مثال اولور در دنجیسی
مراعات نظیردر که مراعات نظیر تعبیر اولان معانی متناسبه نک
جمعدر مثلا الشمس والقمر بحسبان والنجم والشجر يسجدان
نظم جلیلنده اولان آیت اولاده متناسبان اوله رق شمس و قمر جمع
اولوب آیت ثابده شهر نجم ایله جمع اولمشی نجم عـ لی طریق
التحقیق ثبت معناسنه اولمغله یتنه تناسب در کاردر و مجموع
آینده شمس قمر و نجمک جمعی عـ لی طریق الایهام کرا کب
معناسنه دخی کلاکله اشبو صورتیه ایهام تناسب تسمیه قنور
بشنجیسی مزاجه در که مزاجه دنیلان شرط و جزا دو ایکی
معنا وزر یتنه بر معناتک ترتیبدر مثلا * اذا ما نهی الناهی فلیج
بی الهوی اصاحت الی الواشی فلیج بها الهیجر یتنه واقع اولان
لج کله سی نهی ناهی و اصاحت و اشی یتنه مزاجه ایله شرط
و جزا واقع اولمغله معنای واحد ایکی معنایه ترتیب اتمش اولور
التجسس عکس دنیلور که بوصورته یخرج الحی من المیت و یخرج
المیت من الحی نظم جلیلی و عادات السادات سادات العادات
ترکیبی مثال اولور بدنجیسی لف و تشدر در که بوصورت مرتب
و یا خود غیر مرتب اوله رق متعددی جمع و متعلق نشردن
عبارتدر شویلمکه جعلکم الیل والنهار لیسکنوا فیه ولایتوا
من فضله نظم جلیلنده متعدد اوله رق لیل ونهار جمع و هر برینک
متعلق اوله رق یعنی لیل سکون ونهار فضل الهی ایله نشر
اولمشدر سکر نجیسی جعفر که بر معنایه متعددی ادخالدن
عبارتدر مثلا المال والبنون زینة الحیوة الدنیا نظم شریفنده واقع
اولان مال و بنون متعدد اوله رق زینت حیات دنیا اولمغلق
معناسنه جمع اولمش اولور طهر و نجیسی تفر بقدر که جمعک

عكسيدر شويلكه * مانوال الغمام وقت ربيع كنوال الامير وقت
سجاء فنوال الامير بكرة عين ونوال الغمام قطرة ماء قطعه سنده
واقع اولديغى اوزره نوال امير اون بيك درهم التون ونوال غمام
برقطره ماء ونوال نوع واحد اولوب بين الامر بن دركار اولان
فرق بيان ضمننده استعمال ايله جمعك عكسى اوله رق معنى واحد
ايكى معنى تفريق اولمش اولور اوننجيسى تقسيمدر كه تقسيم
متعددى وهر برينه مضاف ومناسب اولاتنى ذكرن عبارتدر
مثلا * ولا يقيم على ضيم يراد به الا الاذلان غير الحى والوند هذا
على الحسف مربوط برمه وذالشيخ فلا يرثى له احد * قطعه سنده
عبر حى ووندى متعدد اوله رق ذكرن ذكره اشبو عبر حى
چورك ايب اوزره ذالملك ايله مربوط ديلمكدر غير خيك مضاف
ومناسبى ووندك باشى اوزره اوراد فده كچه نك آجى ماسى عبارت سنى
اينانده وتلك مضاف ومناسبى ذكر اولمش اوور اون برنجيسى
جمع مع التفريقدر كه برمه مناده متعددى ادخال وجهت ادخال
تفريقدر عبارتدر مثلا فوجهك فى النار فى ضوءها وقابى كالنار
فى حرها تركيبنده اولديغى اوزره نار كى اولمقلقه ايكى معنى جمع
و بعده ضوء وحرارته تفريقده جمع مع التفريقك معنى ظاهري
اولور اون ايكنجيسى جمع مع التقسيمدر كه اولاج جمع بعده تقسيمدر
عبارتدر مثلا * حتى اقام على ارباض خرسنة يشقى به الروم
والصلبان والبيع للسي مانكعوا والقتل ما ولدوا والنهب ما جعوا
والنار ما زرعوا * قطعه سنده اولديغى اوزره اولاروم وصلبان
وبيع شقى اولمقلق تختنده جمع اولوب بعده سى وقتل ونهب ونار
معانيسى تقسيم اولمشدر اون اوچنجيسى تقسيم مع الجمعدر كه
جمع مع التقسيمك عكسيدر شويلكه * قوم اذا حاربوا ضروا
عدوهم او حاربوا النعم فى اشيا عهم نفوا سجيبة تلك منهم

غير محدثة ان الخلايق فاعلم شرها البدع * قطعه سنده قومك
عدويه ضررى واشياعه نفعى تقسيم اولوب بعده اول قوم
بونلر سجيبة غير محدثة اولمقلقه جمع اولمش اولور اون درنجيسى
جمع مع التفريق وجمع مع التقسيمدر كه * فكالنار ضوءا وكالنار
حر احيا حيبى وحرقه بالى فذلك من ضوءه فى احتياى وهذا الخرقه
فى اختلال قطعه سنك بيت اولندن جمع مع التفريق وبيت ثابستندن
جمع مع التقسيم معنارى ظاهر اولور اون برنجيسى توجبهدر كه
توجيه دنيلان برمعانى ذوالوجهين اوله رق ذكرن مثلا شاشى
اولان شخصه ايت عينيه سواء دنيلديكى كى كه ايكى كوزى
استقامنده يا خود اعور لكده مساوات اوزره اولمقلق معنالىنه
شامل اولور اون التنجيسى ايها مدر كه ايها دنيلان ايكى معنابه
مستعمل اولان برلفظك ابعدا اولان معناسى مراد اولمقدر
وبوكانور به دخی تسميه اولور مثلا حلتناهم طرا على الدهم بعدما
خلعنا عليهم بالطعام ملا بسايتنده اولان دهم ادهم لفظنك
جمعى ولفظ مذكور دخی يا غزات وبوقاغو معنالىنه اولمقلقه
بيت مذكورك مصرع ثابستنده اولان قرينه متأخره ايله لفظ
مذكورك ابعدا معناسى اولان بوقاغو مراد اولمش اولور
اون درنجيسى استخدا مدر كه برلفظ ايله برمهنا اراده اولندقدنصره
ضمير به معنى اخر مراد اولمقدر شويلكه اذا نزل السماء بارض
قوم رعياه وان كان غضا بايتنده واقع اولديغى وجهله سما
لفظيله غيث ولفظ مذكورك رعينا كلمه سنده اولان ضمير به
نيات مراد اولمشدر اون سكرنجيسى نجاهلدر كه اهذه الجنة
الفردوس ام ارم ام جفرة حفها العليا والكرم بيتى بوصورته ثابدر
اون طفوزنجيسى عقلا وعادة ممكن شیده مبا لغه مقبوله در بوكا
نيلغ تسميه قنور وامر القيسك وصف فرسده * فعادى عدا

بین نور و نجه در کافلم بنضج بماء فیغسل بیتی مثال اولور که
اسب نو وجه له تک و بوده عرق ریز اولماسی عقلا و عاده ممکنندن
اولمغله مبالغه مقبوله در یا خود عقلا ممکن اولوب عاده ممکن
اولمیان برشیده مبالغه اولنسه اغراق اولور که بوکا * نکرم
جارنا مادام فینا و ندعه الکرامه حیث مالا * بیتی مثال اولور
اما عقلا و عاده ممکن اولمیان برشیده مبالغه اولنسه مبالغه مردوده
در که بوکا غلو تسمیه قنور و اشبو صورت بعض کره یکاد زیتهها
یضی و اولم نمسه نار نور نظم جلیلنده واقع اولدیغی اوزره
برنوع تصرف و تاویل ایله مقبوله اولوب اغراقه قریب اولور
یکرمنجیسی براعت استهلالدر که صدر کلامده مقصوده اشارت
اولور مثلاً تهتیت معروضنده بشری فقد انجز الاقبال ما وعدا
و کوب المجدی افق العلا صعدا * بیتنده بشری کلمه سی و مرثیه ده
* هی الدنیا تقول بل فیها حذار حذار من بطشی و فتکی * بیتنده
دنیا لفظی صدر کلامده مقصوده اشارت اوله رق براعت استهلال
اولور یکرمی برنجیسی تشابه اطرافدر که صدر کلامده مناسب
اولان شی ایله ختم کلام اولور مثلاً لاتدر که الابصار وهو یدرک
الابصار وهو اللطیف الخیر نظم شریفنده لطیف کلمه سی
ادرا که غیر مناسب اولدیغی حالده و خیر کلمه سی ادرا که مناسب
اوله رق کلام مسکی اختتام اولمشدر یکرمی ایکنجیسی ارصاددر که
عجز کلامده یعنی کلامک اخرنده واقع اولان معنا اوزرینه دال
اولان لفظ اراد اولور مثلاً و ما کان الله لیظلمهم و لکن کانوا
انفسهم یظلمون نظم جلیلنده لیظلمهم عجزینه یظلمون کلمه سی
ارادا واقع اولمسی ارصاده مثال اولور یکرمی اوچنجیسی
رجوعدر که رجوع دنیلان نکته کلام سابق نقضدن عبارتدر
مثلاً فاف لهذا الدهر لابل لاهله ترکیبته اولدیغی اوزره اولان
دهردن شکایت و بعده نقض کلام ایله اهلندن شکایت اولدیغی

استرجوع صورتیه مثل اولور که کویامتکلم ابتدا بلارویه
دهری یاد و متعاقباً ناسی اراد ایلمسی صکره دن حقیقت حالی
درک انش اولدیغی بیان نکته سنه مینیدر یکرمی درنجیسی
تا کید المدح بمایشبه الذم و عکسیدر مثلاً * ولا عیب فیهم
عیران سیوفهم بین فلول من فراع اسکاب * بیتنده واقع اولان
فلول یعنی کسور ظاهر اذم سیف ایسه ده مضاربیه و مقارعه ده
کثرت استعمالدن ناشی واقع اولان کسر سیفه مدح اولمغله ذمه
شبهه شی ایله تا کید مدح اولمش اولور و عکسند فلان فاسق
الانیه جاهل هیاره سی مثال اوله رق مدحه شبهه شی ایله تا کید
ذم اولمش اولور یکرمی بشنجیسی استنباحدر که مدح اخره تابع
اولان مدحدر شو بلکه * نهیت من الاعمار ما اوحویه لهنت
الدنیا بانک خالد * بیتک مصرع اولی مدوحی نهایت شجاعانه
مدح اوله رق مدح اخر اولوب مصرع ثانیده اولان خلود
و عاقبت مدحی دخی مدح دیگر اوله رق اکانابع اولمش اولور
یکرمی التنجیسی ادماجدر که مدح و ذم و سائر دن اعم اوله رق
ماسبقک غیریه استنباع کلامدر مثلاً * واقلب فیه اجفانی کانی
اعدبها علی الدهر الذنوبیا * بیتک مصرع ثانیستنده واقع اولان
شکایت دهر مصرع اولده سبقت ایتمام کله ماسبقک غیریه استنباع
کلام اولمش اولور یکرمی بدنجیسی مذهب کلامیدر که مذهب
کلامی دنیلان عقلی یا خود و همی اوله رق صورت قیاس اوزره
ذکر بچندر شو بدو لو کان فیهما الهة الا الله لفسدنا نظم شریفنده
واقع اولدیغی اوزره تعدد آلهک انتفاسی فساد جهالت انتفاسی
موجب اولدیغنه صورت قیاس استثنایدر وهو الذی یدو
الحق ثم یعبده نظم جلیلنده واقع اولدیغی وجهله بدأنه قدرتی
اولانه اعاده دخی اهور اوله رق صورت قیاس اقتضای اولور

یکرمی سکر نجیبی حسن تعلیم در که ادعائی اوله رقی بر وصفه
مناسب علت ایراد ایتقدر مثلاً * اولم تکن نیت الجوزاء خده تبه
لما رأیت علیها عقد منطق * یتنه اولدیغی اوزره خدمت
جوزایی وصفه کویاشد نطق ایش اولمسی علت مناسبه
اوله رقی ادعا اولمسی حسن تعلیل اولمش اولور یگرمی طقور نجیبی
قول بالوجیدر که بو صورت ایکی وجهله اولور بری باب
متناهیده بیان اولدیغی اوزره اسلوب حکیم ایله اولور و دیگر
کلام غیرده بر صفت بر شیدن کتابه واقع اولوب
انکیچون بر حکم اثبات اولمقی و حکم مذکورک غیریه ثبوت
ونقیضه تعرض اولمق سترین اول صفت اول شیئک غیر یسته
اثبات قلمقی صور نندن عبارتدر شویله یقولون اثن رجعتنا
الی المدینه ایخرجن الاعز منهن الاذل والله العزیز ورسوله والله وبنین
نظم جلیله ووقع اولدیغی اوزره منافقینک رنده انلک عزله
موصوفتی ثبوت وانتفاسته تعرض اولمیه رقی صفت عزت
فریقارینک غیر اولان جناب واجب الوجود ورسول و مؤمنیه
اثبات اولمش اولور اونوز نجیبی اسلوب حکیمدر که غیرک
کلامی خلاف مرادی اوزره حل اولمقدر مثلاً ثقلت اذا ایت قال
ثقلت کاهلی بالابادی یتنه اولدیغی کی که بیت مذکورک مصرع
اولی بن دیدمکه نیجه کره سکا کلمک ایله ثقلت ویردم مفهومی
مصرع انیمی اولدخی دیدیکه بو بنی ابادی یعنی نعمت ایله اکدک
مالی اولمغله غیرک کلامی مرادینک خلافتنه حل اولمش اولور
اونوز برنجیبی توشیه در که توشیع دینلان کلامک عجزنده
متعاطفین ایله ایکی مفسر اتیان اولمقدن عبارتدر مثلاً شیب
ابن ادم ویشب فیه خصلمان الحرص وطول الامه ل ترکیبده

اولدیغی اوزره یشب کلمه سی شیب ویشب کلمه سی شیب
معنایینه وخصلمان کلمه سی مثنی و مفسر مجمل اولمغله متعاطفین ایله
الحرص وطول الامل عباره سی مفسر واقع اولمشدر اونوز ایکنجیبی
ایفالدراغال تعبیر اولسان کلام تام المعنی ایکن مبالغه کی بعض
نکته افاده ایدر کلمه علاوه وزیاده سبله ختم کلامدن عبارتدر
شویله که (قال یا قوم اتبعوا المرسلین اتبعوا من لا یستلکم اجر او هم
میتدون) نظم جلیله مهتدون کلمه سی واقع اولمش اولسه
دخی کلام جلیل تام المعنی ورسول لایحاله مهتدی اولمغله مهتدون
کلمه سنک زیاده کی قومی رسوله اتباعه حث نکته سنه میندر
اونوز اوننجیبی اعتراضدر که اعتراض دینلان انشای کلامده
یاخود ایکی مناسب کلام یتنه جمله معترضه ذکر اولمقدن
عبارتدر شویله که (و یعملون لله البیات سبحانه وانهم مایستهنون)
نظم جلیله سبحانه کلمه سی جمله معترضه اوله رقی انشای کلامده
اعتراضه مثلاً الدرو (رب انی وضعتها انی والله اعلم بما وضعت
وابس الذکر کالاتی وانی سمیتها مریم) نظم شریفنده والله اعلم
بما وضعت واپس الذکر کالاتی بین کلامین متعاطفین جملتان
معترضتان اوله رقی ایکی مناسب کلام یتنه اعتراضه مثالدر
و بعض کره فلان ینطق بالحق والحق ابلغ ترکیبده اولدیغی
وجهله آخر کلامده جمله معترضه اولور که ترکیب مذکورده
الحق ابلغ جمله معترضه در اونوز درد نجیبی تذیلدر که تذیل
دینلان مقدم اولان مؤخر اولانک معناسنی مشتمل اوله رقی بر جمله
بر جمله بی تعقیب ایتکدن عبارتدر مثلاً (وقل جاء الحق وزهق
الباطل ان الباطل کزان زهوقاً) جمله اخیره سی وزهق الباطل
جمله اولاسنک معناسنی مشتملدر اونوز برنجیبی تکمیلدر که
تکمیل تعبیر اولانان خلاف مقصود توهم اولسان شیئی دافع

اوله رقی برجله بی تعقیب ایدن جمله یکردن عبارتدر بوکا
 احتراز دخی دینلور شو یلکه اذله علی المؤمنین اعزة علی الکافرین
 نظم شریفنده واقع اولان استغفار همزه لری انکاری اولوب
 نظم شریف مذکوره جمله ثانیه جمله اولای تعقیب ایتماش
 اولسه جمله اولاده اولان همزه استغفار مده اقراری توهمی
 درکار اولغله تعقیب جمله ثانیه اول وهمی دفع ایلمشد
 اوتوز النجیسی تهمیدر که نکته برفضله ایله تعقیب جمله در
 مثلاً (سبحان الذی اسری بعبده لیل) نظم جلیله واقع
 اولان اسری کلمه سی کیجه یوریمک معنایه اولوب ایلا کلمه سی
 فضله اوله رقی اسری جمله سی تعقیب ایلمسی قلت مدت ایله
 تکبر ایله دلالت نکته سنه مینیدر اوتوز یدنجیسی تلمیحدر که تلمیح
 دینلان برفضله یا خود بر مثله یا خود بر شعره اشارتدن عبارتدر مثلاً
 فوالله ما دری احلام نائم المت بنا ام ڪان فی الרכب بوشع
 یعنی قصه بوشع علیه السلام واستیفاف شمسه اشارتدر ومن
 دون ذلك خراط القناد نظم مثل مشهوره اشارت و تلمیحدر
 اوتوز سکن نجیسی تضمیندر که اشعار غیردن بر شعره تضمیندر
 شول وجهله که اول شعر غیرک اولدیغی بیان اولغله در اگر
 مشهور ایسه ییندن مستغیدر مشهور اولوب شعر غیر اولدیغی
 بیان اولغله ایسه سرفقدر اوتوز طغوز نجیسی اقتباسدر که
 فقد ازلت حاجاتی بواد غیر ذی زرع عبارتدر شده اولدیغی
 اوزره قرآن کریم یا خود حدیث شریفدن بر ترکیب ایله
 تضمین کلامدر و مثلاً انا لله وانا الیه راجعون نظم شریفی
 تحریف و تغیر بیه ایله انا الیه راجعون دینلر که تضمین
 کلام لایا سدر قالدیکه محسنات افضیه تک اولکسی
 نجیسی دینلان ایکی لفظک بر برینه تشابهیدر

شویلمکه اولکسی فناء دار و نایسی وسعت معنایه اولان
 رجه رجه ترکیبی کی ماده و صورتده متوافق اولانه جناس تام
 ومن لم یکن ذاهبه فدولته ذاهبه ترکیبی مثلاًویه جناس مرکب
 والبرد بمنع البرد ترکیبی کی به جناس محرف و کاس کاسب ترکیبی
 مثلاًویه جناس ناقص و دامس طامس و خیل خبر الکی مع التقارب
 مشابه اولغله جناس مطرف و همزه لری مثلاً و اولانه جناس لاحق
 تسمیه اولنور ایکنجیسی قلیدر شویلمکه حسانه فتح لا وایانه
 وحتف لاعدائه ترکیبده اولدیغی واللهم استر عورتنا وامن
 روحائنا ترکیبده اولدیغی وجهله مقلب اولان افظلرک
 حرفلرینک اولی آخر و آخری اول واقع اولور ایسه اولکی ترکیب
 مثلاًویه قلب کل و ایکنجی ترکیب مثلاًویه قلب مجمع تسمیه قلنور
 و بر ترکیب کل فی فلك و ربك فکبر مثلاً و عکس ایله عینی حاصل
 اولور ایسه قلب مستوی تسمیه اولنور و اشبو قلب مستوی
 مقلوب مجنحدن اخصدر اوچنجیسی تصحیفدر که التحلی ثم
 التحلی ثم النجلی ترکیبی کی خطده مشابهدر درنجیسی رد العجز
 علی الصدردر که قال انی اعلمکم من القالین نظم شریفنده
 واقع اولدیغی اوزره آخر کلامده اولان لفظک اول کلامده
 اولان لفظ ایله مجناسندن عبارتدر بشنجیسی ازدوا جدر که
 من سبأ ینبأ و من طلب وجد وجد و من قرع الباب و لج و لج
 ترکیبدر اولدیغی اوزره متجاوزین اولان الفاظک بر برینه
 تناسیدر النجیسی سجعدر که حروف اخیرده لفظا ایکی کلامک
 توافقدر و بوکا قرآن کریمده قاصله و شعرده قافیه تسمیه اولنور
 و بوسجعت احسنی فی سدر مخضود و طلح منضود و ظل مدود
 نظم جلیله واقع اولدیغی وجهله قراین یعنی فقره لری
 مساوات اولمقدر و و النجم اذا هوی ماضل صاحبکم و ماغوی

نظم شریف بنده واقع اولدینگی اوزره ثانیه یعنی حروف رویه نیک
اطاله سیندر یدنجیسی موازنه در کد و غمارق مصفوفه و زرابی مشوئه
نظم جلیله بنده اولدینگی مثلاً و بلا سجع بر کلامک آخر کلام ابله
موافقتدر سکزنجیسی رصبعدر که رصبع تعیر اولنان ان الابرار
لنی نعیم وان الفجار لنی بحیم نظم شریف بنده اولدینگی اوزره توافق
اعجاز ابله توازن الفاظدن و یا خود و اینها هم الکتاب
المستبین و هدی بنها هم الصراط المستقیم نظم
شریف بنده اولدینگی وجه له بوصورته
تقاریدن عبارتدر و اشبو محسناتک
کلیسند معناه لفظه تابع
اولیوب معنایه تابع اولوق
احسندر

بعون الله تعالى ناصب الوبه العدل والانصاف * رافع الجور
والاعساف کاسر اکاسره البغی والفساد * عامر الامصار
والبلاد * پادشاه دارادر باز * وشم نشاه اسکندر نشان * السلطان
ابن السلطان السلطان * عبد المجید خان * صانه الله
تعالی عن صوارف الزمان * افتدیمز حضر تلمینک سایه
سکر دون پایه ملوکانه لنده اشبو کتاب بلاغتصا بک طبع
و نمیلی * تقویم وقایع نظار تله مقنن احقر الاما ثل *
* السید محمد نائلک معرفت عاجزانه سبله
اواخر جادی الاولیده رسیده
حسن ختام اولمشدر

